

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 4 [41]/2011

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, președinte

Prof. univ. dr. Marius Hanganu

Conf.univ.dr. Gheorghe Calopăreanu

C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate „George C. Marshall”)

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Universitatea Old Dominion, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Frank Libor (Institutul de Studii Strategice, Universitatea de Apărare, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institutul de Cercetare și Dezvoltare a Sistemelor de Apărare, Zagreb, Croația)

Prof. univ. dr. Ilias Iliopoulos (Colegiul de Război al Forțelor Navale, Atena, Grecia)

Ing. dr. Pavel Necas (Academia Forțelor Armate, Liptovsky Mikulas, Slovacia)

Dr. Dana Perkins, 7th Civil Support Command - USAREUR, Germania

Acad. prof. univ. dr. Alexandru Bogdan, Centrul de Biodiversitate, Academia Română

Referenți științifici:

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

C.S. III dr. Cristian Băhnăreanu

Conf.univ.dr. Dorel Bușe

Conf.univ.dr. Gheorghe Deaconu

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. II dr. Petre Duțu

C.S. II dr. Alexandra Sarcinschi

Dr. Richard Stojar

Prof.univ.dr. Costică Țenu

Prof. univ. dr. Mihai Velea

Dr. Andryi Volosin

Colegiul de redacție:

Redactor șef: C.S. I dr. Constantin Moștoflei

Redactor șef adjunct: A.C.S. Cristina Bogzeanu

Secretar de redacție: Daniela Răpan

Redactor: dr. George Răduică

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1582-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

<i>Noile paradigme ale luptei armate și influența lor asupra pregătirii forțelor militare</i> Dr. Teodor FRUNZETI, dr. Marius HANGANU.....	7
<i>Provocări pentru Politica de Securitate și Apărare Comună – grupurile de luptă ale Uniunii Europene</i> Dr. Gheorghe CALOPĂREANU.....	18
<i>Operațiile instituțiilor internaționale în criza din Libia – cooperare sau competiție</i> Dr. Pascu FURNICĂ.....	23

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

<i>Africa de Sud – putere emergentă</i> Dr. Dorel BUȘE.....	30
<i>Potențialul energetic al Ucrainei ca parte a extinderii bazei de materii prime și energetice a Uniunii Europene</i> Dr. Andryi VOLOSIN.....	37

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

<i>Forța de reacție rapidă – componentă de bază a sistemului de apărare comună europeană</i> Dr. Ion BĂLĂCEANU.....	47
<i>Conceptul de „interes național” în context european</i> Cristina BOGZEANU.....	52
<i>Nivelul de corelare al legislației românești cu legislația Uniunii Europene privind managementul situațiilor de urgență și risc extrem</i> Dr. Mirela ATANASIU.....	62

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

<i>Educația, factor strategic în cadrul securității naționale</i> Dr. Viorel BUȚA.....	76
<i>Agresiunile la adresa infrastructurilor critice, cu implicații militare și nonmilitare</i> Dr. Gheorghe MINCULETE, Daniela RĂPAN.....	80
<i>Multidimensionalitatea câmpului de luptă modern și o nouă dimensiune strategică a confruntării</i> Iulian ALISTAR.....	87

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

<i>Posibile metodologii de evaluare a intervenției (prevenției) în condiții de risc extrem</i> Dr. Gheorghe VĂDUVA.....	94
<i>Evaluarea riscului de accident industrial</i> Dr. Cristian BĂHNĂREANU.....	104
<i>„Primăvara nucleară” de la Praga – un miraj?</i> Iulia MOISE.....	111

PUNCTE DE VEDERE

Securitatea aprovizionării strategice naționale

Dr. Petre DUȚU119

NOTE DE LECTURĂ

Afganistan, zece ani de război contra terorii.....125

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS, octombrie-decembrie 2011

Irina TĂTARU.....128

Instrucțiuni pentru autori.....130

CONTENTS

POLITICAL-MILITARY TOPICALITY

New Paradigms of Armed Combat and their Influence on Military Forces' Training
Teodor FRUNZETI, PhD, Marius HANGANU, PhD/p.7

Challenges for the Common Security and Defence Policy – EU battlegroups
Gheorghe CALOPĂREANU, PhD/p.18

International Security Institutions and Libyan Crisis – Co-Operation or Competition
Pascu FURNICĂ, PhD/p.23

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES

South Africa - Emerging Power
Dorel BUȘE, PhD/p.30

Energy potential of Ukraine as Part of the Expansion of Raw Materials and Energy Base of the European Union
Andryi VOLOSIN, PhD/p.37

NATO AND THE EU: POLICIES, STRATEGIES, ACTIONS

Rapid Reaction Force - Basic Component of the European Defence System
Ion BĂLĂCEANU, PhD/p.47

“National Interest” Concept in European Context
Cristina BOGZEANU/p.52

Level of Correlation Between the Romanian Law and the European Union Law Concerning the Management of Emergency and Extreme Risk Situations
Mirela ATANASIU PhD/p.62

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

Education, Strategic Factor for National Security
Viorel BUȚA, PhD/p.76

Aggressions to Critical Infrastructures, with Military and Non-Military Implications
Gheorghe MINCULETE, PhD, Daniela RĂPAN/p.80

Multidimensionality of the Modern Battlefield and a New Strategic Dimension of Confrontation
Iulian ALISTAR/p.87

ANALYSIS, SYNTHESIS, EVALUATIONS

Possible Methodologies of Intervention (Prevention) Assessment under Conditions of Extreme Risk
Gheorghe VĂDUVA, PhD/p.94

Industrial Accident Risk Assessment
Cristian BĂHNĂREANU, PhD/p.104
“Nuclear Spring” of Prague: a Utopia?
Iulia MOISE/p.111

POINTS OF VIEW

The Security of National Strategic Supply
Petre DUȚU, PhD/p.119

REVIEW

Afghanistan, Ten Years of Fight Against Terror/p.125

CDSSS AGENDA

Activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, October-December/p.128

Instructions for authors/p.130

NOILE PARADIGME ALE LUPTEI ARMATE ȘI INFLUENȚA LOR ASUPRA PREGĂTIRII FORȚELOR MILITARE

*Dr. Teodor FRUNZETI**
*Dr. Marius HANGANU***

Războiul, ca fenomen complex, a cunoscut noi forme de manifestare odată cu evoluția societății, mai precis, concomitent cu dezvoltarea cunoașterii științifice, cu progresul tehnic și tehnologic. În același timp, au apărut și s-au dezvoltat diferite teorii și paradigme asupra luptei armatei. Acestea din urmă au exercitat și exercită o influență constantă, pe diverse planuri, asupra pregătirii forțelor militare.

Cuvinte-cheie: război în mijlocul populației; conflict asimetric; război bazat pe rețea; operații bazate pe efecte; noile paradigme; formare profesională.

1. Considerații asupra noilor paradigme ale luptei armate

Ca în oricare domeniu al teoriei și practicii sociale, și lupta armată cunoaște o evoluție constantă în timp ca urmare a dezvoltării societății, a cunoașterii științifice, a progresului tehnic și tehnologic. Evoluția teoriilor despre lupta armată pornesc adesea de la paradigme, adică de la acele realizări științifice ce se manifestă ca un set caracteristic de convingeri și preconcepții și care pot îndeplini funcții de cunoaștere atribuite în mod obișnuit regulilor împărtășite.

** General-locotenent profesor universitar dr. Teodor FRUNZETI (tfrunzeti@unap.ro) este rectorul (comandantul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Cu doctorate în științe militare și științe politice, remarcabil om de știință, este autor și coautor a mai multor cărți cu tematică militară, de securitate și apărare, a peste 100 de articole de specialitate și comunicări științifice.*

*** Contraamiral (r.) profesor universitar dr. Marius HANGANU (mhanganu@unap.ro) este prorector pentru cercetare științifică în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Doctor în științe militare, a participat la numeroase conferințe și a publicat numeroase cărți și articole în domeniul securității și apărării.*

În prezent, există o serie de noi paradigme ale luptei armate. Printre acestea, se dezbate frecvent și se scrie despre „războiul în mijlocul populației”¹, „războiul de generația a patra”², conflictul asimetric³, operații bazate pe efecte, războiul bazat pe rețea.

1.1. Războiul în mijlocul populației

Războaiele convenționale se desfășurau, până în zilele noastre, în spațiu deschis, pe pământ, pe mare sau în aer sau, cel mai adesea, în câmpie. În această perspectivă, orașul nu era decât rar teatrul de confruntare armată.

În prezent, vechea paradigmă, „războiul în mediu deschis”, un război simetric, dus de o putere industrială împotriva altei puteri industriale, un război interstatal, un război tehnic dacă nu tehnologic, de înaltă intensitate, cu fronturi ce se deplasează cu unități de infanterie, sprijinite de blindate, artilerie, aviație a fost înlocuit cu noua paradigmă – „războiul în mijlocul populației”. Altfel spus, războiul convențional, interstatal a fost înlocuit prin „noile” războaie⁴ – războaiele de joasă intensitate, războaiele de intensitate medie, războiul asimetric, războiul de generația a IV-a, războiul informațional și războiul bazat pe rețea, gherila și insurgența urbană.

Se cuvin puse în evidență meritele noii paradigme și ale acestui nou model post-occidental al războiului⁵. Începând din 1990, noile războaie sunt din ce în ce mai mult de natură urbană. De la finele Războiului Rece, luptele sunt din ce în ce mai mult lupte urbane. Se poate afirma că trei sferturi din conflictele ce s-au desfășurat din anii 1990 au fost conflicte în zona urbană. Pe de altă parte, dacă se ia în calcul că, în 2025, două treimi din populația lumii va trăi în zone urbane, este clar că războiul viitor va fi unul în mijlocul populațiilor⁶.

În războiul în mijlocul populației, armatele se dovedesc mai puțin „utile” ca mijloc de exprimare a puterii și ca mijloc de constrângere. Ele nu mai sunt „utile” pentru că nu mai generează frică. Și aceasta din cel puțin două motive: astăzi, folosirea violenței este limitată prin reglementări ce țin de dreptul internațional umanitar și nu numai; celălalt a înțeles că va trebui să opteze pentru noi câmpuri de acțiune, morale și fizice, mult mai favorabile ca egalizatori de putere, decât cele ce urmăresc impunerea voinței sale prin forța militară.

Astăzi, „războaielor curate” născute din morala occidentală se opun strategiile de „război murdar” „în sânul populațiilor”, care se sprijină pe tot ceea ce primele exclud. În consecință, armatele naționale și instrumentele lor trebuie să se adapteze la noile realități și constrângeri ale „războiului în sânul populațiilor”.

„Războiul în sânul populațiilor nu este nici o soluție, nici o ideologie, el este pur și simplu o realitate. Pentru astăzi și pentru viitorul previzibil”⁷. Potrivit sursei citate, anumite autorități intelectuale estimează că dacă secolele al XIX-lea și al XX-lea au fost secolele diplomaților, secolul al XXI-lea ar putea să fie al soldaților deoarece, relațiile între state fiind îmbunătățite, războiul ar veni să se plaseze în inima statelor și națiunilor, „în sânul populațiilor”, acolo unde soldatul își asumă rolul central, direct politic.

Războiul în zone urbane și industriale se poate aprecia ca o formă a războiului în mijlocul populației. Chiar și pentru armatele moderne, ce utilizează extensiv tehnologie modernă, ducerea luptei în zone urbane și industriale constituie o provocare majoră, iar rezultatele conflictelor recente au arătat că structurile acestora sunt aproximativ la fel de vulnerabile în acest mediu cu adversari mult mai puțin avansați din punct de vedere tehnologic. Multe dintre armatele moderne

nu sunt suficient de antrenate pentru a duce lupta de durată în zone urbane, mai ales în acelea locuite, ceea ce, în ultimul timp, a devenit obișnuiță în conflictele informale⁸.

Militarii manifestă rețineri în utilizarea focului împotriva inamicului dacă în zonă se află grupuri de civili, în special atunci când se află pe teritoriul unei țări puternice. Un rol important în clarificarea situațiilor de utilizare a forței letale o au regulile de angajare care trebuie să fie suficient de clare încât să nu provoace situații necontrolate, să elimine ambiguitățile în abordarea diferitelor situații și să asigure protecția forțelor proprii prin exercitarea dreptului de autoapărare în caz de nevoie.

Gherila urbană și insurgența se pot considera forme particulare de ducere a războiului în mijlocul populației. Ambele luptă împotriva unui guvern aflat la putere în stat. Astăzi, gherila urbană folosește terorismul atât ca strategie militară (adică terorism publicitar sau selectiv, dar violent), de o manieră să declanșeze o reacție violentă din partea statului⁹. Din procedeele de acțiune ce pot fi utilizate de gherila și insurgența urbană cele mai tipice sunt: observarea, pânda și supravegherea; capcana; ambuscada; barajele și distrugerile; ducerea luptei în subteran; atacul cu obiectiv limitat; raidul; hărțuirea.

Formațiunile de gherilă urbană trebuie să evite confruntările de amploare cu inamicul, să se sustragă permanent loviturilor forțelor superioare ale acestora, dar să-l hărțuiască neconținut, prin acțiuni cu un pronunțat caracter ofensiv, de mică amploare, dar care, însumate, să ducă la efecte strategice.

În prezent, mișcările insurgente sunt asociate unor scopuri secesioniste pe criterii religioase ca în Filipine, etnice ca în Spania, în Țara Bascilor sau în Turcia și Irak – referitor la minoritatea kurdă. Aceste grupări duc un conflict asimetric de lungă durată, în principal, de tip pulsatoriu. Mișcările insurgente utilizează o strategie bazată pe trei elemente de bază: protejarea forțelor insurgente de acțiunile forțelor armate guvernamentale; atragerea de sprijin logistic și financiar; îndeplinirea cu orice preț a obiectivelor politice – sau de orice altă natură – propuse¹⁰.

1.2. Războiul de generația a IV-a

J. Robb și alți autori apreciază că acest conflict opune „puterile, chiar statele, care se consideră angajate în apărarea globalizării și forțele, tot mai

numeroase, îndeosebi teroriste, care acționează împotriva globalizării¹¹. În optica acestui autor, o așa-numită „gherilă mondială” ar putea folosi perturbațiile sistemelor (conduce energetice, rețele de electricitate) pentru a produce pierderi statelor vulnerabile. Acest „război” ar fi tipul Open Source (Open Source Warfare – OSW), care folosește dizidențele, acțiunile de pe Internet, sistemele informaționale, îndeosebi din spațiul cibernetic etc. Cei mai importanți analiști militari apreciază însă că războaiele de generația a IV-a sunt conflictele militare ale acestei epoci¹². Mijloacele și procedeele militare din Generația a IV-a (cu important aport al tehnologiei electronice) se pot utiliza în conflictele de joasă, medie și maximă intensitate.

Noul război s-ar putea axa pe operații de gestionare a conflictului, pe supravegherea militar-politică internațională, pe acțiunea directă împotriva unor state care amenință securitatea zonală sau globală. Acest tip de război poate avea caracter preemtiv sau preventiv¹³.

În ultimii ani, se dezbate și tema „războiului îndelungat”. J. Carafano și alți doctrinari pledează pentru strategia de protejare a statului pe termen lung. Obiectivele acestui război ar urmări: înfrângerea rețelelor teroriste; apărarea propriului teritoriu; modelarea opțiunilor unor state; prevenirea achiziționării unor arme de nimicire în masă. Analiștii RAND Corporation consideră că acest tip de război apare la confluența dintre terorismul și confruntările dintre guverne și ideologii. Se vor urmări combaterea terorismului și a mișcărilor insurgente.

1.3. Conflictele asimetrice

Termenul de conflict desemnează orice formă de opoziție între cel puțin două entități. O asemenea definiție acoperă un larg spectru, de la divergență de opinii între doi indivizi la război între două state. Acest conflict este denumit asimetric, atunci când unul dintre actori nu respectă regulile comune stabilite, când „nu respectă regulile jocului”. În cazul unui război, al unui conflict armat, regulile sunt adesea stabilite în beneficiul unuia dintre antagoniști, care își află în acestea un mijloc de a-și fonda mai mult superioritatea. Deci, este logic, că după ce a încercat să respecte regulile, adversarul caută să le ocolească pentru a restabili un echilibru, pentru a-și crea un ascendent sau a prelua inițiativa, pentru a-și reduce slăbiciunea care i-ar putea fi fatală.

Folosirea armei atomice la Hiroșima și Nagasaki a fost destinată să facă să cedeze rapid un adversar cu determinare care, altfel, ar fi continuat să lupte mult timp. Orice conflict este, în esență, asimetric, pentru că unul din cei doi adversari va căuta întotdeauna să reflecteze, să organizeze și să acționeze diferit de celălalt.

Această asimetrie se va stabili atât la nivel strategic, cât și la nivel operativ sau tactic. Deci, asimetria în conflict caracterizează mai degrabă o adaptare la adversar sau amenințare. Parțială sau totală, această adaptare se poate integra într-o formă mai convențională de confruntare, deplasând sau lărgind câmpul de conflictualitate de la simplul câmp de luptă la spațiul mediatic și politic. „A vorbi de un concept de *conflict asimetric* pare destul de puțin pertinent, chiar contraproductiv pentru înțelegerea fenomenului război, așa cum se manifestă el de 5000 de ani¹⁴.”

Asimetria este un factor recurent în conflicte, dar a cărui importanță strategică variază în funcție de epocă. Se cuvine, deci, să nu se neglijeze alte forme de conflictualitate, prezentând ca nou ceva vechi și, finalmente, necunoscând lecțiile trecutului.

În sens larg, războiul asimetric exprimă o transformare în raporturile de forțe în comparație cu conflictele așa cum le cunoaștem – de exemplu – pe timpul Războiului Rece. Acest tip de război este adesea „o confruntare între sisteme politice, sociale, culturale, organizaționale ce se supun unor logici diferite¹⁵”. De asemenea, se caracterizează, printr-o relație diferită în spațiu. „În plan operațional, câmpul de luptă a cedat locul spațiului operațional, care poate fi definit ca volumul în care operațiile securitare și militare sunt purtate. Războiul asimetric înglobează spațiul tridimensional tradițional, în care operațiile sunt duse fizic, dar cuprinde, de asemenea, spațiul hertzian, domeniu al războiului electronic, al spațiului cibernetic, unde circulă informația numerică, infosfera unde sunt practicate manipulările opiniilor și spațiul uman, ale cărui interacțiuni subtile sunt în inima problemelor de securitate moderne¹⁶.”

Practic, asimetria încearcă să transforme superioritatea adversarului în slăbiciune. Deci, asimetria va juca un rol important în domeniul informației și al comunicației. În timp ce războiul convențional urmărea obiective strategice a căror natură este adesea materială (cucerire de teritorii, de exemplu), războiul asimetric are obiective strategice de

natură adesea imaterială, cu accent pe legitimitate. Pe scurt, strategiile asimetrice vizează mai mult să influențeze și să semene îndoiala în rândurile adversarului decât să cucerească teritorii.

Nonviolența, violența politică, terorismul și o parte din războiul informațional sunt grupate în categoria de conflicte asimetrice.

Pe de altă parte, asimetria este o adaptare a unuia dintre beligeranți la amenințarea cu care trebuie să se confrunte, cu inamicul cu care trebuie să se lupte. Această adaptare poate fi voluntară, adică fructul unei analize sau al unei reflecții sau poate fi impusă de circumstanțe, de incapacitatea de a duce lupta cu mijloace clasice. De asemenea, această adaptare poate fi totală sau parțială și poate fi combinată cu forme ale luptei clasice, cum a ilustrat-o opoziția armată din Indochina.

Apoi, asimetria este un fenomen cu multiple dimensiuni, pe care conceptul prea rigid de „conflict asimetric” nu poate să-l evidențieze în întregime. Astfel, tacticile adoptate de germani în campania din Polonia în 1939 și în Franța în 1940 sunt înțelese și apoi contracarate de aliați. Deci, se poate emite ipoteza că asimetria își pierde progresiv din eficacitatea sa. Cel care este constrâns să recurgă la asimetrie nu are atunci altă alegere decât să o facă să evolueze, în timp ce cel care, în mod deliberat, recurge la aceasta ar putea fie să o abandoneze, fie să o combine cu forme de luptă mai clasice. O asemenea volatilitate constituie în timp o provocare pentru armatele regulate occidentale, care adesea nu au altă alegere decât de a se adapta, la rândul lor, sau de a suferi consecințele unei doctrine prea rigide.

În fine, asimetria rar garantează singură victoria strategică, chiar dacă modifică considerabil criteriile de obținere a succesului strategic. Pentru a permite orientarea deciziei, asimetria este adesea combinată cu alte moduri de acțiune directe sau indirecte, mai convenționale.

Asimetria este, deci, un fenomen vechi și complex, care se integrează în formele clasice de conflictualitate. Aceasta este rar un fenomen izolat și unic, ce ar putea să se rezume la un model teoretic unic. A conceptualiza războiul asimetric pare în această privință puțin pertinent¹⁷. Dimpotrivă, este pe deplin posibil să se identifice parametrii ce pot fi modificați pentru a obține o asimetrie, atât la nivel tactic, cât și operativ sau strategic¹⁸.

Există diferite tipuri de asimetrii într-un conflict armat. Printre acestea se află:

- **Asimetria de metodă.** Aceasta se referă la dezvoltarea conceptelor de operație, a doctrinelor tactice diferite de cele ale adversarului, la ansamblul metodelor de concepere, pregătire și desfășurare a luptei;

- **Asimetria de organizare.** Aceasta presupune adaptarea structurilor militare la o formă de luptă gândită diferit de cea a adversarului;

- **Asimetria de voințe.** Cu organizarea trupelor sale și tactica folosită, un beligerant își poate vedea evoluția determinării sale pe durata conflictului. Aceasta se poate eroda în timp sau, dimpotrivă, se poate întări dacă legitimitatea acțiunii sale se afirmă cu claritate. Asimetria de voințe este cu atât mai inegală între adversari cu cât unul dintre ei apreciază că supraviețuirea sau interesele sale vitale sunt în pericol, în timp ce celălalt nu protejează sau nu apără decât interese mai puțin importante, suferă o presiune mediatică mai mare sau mai mică. Această asimetrie este întâlnită, mai ales, la nivel strategic. Acest tip de asimetrie face ca primul să fie mai înclinat spre acceptarea, chiar glorificată, a pierderilor sale, spre consimțirea de privațiuni și sacrificii durabile, iar pe cel de-al doilea să fie mai febril în operațiile pe care le planifică, în riscurile pe care le consimte. Acest tip de asimetrie deplasează spațiul conflictului de luptă spre câmpul imaterial;

- **Asimetria normativă și culturală.** Ea este prezentă mai pregnant în conflictele între popoare cu civilizații diferite: înțelegerea diferită a morții, a timpului, curajului, lașității sau cruzimii atribuite anumitor procedee de luptă. Amenințarea pe care o constituie dispozitivele explozive improvizate (DEI) este, în acest sens, elocventă pentru acest tip de asimetrie. Folosite împotriva coaliției, DEI joacă rolul unor mine anti-vehicul sau anti-personal artisanale, seamănând deci cu un procedeu clasic al distrugerii prin ambuscadă. Folosite de o manieră oarbă în mediul civil, aceste dispozitive seamănă mai curând cu o armă teroristă, prin efectele lor fizice, psihologice și morale devastatoare;

- **Asimetrie tehnologică.** Ea este moneda curentă în istoria războaielor. Cercetările întreprinse în cursul primului Război Mondial pentru creșterea cadenței de tragere sau a distanței de lovire a țintei răspundeau unei nevoi de creștere a avantajului în raport cu adversarul, respectând totodată aceleași reguli și având aceleași repere morale;

- **Asimetrie economică.** Puterea economică a statelor posibilitatea asigurării unei dotări a

forțelor lor armate cu mijloace de luptă de ultimă generație;

• **Asimetria juridică.** Foarte adesea, caracterul asimetric al conflictelor este rezumat la o chestiune de capacitate sau tehnică. Totuși, unul dintre determinanții de bază se află în dreptul războiului care îi este aplicabil. Astăzi, războiul este conceput întotdeauna ca o chestiune asimetrică între state suverane, în ceea ce privește dreptul. Această constatare pune deci o primă asimetrie între faptele de război trăite și cadrul de angajare al unei armate. Dar asimetria este mai evidentă atunci când este vorba de statutul acordat agresorului, indiferent dacă este vorba de un insurgent, de un terorist sau de un luptător din rezistență. Pe timpul ocupației, germanii negau luptătorilor din rezistență statutul de prizonier de război pentru că acționau clandestin, dovedeau perfidie și puteau să fie împușcați. Astăzi, în Afghanistan, un mudjahidin este considerat „persoană capturată”, adică se bucură de un statut ce nu face din el nici un prizonier de război, nici un criminal de drept comun, nici un spion perfid. Punerea în captivitate și interogatoriul pun probleme juridice conjuncturale. Atunci când aceste chestiuni vor fi rezolvate, dreptul războiului va ține seama de asimetria beligeranților. Va trebui simultan ca armatele regulate naționale să respecte integral acest nou drept, pentru a evita o asimetrie contraproductivă, ca cea a închisorilor secrete ale CIA.

Astfel, asimetria este o afacere de circumstanțe și de capacitate de adaptare la un moment dat al conflictului, pentru a permite unuia din adversari să restabilească un echilibru sau să obțină un avantaj decisiv. Conceptul de conflict asimetric pierde deci din sens, deoarece, conjunctural, un conflict poate să vadă anumite pârghii ale asimetriei active într-un context structural convențional.

1.4. Operații bazate pe efecte

Conceptul de operații bazate pe efecte (*Effects-Based Operations* – EBO) este foarte important pentru forțele armate. Într-o anumită măsură, aceasta nu ar trebui să surprindă căci acțiunile planificate, în război sau în oricare activitate, sunt percepute ca raționale și calculate – și orice acțiune rațională calculată implică un efect previzibil¹⁹. Orice acțiune calculată este legată de efecte, dar se pun numeroase întrebări nu doar în legătură cu adevăratul efect al unei acțiuni, ci, mai ales, referitor la cunoașterea efectelor secundare

indezirabile susceptibile să însoțească efectul dorit. Problema principală rezidă, poate, în determinarea adevăratului efect al unei acțiuni pentru că acestea au întotdeauna efecte primare și efecte secundare. În același timp, o problema importantă o reprezintă determinarea efectului realmente dorit care, de regulă, diferă de determinarea efectului adevărat al unei acțiuni.

Operațiile bazate pe efecte pot fi abordate ca o „filozofie a planificării campaniei grație căreia planificatorul militar își folosește cunoașterea superioară pentru a evita luptele de uzură, aplicând forța în locul și la momentul potrivit pentru a obține efecte operaționale și strategice precise”²⁰. De regulă, accentul pus în situațiile dorite pe efecte pentru a atinge obiectivele desemnate permite să se evite o focalizare pe pseudo-obiective, așa cum ar fi distrugerea.

EBO sunt definite drept operațiile ce sunt planificate, executate, evaluate și adaptate pentru a influența sau modifica sistemele sau mijloacele în scopul obținerii rezultatelor dorite²¹. O altă definiție a operațiilor bazate pe efecte este: „operații ce sunt planificate, executate, evaluate și adaptate pe baza unei înțelegeri holistice a mediului operațional în scopul influențării sau schimbării comportamentului sau potențialului sistemelor, prin aplicarea integrată a instrumentelor alese de putere pentru a atinge obiectivele politice desemnate”²². În această definiție, efectul desemnează starea materială sau comportamentul unui sistem politic, militar, economic, social, informațional și de infrastructuri ce rezultă dintr-o acțiune sau dintr-un ansamblu de acțiuni militare sau nu²³. Pe de altă parte, operațiile bazate pe efecte sunt un proces ce permite să se obțină un rezultat sau un efect strategic dat împotriva unui inamic, prin aplicarea sinergică și cumulativă a unui avantaj complet de capacități militare și nonmilitare la toate nivelurile de conflicte²⁴. Un alt punct de vedere caracterizează operațiile bazate pe efecte astfel²⁵: *constituie o metodă completă de reflecție apropo de operații; transcende totalitatea dimensiunilor; disciplinelor și nivelurilor de război; pune accentul pe situația cercetată și obiectivele urmărite; vizează să combine într-o manieră transparentă planificarea, execuția și evaluarea într-un întreg adaptativ; privește crearea efectelor – nu prin platforme, armament sau metode; trebuie să ia în seamă toate tipurile posibile de efecte; trebuie să ia în considerare întotdeauna legile consecințelor*

nedorite; vizează, mai întâi, atingerea obiectivelor în cel mai eficace mod și, apoi, în cel mai rațional mod; recunoaște că războiul este un șoc al sistemelor adaptative complexe; se focalizează, în principal, pe comportament, nu doar pe schimbările materiale; recunoaște că perfectă cunoaștere a tuturor actorilor și a mediului operațional este importantă pentru a repurta succesul în acțiunile întreprinse.

Conceptul EBO implică următoarele elemente: *influență sau modificare; rezultate dorite; realizare.* Influența sau modificarea rezultă din aplicarea puterii. Dacă totuși se prevede aplicarea puterii, trebuie să se poseze o anumită cunoaștere a modului în care lucrurile se produc în lume. În măsura în care o asemenea cunoaștere este de natură teoretică, aceasta trebuie să se confirme prin realitatea observată. În ceea ce privește conceptul EBO folosit de armata americană, acesta pune accentul pe rezultate. Se observă că este mai ușor de prevăzut produsele decât rezultatele. În măsura în care, de exemplu, orice bombardament antrenează o distrugere, este facil să se prevadă o distrugere pe timpul planificării unei misiuni de bombardament și pare natural să se evalueze bombardamentele măsurând distrugerile pe care le produc. Totuși, planificatorii militari știu că distrugerea nu este decât un mijloc de obținere a rezultatelor mai complexe – interdicție, paralizie, spaimă, frică etc. Deci, trebuie să se ia în considerare drumul sinuos ce conduce de la un produs la numeroase rezultate.

Un produs militar poate, în fapt, să antreneze o cascadă de *rezultate politice, economice, socio-culturale și militare.* La fel, este posibil ca un rezultat politic dezirabil să fie acompaniat de un rezultat socio-cultural indezirabil. Victoria coaliției militare internaționale din Irak oferă numeroase exemple de asemenea situații. Prin urmare, problema constă în determinarea a ceea ce rezultatul dorit semnifică sau în izolarea acestui rezultat, prin blocarea rezultatelor indezirabile și provin din același produs. A treia caracteristică importantă a abordării EBO – *realizarea* – diferă de producerea unor rezultate dacă acceptăm semnificațiile sugerate mai jos. A realiza semnifică a atinge un obiectiv stabilit anterior. Este relativ facil să se prevadă rezultatele pentru că sunt de naturi diverse și se prelungesc. Cu cât se prelungesc mai multe rezultate, cu atât ele vor fi mai influențate de evenimente viitoare care pretind multiple verificări specializate.

Înțelegerea a ceea ce se vrea obținut, ca rezultat dorit semnificativ, depinde, prin urmare, de elementele următoare: *definirea rezultatului dorit; evaluarea șanselor de obținere a rezultatului dorit în funcție de circumstanțele ce rezultă dintr-un produs dat; evaluarea șanselor de a vedea factori independenți de voința noastră generând realizarea rezultatului dorit; evaluarea avantajelor tuturor combinațiilor de rezultate pe care ar putea să le genereze un produs dat; verificarea posibilității de a izola rezultatul dorit de alte rezultate la fel de probabile dar indezirabile; obținerea, ca urmare a unei creații planificate de circumstanțe, a produsului din care ar deriva rezultatul dorit.*

În abordarea EBO trebuie ținut seama de: o distincție între produse și rezultate; o cunoaștere foarte precisă a raporturilor între produse și rezultate de o manieră care să permită evaluarea probabilității obținerii unui rezultat dorit; obținerea unui produs ce declanșează cascada evenimentelor ce conduc la rezultatul dorit.

5.5. Războiul bazat pe rețea

Războiul bazat pe rețea nu mai aparține de science-fiction, el este deja o realitate. Atacul timp de 21 de zile condus de către SUA împotriva Irakului în 2003 a fost o demonstrație a superiorității tehnologice americane și o aplicare practică a conceptului de „război bazat pe rețea” (RBR). În sensul cel mai larg, RBR reprezintă capacitatea de a uni între ele diferite categorii de forțe (terestre, aeriene, navale) ca și a armatelor țărilor aliate, de a recupera informațiile grație dronelor, sateliților, de a le difuza în timp real unităților în scopul de a lovi mai repede și mai precis.

Practic, conceptul RBR corespunde începutului unei noi etape în dezvoltarea societății omenești. Este un concept de avangardă tehnologică, accesibil, deocamdată, numai entităților care dispun de tehnologii de vârf (*high-tech*), de tehnologia informației (IT) și de structurile hardware și software necesare folosirii acestora. De fapt, acest concept a apărut și evoluează ca o componentă a revoluției în problemele militare, inițiate în teoria și practica militară a SUA după sfârșitul Războiului Rece. Premisa de la care s-a pornit în fundamentarea conceptului este aceea că societatea s-a schimbat profund datorită informației, iar domeniul militar nu trebuie să rămână în urmă. Schimbările au fost generate de evoluția integrată a proceselor și organizațiilor

economice, tehnologiei informaționale și de afaceri pentru a realiza noi standarde ale eficienței.

RBR este posibil datorită superiorității informaționale. De fapt, el constituie modalitatea de a genera putere de luptă prin integrare într-o rețea informațională a senzorilor, decidenților și executanților în scopul cunoașterii spațiului luptei, măririi vitezei conducerii, accelerării ritmurilor operațiilor, intensificării efectelor letale, accentuării protecției și realizării unui anumit grad de autosincronizare.

De asemenea, RBR reprezintă o problemă de comportament uman și organizațional, bazat pe adoptarea unui nou model de gândire. Operaționalizat, conceptul RBR exprimă abilitatea unor forțe dispersate geografic de a realiza un înalt nivel al cunoașterii spațiului luptei care să permită exploatarea lui prin autosincronizare și alte operații bazate pe rețea în executarea hotărârilor comandanților.

Pe de altă parte, RBR permite mărirea vitezei de transformare a deciziilor eşaloanelor superioare în acțiuni și nu este condiționat de natura misiunii, componența grupării de forțe ori geoloația acesteia. Ca urmare, oferă posibilitatea realizării unor ritmuri rapide în operații și posibilitatea realizării reacției imediate la schimbări, a asumării unor riscuri scăzute și a costurilor reduse, cu alte cuvinte – eficiență sporită.

Forțele, mijloacele, strategiile și modul de angajare, ca și intensitatea confruntării depind de efectele ce se doresc obținute în final sau în diferite etape. Întotdeauna s-a recurs la această metodologie. În noile condiții create de configurația de rețea, însă, efectul trece în prim plan și devine aproape simultan cu cauza și mecanismul ce îl produc. Acțiunile specifice războiului noncontact, mai ales sub forma RBR, realizează această simultaneitate în plan strategic și în plan tactic, permițând apropierea nivelurilor strategic, operativ și tactic. Efectul de rețea se traduce aici prin acțiunea și prin reacția în timp real²⁶.

Războiul bazat pe Rețea poate fi privit din cel puțin trei perspective: ca *război de teatru*, adică în calitate de confruntare într-un teatru de operații bine definit, atât ca arie geografică și din punctul de vedere al angajării, ceea ce menține dimensiunile simetrice și disimetrice ale confruntării, cât și ca filosofie și praxeologie a operațiilor și acțiunilor concrete; ca *război extins și în alte domenii*

decât cele specifice luptei armate, îndeosebi în spațiul cibernetic și în media; ca *război de rețea*, permanent, generalizat, definit prin asimetrie, stratageme, haos și parteneriate²⁷.

2. Influența noilor paradigme ale luptei armate asupra pregătirii forțelor militare

Astăzi, pregătirea forțelor militare este *semnificativ, direct și constant* influențată de noile paradigme ale luptei armate. Atributul *semnificativ* se referă atât la intensitatea influenței exercitate de noile paradigme ale luptei armate – război în mijlocul populației, conflicte asimetrice, război bazat pe rețea, operații bazate pe efecte –, cât și aria largă de cuprindere a categoriilor de forțe armate. Caracterul *direct* al influenței noilor paradigme ale luptei armate se reflectă în conținutul programelor de formare și dezvoltare profesională a personalului forțelor militare, în alegerea metodelor și tehnicilor de instruire a efectivelor militare, în modelele comportamentale vizate a fi interiorizate de către militarii și civilii ce vor participa la viitoarele conflicte armate. Aspectul *constant* al influenței desemnează relația ce se stabilește între acceptarea rolului major al noilor paradigme ale luptei armate și procesul formării și dezvoltării profesionale a personalului civil și militar al forțelor militare.

În opinia noastră, influența noilor paradigme ale luptei armate asupra pregătirii forțelor militare se manifestă pe cel puțin 3 planuri – **conținutul programelor de formare și dezvoltare profesională; preponderența utilizării anumitor metode în formarea profesională; accentul pus pe formarea și dezvoltarea proprietăților psihosociale ale structurilor militare.**

Mai întâi, este vorba de **conținutul programelor de formare și perfecționare profesională a personalului forțelor militare.** Acesta trebuie să reflecte integral, dar flexibil, impactul noilor paradigme ale luptei armate asupra a ceea ce trebuie să învețe, adică ce date și informații trebuie să asimileze, însușească și interiorizeze personalul civil și militar pentru a le transforma apoi în cunoștințe, deprinderi, abilități și automatisme necesare îndeplinirii misiunilor încredințate în diferite teatre de operații.

Acest conținut trebuie să cuprindă:

- *Discipline științifice fundamentale pentru formarea militară a luptătorilor.* În funcție de

categoria de personal militar, se stabilesc concret disciplinele strict militare ce se cer parcurse de către membrii forțelor militare;

- *Discipline tehnice și nu numai* necesare formării aptitudinilor, deprinderilor, priceperilor și abilităților de militar, adică de persoană capabilă să cunoască mijloacele de luptă din dotare, să le folosească eficace și eficient în îndeplinirea misiunilor încredințate. Tot aici, în funcție de categoria de personal căreia aparțin și a funcției îndeplinite, militarii sunt deprinși să adopte decizii rapide în condiții de stres, de situații critice;

- *Discipline de cultură generală necesare modelării comportamentului individual și colectiv.* De regulă, armata oferă personalului său, civil și militar, modele de comportament apreciate ca dezirabile;

- *Însușirea unei limbi străine de circulație internațională* (de regulă, limba engleză, la nivel de conversație) utilă în comunicarea interculturală în diferite teatre de operații unde acționează o coaliție militară internațională sub mandat ONU;

- *Discipline științifice din domeniul informaticii* având ca scop formarea deprinderilor, priceperilor și abilităților de a utiliza eficace și eficient mijloacele de comunicații și informaționale din dotarea personală și/sau a structurii militare;

- *Pregătire fizică și psihică* necesare formării și întăririi rezistenței fizice și psihice pentru a face față cu succes solicitărilor diverse ale câmpului actual de luptă;

- *Psihologie, psiho-socială și etică²⁸ necesare formării comportamentului de luptător.*

Practic, întregul conținut al programelor de formare și dezvoltare profesională a personalului forțelor militare trebuie să conducă la realizarea acelui tip de combatant cerut de actualul câmp de luptă. Astfel, personalul forțelor militare trebuie să cunoască ce presupune lupta în cadrul „războiului în mijlocul populației”, în conflictele asimetrice, în războiul bazat pe rețea sau în operațiile bazate pe efecte. De exemplu, participarea directă la „războiul în mijlocul populației” presupune folosirea cu discernământ a mijloacelor de luptă având în vedere că acțiunile se derulează în mediul urban unde densitatea populației civile este mare, unde există clădiri, rețele electrice, canalizare, conducte de gaze etc. care pot fi distruse și pot genera efecte nedorite chiar pentru combatanți. Pe de altă parte, este posibil ca efectele produse de folosirea violenței extreme într-o localitate

de către personalul forțelor militare angajate în luptă să ducă la apariția și manifestarea unor resentimente în sânul populației afectate.

De asemenea, este posibil ca aceste resentimente să conducă la un comportament individual și colectiv al populației de susținere constantă, directă și semnificativă a insurgenților, a teroriștilor sau membrilor gherilei. În același timp, potrivit noilor paradigme ale luptei armate, personalul forțelor militare trebuie să-și însușească o serie de informații și date despre cultura, civilizația, valorile, tradițiile, obiceiurile, tabuurile populației din zona teatrelor de operații. Asemenea cunoștințe sunt utile în adoptarea unui comportament adecvat al personalului combatant față de populația civilă. Astăzi, scopul luptei nu mai este doar distrugerea și nimicirea adversarului, ci și soluționarea crizei și/sau conflictului, pentru a se reveni la starea de normalitate, adică la pace și stabilitate. Totodată, militarii participă la reconstrucția inițiată în perioada post-conflict, situație în care cooperarea și sprijinul populației sunt deosebit de importante. De aici, nevoia unui comportament individual și colectiv cooperant al personalului forțelor militare față de populația din zona de conflict.

Cel de-al doilea plan al manifestării influenței noilor paradigme ale luptei armate asupra pregătirii forțelor militare îl reprezintă cel al **metodelor folosite în transmiterea informațiilor și formarea cunoștințelor în procesul instructiv-educativ.** Desigur, metodele tradiționale nu-și reduc substanțial rolul, dar, pentru a fi în concordanță cu exigențele impuse de noile paradigme ale luptei armate, o serie de metode de învățare și formare a deprinderilor de luptători dobândesc un statut privilegiat. În opinia noastră, aici intră **metodele modelării, simulării și a jocului de rol.**

Metoda modelării se întemeiază pe folosirea modelului în procesul de formare și dezvoltare profesională a personalului forțelor militare. *Modelul* este o reprezentare fizică, matematică sau logică a unui sistem, entitate, fenomen sau proces. Există o strânsă relație între metoda modelării și cea a simulării. *Simularea* este evoluția în timp a unui model. Rolul principal al instrumentelor de modelare și simulare în procesul de instruire este de a reproduce condițiile câmpului de luptă cât mai realist posibil și cu costuri reduse, comparabile cu procedeele clasice de instruire.

Într-un mediu în plină schimbare (politică, mediatică, juridică, tehnologică), numai simpla

stăpânire a procedurilor operaționale nu mai este suficientă. Cunoașterea aprofundată a teatrului de operații în toate dimensiunile sale, stăpânirea culturilor și obiectivelor politico-militare sunt astăzi indispensabile pentru a asigura o gestionare optimă a acestor evenimente. În acest sens, tehnologia informației are un aport primordial pentru a favoriza transferul de cunoștințe operaționale și pentru a accelera aptitudinea de conducere a operațiilor, în special, la nivel operativ. Conceptul de simulare în pregătirea diferitelor structuri militare, prin intermediul a diferite exerciții de simulare, antrenează comandanții în luarea deciziei și, prin practica procedurilor PC, în coordonarea acțiunilor între diferite compartimente ale structurii legate în rețea. Pentru a face acest lucru, modelele de simulare sunt folosite pentru a plasa comandanții forțelor, statele majore, sistemele de comandament și de comandă într-un mediu operațional realist.

Practic, simularea se desfășoară în două faze:

- **Stimularea:** scopul urmărit este de a forma diferiții actori, cât mai repede cu putință, în ce privește deprinderile, priceperile și abilitățile legate de îndeplinirea atribuțiilor specifice funcției lor, în condiții simulate, similare celor reale din diferitele teatre de operații. Această fază se articulează în jurul a două activități derulate în paralel: 1) *stimularea pasivă* ce permite accelerarea procesului de transfer al cunoștințelor operaționale (teatru, ordinea exercițiului, istoricul crizei etc.), activitate ce este disponibilă pe toată durata exercițiului; 2) *stimularea activă* ce permite însușirea de către participanții la exercițiu a informațiilor despre mediul operațional de lucru.

- **Simularea:** scopul acesteia este de a antrena personalul în lucrul cu PC-ul în luarea deciziei și conducerii operațiilor. Această fază începe atunci când PC-ul este gata să ia controlul operațional al crizei. Este vorba de a conduce, prin celule de răspuns, o animație coerentă a comportamentului uman și a sistemelor de arme în funcție de scenariul politico-militar. Această fază se adresează actorilor cu rol în procesul de luare a deciziilor cu PC care, astfel, se antrenează în condiții similare celor reale din teatrele de operații viitoare.

- **Metoda jocului de rol este propice** în cadrul exercițiilor militare în teren²⁹. Este o metodă activă ce implică participarea concretă a militarilor la derularea activității de instruire³⁰. Principalul avantaj al acestei metode este acela că oferă

participanților posibilitatea să trăiască, pe viu, o situație concretă, reală și posibil de întâlnit în cadrul îndeplinirii unei sarcini de serviciu. Practic, prin asumarea unui rol anume, combatantul învață ce trebuie să facă, cum, când și cu ce mijloace să facă pentru a-și îndeplini misiunea încredințată. Prin această metodă se formează și dezvoltă aptitudini și deprinderi necesare individului și diferitelor grupuri militare (echipă, pluton, companie) în îndeplinirea misiunilor încredințate în diferite teatre de operații.

Această metodă presupune trei faze: însușirea rolului individual și/sau de grup; derularea exercițiului în teren; analiza activității, de fapt, a manierei în care fiecare combatant și-a intrat în rol. Întreaga activitate pornește de la un scenariu întocmit, de cele mai multe ori, și pe temeiul lecțiilor identificate cu prilejul participării la diferite misiuni internaționale în diverse teatre de operații. Desigur, nu se neglijează sub nicio formă conținutul și natura viitoarei misiuni ce va fi îndeplinită de forțele militare ce participă la exercițiul respectiv.

Cel de-al treilea plan al exercitării influenței noilor paradigme ale luptei armate asupra pregătirii forțelor militare îl constituie **accentul pus pe formarea și dezvoltarea proprietăților psiho-sociale ale structurilor militare**. Orice structură militară reprezintă un grup uman și, în această calitate, aceasta trebuie să-și formeze și dezvolte o serie de proprietăți de natură psiho-socială. Printre acestea amintim: coeziunea de grup; consensul; eficacitatea; moralul; relațiile interpersonale; conformitatea³¹.

În opinia noastră, formarea și dezvoltarea acestor proprietăți psiho-sociale, ce dau o plus-valoare respectivei structuri militare, este cerută de noile paradigme ale luptei armate. Aceasta din următoarele motive:

- *Specificul ducerii acțiunilor militare* (războiul în mijlocul populației, războiul de generația a IV-a, războiul bazat pe rețea);

- *Tipul de inamic* frecvent întâlnit în teatrele de operații, unde se participă la executarea unor misiuni de menținere și impunere a păcii, misiuni de stabilitate. Este vorba de insurgenți, teroriști sau gherilă (conflicte asimetrice);

- *Condițiile concrete fizice, geografice, culturale și de civilizație în care se desfășoară conflictul militar* (operații bazate pe efecte);

- *Implicații ale respectării/nerespectării*

Dreptului Internațional Umanitar de către combatanți (războiul în mijlocul populației);

- *Prezența mass-media în teatrele de operații.*

Concluzii

Noile paradigme ale luptei armate exercită o influență semnificativă, directă și constantă asupra pregătirii forțelor militare. Această influență este mai evidentă în următoarele direcții: conținutul programelor de formare și dezvoltare profesională a personalului forțelor militare; accentul pus pe unele metode de învățare și formarea aptitudinilor, deprinderilor și comportamentului necesare în luptă; formarea și dezvoltarea proprietăților psihosociale ale structurilor militare.

Realizarea unei corelații strânse între exigențele noilor paradigme ale luptei armate și pregătirea forțelor militare apreciem că reprezintă o necesitate absolută pentru toate armatele, inclusiv pentru Armata României, dacă se dorește realizarea cu succes a misiunilor încredințate în țară și în afara acesteia.

Manifestarea unei atitudini flexibile din partea conducerii politice și militare naționale față de evoluția paradigmelor privind lupta armată și a impactului acesteia asupra formării și perfecționării profesionale a forțelor militare este soluția optimă.

În actualul context intern și internațional, complex și dinamic, militarii trebuie să se pregătească intelectual, doctrinar și material pentru a menține utilitatea forței militare indispensabile apărării și perenității statelor.

Această lucrare a fost realizată cu susținerea Consiliului Național pentru Cercetare Științifică, CNCS-UEFISCDI, prin grantul acordat în cadrul proiectului cu numărul PN-II-ID-PCE-2011-3-0849.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANTOINE, Emmanuel, *Le concept de conflit asymétrique a-t-il un sens?*, <http://alliancegeostrategique.org/2011/05/07/le-concept-de-conflit-asymetrique-a-t-il-un-sens-i/>.
2. BAUD, Jacques, *La Guerre asymétrique ou la défaite du vainqueur*, Editions du Rocher, Paris, 2003.
3. BĂDĂLAN, Eugen; FRUNZETI Teodor,

Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004.

4. BOOT, Max, *The new American Way of War*, in *Foreign Affairs*, vol. 82, no. 4, July/ August 2003.

5. DEPTULA, David A., *Air Force Transformation: Past, Present, and Future*, *Aerospace Power Journal* 15, n° 3, automne 2001.

6. DESPORTES, Vincent, *La guerre au sein des populations: solution ou idéologie?*, http://pedagogie.ac-montpellier.fr/hist_geo/defense/pdf/cercle/la%20guerre%20au%20sein%20des%20populations.pdf.

7. FRUNZETI, Teodor; ZODIAN, Vladimir, *Lumea 2011*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.

8. FRUNZETI, Teodor; MUREȘAN, Mircea; VĂDUVA, Gheorghe, *Război și haos*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

9. HABERMAS, Jürgen, *The Theory of Communicative Action*, vol. 1, Beacon Press, Boston, 1984.

10. HUYGHE, François-Bernard, *Guerre de 4ème génération et 4ème Guerre Mondiale*, <http://www.european-security.com/index.php?id=5196>.

11. HUNERWADEL, J. P., *L'approche des opérations basées sur les effets*, <http://www.airpower.au.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/hunerwadel.html>.

12. Le GAL, Patrick, *Ethique militaire dans les conflits asymétriques. Retour de visite d'opérations*, http://www.st-cyr.terre.defense.gouv.fr/ressources/10204/32/9_tr1_4.pdf.

13. PASCALLON, Pierre, *Le nouveau paradigme: la guerre au milieu des populations*, http://www.club-participation-progres.com/.../la_guerre_au_milieu_des_populations__pierre_pascallon.pdf.

14. SERGIO da ROCHA, Alexandre, *Opérations basées sur les effets*, <http://www.airpower.au.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/darocha.html>.

15. SMITH, Rupert, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Allen Lane, 2005.

16. VĂDUVA, Gheorghe, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/rbr_in_fizionomia_noilor_conflicte_militare.pdf.

17. USJFCOM, *Operational Implications of Effects-Based Operations (EBO)* (Implications opérationnelles des opérations basées sur les effets), Joint Doctrine Series n° 7 (Fort Monroe, Virginie: *Joint Warfighting Center*, 17 novembre 2004).
18. TZÎ, Sun, *Arta războiului*, Editura Militară, București, 1976.
- NOTE:**
- 1 Sir Rupert SMITH, *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*, Allen Lane, 2005.
- 2 W. S. LIND, strateg american, a lansat conceptul *Fourth Generation Warfare*, abreviat 4GW.
- 3 Sun TZÎ, *Arta războiului*, Editura Militară, București, 1976.
- 4 Vezi: T. FRUNZETI, V. ZODIAN, *Lumea 2011*, București, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, pp. 27-28.
- 5 Vezi: Pierre PASCALLON, *Le nouveau paradigme: la guerre au milieu des populations*, http://www.club-participation-progres.com/.../la_guerre_au_milieu_des_populations_pierre_pascallon.pdf, pp. 5-8.
- 6 Pierre PASCALLON, *Que faut-il penser d'un nouveau paradigme: « la guerre au milieu des populations » ?* <http://www.lalettrediplomatique.fr/detailrub.php?id=42&idrub=192&idrubprod=&type=1>, p. 1.
- 7 Général de division Vincent DESPORTES, *La guerre au sein des populations: solution ou idéologie?*, http://pedagogie.ac-montpellier.fr/hist_geo/defense/pdf/cercle/la%20guerre%20au%20sein%20des%20populations.pdf, p. 12.
- 8 Eugen BĂDĂLAN, Teodor FRUNZETI, *Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, p. 161.
- 9 Gérard CHALIAND, *Les guerres irrégulières*, Folio, Paris, 2008, pp. 799-824.
- 10 Eugen BĂDĂLAN, Teodor FRUNZETI, *Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, p. 151.
- 11 Pe larg în J. ROBB, *Brave New War: the Next stage of Terrorism and the Globalisation*, Foreword by James Falows, 2007.
- 12 <http://www.dedefensa.org/article>.
- 13 T. FRUNZETI, V. ZODIAN, *Lumea 2011*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 28.
- 14 Emmanuel ANTOINE, *Le concept de conflit asymétrique a-t-il un sens?*, <http://alliancegeostrategie.org/2011/05/07/le-concept-de-conflit-asymetrique-a-t-il-un-sens-i/>, p. 1.
- 15 Jacques BAUD, *La Guerre asymétrique ou la défaite du vainqueur*, Editions du Rocher, 2003, Editions du Rocher, Paris, 2003, p. 11.
- 16 Jacques BAUD, *op. cit.*, p. 32.
- 17 Emmanuel ANTOINE, *art. cit.*, p. 2.
- 18 Eugen BĂDĂLAN, Teodor FRUNZETI, *Asimetria și idiosincrasia în acțiunile militare*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2004, pp. 123-168.
- 19 Jürgen HABERMAS, *The Theory of Communicative Action*, vol. 1, Beacon Press, Boston, 1984, p. 285.
- 20 Général de division David A. DEPTULA, *Air Force Transformation: Past, Present, and Future*, *Aerospace Power Journal* 15, n° 3, automne 2001, p. 90.
- 21 Dr. Alexandre SERGIO da ROCHA, *Opérations basées sur les effets*, <http://www.airpower.au.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/darocha.html>.
- 22 Lieutenant colonel J. P. HUNERWADEL, *L'approche des opérations basées sur les effets*, <http://www.airpower.au.af.mil/apjinternational/apj-f/2007/Pri07/hunerwadel.html>, p. 11.
- 23 Cf. USJFCOM, *Operational Implications of Effects-Based Operations (EBO)* (Implications opérationnelles des opérations basées sur les effets), Joint Doctrine Series n° 7, Fort Monroe, Virginie, *Joint Warfighting Center*, 17 novembre 2004, p. 32.
- 24 Brig-Gen David A. DEPTULA, *Effects Based Operations: Change in the Nature of Warfare*, Defense and Air Power Series, Aerospace Education Series, 2001.
- 25 Lieutenant colonel J. P. HUNERWADEL, *art. cit.*, pp. 4-10.
- 26 T. FRUNZETI, V. ZODIAN, *Lumea 2011*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011, p. 29.
- 27 Dr. Gheorghe VĂDUVA, *Războiul bazat pe rețea în fizionomia noilor conflicte militare*, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/rbr_in_fizionomia_noilor_conflicte_militare.pdf, p. 5.
- 28 Vezi: Patrick Le GAL, *Ethique militaire dans les conflits asymétriques. Retour de visite d'opérations*, http://www.st-cyr.terre.defense.gouv.fr/ressources/10204/32/9_tr1_4.pdf.
- 29 Vezi: III.B/ *Un entraînement adapté au milieu urbain?*, <http://sites.google.com/site/geographiemilitairemitrovica/un-entrainement-adapte-au-milieu-urbain>, *Les forces terrestres dans les conflits aujourd'hui et demain*, <http://www.scribd.com/doc/31504278/FT-01-Gagner-la-bataille-conduire-la-paix-France-2007>.
- 30 Un exemple de metode active: le jeu de role, <http://www.fundp.ac.be/pdf/publications/64222.pdf>.
- 31 *Dicționar de psihologie socială*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

PROVOCĂRI PENTRU POLITICA DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ – GRUPURILE DE LUPTĂ ALE UNIUNII EUROPENE

*Dr. Gheorghe CALOPĂREANU**

Conceptul UE de grupuri de luptă își are originea în reuniunea Summitului Consiliului European care a avut loc la Helsinki, în perioada 10-11 decembrie 1999. Deși rezultatul principal al reuniunii la nivel înalt a fost crearea Headline Goal 2003 și lista sa asociată, concluziile Președinției Helsinki au fost că o atenție deosebită va fi acordată dezvoltării unei „capacități de reacție rapidă”. Eseul de mai jos este conceput pentru a descrie dezvoltarea conceptului UE de grup de luptă și ilustrează modul în care conceptul de grup de luptă se încadrează în Politica de Securitate și Apărare Comună.

Cuvinte-cheie: grupuri de luptă; PSAC; capabilități; misiuni; Uniunea Europeană.

Introducere

Uniunea Europeană joacă astăzi un rol important în asigurarea stabilității în diferite părți ale lumii. Uniunea a câștigat credibilitate în primii zece ani ai existenței politicii sale de securitate și apărare, în special, prin desfășurarea unor misiuni cu caracter militar derulate pe patru continente. Capabilități militare europene au fost desfășurate sub egida Uniunii în Africa (Congo, Ciad), iar, în Balcani, cooperarea civil-militară s-a dovedit de succes. De asemenea, 200 de observatori au fost

trimiși în Georgia la sfârșitul războiului ruso-georgian din august 2008.

Capacitatea de răspuns la crize a Uniunii Europene a fost probată și în aceste ocazii și a demonstrat că, pentru a deveni un actor global cu o contribuție efectivă și eficientă la asigurarea securității și păcii internaționale, Uniunea trebuie să-și atingă obiectivele stabilite prin Strategia de Securitate.

În acest context, Politicii de Securitate și Apărare Comune (PSAC) îi revine un rol important în gestionarea provocărilor de securitate la nivel global.

În primii zece ani de existență ai Politicii de Securitate și Apărare Comune, aceasta a fost definită și analizată în raport cu un sistem de securitate deja existent – Alianța Nord-Atlantică, fără ca rolul acesteia din urmă să fie diminuat în vreun fel de lansarea inițiativei europene la Cologne în 1999. NATO a fost și rămâne pilonul principal al politicii de securitate vestice; prin urmare, relația dintre cele două organizații trebuie clarificată până la cel mai mic detaliu. Lipsa discuțiilor în această zonă poate duce la duplicarea efortului de securitate în zona euroatlantică.

Misiunile din cadrul PSAC nu se bazează pe interese singulare. Puterea PSAC derivă tocmai din principiul consensului tuturor membrilor UE.

** Colonel conferențiar universitar dr. Gheorghe CALOPĂREANU (geocal81@yahoo.com) este locuitorul comandantului Universității Naționale de Apărare „Carol I”. Doctor în științe militare, a participat la numeroase conferințe și a publicat mai multe cărți și articole în domeniul securității și apărării.*

Nu este de neglijat, însă, contribuția partenerilor strategici ai UE la asigurarea securității, stabilității și păcii mondiale, care completează eforturile Uniunii. Canada, Norvegia, Rusia, SUA și Turcia sunt prezente active în misiunile de răspuns la criză desfășurate sub egida UE.

Politica de Securitate și Apărare Comună

La 4 decembrie 1998, la St. Malo, guvernele britanic și francez au semnat un protocol care a deschis calea lansării Politicii Europene de Securitate și Apărare (iunie 1999, *Summitul Consiliului European de la Cologne*) și a identificat necesitatea pentru Uniunea Europeană de a deține propriile forțe militare, care să îi asigure capacitatea să desfășoare acțiuni autonome de răspuns la crizele internaționale.

În primii ani de existență ai PSAC, guvernele Uniunii Europene și-au concentrat atenția pe dezvoltarea capacităților militare și, din perspectivă geografică, pe Balcanii de Vest. Intenția UE, exprimată de guvernele Uniunii, în decembrie 1999, în cadrul documentului intitulat „Helsinki Headline Goal”, era aceea de creare a unei forțe militare care să totalizeze circa 60.000 de militari¹, denumită Forța Europeană de Reacție Rapidă (*European Rapid Reaction Force – ERRF*), împreună cu forțe aeriene și navale, toate disponibile pentru desfășurarea de operațiuni militare sub comandă UE.

Guvernele statelor membre ale UE au destinat Forței Europene de Reacție Rapidă în total 100.000 de militari, 400 de avioane de luptă și 100 de nave, toate fiind, la momentul alocării, disponibile pentru misiuni în cadrul NATO sau/și al UE².

Faptul că, pentru a interveni în Bosnia și, ulterior, în Kosovo, UE a solicitat participarea unor forțe din SUA a fost determinant în decizia guvernelor statelor membre ale UE de a-și crea propria armată, cu atât mai mult cu cât războiul din Kosovo a izbucnit în intervalul dintre cele două momente definitorii ale politicii de securitate și apărare ale bătrânului continent – întâlnirea la nivel înalt de la St. Malo și cea de la Cologne.

În ciuda succeselor obținute de PSAC de la lansarea sa, nu putem să nu observăm faptul că există numeroase provocări și dificultăți care, cel puțin pentru moment, nu par să aibă o rezolvare care să satisfacă întreaga comunitate europeană. Admitem, desigur, că dezvoltările într-o manieră

dorită în ceea ce privește PSAC reprezintă, în cadrul UE, sensibilități la fel de vizibile ca trecerea la moneda unică europeană sau politica externă a Uniunii.

Cea mai mare provocare a momentului pentru UE este evitarea apariției unei diferențe între ceea ce se dorește de la PSAC în domeniul securității și forțele și mijloacele pe care statele membre le pot pune la dispoziție pentru acoperirea întregii game de misiuni de răspuns la crize. În realitate, până la un anumit nivel, aceste diferențe există, provocarea reală a momentului este extinderea ei, în principal, prin combinarea crizei financiare actuale cu creșterea rolului și angajării statelor membre în operațiunile din Afganistan în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Efectele acestei nefaste combinații vor fi resimțite, cu certitudine, și în anii următori, fapt ce va reduce considerabil capacitatea UE de a derula operații la un nivel pe care aceasta și le-a propus prin lansarea Strategiei Europene de Securitate. Este binecunoscută situația creată deopotrivă la nivelul NATO, ONU și UE prin deficitul de elicoptere și avioane de transport pentru operațiile desfășurate de aceste organizații.

Angajarea tot mai redusă a statelor membre mari ale UE în paralel cu creșterea contribuției celorlalte state membre (în special, cele recent primite în Uniune) reprezintă un paradox care devine tot mai evident cu fiecare operație.

Numai dorința de angajare a țărilor din cea de-a doua categorie menționată, laudabilă, de altfel, nu rezolvă problema dezvoltării PSAC la nivelul cerut de situația internațională, de frecvența și gradul de răspândire în lume a crizelor la care Uniunea se decide să răspundă. Mobilizarea resurselor țărilor membre de mărime mică și medie ale UE și cea a partenerilor strategici ai Uniunii reprezintă o contribuție majoră și principalul atu al acesteia, însă, acest fapt nu poate asigura dezvoltarea PSAC. Indiferent de mărimea și capacitatea de răspuns a unor unități de tipul grupurilor de luptă constituite la nivelul statelor din această categorie, acestea din urmă nu pot să deruleze, fără contribuția statelor mari, operații de răspuns de lungă durată și de mare intensitate.

O altă provocare ce se cere discutată în acest moment este dacă și în viitor, Franța continuă să contribuie consistent la operațiile UE, dată fiind, pe de o parte, noua sa poziție în NATO și reorganizarea sistemului de apărare propriu, aflat în plin proces de desfășurare, pe de altă parte.

Relația NATO-UE în domeniul asigurării securității în această zonă a fost dominată de unele contradicții, care se manifestă și în momentul de față. SUA, principalul contributor la NATO, doresc o UE angajată mai mult și dispusă să aloce mai multe resurse pentru asigurarea ordinii pe plan internațional, în timp ce privește reluctant creșterea rolului în plan militar și sporirea gradului de independență politică ale Europei.

Cea de-a doua contradicție se manifestă la nivelul cancelariilor europene, care își doresc un rol sporit pe scena politică internațională, fără ca această atribuție să fie susținută prin crearea, în cadrul UE, a unor capacități militare corespunzătoare.

Dezvoltarea PSAC depinde într-o măsură covârșitoare de aplicarea Tratatului de la Lisabona în integralitatea sa, de gradul în care acest tratat va avea destulă putere să adune la masa rotundă toate statele membre³. Realizarea coerenței și a interoperabilității echipamentelor și personalului par să fie principalele atuuri ale revigorării PSAC. Înființarea unei armate europene este, în mod evident, un obiectiv tot mai greu de realizat, dar acest fapt nu împiedică UE să determine statele membre să-și pregătească forțele militare proprii pentru desfășurări de resurse militare și civile într-o idee de acțiune unitară pentru rezolvarea unor crize la nivel internațional.

Grupurile de luptă ale Uniunii Europene

Summitul NATO de la Praga din anul 2002 a adus modificări în structura de forțe a Alianței, prin crearea Forței de răspuns NATO (21.000 de militari, sprijinite de forțe aeriene și navale, majoritatea din țările UE). Conceptul a inspirat UE, care a decis restructurarea forțelor proprii, prin transformarea celor de menținere a păcii în unități militare mai mici, dar capabile să execute misiuni de tip militar specializate, așa numitele „grupuri de luptă” (*“battlegroups”*).

Termenul „grup de luptă” poate avea semnificații diferite, în funcție de contextul în care este utilizat și de domeniul de activitate și experiența celor care îl vehiculează. În mod cert, el este înțeles diferit de către un inițiat, de pildă, un ofițer din forțele armate, față de un civil fără cunoștințe și practică militare. Chiar și pentru cei inițiați, noțiunea poate crea confuzii.

Un membru al forțelor navale va înțelege prin aceasta un grup de luptă naval constituit dintr-un

portavion și navele de sprijin care îl însoțesc și deservit de aproximativ 7.500 de persoane.

Pentru un ofițer din forțele terestre, grupul de luptă reprezintă o unitate compusă din tehnică și personal provenind din mai multe arme și specialități, de mărimea unui batalion sau regiment de tancuri întărite și totalizând circa 1.500 de persoane. Această din urmă descriere reflectă, probabil, cu cea mai mare acuratețe imaginea unui grup de luptă în accepțiunea Uniunii Europene.

Altfel spus, grupul de luptă este, în viziunea Uniunii Europene, un pachet de forțe militare credibil, coerent⁴, încadrat, dotat și echipat la un nivel minim, care să asigure desfășurarea cu rapiditate în teatrele de operații și care să fie capabil să se susțină logistic în prima fază a operației.

Rapiditatea deciziei privind intervenția este esențială pentru obținerea succesului scontat în orice operație militară. Din această perspectivă, Uniunea Europeană își dorește să ajungă la performanța de a fi în măsură să ia decizii de desfășurare a grupurilor de luptă la nevoie, în cel mult cinci zile de la aprobarea, de către Consiliul European, a conceptului privind managementul crizei respective. În ceea ce privește implementarea în teatru a obiectivelor misiunii, Uniunea își propune ca aceasta să înceapă în maximum zece zile de la luarea deciziei de lansare a operației.

Un grup de luptă european poate fi constituit din forțe provenind de la mai multe națiuni sau de la o singură țară și poate fi întărit cu elemente preluate de la alte state membre ale Uniunii sau partenere.

Din punct de vedere conceptual, grupurile de luptă ale Uniunii Europene își au originea la întâlnirea la nivel înalt a Consiliului European din 10-11 decembrie 1999, care a concluzionat că în viitorul apropiat se va acorda o atenție deosebită creării, la nivelul Uniunii, a unei capacități de reacție rapidă. Concluziile Președinției aceluiași miting solicitau țărilor membre ale Uniunii Europene să fie în măsură să pună la dispoziția acesteia „elemente de răspuns rapide”⁵, capabile să se desfășoare, la nevoie, într-un timp cât mai scurt, stabilind, totodată, dimensionarea, până în anul 2003 (*Headline Goal 2003*), a forței astfel create la 50.000 - 60.000 de persoane⁶.

Întâlnirea franco-britanică de la La Touquet, din 4 februarie 2003, a detaliat și mai mult noțiunea de grup de luptă în cadrul Uniunii Europene. A fost atunci identificată, ca prioritate europeană,

necesitatea creșterii capabilităților europene în ceea ce privește planificarea și deplasarea în scurt timp a forțelor acolo unde este necesar. Forțele inițiale – terestre, maritime și aeriene, se arată în document, trebuie să fie în măsură să se desfășoare pentru operații specifice într-un „interval de 5-10 zile”⁷.

Ideea grupurilor de luptă și-a dovedit utilitatea în același an, în Republica Democrată Congo, când, la solicitarea ONU, UE a mobilizat și desfășurat în teatru aproximativ 2.000 de persoane în cadrul Operației „Artemis”, cu misiunea de a restabili ordinea în regiunea Ituri. Succesul operației, ca și abilitatea de a desfășura forțe cu rapiditate și în timp scurt, a creat certitudinea pentru majoritatea decidenților politici ai UE că Uniunea va fi în măsură să execute cu rapiditate astfel de misiuni.

La scurtă vreme după încheierea operației „Artemis”, în februarie 2004, Marea Britanie, Franța și Germania au pus formal bazele „Conceptului grupurilor de luptă”, materializat într-un document cu același nume.

Documentul propunea înființarea, în cadrul Uniunii Europene, a unor de grupuri de luptă cu efective de circa 1.500 de persoane⁸, capabile să desfășoare acțiuni specifice autonome⁹, în principal la solicitarea ONU. Principala misiune a grupurilor de luptă este menținerea stabilității pe perioade determinate de timp, de regulă, până la sosirea în zonă a unor forțe de menținere a păcii ONU sau aparținând unor organizații care acționează sub mandatul Națiunilor Unite.

Propunerea celor trei state inițitoare ale conceptului face referiri concrete la modul de organizare a unei astfel de organizații militare – posibile misiuni, modalități și termene de desfășurare în teatrele de operații și aspecte privind comanda și controlul grupurilor de luptă.

În luna martie 2004, Comitetul Militar al UE a fost însărcinat cu transpunerea în practică a Conceptului grupurilor de luptă ale Uniunii, iar câteva săptămâni mai târziu, la o întâlnire care a avut loc la Bruxelles, miniștrii apărării UE au decis înființarea, până în anul 2007, a primelor astfel de unități.

Fiecare grup de luptă al UE trebuie să fie în măsură să utilizeze în scopul îndeplinirii misiunii mijloace aeriene, navale și mijloace de transport și logistice, utilizând trei metode.

Prima opțiune presupune punerea la dispoziția UE a unui grup de lucru național deja constituit

și, în acest moment, singurele țări care pot asigura acest lucru cu relativă ușurință sunt Franța și Marea Britanie.

Cea de-a doua metodă de realizare a unui grup de luptă al UE îl reprezintă asigurarea de către o națiune cu capabilități militare dezvoltate (Germania, Italia, Suedia, Spania) a unui nucleu-cadru pe care celelalte state îl vor completa cu personal și echipamente specifice până la nivelul dorit.

În fine, o ultimă opțiune este aceea în care mai multe țări membre vor aloca forțele și mijloacele necesare creării unei unități militare multinaționale, după modelul Eurocorps (Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Spania)¹⁰.

Oricare dintre ultimele două metode discutate ar fi aplicată, un lucru este cert: statele membre UE trebuie să dezvolte echipamente moderne, planuri, programe și strategii în comun, care să asigure nu numai constituirea unităților de care Uniunea are nevoie în situații de criză ci și desfășurarea lor în timp util și cu succes oriunde și oricând e nevoie.

Concluzii

Există tot mai multe voci care afirmă că Politica de Securitate și Apărare Comună are nevoie de revigorare și tot mai mulți ochi privesc spre Franța și spre Marea Britanie ca la potențiale organizatoare ale unui nou St. Malo.

Lipsa voinței politice a statelor UE privind natura, nivelul și tipul capabilităților și al operațiilor la care grupurile de luptă UE pot fi chemate să participe este o disfuncție evidentă a Uniunii. Atitudinea guvernelor statelor UE privind politica de securitate, în general, și utilizarea mijloacelor militare în soluționarea crizelor, în particular, diferă de la un stat la altul.

Această divergență de opinii a limitat participarea structurilor militare ale UE la misiuni cu riscuri și costuri scăzute și a diminuat capacitatea Uniunii de a aplica propria viziune strategică – aceea de a deveni un actor global real angajat cu determinare în lupta împotriva pericolelor globale, stipulată în Strategia Europeană de Securitate.

Reducerea cheltuielilor pentru apărare la nivelul UE, amplificată de alocarea defectuoasă sau chiar de risipa de fonduri, este în mod clar o consecință a dificultăților cu care se confruntă majoritatea statelor membre ale Uniunii.

Prelungirea perioadei de recesiune, pericolul falimentării unor țări sau temerile că UE s-ar

putea diviza sau chiar dezintegra, existente în acest moment în anumite cercuri, sugerează că nici în viitorul apropiat statele membre nu vor face o prioritate din alocarea unor fonduri suficiente pentru apărare și achiziții de echipamente pentru a susține misiuni la scară largă.

Efectele nefaste asupra dezvoltării și aplicării conceptului grupurilor de luptă nu vor întârzia să apară. Calendarul acestora va fi, în cel mai fericit caz, amânat, deși temeri mai sumbre ne pot sugera implicații și mai nedorite, cum ar fi nerealizarea sa în integralitate.

Realitatea arată că se impune o cooperare mai strânsă între UE și NATO în domeniul apărării și securității globale. Demersurile concomitente nu pot aduce eficiență. Misiunile efectuate în paralel de către cele două organizații în Kosovo, de pildă, periclitează siguranța atât a militarilor NATO, cât și a forțelor polițienești, ca urmare a limitelor fluxului de informații dintre ele.

BIBLIOGRAFIE:

1. GREVI, Giovanni; HELLY, Damien; KEOHANE, Daniel *European Security and Defense Policy, The First 10 Years (1999-2009)*, EU Institute for Security Studies 2009, Paris.
2. de VASCONCELOS, Alvaro, *What ambitions for European defense in 2020?*, EU Institute for Security Studies 2009, Paris.
3. EVERTS, Steven; FREEDMAN, Lawrence; GRANT, Charles; HEISBOURG, Francois; KEOHANE, Daniel; O'HANLON, Michael, *A European way of war*, Centre for European Reform, 2004, London.

NOTE:

- 1 Daniel KEOHANE, *10 Years After St. Malo*, http://www.iss.europa.eu/uploads/media/10_yrs_after_St_Malo.pdf, accesat la 28.09.2011.
- 2 Giovanni GREVI, Damien HELLY, Daniel KEOHANE, *European Security and Defense Policy, The First 10 Years (1999-2009)*, EU Institute for Security Studies 2009.
- 3 Tratatul de la Lisabona a fost semnat în anul 2007, după ce numeroase alte tratate constituționale europene fuseseră pregătite în proiect, în scopul consolidării tuturor înțelegerilor și tratatelor UE existente la acea dată. Tratatul a confirmat dreptul și capacitatea UE de a

acționa în domenii cum sunt drepturile omului, juridic și cel al politicii externe și a reiterat faptul că cetățenii statelor UE sunt și membri ai uniunii. De asemenea, tratatul a acordat personalitate juridică UE, întărind în acest mod independența Uniunii. Cu toate acestea, proiectul constituțional a întâmpinat unele dificultăți, în mod deosebit în ceea ce privește consensul în aprobarea sa. Pentru a intra în vigoare, tratatul reclama ratificarea de către toate statele membre UE. În anul 2008, Irlanda, în urma unui referendum din luna iunie, a decis să nu ratifice tratatul în forma propusă, fapt ce a provocat intense dezbateri în cadrul UE și chiar incertitudinea că el va deveni vreodată realizabil. Pentru a convinge Irlanda de necesitatea semnării tratatului, UE a decis atunci să negocieze și să adauge la acesta noi protocoale. Ca urmare a acestor intervenții și discuții, Irlanda a organizat un nou referendum, soldat cu ratificarea Tratatului de la Lisabona, în octombrie 2009.

4 EU Council Secretariat Factsheet, *EU Battlegroups*, EUBG, 02 November 2006.

5 *Concluziile Președinției Consiliului European*, Anexa IV, Helsinki, 10-11 decembrie 1999;

6 Gustav LINDSTROM, *Enter the EU Battlegroups*, Chaillot Paper No. 97, European Union Institute for Security Studies, February 2007.

7 *From Copenhagen to Brussels-European defense: core documents*, vol. I, Chaillot Paper No. 67, Paris, European Union Institute for Security Studies, December 2003, p. 39.

8 *The battlegroup concept UK/France/Germany food for thought paper*, 10 February 2004, în *EU security and defense – Core documents 2004*, vol. V, Chaillot Paper No. 75, Paris, European Union Institute for Security Studies, December 2003, p. 10.

9 În accepțiunea conceptului „autonom” sugerează participarea la acțiuni „independent” de alte organizații (NATO, OSCE etc.).

10 Eurocorps a fost înființat în 1992, ca urmare a voinței politice a celor cinci state membre menționate mai sus, pe baza unui concept care a fost dezvoltat începând cu anii '50.

Comandamentul corpului, în care, alături de personal militar și civil din țările membre, lucrează și personal din Austria, Finlanda, Grecia, Italia, Marea Britanie, Olanda, Polonia și Turcia se află la Strassbourg, Franța. În anii recentți, acesta a executat o serie de misiuni în Bosnia (SFOR) și în Kosovo (KFOR).

Comandamentul corpului, în care lucrează circa 900 de militari și 70 de civili, funcționează ca un comandament de corp de reacție rapidă în folosul NATO și al UE și cuprinde grupul de comandă, statul major, comandamentul batalionului logistic, patru detașamente naționale și comandamentul brigăzii multinaționale de sprijin.

OPERAȚIILE INSTITUȚIILOR INTERNATIONALE ÎN CRIZA DIN LIBIA – COOPERARE SAU COMPETIȚIE

Dr. Pascu FURNICĂ*

Articolul își propune să analizeze cum au reacționat Organizația Națiunilor Unite, NATO și Uniunea Europeană în criza libiană, punând accent pe rolul fiecărei instituții. Se identifică lipsa de reacție a OSCE, misiunea de instituție mandatantă a ONU, reacția imediată a NATO, care a creat și diverse instituții ad-hoc pentru a își legitima intervenția, dorința de reacție, dar și lipsa voinței politice, a UE în acest caz. De asemenea, am identificat faptul că NATO a condus operațiunile comunității internaționale pe timpul intervenției militare, dar a ieșit din joc imediat ce reacția armată a fost oprită, lăsând, eventual, rolul de „leading institution” pentru o altă organizație, care poate fi Uniunea Europeană.

Cuvinte-cheie: regimul Qadhafi; NATO; Organizația Națiunilor Unite; Uniunea Europeană; Instituție mandatantă; rezoluție a Consiliului de securitate; instituție conducătoare; legitimitate.

În urmă cu ceva timp, am scris în această prestigioasă revistă o serie de articole în care analizam modul de cooperare (sau lipsa acesteia) dintre cele mai importante instituții de securitate internaționale, analizând atât prevederile documentelor programatice (concepte, strategii), cât și strict cum coopera personalul deplasat în teatrele de operații.

În articolul *Conceptele de asigurare a securității - domeniu de coordonare, cooperare și competiție al instituțiilor de securitate europene*, publicat în numărul 1 [22]/2007, în care analizam documentele programatice ale NATO și Uniunii Europene în domeniul securității, concluzionam că „NATO se limitează la zona euro-atlantică, dar menționează zonele înconjurătoare (Rusia, Ucraina, spațiul mediteranean, Orientul Mijlociu), când se referă la cooperare și parteneriat, nu la misiunea primordială, apărarea. UE își extinde zona de interes la nivel global, vorbind despre misiunile în Republica Democratică Congo și Afganistan, dar folosind conceptul de *gândire globală, acțiune locală*, limitează aria de acțiune la spațiul european și zona adiacentă. Totuși, prin menționarea conflictelor din jurul Europei și a necesității de a se deschide spre lumea arabă, aduce în atenția factorilor de decizie posibilitatea de a se angaja activ în rezolvarea acestor conflicte”¹. Este evident că, deși articolul a fost scris în 2007, iar situația internațională s-a schimbat și chiar documentele programatice au fost actualizate, și în anul 2011, în cele două instituții continuă să se vorbească despre acțiuni în afara teritoriilor statelor membre, în sprijinul Organizației Națiunilor Unite pentru instaurarea păcii.

În alt articol, publicat în numărul 4 [21]/2006, *Mediul european de securitate: coordonare,*

* Colonel dr. Pascu FURNICĂ (pfurnica@unap.ro), doctor în Științe militare, este Director al Departamentul managementul crizelor și operații multinaționale din cadrul Universității Naționale de Apărare “Carol I”.

cooperare, competiție, am analizat acțiunea NATO și Uniunea Europeană prin compararea atât a diferitelor documente și evoluții (extindere, funcții și responsabilități asumate prin documente), cât și în *regim dinamic*, cooperarea în teatre de operații. La momentul respectiv, am considerat că Bosnia-Herțegovina este scena pe care evoluaseră deja de ceva timp nu numai aceste două instituții, ci și altele, cum ar fi ONU sau OSCE.

Dacă despre Bosnia-Herțegovina nu se mai scrie foarte des în presa internațională este și meritul acestor instituții de securitate care, așa cum concluzionăm în acest articol, au continuat „*procesul de învățare* și au aplicat în continuare principiul *forma urmează funcțiunea*”, fiind în măsură să colaboreze eficient pentru îndeplinirea misiunilor primite. Dacă deschidem acum site-urile misiunilor NATO și UE în Bosnia-Herțegovina, vedem titluri cum ar fi *Children visit NATO in Camp Butmir*, *Commander NATO HQ Sarajevo attends a round table meeting in Banja Luka*, sau *Western Balkan Countries' Cross-Border Cooperation*, *'My Neighbourhood' Photo Competition Opens For Entries*.

Dar anul 2011 a adus noi provocări pentru instituțiile de securitate internaționale. Izbucnirea primăverii arabe a creat premisele unor noi nevoi de intervenție a comunității internaționale pentru rezolvarea unor situații în care autorități naționale fie nu au dorit, fie nu au putut să își rezolve problemele interne pe căile prevăzute în documentele internaționale, în special Carta Națiunilor Unite. Aceste situații au acoperit un spectru larg, de la Tunisia, care a și organizat alegeri libere, la Siria, unde încă au loc ciocniri între forțele de securitate naționale și demonstranți. Dar în niciun alt stat din zonă nu a fost nevoie ca instituțiile internaționale să intervină pentru a sprijini una dintre părțile din conflictul intern izbucnit ca urmare a unei dorințe schimbare a regimului politic, așa cum a fost cazul în Libia.

Desfășurarea în detaliu a conflictului intern nu o voi prezenta, scopul meu în acest articol fiind acela de a vedea în ce măsură NATO și Uniunea Europeană și-au coordonat eforturile în acest caz de sprijin acordat ONU pentru impunerea unei soluții la criza din Libia, putând concluziona că lecțiile identificate pe timpul cooperării în Balcani nu s-au pierdut, ci au fost învățate și aplicate cu prima ocazie.

Organizația Națiunilor Unite și criza libiană

Organizația Națiunilor Unite, prin Rezoluțiile 1970 (2011) și 1973 (2011), a autorizat intervenția limitată a instituțiilor regionale și statelor, sub Capitolul VII al Cartei, cu scopul de a **impune** un embargo privind armele de orice fel (paragrafele 9 – 14 din Rezoluția 1970), embargo care este extins în apele internaționale prin următoarea rezoluție, 1973 (2011).

Interesant de menționat este că, în prima rezoluție, solicitarea se adresa în primul rând Libiei, cerând „o încetare imediată a violențelor și pași în acceptarea cererilor legitime ale populației, accesul imediat al monitorilor internaționali pentru a verifica modul de respectare a drepturilor omului, *asigurarea securității străinilor și a bunurilor acestora*, trecerea în siguranță a bunurilor și personalului agențiilor care asigură asistența umanitară și ridicarea restricțiilor asupra media.”² De asemenea, și în paragrafele referitoare la impunerea embargoului, statele membre sunt obligate să ia măsuri **pe teritoriul lor**, nu în spațiul internațional. Astfel, în paragraful 9, este menționat clar că statele membre trebuie să ia aceste măsuri de interdicere a vânzării de arme pe teritoriul propriu și să nu permită tranzitarea acestui teritoriu, fapt întărit prin paragraful 11, care specifică explicit că embargoul se aplică numai în porturile și aeroporturile statelor respective. Acest tip de prevederi limitează explicit intervenția nu numai a statelor, dar și a instituțiilor sau aranjamentelor regionale, termen folosit în Capitolul VIII al Cartei Națiunilor Unite, pentru instituțiile de securitate.

În schimb, Rezoluția 1973 (2011) a schimbat datele problemei. Introducerea în textul rezoluției a expresiei „and on the high seas” (în apele internaționale), în paragraful 13, care înlocuiește paragraful 11 al rezoluției anterioare, a permis extinderea reacției comunității internaționale și instituirea unui embargo mai eficient prin dislocarea în centrul Mării Mediterane a unor nave care să impună embargoul.

De asemenea, Rezoluția 1973 (2011) a mai schimbat ceva esențial: prin introducerea, în paragraful 4, a sintagmei „all necessary measures” (toate măsurile necesare) a permis desfășurarea de acțiuni militare inclusiv pe teritoriul Libiei, cu scopul protejării civililor, cu excepția desfășurării unei forțe terestre, care să acționeze ca *forță de*

ocupație. Deci a permis planificarea unei operații aeriene, în spațiul aerian al Libiei, cu scopul protejării populației civile.

Se poate conchide că Organizația Națiunilor Unite, prin Rezoluția 1973 din 17 martie 2011, a corectat prevederile limitate ale celei din 26 februarie (Rezoluția 1970), care, timp în de mai puțin de o lună, s-a dovedit neconformă cu realitatea de pe teren și nu permitea sprijinul populației civile care, așa cum este recunoscut în informația de presă privind rezoluția de încetare a prevederilor Rezoluțiilor 1970 și 1973, „s-a ridicat împotriva vechiului regim”.³

Rezoluția 2016 din 27 octombrie cere încetarea prevederilor rezoluțiilor anterioare privind embargoul, stabilirea unei *no fly zone* și a operațiile militare în Libia. Astfel, din punct de vedere al Națiunilor Unite, s-a încheiat o nouă operație mandatată de această organizație, operație care deschide noi căi de dezvoltare pe baze democratice a Libiei.

NATO și criza libiană

NATO a reacționat imediat la Rezoluțiile ONU privind implicarea comunității internaționale în rezolvarea crizei din Libia. Astfel, pe 8 martie, aeronavele de cercetare și supraveghere ale NATO au fost dislocate în zona de operații din centrul Mării Mediterane, deasupra apelor internaționale, cu misiunea de a supraveghea permanent mișcările din spațiul aerian al Libiei.

Pe 10 martie, Consiliul Nord-Atlantic, la nivel de miniștri ai apărării, a aprobat decizia SACEUR de a disloca în Mediterană și nave care să aplice rezoluția ONU.

După emiterea Rezoluției 1973, care permitea operațiile în spațiul aerian și maritim al Libiei, începând cu 24 martie, NATO a extins zona de operații în conformitate cu acest document, astfel că pe 27 martie, Secretarul General al NATO, Anders Fogh Rasmussen, a întărit cele decise de Consiliu, spunând că „organizația va implementa toate aspectele prevăzute în rezoluțiile ONU, nimic mai mult, nimic mai puțin”.⁴

Datorită faptului că la operații și-au manifestat dorința să participe și state din afara NATO, și, după modelul deja folosit cu alte ocazii, NATO a devenit, și a fost recunoscută de contributori, ca *leading institution*. În această formulă a fost organizată la Berlin o conferință a miniștrilor de

externe în care au fost decise scopurile operațiilor desfășurate de această coaliție ad-hoc:

- „toți civilii și toate zonele populate vor fi protejate;
- regimul Gadhafi își va retrage forțele militare și para-militare în cazărmi/baze;
- accesul neîngrădit al întregii populații libiene la sprijinul umanitar este permis”.⁵

Acest moment este deosebit de important nu numai pentru că a permis o planificare și execuție eficientă a misiunilor militare, dar a și legitimat NATO în fața comunității internaționale pentru această operație.

Această decizie politică a permis coaliției ad-hoc create să își extindă zona de operații astfel ca forțele să își îndeplinească cu eficiență (calitate oricum discutabilă când se vorbește de astfel de operații) misiunile.

O completare importantă făcută de Secretarul General al NATO pe 22 august, după cucerirea capitalei Tripoli de către forțele Consiliului Național de Tranziție, a clarificat rolul acestei organizații. Domnul Rasmussen a specificat clar „Prietenilor Libiei”, la adunarea șefilor guvernelor și instituțiilor internaționale și regionale participante că, deși ONU și Grupul de contact vor juca un rol important în efortul comunității internaționale de stabilizare post-conflict a Libiei, NATO poate participa numai și numai dacă este solicitat și necesar. Se poate spune că, prin această precizare, Secretarul General al NATO a dorit nu numai să clarifice rolul NATO, dar și să sporească legitimitatea acțiunilor comunității internaționale, aceasta fiind contestată de unele state din cauza precedentelor operații ale NATO din lumea musulmană, respectiv Irak și Afganistan. După ce pe 16 septembrie, ONU a adoptat rezoluția 2009, care a creat o misiune a acestei organizații pentru Libia, NATO a stabilit și durata operației sale: *până la 90 de zile*. Și această precizare a avut același scop: **legitimizarea operației Unified Protector**.

Toate aceste precizări făcute de nivelul politic de decizie al NATO au permis nivelului militar să decidă că Operația Unified Protector se va încheia atunci când regimul Gadhafi nu mai amenință populația Libiei și Consiliul Național de Tranziție este în măsură să asigure securitatea cetățenilor libieni, în coordonare cu ONU și autoritățile legitime libiene. Când scriu acest articol, cel puțin una dintre condiții este îndeplinită: regimul

Gadhafi nu mai amenință cetățenii Libiei. Astfel că ONU a decis ca operația desfășurată de comunitatea internațională să se încheie, NATO conformându-se și declarând retragerea forțelor la 31 octombrie, orele 23.59. Cu toate acestea, răsfoind presa internațională, veștile din Libia nu sunt foarte încurajatoare. Una dintre amenințări este posibila continuare a violențelor, lucru care dovedește că, deși Consiliul Național de Tranziție a declarat preluarea controlului asupra întregului teritoriu, sunt știri care dau posibilă sprijinirea fiului lui Muammar Gadhafi, Saif al-Islam, de către loialiști. O altă amenințare, poate mult mai importantă decât prima, este aceea a unui război civil între diversele facțiuni din societatea libiană. Chiar și componența Consiliului Național de Tranziție, care este atât de eterogen, poate duce la neînțelegeri care pot culmina cu izbucnirea unui război civil. De fapt, Jason Ditz, analist al publicației online *Antiwar* spune că „liderii libieni trebuie să nu se impacienteze prea mult despre soarta lui Saif al-Islam. Ei au provocări mai mari de rezolvat, cum este un posibil război civil.”⁶

Uniunea Europeană și criza libiană

Uniunea Europeană a reacționat, ca și alte instituții internaționale/regionale, la izbucnirea crizei în zona Mării Mediterane. Din cauza apropierii atât geografice, cât și intereselor în domeniul economic dintre Libia și Uniunea Europeană ca organizație, dar și a statelor europene, prima reacție a fost organizarea repatrierii cetățenilor acestor state din zona de conflict. Astfel, prin activarea elementelor responsabile din Uniunea Europeană, 4 400 de cetățeni au fost evacuați din Libia. Elementele care au planificat și desfășurat operația de evacuare a non-combatanților din zona de conflict au fost:

- Unitatea consulară din cadrul Centrului de operații al Uniunii Europene;
- Departamentul pentru ajutor umanitar al Comisiei Europene (ECHO);
- Statul major internațional al UE, care a creat Grupul de coordonare a evacuării non-combatanților.

Ulterior, la 1 aprilie, Consiliul European a aprobat lansarea operației EUFOR LIBYA, cu misiunea de a sprijini militar efortul de asistență umanitară. Pentru aceasta, un comandament operațional a fost deschis la Roma, pregătit să

lanseze operații militare la cererea expresă a Biroului ONU pentru coordonarea activităților umanitare (OCHA). Și nu numai atât! A fost numit și un comandant al EUFOR LIBZA, în persoana amiralului italian Claudio Gaudiosi. Însă această ultimă condiție, solicitarea de la OCHA, nu a venit, deci EUFOR LIBYA nu a fost activată. Ana Gomes, membru al Parlamentului European, în articolul cu numele *A fost EUFOR LIBYA o păcăleală de 1 aprilie?*, publicat în EUObserver, menționa că motivul real al faptului că această misiune s-a limitat numai la acest nivel a fost imposibilitatea de a ajunge la un acord între capitalele statelor membre privind lansarea unei operații la nivel complet. O astfel de operație, spune Ana Gomes, ar fi trebuit să aibă atât componentă civilă, cât și militară, care să sprijine stabilizarea post-conflict a Libiei⁷. Consider că momentul nu a fost pierdut, așa cum menționează dna. Gomes, deoarece conflictul abia a fost declarat încheiat, dar încă sunt violențe locale între facțiuni. Iar după încheierea violențelor intervine etapa foarte dificilă care include dezarmarea, reintegrarea, reconcilierea și reconstrucția, etapă în care Uniunea Europeană are nu numai competența și interesul, dar și experiența acumulată în operațiile care sunt în desfășurare, de exemplu EUFOR Bosnia-Herțegovina.

Uniunea Europeană a fost unul dintre participanții importanți la Conferința de la Londra, din 29 martie, alături de Uniunea Africană, Liga Arabă și ONU, ocazie cu care s-a creat Grupul de contact, la care au participat nu numai instituțiile enumerate anterior, ci și state membre al UE. Această conferință a fost inițiată în urma discuțiilor dintre ministrul afacerilor externe al Ungariei, János Martonyi, comisarul european Cecilia Malmström, guvernul egiptean și reprezentanții Consiliului Național libian, în 23 martie.

Pe 12 aprilie, după un pas înainte, crearea EUFOR LIBYA, și doi înapoi, prin neparticiparea acestei forțe la operațiunile militare, Summitul miniștrilor de externe a „solicitat încheierea violențelor și respectarea drepturilor omului, chiar punând în fața „celor care lucrează pentru regimul Gadhafi alternativa fie de a continua să fie asociați regimului brutal de represiune, fie să lucreze împreună cu comunitatea internațională pentru o tranziție pașnică la democrație.”⁸

Urmare a acestor evenimente, Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene Catherine

Ashton a deschis o reprezentanță a UE în Benghazi pe 22 mai, iar pe 23 mai, urmare a Consiliului Afacerilor Externe, au fost adoptate măsuri restrictive împotriva regimului Gadhafi.

La 10 octombrie, Consiliul de afaceri externe a luat act de colapsul regimului Gadhafi și a manifestat sprijinul noilor autorități libiene pentru reconstrucția pe noi baze democratice, cu ocazia adoptării rezoluției 2009 a ONU. În concluzie, Uniunea Europeană anunță faptul că a primit, în cadrul sprijinului oferit de ONU, Banca Mondială, rolul de *leading institution* pentru crearea unui nou sistem de management al frontierelor, sprijinul dezvoltării societății civile și în domeniul comunicații și media. Pentru a acorda acest sprijin, Uniunea Europeană a deschis un birou la Tripoli și a recomandat statelor membre să își redeschidă ambasaderele din capitala libiană. De asemenea, prin adâncirea Politicilor de Vecinătate, UE speră să poată sprijini consistent nu numai Libia, ci și alte state din bazinul Mării Mediterane, oferind Libiei calitatea de membru în Uniunea pentru Mediterana.

Sunt destule voci, chiar din interiorul UE, care spun că Uniunea ar fi putut face mai mult în această criză. Chiar s-a pus problema activării grupărilor de forțe de nivel batalion (EU battlegroups), dar reticența unor state membre (Olanda, care are forțe în gruparea germano-olandeză, Suedia, care a dorit să reducă posibilitatea ca UE să intervină militar, sau Finlanda, care nu este interesată să cheltuiască fonduri pentru trimiterea de militari în nordul Africii) a făcut ca Uniunea să nu ofere astfel de sprijin. Chiar deschiderea comandamentului operațional de la Roma și a sistemului de comandă a acestuia au fost contestate. În European Voice este citat, sub semnul anonimului, un diplomat care a spus că „este ciudat să pui la comanda unui centru de comandă de la Roma, care de fapt nu există și probabil nu va exista, un amiral italian, dar a fost o presiune puternică din partea Franței să se demonstreze faptul că Uniunea Europeană este un actor cu forță militară”⁹.

Este evident că, deși oficialii de la Bruxelles au dorit o implicare mai profundă a UE în criza libiană, stabilind un centru de comandă, nominalizând comandantul EUFOR LIBYA, activând elementele din Statul major internațional, dezinteresul unor state membre, reținerea altora de a trimite militari într-o astfel de zonă de operații, a limitat la maximum posibilitățile acestei instituții regionale

de a participa cu forțe militare la rezolvarea crizei libiene prin sprijinul acordat Consiliului Național de Tranziție. De aceea, Uniunea și-a rezervat rolul de coordonatoare în domeniile enumerate mai sus.

CONCLUZII

Evoluția conflictului din Libia și răspunsul comunității internaționale duc la o concluzie clară: deși multe organizații și-au manifestat interesul de a participa la eforturile comunității internaționale în acest caz, multe promisiuni au rămas la nivel declarativ din diverse motive.

Dar, cum scopul articolului este de a analiza modul de implicare a celor mai importante instituții internaționale/regionale, se pot trage următoarele concluzii:

1. Să încep cu cea mai simplă concluzie: OSCE nu a abordat deloc acest conflict. Motivul principal poate fi acela că Libia nu este stat membru. Sau poate faptul că această instituție e relativ blocată în procesul de luare a deciziilor, dar și faptul că organizația este focalizată pe conflictele și problemele din statele membre, pot fi alte motive. Oricum, consider că, uitându-mă la domeniile de interes, aproape toate sunt de actualitate în Libia post-conflict: de la libertatea presei la pluralismul politic, reforma legislativă, trecând prin probleme legate de energie. Astfel, Libia poate fi sprijinită de OSCE, o organizație cu experiență în astfel de situații, problemele din Libia au corespondență în toate cele patru *coșuri*, cum sunt denumite în documentele de înființare domeniile de expertiză ale OSCE.

2. Organizația Națiunilor Unite a reacționat în modul deja obișnuit: a luat act de situație, a solicitat sprijin de la alte state/instituții, a mandatat și a autorizat intervențiile acestora. Reacția ONU a fost graduală, pornind de la mandatarea de acțiuni în afara teritoriului Libiei, ulterior autorizând intervenția în spațiul aerian și maritim al Libiei numai când acțiunile de embargo nu au avut efectele dorite. Seria de rezoluții, de la 1970, care a legitimat o intervenție internațională, la 2009, care a decis încheierea etapei de sprijin militar acordat Consiliului Național de Tranziție, au fost respectate de întreaga comunitate internațională. Nu a creat o forță ONU, în primul rând deoarece alte instituții, NATO și Uniunea Europeană, au manifestat dorința de a crea o astfel de forță.

3. NATO a reacționat în spiritul propriu, ca o organizație cu experiență, voință politică și capacități de a contribui la menținerea păcii în zona sa de interes. A respectat cu strictețe mandatul acordat de ONU, și, în plus, a căutat permanent să își legitimeze operația prin cooptarea și a altor state în procesele de luare a deciziilor și de executare a acestora. Crearea de instituții ad-hoc, cum ar fi adunarea șefilor de stat și de guvern „Prietenii Libiei”, este un exemplu de internaționalizare și legitimare a acțiunilor desfășurate. Relațiile clare, instituționalizate, dintre nivelurile de decizie politic și militar din NATO au permis o planificare judicioasă și eficientă a operațiunilor militare, crescând eficiența acestora. Voința politică a statelor membre de a participa sub umbrela NATO la o astfel de acțiune, în ciuda faptului că majoritatea statelor membre, și nu numai, mai au diferite contingente în alte operații ale NATO, au demonstrat că această organizație are forță și legitimitate pentru a participa la eforturile comunității internaționale de menținere a păcii.

4. Uniunea Europeană a făcut eforturi pentru a își dovedi utilitatea și în domeniul securității internaționale. Încercările de a crea o forță nu s-au materializat, din diverse motive, enumerate anterior. Totuși, important de menționat este că organizația și-a manifestat interesul de a sprijini reconstrucția post-conflict a Libiei, domeniul în care Uniunea are și expertiză, și experiență. Misiunile desfășurate de Uniunea Europeană până în prezent, cum ar fi cele din Congo, provincia Aceh din Indonezia, și în special experiența EUFOR Bosnia-Herțegovina, recomandă această organizație pentru a sprijini noile autorități de la Tripoli pe calea creării unei societăți bazate pe principii democratice, a constituirii unei societăți civile active, organizării de alegeri libere și reconstrucția economică a țării. Capacitățile UE de a disloca forțe paramilitare de poliție, interesele economice deosebite ale Uniunii și ale statelor membre în Libia îndreptățesc această instituție să devină, dacă este solicitată, *leading institution* în aceste domenii.

În final se poate spune că, și în acest caz, ierarhia instituțiilor internaționale a fost respectată. Astfel, ONU și-a păstrat rolul de unică instituție de mandatare a reacției comunității internaționale în cazurile de încălcare a prevederilor Cartei, solicitând sprijin de la statele membre și, conform Capitolului VIII al

Cartei, instituțiilor și aranjamentelor regionale. NATO, făcând parte din categoriile menționate în capitolul menționat anterior al Cartei, și-a pus la dispoziție capacitățile organizatorice și de reacție pentru a îndeplini mandatul primit de la ONU, ca instituție coordonatoare a **efortului militar** pentru stabilizarea situației. Uniunea Europeană poate prelua rolul de instituție coordonatoare a **eforturilor economic, politic și în alte domenii altele decât cel militar**, pentru a continua procesul de stabilizare a situației și de a reduce la minimum probabilitatea de reizbucnire a violențelor.

BIBLIOGRAFIE:

***, *Rezoluția 1970 (2011) a Consiliului de Securitate al ONU*, 2011.

***, *Rezoluția 1973 (2011) a Consiliului de Securitate al ONU*, 2011

***, *Rezoluția 2009 (2011) a Consiliului de Securitate al ONU*, 2011.

***, *Libya: Security Council ends mandate for international military operations, disponibilă la* <http://www.un.org/apps/news/story.asp?>

***, *NATO and Libya - Operation Unified Protector, disponibil la* http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm.

DITZ, Jason, Report: Saif al-Islam Gadhafi Negotiating Surrender to Hague, disponibil la <http://news.antiwar.com/2011/10/26/report-saif-al-islam-gadhafi-negotiating-surrender-to-hague>.

GOMES, Ana, Was EUFOR Libya an April fool's joke?, EUobserver, disponibil la <http://euobserver.com/7/32624>.

VOGEL, Toby, EU battlegroups wait for Libya operation "unlikely ever to be launched, European Voice, 2011.

NOTE:

1 Furnică, Pascu, *Conceptele de asigurare a securității - domeniu de coordonare, cooperare și competiție al instituțiilor de securitate europene*, revista Impact Strategic, nr. 1 [22], 2007.

2 Rezoluția 1970 (2011) a Consiliului de Securitate al ONU, 26 februarie 2011, paragrafele 1 și 2.

3 *Libya: Security Council ends mandate for international military operations*, disponibilă la <http://www.un.org/apps/news/story.asp?>

4 Declarația Secretarului General al NATO, disponibilă la http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_71808.htm.

5 *NATO and Libya - Operation Unified Protector*, disponibil la http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm

6 Jason Ditz, *Report: Saif al-Islam Gadhafi Negotiating Surrender to Hague*, disponibil la <http://news.antiwar.com/2011/10/26/report-saif-al-islam-gadhafi-negotiating-surrender-to-hague>.

7 Ana Gomes, *Was EUFOR Libya an April fool's joke?*, EUobserver, disponibil la <http://euobserver.com/7/32624>.

com/7/32624.

8 *Developments in Libya: an overview of the EU's response*, disponibil la <http://www.european-council.europa.eu/home-page/highlights/developments-in-libya-an-overview-of-the-eu%27s-response-%28updated-23-may%29.aspx?lang=en>.

9 Citat în Toby Vogel, *EU battlegroups wait for Libya operation "unlikely ever to be launched*, European Voice, 2011.

AFRICA DE SUD – PUTERE EMERGENTĂ

*Dr. Dorel BUȘE**

Africa de Sud este cea mai dezvoltată țară din Africa, poziție care i-a permis de-a lungul timpului să-și construiască o politică externă puternică, concentrându-se, după căderea regimului de apartheid, în principal, pe relațiile cu continentul african. Elementele care determină puterea unei națiuni ne arată că Africa de Sud excelează la majoritatea capitolelor care contribuie la maximizarea puterii naționale: geografie (are ieșire la două oceane și ocupă locul 9 în Africa în ceea ce privește suprafața ocupată), resurse naturale (Africa de Sud produce o mare parte din produsele de care are nevoie și deține cele mai mari rezerve din lume de mangan, crom, aur, vanadiu, silicați de aluminiu, platină), capacitate industrială (Africa de Sud este cea mai industrializată țară din Africa), moralul național (Africa de Sud se numără printre cele mai patriotice țări din lume), calitatea diplomației (103 ambasade și 14 consulate), calitatea guvernării (în 2005, 63% dintre sud-africani considerau că guvernul în funcție este un guvern performant). Un alt aspect deosebit de important care trebuie precizat este acela că Africa de Sud are cea mai puternică economie de pe continentul african, cu un Produs Intern Brut (PIB) estimat în 2008 la 495.1 miliarde de dolari.

Cuvinte-cheie: putere emergentă, securitate regională, dezvoltare durabilă, actor global, surse de putere.

Înainte de încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Africa de Sud¹ a jucat un rol activ pe

scena internațională. Însă, odată cu instaurarea regimului de apartheid, țara a devenit rapid „o paria” în cadrul comunității internaționale. La începutul anilor ‘90, Africa de Sud se identifica, în primul rând, cu continentul african motivând că, pe de o parte, Africa de Sud este în măsură să ofere un model de țară democratică, cu una dintre cele mai democratice constituții din lume², iar pe de altă parte, că nu poate evolua dacă Africa continuă să fie măcinată de conflicte și regimuri autoritare. Astfel, „politica externă a Africii de Sud va cunoaște importante schimbări de-a lungul perioadei în care țara a trecut de la izolare la acceptare și apoi la asumarea rolului de lider”³ al continentului african.

Prioritățile și limitele politicii externe ale unui stat sunt determinate de puterea națională disponibilă a respectivului stat.⁴ În acest context, se va face referire la dinamica politicii externe a Africii de Sud după 1994, anul primelor alegeri democratice, precum și la poziția pe care Africa de Sud o ocupă pe continentul african, analizând factorii responsabili de putere a unei națiuni față de alta, după modelul oferit de Hans J. Morgenthau.

Prioritatea politicii externe a Africii de Sud a fost, începând cu 1994, continentul african. „Africa de Sud a făcut din continentul african piesa centrală a politicii sale externe, iar scopul său a fost creșterea economică și securitatea.”⁵ Președintele Nelson Mandela declara în iunie 1994, în cadrul unui discurs ținut în fața membrilor Organizației Unității Africane, faptul că „obiectivul nostru este acela ca Africa de Sud să fie un bun vecin și un

** Mr. conf.univ.dr. Dorel BUȘE (dorel_buse@yahoo.com) este șef comisie didactică Geopolitică, Geostrategie și Relații Internaționale la Departamentul Operații Întrunite, Studii Strategice și de Securitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.*

partener egal al tuturor țărilor de pe continent, un partener care să-și folosească abilitățile și potențialul pentru ca Africa să ocupe locul care i se cuvine în sistemul politic și economic al lumii.⁷⁶ Acest obiectiv a rămas, în mare parte, același pe toată durata mandatului lui Thabo Mbeki, cu mențiunea că ideea renașterii africane s-a poziționat în centrul politicii sale externe. În discursul ținut în aprilie 1998, Thabo Mbeki, la acea vreme, vicepreședintele Africii de Sud, declara: „timpul pentru renașterea continentului african a venit (...) Africa de Sud este în ea însăși parte a mișcării africane de a transfera puterea poporului. (...) Imperativele politice ale renașterii africane sunt inspirate atât din istoria dureroasă a ultimelor decenii, precum și din recunoașterea faptului că niciuna dintre țările noastre nu este o insulă care se poate izola de restul țărilor, iar niciunul dintre noi nu poate reuși dacă celălalt eșuează.”⁷⁷

În toată această perioadă, Africa de Sud a jucat rolul de „pivotal regional”⁷⁸, Comunitatea de Dezvoltare Sud-Africană (SADC) fiind „cel mai important instrument prin care Africa de Sud poate contribui la dezvoltarea economică a acestei regiuni.”⁷⁹ Astfel, ea a jucat un rol activ în cadrul operațiunilor de peace-keeping desfășurate sub egida SADC. În 1999, ministrul de externe al Africii de Sud declara: „conflictele din Republica Democrată Congo și cele din Angola reprezintă una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă politica noastră externă, precum și politica externă a membrilor din SADC (...), iar fără obținerea păcii nu vom fi în măsură să obținem dezvoltarea economică și socială a regiunii.”⁸⁰

În ceea ce privește relațiile cu Uniunea Africană (UA), Africa de Sud a fost prima țară africană ce a preluat mandatul de președinte al Uniunii Africane în perioada iulie 2003 – iulie 2004. De asemenea, Africa de Sud a participat la numeroase misiuni de menținerea a păcii desfășurate pe continentul african sub egida UA. În acest context, putem menționa misiunea UA din Darfur, trimisă „pentru a controla respectarea acordului temporar de încetare a focului din aprilie 2004, în vederea semnării Acordului de pace global.”⁸¹

În relația Africa de Sud – continentul african, se așteaptă „ca Africa de Sud post-apartheid să ofere răspunsuri la problemele cu care se confruntă statele africane, oferind atât un model pentru dezvoltare cât și instrumentele care să susțină

creșterea economică prin intermediul comerțului și a investițiilor. Pentru Africa, această asistență reprezintă o ultimă speranță pentru a face lucrurile cum trebuie, iar Africa de Sud joacă un rol dificil pe un continent care se confruntă cu o multitudine de probleme.”⁸²

Analizând rolul pe care Africa de Sud îl joacă pe continentul său, observăm în ce măsură această țară are toate componentele necesare pentru a-și asuma rolul de lider al continentului african. Geografia unei țări este „cel mai stabil factor de care depinde puterea unei națiuni”⁸³, iar Africa de Sud este o țară așezată la extremitatea sudică a continentului african. Suprafața sa totală este de 1.219.090 km², situându-se astfel pe locul 9 în Africa.

Faptul că Africa de Sud se numără printre cele mai mari 10 țări de pe continentul african îi oferă acesteia o poziție privilegiată.⁸⁴ Granițele Africii de Sud sunt înconjurate la vest, sud și est de către oceanele Atlantic și Indian și are 3000 de km de litoral⁸⁵, ceea ce reprezintă un atu. Africa de Sud „este un punct strategic cu atât mai mult cu cât acum Canalul de Suez este uneori prea mic pentru navigația navelor de mare tonaj. Astfel, se înregistrează un trafic intens înspre Asia, America și Europa.”⁸⁶

Resursele naturale reprezintă „un alt factor relativ stabil care exercită o influență puternică asupra puterii unei națiuni în relație cu celelalte.”⁸⁷ Africa de Sud „produce o mare parte din produsele de care are nevoie și este, în același timp un exportator de produse agricole. În acest context, Africa de Sud este vitală pentru dezvoltarea și stabilitatea regiunii sudice a continentului african.”⁸⁸ Între 2002-2007, „exporturile agricole au reprezentat aproximativ 8% din totalul exporturilor. (...) S-au exportat în principal: vin, citrice, zahăr, struguri, orez, lână, precum și băuturi non-alcoolice, carne, avocado, și ananas.”⁸⁹ Materiile prime reprezintă un alt element deosebit de important pentru a determina puterea unei națiuni. În acest sens, Africa de Sud deține cele mai mari rezerve de mangan, crom, aur, vanadiu, silicați de aluminiu din lume.⁹⁰ „Un element care va juca un rol extrem de important în viitor în ceea ce privește nivelul de dezvoltare al Africii de Sud este platina. Africa de Sud deține 85% din rezervele de platină la nivel mondial, material folosit în industria auto pentru a diminua poluarea cauzată de combustibilul folosit.”⁹¹

Resursele minerale reprezintă un indicator foarte important pentru stabilirea puterii unei națiuni, însă acestea nu ar fi relevante fără o industrie puternică. Africa de Sud este cea mai industrializată țară din Africa. Ministrul Comerțului și Industriei, Dr. Rob Davis, declara că „una dintre principalele priorități ale Africii de Sud este dezvoltarea industrială.”²² Industria minieră reprezintă cel mai important sector industrial al Africii de Sud, „50% din câștigurile obținute în urma exportului aparținând mineritului.”²³ Această industrie este „una dintre cele mai dezvoltate din lume, în special în ceea ce privește forajul la mare adâncime.”²⁴

Pregătirea militară „acordă tuturor factorilor discutați mai sus – geografie, resurse naturale și capacitatea industrială – importanța reală pentru puterea unei națiuni.”²⁵ Africa de Sud se numără printre cele mai „puternice țări din punct de vedere militar”²⁶ de pe continentul african, participând la misiuni de menținere a păcii. Astfel, până în „septembrie 2007, Africa de Sud avea trupe în numeroase state din Africa, printre care Republica Democrată Congo, Sudan, Etiopia și Eritrea.”²⁷

În ceea ce privește tehnologia militară, Africa de Sud este „echipată cu forțe armate profesioniste, foarte bine pregătite.”²⁸ Africa de Sud a desfășurat o serie de proiecte pentru modernizarea tehnologiei militare. Astfel, în 2007, în Africa de Sud au fost „construite și reabilitate porturile de la Oceanul Atlantic și Oceanul Indian. Acest proces a presupus instalarea unei tehnologii moderne cu sateliți de ultimă generație și supraveghere electronică.”²⁹ Numărul de bărbați disponibili pentru serviciul militar, „cu vârsta cuprinsă între 16-49 ani, se ridică la 5.802.096, iar numărul femeilor (cu vârsta cuprinsă între 16-49 ani) este de 5.729.939. În ceea ce privește numărul bărbaților care ar putea fi folosiți în serviciul militar (16-49 ani), acesta se ridică la 11.622.507, în timp ce numărul femeilor este aproximativ egal, și anume 11.501.537.”³⁰ Referitor la suma alocată de guvernul sud-african pentru activitatea militară, specialiștii au estimat că în 2005 Africa de Sud a cheltuit 3,5 miliarde USD. În acest context, Africa de Sud ocupă locul 33 în lume și locul întâi în Africa în ceea ce privește cheltuielile militare.³¹

Distribuția populației rămâne relevantă în contextul în care „nicio țară nu poate deveni sau rămâne o mare putere dacă nu face parte din rândul statelor celor mai populate de pe pământ.”³²

Rezultatele celui de-al doilea recensământ realizat în timpul regimului democratic, făcute publice în iulie 2003, arată că pe data de 10 octombrie 2001, Africa de Sud avea o populație totală de 44.819.778 locuitori. Dintre aceștia, 79% se considerau africani, 9,6% albi, 8,9% populație de culoare, iar 2,5% indienii/asiatici. Statisticile din 2010 situează Africa de Sud pe locul 25 în lume și pe locul 5 în Africa din punct de vedere al populației, care ajunge la 49.109.107 milioane de locuitori. Trebuie precizat, însă, că rata de mortalitate din Africa de Sud este crescută, din cauza incidenței virusului HIV.³³ În ceea ce privește rasele, „în Africa de Sud există cea mai numeroasă populație de culoare albă în afară de Vest (Europa și cele două Americi)”³⁴.

Caracterul național are o „influență permanentă și deseori decisivă asupra forței pe care o națiune este capabilă să o exercite în politica internațională.”³⁵ Africa de Sud se prezintă sub forma unei „societăți divizate, însă cu o capacitate extraordinară de a se uni în preajma unor evenimente importante, cum a fost, de exemplu, Cupa Mondială din 2010 sau cum a fost Campionatul de Rugby din 1995. De asemenea, poporul sud-african este un popor foarte mândru, dacă ne referim fie la imnul național, la steag sau la președintele Nelson Mandela și la ceea ce reprezintă acesta pentru Africa de Sud”³⁶.

Moralul național reprezintă un factor deosebit de important în determinarea puterii unei națiuni. „Gradul de hotărâre cu care o națiune sprijină strategiile externe pe timp de pace și de război (...) influențează toate activitățile unei națiuni.”³⁷ Un exemplu în acest sens este susținerea misiunilor ONU în Africa. Sondajele de opinie arătau că 47% dintre sud-africanii intervievați au răspuns afirmativ la întrebarea dacă forul decizional al ONU - Consiliul de Securitate - ar trebui sau nu să aibă dreptul de a autoriza intervenții militare pentru a preveni violarea drepturilor omului, în timp ce doar 15% au fost împotriva.³⁸ În acest context, Africa de Sud participă alături de ONU la o serie de misiuni desfășurate pe continentul african. „Misiunile ONU în Africa de Sud au crescut semnificativ în ultimii ani. (...) Trupele africane care participă la operațiunile ONU provin dintr-un număr relativ mic de state: Nigeria, Africa de Sud, Ruanda, Senegal, Gana și Kenya”³⁹.

Diplomația joacă un rol cheie în demersul nostru de a evalua puterea și rolul pe care îl joacă Afri-

ca de Sud pe continentul african pentru că „dintre toți factorii care compun puterea unei națiuni, cel mai important, oricât ar fi el de instabil, rămâne calitatea diplomației [pentru că] o diplomație competentă poate spori puterea unei națiuni”⁴⁰. Încă de la începutul anilor '90 „prioritatea Africii de Sud a devenit continentul african. De exemplu, dacă ne referim la diplomația economică, deși, tradițional, Africa de Sud exporta majoritatea materiilor prime de care dispune, în Europa, s-a dorit o reorientare a exporturilor spre continentul african. Un alt exemplu, care susține afirmația de mai sus este dinamica misiunilor diplomatice.

În 2005, Africa de Sud a devenit țara cu cel mai mare număr de misiuni diplomatice în Africa.⁴¹ Izolarea diplomatică a luat sfârșit odată cu încheierea regimului de apartheid, Africa de Sud „deschizând porțile oricărui stat care dorea să stabilească relații diplomatice cu țara.”⁴² Reprezentarea Africii de Sud pe scena internațională a cunoscut un maxim între luna mai și decembrie 1994, atunci când Africa de Sud a aderat la 16 organizații multilaterale, inclusiv Națiunile Unite, SADC, OUA, Tratatul de Nealinieră precum și la Commonwealth.⁴³ Astfel, până în anul 1996, „numărul reprezentanțelor diplomatice ale Africii de Sud în Africa s-a dublat.”⁴⁴

Au existat cazuri în care Africa de Sud a preferat să închidă anumite reprezentanțe diplomatice pentru a deschide ambasade sau consulate în Africa. Un astfel de caz a fost România. Africa de Sud a stabilit relații diplomatice cu România în 1991, însă guvernul de la Pretoria a decis închiderea ambasadei în 1999 pentru a-și urmări prioritățile de politică externă stabilite. „În 1991, am stabilit relații diplomatice formale cu România. Atunci, perioada apartheidului se apropia de sfârșit în Africa de Sud. În mod evident, era o schimbare și în sistemul politic din România. Deci, în 1991, am deschis o misiune aici, pe care am închis-o la sfârșitul anilor '90, pentru simplul motiv că deschideam mai multe misiuni în Africa - aceasta era prioritatea noastră. Întotdeauna trebuie să ne uităm și la partea financiară, deci au fost limitări. Am decis să închidem mai multe misiuni, ca să deschidem altele în Africa. În timpul acestei perioade, România și-a păstrat misiunea diplomatică din Africa de Sud.”⁴⁵

În comparație cu celelalte țări ale Africii, Africa de Sud are cel mai mare număr de misiuni diplomatice, atât la nivel internațional

cât și continental. Africa de Sud are 103 misiuni diplomatice deschise la nivel mondial, 14 consulate și 64 de consulate onorifice, dintre care 53 dintre misiunile diplomatice sunt pe continentul african. Astfel, comparând numărul reprezentanțelor diplomatice ale Africii de Sud cu numărul reprezentanțelor diplomatice a trei dintre țările cele mai dezvoltate de pe continentul african, din punct de vedere economic, așa cum este cazul Egiptului, Nigeriei și Algeriei⁴⁶, vom observa diferențe clare în ceea ce privește numărul acestor reprezentanțe diplomatice. Egipt are 35 de reprezentanțe diplomatice în Africa⁴⁷, în timp ce Nigeria are 36 de misiuni pe continentul african.⁴⁸ Algeria are 87 de misiuni diplomatice, dintre care doar 27 sunt în Africa.⁴⁹

Buna guvernare reprezintă unul dintre cei mai importanți factori care determină puterea unei națiuni pentru că și „cel mai bine concepută politică externă și cel mai profesionist aplicată, având în spate o abundență de resurse materiale și umane, nu valorează nimic dacă nu se sprijină și pe buna guvernare. Aceasta (...) presupune două aspecte: echilibrul între resursele care compun puterea națională și politica externă de implementat, și respectiv echilibrul între resurse și sprijinul acordat acțiunilor externe.”⁵⁰ În 2000, în timpul mandatului președintelui Thabo Mbeki 52% dintre sud-africani considerau că guvernul în funcție este un guvern performant. În 2005, la doar un an după realegerea lui Mbeki numărul lor a crescut la 63%.⁵¹

Concluzionând, Africa de Sud este cea mai dezvoltată țară din Africa, poziție care i-a permis de-a lungul timpului să-și construiască o politică externă puternică, concentrându-se, după căderea regimului de apartheid, în principal, pe relațiile cu continentul african. După alegerile din 1994, unul dintre principalele demersuri a fost stabilirea priorităților și obiectivelor care vor fi urmărite, începând din acel moment, în materie de politică externă. Însă, pentru atingerea acestor obiective, este necesară raportarea la puterea națională a Africii de Sud, precum și evaluarea poziției sale pe continentul african.

Elementele care determină puterea unei națiuni identificate de Hans Morgenthau ne-au arătat că Africa de Sud excelează la majoritatea capitolelor care contribuie la maximizarea puterii naționale: geografie (are ieșire la două oceane și ocupă locul nouă în Africa în ceea ce privește suprafața

ocupată), resurse naturale (Africa de Sud produce o mare parte din produsele de care are nevoie și deține cele mai mari rezerve de mangan, crom, aur, vanadiu, silicați de aluminiu, platină, din lume), capacitate industrială (Africa de Sud este cea mai industrializată țară din Africa), moralul național (Africa de Sud se numără printre cele mai patriotice țări din lume), calitatea diplomației (103 ambasade și 14 consulate), calitatea guvernării (în 2005, 63% dintre sud-africani considerau că guvernul în funcție este un guvern performant). Un alt aspect deosebit de important care trebuie precizat este acela că Africa de Sud are cea mai puternică economie de pe continentul african, cu un Produs Intern Brut (PIB) estimat în 2008 la 495.1 miliarde de dolari.⁵² În acest context, liderii politici ai Africii de Sud - Nelson Mandela și Thabo Mbeki - și-au îndreptat strategiile de politică externă către continentul african, fie printr-o participare activă în organizațiile regionale și continentale așa cum este cazul SADC și al AU, fie prin promovarea unor noi valori și concepte care să reprezinte întreg continentul african: drepturile omului în cazul lui Nelson Mandela și renașterea africană în cazul președintelui Thabo Mbeki.

Rămâne o chestiune deschisă modul în care va evolua rolul pe care și l-a asumat Africa de Sud, acela de lider al continentului - însă pentru moment se pare că președintele Jacob Zuma este decis ca Africa de Sud să își asume în continuare acest rol. Un exemplu relevant în acest sens este mandatul de doi ani ca membru non-permanent al Consiliului de Securitate al ONU pentru care Africa de Sud a fost aleasă în octombrie 2010, răspunzându-se astfel unor îndelungate cerințe ale diplomaților africani de a stopa emergența excesivă a Occidentului în regiune și găsirea unor răspunsuri africane la probleme africane⁵³. Din această poziție, Africa de Sud se va pronunța în perioada următoare cu privire la cele mai importante probleme ale continentului african, precum situațiile conflictuale din Sudan, Zimbabwe, Somalia sau din Republica Democrată Congo. De asemenea, Africa de Sud a aderat în 2011, la grupul BRIC, care a devenit astfel BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud)⁵⁴. Deși inițial aderarea Africii de Sud la BRICS a fost contestată, având în vedere nivelul economic și demografic mult mai scăzut în comparație cu ceilalți membri, în final s-a considerat că este un membru potrivit să reprezinte perspectiva africană pe scena mondială⁵⁵.

BIBLIOGRAFIE:

1. *About South Africa*, în http://www.southafrica-ghana.com/about_sa.php, site-ul South Africa High Commission, Ghana, accesat la 10 mai 2010.
2. *Africa de Sud și-a redeschis ambasada pentru susținerea intereselor economice*, interviu cu E.S. Ambasadorul Africii de Sud Pieter Swanepoel, în http://www.financiarul.com/articol_32381/africa-de-sud-si-a-redeschis-ambasada--pentru-sustinerea-intereselor-economice.html, accesat la 10.05.2010.
3. ALDEN, Chris; PERE, Garth le, *South Africa's Post-Apartheid Foreign Policy – from Reconciliation to Revival?*, Oxford University Press, New York 2003.
4. *Annual Review of Global Peace Operations 2007*, "Project of the Center of International Cooperation at New York University", în http://www.cic.nyu.edu/internationalsecurity/docs/peacekeeping_BRIEFINGPAPER.pdf, accesat la 12.05.2010.
5. BALDAUF, Scott, *South Africa to join UN Security Council. Will it take lead on African conflicts*, în <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2010/1013/South-Africa-to-join-UN-Security-Council.-Will-it-take-lead-on-Africa-conflicts>, accesat la 08.05.2011.
6. *Department of Trade and Industry*, în <http://www.test.thedti.gov.za/>, accesat la 10.05.2010.
7. *Embassy of Egypt in Pretoria*, în http://embassy-finder.com/egypt_in_pretoria_south-africa, accesat la 10.05.2010.
8. *Global Sherpa Journal*, în <http://www.globalsherpa.org/china-africa-brics>, accesat la 08.05.2011.
9. MAZRUI, Ali A., *A Tale of Two Africas. Nigeria and South Africa as Contrasting Visions*, Adonis & Abbey Publishers Ltd., London, 2006.
10. MILLS, Greg, *The Wired Model. South Africa, Foreign Policy and Globalisation*, în „The South African Institute of Foreign Affairs Jan Smuts House”, Johannesburg and Tafelberg Publishers Limited, Cape Town, 2000.
11. MORGENTHAU, Hans, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, București, 2007.
12. *Interviu cu Ambasadorul Africii de Sud în România, E.S. Pieter Swanepoel*, realizat pe data

de 14 iunie 2010.

13. *Ministère des Affaires Etrangères de l'Algerie*, în http://193.194.78.233/ma_fr/stories.php?topic=03/05/15/3791201, accesat la 10.05.2010.

14. NEL, Philip; TAYLOR, Ian; VAN der WESTHUIZEN, Janis, *South Africa's multilateral diplomacy and global change. South Africa's multilateral diplomacy and global change*, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2001.

15. *Nigeria Immigration Service*, în <http://www.immigration.gov.ng/Foreignmissions.htm>, accesat la 10.05.2010.

16. *Notă explicativă privind situația politică și a drepturilor omului în Sudan și Darfur*, Parlamentul European, Bruxelles, noiembrie 2007, în http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/696/696365/696365ro.pdf, accesat la 14.05.2010.

17. *Pocket Guide to South Africa*, în http://www.gcis.gov.za/resource_centre/sa_info/pocketguide/2009/015_mineral_resources.pdf, site-ul Guvernului sud-african, accesat la 10.05.2010.

18. *Poll of 18 African countries finds all support democracy*, Afrobarometer, în <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brafricara/209.php?nid=&id=&pnt=209&lb=braf>, accesat la 10.05.2010.

19. *South African Consulate General*, în <http://www.southafrica-newyork.net/consulate/foreignrelations.htm#africa>, accesat la 10.05.2010.

20. *South African Deputy President Thabo Mbeki speech at the United Nations University*, 9 April 1998, în <http://www.unu.edu/unupress/Mbeki.html>, accesat la 18.04.2010.

21. *South Africa Yearbook 2007-2008*, Formeset Printers, Pretoria, 2007.

22. *Statement of the President of the Republic of South Africa, Nelson Mandela, at the OAU meeting of Heads of State and Government, 13-15 iunie 1994*, în <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/mandela/1994/sp940613.html>, accesat la 10 mai 2010.

23. TALJAARD, Raenette, *Think Again: South Africa*, în „*Foreign Policy*”, aprilie, 2009, în http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/04/13/think_again_south_africa, accesat la data de 8.05.2011.

24. *The Darfur Crisis: African and American*

Public Opinion, “*Global ScanIncorporated, The Program on International Policy Attitudes*”, Knowledge Networks, 29 iunie 2005, în <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brafricara/71.php?nid=&id=&pnt=71&lb=braf>, accesat la 12.04.2010.

25. *United Nations Industrial Development Organisation*, în http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/CDM_investor_guide_South_Africa.pdf, accesat la 12.04.2010.

NOTE:

1 **Uniunea Africii de Sud, 31 mai 1910 – 31 mai 1961.** În mai 1961 a fost proclamată Republica Africa de Sud.

2 Raenette Taljaard, *Think Again: South Africa*, în „*Foreign Policy*”, Aprilie, 2009, în http://www.foreignpolicy.com/articles/2009/04/13/think_again_south_africa, accesat la data de 8.05.2011.

3 Greg Mills, *The Wired Model. South Africa, Foreign Policy and Globalisation*, în „*The South African Institute of Foreign Affairs Jan Smuts House*”, Johannesburg and Tafelberg Publishers Limited, Cape Town, 2000, p. 28.

4 Hans Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, București, 2007, p. 183.

5 Greg Mills, *Op. cit.*, p. 28.

6 *Statement of the President of the Republic of South Africa, Nelson Mandela, at the OAU meeting of Heads of State and Government, 13-15 iunie 1994*, în <http://www.anc.org.za/ancdocs/history/mandela/1994/sp940613.html>, accesat la data de 10 mai 2010.

7 *South African Deputy President Thabo Mbeki speech at the United Nations University*, 9 April 1998, în <http://www.unu.edu/unupress/Mbeki.html>, accesat la 18.04.2010.

8 Chris Alden, Garth le Pere, *South Africa's Post-Apartheid Foreign Policy – from Reconciliation to Revival?*, Oxford University Press, New York 2003, p. 57.

9 *South Africa Yearbook 2007-2008*, Formeset Printers, Pretoria, 2007, p. 260.

10 Chris Alden, Garth le Pere, *Op. cit.*, p. 41.

11 *Notă explicativă privind situația politică și a drepturilor omului în Sudan și Darfur*, Parlamentul European, Bruxelles, noiembrie 2007, în http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/696/696365/696365ro.pdf, accesat la 14.05.2010.

12 Greg Mills, *Op. cit.*, p. 2.

13 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 149.

14 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 12.04.2010.

- 15 *South Africa Yearbook 2007-2008...*, p. 6.
- 16 *Interviu cu Ambasadorul Africii de Sud în România*, E.S. Pieter Swanepoel, realizat pe data de 14 iunie 2010.
- 17 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 153.
- 18 *South Africa Yearbook 2007-2008...*, p. 50.
- 19 *Ibidem*.
- 20 *Pocket Guide to South Africa*, în http://www.gcis.gov.za/resource_centre/sa_info/pocketguide/2009/015_mineral_resources.pdf, site-ul Guvernului sud-african, accesat la 10.05.2010.
- 21 *Interviu cu Ambasadorul Africii de Sud în România*, E.S. Pieter Swanepoel, realizat pe data de 14 iunie 2010.
- 22 Cf. Department of Trade and Industry, în <http://www.test.thedti.gov.za/>, accesat la 10.05.2010.
- 23 *Pocket Guide to South Africa...*
- 24 Cf. United Nations Industrial Development Organisation, în http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub_free/CDM_investor_guide_South_Africa.pdf, accesat la 12.04.2010.
- 25 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 161.
- 26 Ali A. Mazrui, *A Tale of Two Africas. Nigeria and South Africa as Contrasting Visions*, Adonis & Abbey Publishers Ltd., London, 2006, p. 17.
- 27 *Pocket Guide to South Africa...*
- 28 Ali A. Mazrui, *Op. cit.*, p. 17.
- 29 *South Africa Yearbook 2007-2008...*, p. 431.
- 30 *About South Africa*, în http://www.southafrica-ghana.com/about_sa.php, site-ul South Africa High Commission, Ghana, accesat la 10 mai 2010.
- 31 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 12.04.2010.
- 32 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 165.
- 33 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 12.04.2010.
- 34 Ali A. Mazrui, *Op. cit.*, p. 17.
- 35 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 168.
- 36 *Interviu cu Ambasadorul Africii de Sud în România*, E.S. Pieter Swanepoel, realizat pe data de 14 iunie 2010.
- 37 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 176.
- 38 *The Darfur Crisis: African and American Public Opinion*, "Global Scan Incorporated, The Program on International Policy Attitudes", Knowledge Networks, 29 iunie 2005, în <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brafricara/71.php?nid=&id=&pnt=71&lb=braf>, accesat la 12.04.2010.
- 39 *Annual Review of Global Peace Operations 2007*, "Project of the Center of International Cooperation at New York University", în http://www.cic.nyu.edu/internationalsecurity/docs/peacekeeping_BRIEFINGPAPER.pdf, accesat la 12.05.2010.
- 40 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 179.
- 41 *Interviu cu Ambasadorul Africii de Sud la București*, E.S. Pieter Swanepoel, realizat pe data de 14 iunie 2010.
- 42 Greg Mills, *Op. cit.*, p. 261.
- 43 Philip Nel, Ian Taylor, Janis Van der Westhuizen, *South Africa's multilateral diplomacy and global change. South Africa's multilateral diplomacy and global change*, traducere proprie, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2001, p. 21.
- 44 Cf. South African Consulate General, în <http://www.southafrica-newyork.net/consulate/foreignrelations.htm#africa>, accesat la 10.05.2010.
- 45 *Africa de Sud și-a redeschis ambasada pentru susținerea intereselor economice*, interviu cu E.S. Ambasadorul Africii de Sud Pieter Swanepoel, în http://www.financiarul.com/articol_32381/africa-de-sud-si-a-redeschis-ambasada--pentru-sustinerea-intereselor-economice.html, accesat la 10.05.2010.
- 46 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 12.04.2010.
- 47 *Embassy of Egypt in Pretoria*, în http://embassy-finder.com/egypt_in_pretoria_south-africa, accesat la 10.05.2010.
- 48 Cf. Nigeria Immigration Service, în <http://www.immigration.gov.ng/Foreignmissions.htm>, accesat la 10.05.2010.
- 49 Cf. Ministère des Affaires Etrangères de l'Algérie, în http://193.194.78.233/ma_fr/stories.php?opic=03/05/15/3791201, accesat la 10.05.2010.
- 50 Hans Morgenthau, *Op. cit.*, p. 182.
- 51 *Poll of 18 African countries finds all support democracy*, Afrobarometer, în <http://www.worldpublicopinion.org/pipa/articles/brafricara/209.php?nid=&id=&pnt=209&lb=braf>, accesat la 10.05.2010.
- 52 Cf. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 12.04.2010.
- 53 Scott Baldauf, *South Africa to join UN Security Council. Will it take lead on African conflicts*, în <http://www.csmonitor.com/World/Africa/2010/1013/South-Africa-to-join-UN-Security-Council.-Will-it-take-lead-on-Africa-conflicts>, accesat la 08.05.2011.
- 54 *Ibidem*.
- 55 Cf. Global Sherpa Journal, în <http://www.globalsherpa.org/china-africa-brics>, accesat la 08.05.2011.

POTENȚIALUL ENERGETIC AL UCRAINEI CA PARTE A EXTINDERII BAZEI DE MATERII PRIME ȘI ENERGETICE A UNIUNII EUROPENE

*Dr. Andryi VOLOSIN**

Potențialul energetic al Ucrainei este parte a potențialului energetic al Europei. Implementarea sa este importantă atât pentru Ucraina cât și pentru Uniunea Europeană. Prin urmare, această scurtă analiză este necesară pentru evaluarea unei mai bune capacități de integrare a Ucrainei în cadrul sectorului energetic al UE.

Cuvinte-cheie: Ucraina, potențial energetic, Uniunea Europeană.

1. Potențialul energetic al Ucrainei

Sectorul energetic este de o importanță vitală pentru dezvoltarea economică națională.

În Ucraina au fost constituite mari instalații energetice, care în colaborare cu alte companii de energie, alcătuiesc Rețeaua Electrică a Ucrainei. Aceasta este conectată la sistemele electrice din țările vest și central-europene, precum și la țările CSI, incluzând, în primul rând, Rusia, Republica Moldova și Belarus. Restructurarea acestui sector s-a realizat prin separarea companiilor generatoare de electricitate de companiile din rețeaua de alimentare, ceea ce a favorizat regularizarea și comercializarea pe piața de energie a Ucrainei.

În Ucraina operează trei tipuri de instalații de generare a energiei electrice: centralele termice (turbine cu abur și de tip diesel), centralele hidroelectrice (centralele hidroelectrice propriu-

zise și barajele) și centralele nucleare. Rolul instalațiilor eoliene și al centralelor electrice pe bază de heliu este în creștere.

În prezent, situația în sectorul energetic este caracterizat de următorii parametri: capacitatea totală a tuturor centralelor electrice din Ucraina depășește 53 milioane kW, ce includ 34,8 milioane kW (65,3%) de la centralele termice, 13,8 milioane kW (25,9%) de la centralele nucleare și 4,7 milioane kW (8,8%) de la hidrocentrale.

Principalii producatori și consumatori de energie sunt Dnipropetrovsk, Zaporizhzhya, Donețk și districtele Luhansk. Principalele arii de concentrare în care funcționează centralele electrice includ Dnipropetrovsk, Zaporizhzhya, Donețk, Harkov și districtele Luhansk din estul Ucrainei, Lvov și Provincia Ivano-Frankivsk din vestul Ucrainei, precum și Kiev și districtele Vinniția, în partea centrală a țării.

Resursele energetice din Ucraina sunt în principal formate din capacitățile de producție internă (aproape 98%), cota de import fiind nesemnificativă (2%). Puterea este în mare măsură consumată în interiorul țării (97%), doar o mică parte mergând la export (3%).

În Ucraina operează cinci centrale nucleare, Zaporizhzhya, Sud-Ucraineană, Rivne, Khmelnițky și Cernobîl, cât și cascade hidroelectrice generatoare de energie, din care cele șase de pe Nipru sunt cele mai mari.

** Dr. Andryi VOLOSIN (cras_andy@yahoo.com) este expert al Centrului pentru Parteneriat Strategic în cadrul Filialei Regionale a Institutului Național pentru Studii Strategice din Uzhorod, Ucraina.*

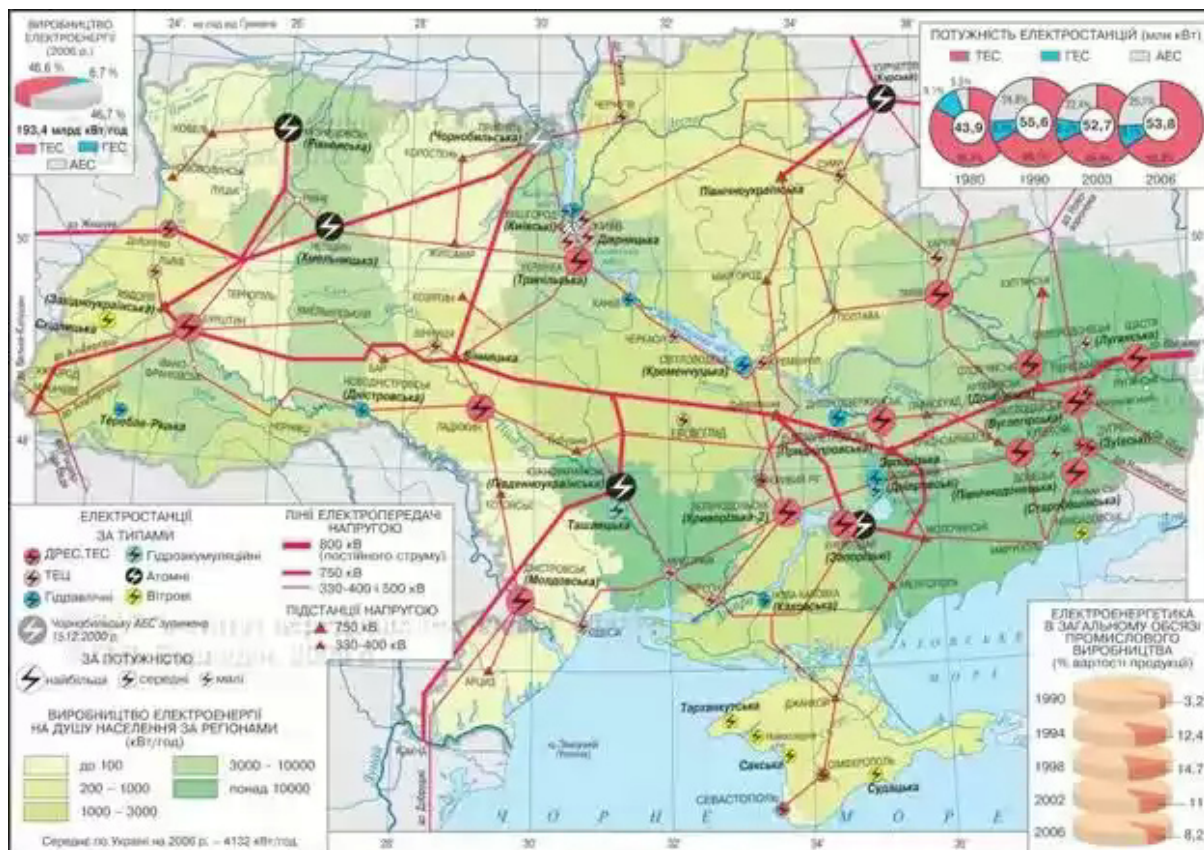

Figura nr. 1 Centrale electrice în Ucraina
Sursa: <http://ukrmap.su/uk-g9/914.html>.

În viitor, este de așteptat ca nevoia de energie să crească, ceea ce va necesita intensificarea dezvoltării sectorului și optimizarea structurii de organizare și de funcționare a mecanismelor economice în mediul de piață¹.

Sistemul energetic unificat este interconectat cu 7 rețele de electricitate din statele vecine prin 75 de linii de alimentare cu electricitate.

Schimbul de energie electrică fezabil din punct de vedere tehnic este mai mare de 50 miliarde kWh.

Insula Burștin funcționează sincron cu Uniunea pentru Coordonarea Transportului Energiei Electrice (UCTE) și are potențialul de a spori exportul de energie electrică.

Principalii producători de energie electrică - 14 centrale termice, 8 hidrocentrale și 4 centrale nucleare cu o capacitate totală de 53 milioane kW.

Centrala Termică Electrică (TPP) și Centrala Mixtă de Energie Termică și Electrică (CHP) - 57,8%, NPP - 26,6%, Centrala Hidroelectrică (HPP) și Centrala Electrică de Acumulare (HPSP) - 9,1%, alte surse - 6,5%.

Rezervele de uraniu natural în Ucraina permit îndeplinirea cererii din sectorul energiei nucleare interne pentru mai mult de 100 de ani.

Cărbunile - singura resursă energetică, ale cărei rezerve sunt suficiente să acopere necesitățile economiei naționale mai mult de 300 de ani (rezervele interne de cărbune - 177 de miliarde de tone, rezervele recuperabile de la minele productive - 6,5 miliarde de tone, dintre care cărbune industrial - 3,5 miliarde de tone)².

2. Resursele de hidrocarburi

Ucraina, deși este un importator net de energie, dispune la Marea Neagră de o dotare generoasă a resurselor de hidrocarburi, atât litorale, cât și marine. Resursele de hidrocarburi din Ucraina sunt estimate la 7-8 miliarde de tone de echivalent în combustibil. Potențialul de hidrocarburi a platoului Mării Negre ucrainian este substanțial; cu toate acestea, a fost inefficient și insuficient explorat până la această dată. Viziunea larg împărtășită de specialiștii din industria de petrol și gaz este că, în ciuda unui număr de provocări, beneficiile sunt

Figura nr. 2 Harta mineralelor din Ucraina
 Sursa: (<http://radikal.ru/F/i023.radikal.ru/0803/90/af59ab1d45f5.jpg.html>).

potențial foarte ridicate, atât pentru investitori, cât și pentru țara din care se explorează și exploatează cu succes petrol și gaze. Și în acest context, norme clare, transparente și previzibile cu privire la utilizarea pe termen lung a subsolului care conține rezerve de hidrocarburi, este de o mare importanță pentru potențialii investitori în acest sector³.

Ucraina și-a dezvoltat sistemul de transport al hidrocarburilor:

1. Sistemul de transport al gazelor:

- lungimea – 37.800 km de conducte de gaze;
- 13 depozite subterane de gaze cu o capacitate de peste 33,5 miliarde de metri cubi;
- capacitate de intrare - 290 miliarde de metri cubi;
- capacitate de producție - 175 miliarde metri cubi de gaze naturale;
- volumul mediu anual de tranzit pe întreg teritoriul Ucrainei este de aproximativ 130 de miliarde de metri cubi, circa 80% din aceasta - către Europa.

2. Sistemul de transport al petrolului este capabil să acopere necesitățile din Ucraina și are capacitatea de rezervă pentru a crește tranzitul de petrol către UE:

- lungimea – 4.800 km într-o singură linie de calcul;
- capacitatea estică de intrare a sistemului - 114 milioane tone/an;
- capacitate de producție (de tranzit) - 56 milioane tone/an.

Rafinării de petrol

- capacitatea de rafinare - până la 45-50 milioane tone/an;
- de utilizare a capacității instalate în 2006 - 30%;
- dependența de importuri - 85%.

3. Resursele de hidrocarburi din sectorul ucrainean al platoului continental ale Mării Azov și Mării Negre - aproximativ 2.280 milioane de tone de combustibil:

- în partea de sud-est a platoului Mării Negre - 862 milioane tone;

Figura nr. 3 Sistemul de transport al gazelor

Sursa: http://qclub.org.ua/energy_issues/energy_transportation/gas/.

- în panta continentală și zona abisală a Mării Negre - circa 1.005 milioane tone;
- în zona maritimă a Mării Azov - aproximativ 413 milioane de tone;
- 14 câmpuri de gaze descoperite în zona maritimă a Mării Negre și a Mării Azov;
- 26 de situri pregătite pentru explorare profundă și de foraj;
- 63 de situri găsite în urma rezultatelor studiilor seismice⁴.

3. Programul indicativului național

În legătură cu criza economică globală și a lipsei de investiții adecvate din sectorul energetic în 2010, Ucraina a resimțit reducerea producției de materii prime energetice.

Conform raportului Serviciului de Stat pentru Statistică, în 2010 producția de energie din Ucraina a scăzut cu 3,1%, astfel:

- În decembrie 2010 față de noiembrie 2010, producția de minerale energetice a crescut cu 7,7%.
- În perioada ianuarie-decembrie 2010, producția de cărbune a scăzut cu 0,7% față de

perioada similară a anului 2009, la 54,4 milioane de tone, în timp ce în decembrie 2010, față de noiembrie 2010 a crescut cu 8,1%, la 5,1 milioane de tone.

- Pe parcursul celor 12 luni ale anului 2010, producția de țiței a scăzut cu 11,5%, la 2.566 milioane de tone, în timp ce în decembrie 2010, față de noiembrie 2010, a scăzut cu 0,5%, la 206.000 tone.

- În perioada ianuarie-decembrie 2010, producția de gaz condensat a scăzut cu 8,8%, la 928.000 de tone, în timp ce în decembrie 2010, față de noiembrie 2010, a crescut cu 3,7%, la 72.400 de tone.

- În cele 12 luni ale anului 2010, producția de gaze naturale a scăzut cu 5,5%, la 19,1 miliarde de metri cubi, în timp ce în decembrie 2010, față de noiembrie 2010, a crescut cu 3,2%, la 1,6 miliarde de metri cubi⁵⁵.

Pentru a evita în continuare rata de scădere a extracției resurselor energetice, începând cu 2011, Ucraina și-a concentrat atenția asupra **Strategiei Energetice până în 2030**, ceea ce o face relevantă în cadrul schimbărilor situației actuale.

Politica energetică a Ucrainei și prioritățile sale sunt definite în propria **Strategie Energetică**

Figura nr. 4 Sistemul de transport al petrolului

Sursa: http://qclub.org.ua/energy_issues/energy_transportation/oil/.

până în 2030. Strategia pornește de la înțelegerea că Ucraina are o dotare limitată a resurselor de energie convențională și nu are, de asemenea, surse diverse de energie primară, cum ar fi petrolul, gazele naturale și combustibilii nucleari. Prin urmare, pentru ca să nu depindă de importuri, strategia subliniază importanța utilizării raționale a energiei, a promovării producției interne de energie și a trecerii la surse alternative de energie. Evident, strategia recunoaște, de asemenea, importanța (și amenințările la adresa) poziției Ucrainei ca rută de tranzit cheie pentru petrolul și gazul rusesc și, prin urmare, o premisă de bază a strategiei este de a menține și îmbunătăți acest rol de tranzit. Câteva elemente ale strategiei sunt reprezentate schematic în Figura nr. 5.

Așa cum se arată în Figura nr. 5, obiectivele prioritare ale strategiei energetice a Ucrainei sunt de a asigura securitatea energetică și statutul de țară de tranzit importantă. Aceasta se traduce apoi într-un set de priorități, care includ creșterea volumului de tranzit pe teritoriul său, reducerea intensității energetice a economiei, ameliorarea eficienței sale energetice, integrarea cu sistemul energetic european și extinderea producției interne de energie. În scopul de a atinge aceste obiective și priorități, este specificat un set de măsuri care includ modernizarea și reabilitarea infrastructurii

de transport al hidrocarburilor, diversificarea aprovizionării și a rutelor, creșterea producției interne de cărbune și de energie nucleară, de punere în aplicare a unor ample măsuri de eficiență energetică, de adoptare a legislației UE relevante și de reformare a modului de stabilire a prețurilor.

Mai mult decât atât, măsurile reprezintă și presupun o schimbare radicală a principiilor care stau la baza reglementărilor din sectorul energetic ucrainean, acestea necesitând o trecere de la organizația de monopol la structuri mai competitive, modificarea rolului statului din manager în autoritate de reglementare, renunțând la planificarea centralizată în favoarea liberalizării și furnizării de oportunități pentru participarea sectorului privat (mai degrabă decât bazându-se exclusiv pe proprietatea de stat).

Strategia face apel la importante economii de energie începând cu sfârșitul perioadei de proiecție (în special, o reducere cu 50 la sută a intensității energetice comparativ cu 2005), care se anticipează să se obțină în urma schimbărilor structurale dintr-o economie ce se îndepărtează tot mai mult de industria grea înspre sectorul terțiar, cât și datorită semnificativelor „îmbunătățiri tehnologice”. Documentul prevede, de asemenea, o dublare, sau mai mult, în producția de cărbune

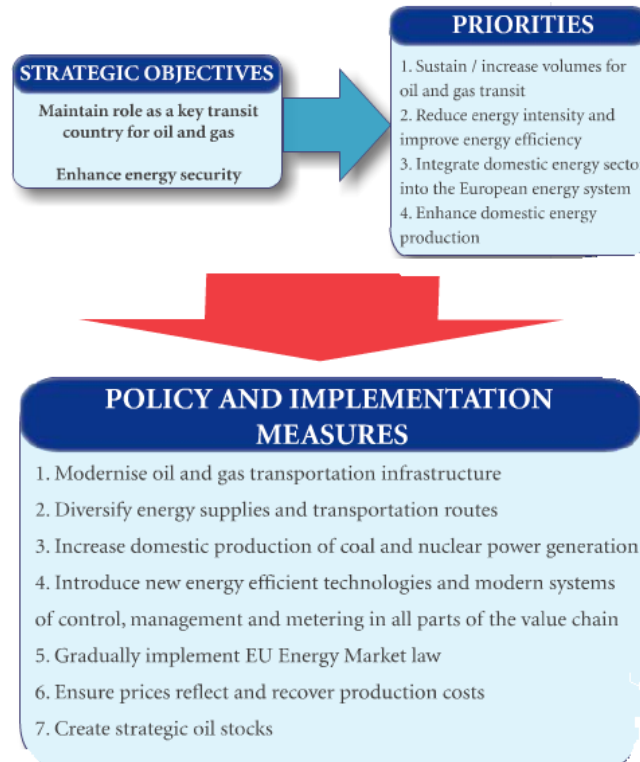

Figura nr. 5: Elemente ale Strategiei Energetice a Ucrainei până în anul 2030

Sursa: Complementary Technical Assistance to the EU-Funded Budget Support to Ukraine's Energy Strategy Implementation (ESBS Project), <http://esbs.kiev.ua/uk/energy-sector-cooperation-and-reforms/energetichna-strategiya-ukrayini-na-period-do-2030-roku>.

și energie nucleară pentru a reduce dependența de gazele naturale⁶⁶.

4. Cooperarea UE-Ucraina în domeniul energiei

Dincolo de adoptarea acordurilor-umbrelă, colaborarea pe probleme de energie a fost consolidată în continuare prin „Memorandumul de Înțelegere privind Cooperarea în Domeniul Energiei dintre UE și Ucraina” (MoU)⁷⁷, semnat la 1 decembrie 2005, în contextul punerii în aplicare a Planului de Acțiune UE-Ucraina. Memorandumul de Înțelegere stabilește modul în care cele două părți intenționează să-și organizeze munca pentru a avansa convergent în cele șapte domenii evidențiate în Planul de Acțiune.

Memorandumul de Înțelegere stabilește o strategie comună pentru integrarea progresivă a pieței de energie din Ucraina în cea a UE și este formată din foile de parcurs care să acopere cinci domenii specifice:

- Securitatea nucleară;
- Integrarea piețelor energiei electrice și de gaze;

- Îmbunătățirea securității aprovizionării cu energie și tranzitul de hidrocarburi;
- Îmbunătățirea standardelor de eficiență, de securitate și de mediu ale sectorului cărbunelui;
- Intensificarea cooperării în domeniul eficienței energetice și promovarea RES⁸⁸.

Pentru fiecare dintre aceste cinci domenii au fost stabilite grupuri comune de experți și sunt depuse eforturi considerabile în toate domeniile tematice.

UE este un mecanism politic care reglementează relațiile dintre cele două părți în toate domeniile de cooperare. Planul de Acțiune a fost aprobat de către Consiliu în februarie 2005 și a acceptat un termen de trei ani. Planul de Acțiune își propune să promoveze obiectivele și punerea în aplicare a Acordului de Parteneriat și Cooperare (PCA), inclusiv continuarea integrării Ucrainei în Europa în sferele politice, sociale, juridice și economice, precum și menținerea creșterii economice, coeziunea socială și dezvoltarea durabilă. Planul de Acțiune conține un capitol separat în domeniul energiei, care urmărește să promoveze convergența și (sau) progresul înregistrat în următoarele domenii:

- Politică energetică și strategiile sub-sectoriale conexe;
- Principiile prin care funcționează piețele de energie electrică și gaze naturale, inclusiv structura și deschiderea piețelor, politica de prețuri și reglementarea;
- Eficiența rețelelor de energie (de exemplu, reducerea pierderilor), precum și dezvoltarea de legături între sisteme, extinderea infrastructurii, diversificarea aprovizionării cu energie, inclusiv a căilor de aprovizionare;
- Eficacitatea, siguranța și securitatea rețelei de transport de gaze, restructurarea financiară și juridică asociată gazului;
- Restructurarea minelor de cărbune, în scopul de a reduce numărul de accidente miniere și aplicarea standardelor și practicilor Uniunii Europene pentru siguranța în mină;
- Eficiența energetică, surse regenerabile de energie;
- Energia nucleară și siguranța nucleară⁹⁹.

5. Evoluții-cheie recente

Potrivit cercetării efectuate de Asistența Tehnică Complementară pentru Sprijinul Bugetar Finanțat de UE pentru Punerea în Aplicare a Strategiei Energetice a Ucrainei (Proiectul ESBS), obiectivele în conformitate cu traseul de parcurs al reformei în energie și măsurile întreprinse până în prezent, cât și cele în desfășurare, corespund într-o mare măsură cu indicatorii de performanță pentru plata anexată la Acordul de Finanțare în ceea ce privește furnizarea de sprijin bugetar pentru punerea în aplicare a Strategiei Energetice a Ucrainei. Prin urmare, este rezonabil să se aștepte ca aceste elemente să fie susceptibile de a constitui elementul fundamental în discuțiile cu beneficiarul cu privire la dezvoltarea domeniilor prioritare pentru furnizarea de mai multă consultanță ad-hoc și asistență.

Există câteva evoluții recente de o importanță deosebită care merită subliniate:

1. Iminente aderare ucraineană la Tratatul Comunității Energiei (EnC), - în urma cererii Ucrainei de a se înscrie ca membru cu drepturi depline a EnC în noiembrie 2008, - negocierile pentru intrarea ei fiind recent încheiate și rezultatul lor a fost înaintat spre aprobare, prin procedurile formale, atât de UE, cât și de Ucraina. Mai mult decât atât, un memorandum de înțelegere a fost

semnat în octombrie 2009 de către directorul general adjunct, Fabrizio Barbaso, în numele Comisiei Europene, și de ministrul ucrainean al Combustibililor și Energiei, Iuri Prodan, care stabilește o serie de termene limită pentru punerea în aplicare a legislației UE în domeniile electricității, gazelor, mediului, surselor de energie regenerabile (RES) și a securității aprovizionării. Concret, termenii și condițiile de aderare a Ucrainei, anexate la memorandum, angajează Ucraina cu următorul calendar:

1. Pregătirea planurilor de punere în aplicare la 1 iulie 2011 în ceea ce privește acquis-ul privind RES, și anume punerea în aplicare a directivelor referitoare la promovarea energiei electrice produse din surse regenerabile, precum și promovarea utilizării bio-combustibililor sau a altor combustibili regenerabili pentru transport. În această perioadă, guvernul ucrainean a adoptat *Legea de modificare a anumitor legi ale Ucrainei privind sursele de energie regenerabile* (2010), *Rezoluția nr. 243 ce aprobă Programul economic al statului țintă* privind eficiența energetică și de dezvoltare a producției de energie din surse de energie regenerabile și combustibili alternativi pentru 2010-2015 și altele. După această perioadă, partea ucraineană a adoptat *Rezoluția Cabinetului de Miniștri din 17 octombrie 2011, N 1056. Unele întrebări cu privire la utilizarea fondurilor în domeniul eficienței energetice și de conservare a energiei*¹⁰, *Legea nr. 8028 privind Amendamentele la articolul 17 din Legea din Ucraina cu privire la energia electrică*, care stabilește raportul dintre tarifarea „verde” pentru biogaz¹¹ și așa mai departe;

2. Punerea în aplicare a directivelor UE din 2003 cu privire la energia electrică și gaze, cât și a reglementărilor asociate și a deciziei privind accesul la rețea și la schimbul transfrontalier, începând cu 1 ianuarie 2012;

3. Punerea în aplicare a directivelor privind securitatea aprovizionării cu gaze naturale și privind măsurile de garantare a securității aprovizionării cu energie electrică și investițiile în infrastructuri, de asemenea, până la 1 ianuarie 2012;

4. Directiva referitoare la reducerea conținutului de sulf din anumiți combustibili lichizi până la 1 ianuarie 2012;

5. O serie de alte acte în domeniul mediului trebuie să fie puse în aplicare în mod diferit

începând cu ianuarie 2013, 2015 și 2018; și

6. **Toți consumatorii de energie electrică și de gaze non-casnici trebuie să devină „eligibili” de la 1 ianuarie 2012, iar toți ceilalți clienți de la 1 ianuarie 2015.**

Cererea Ucrainei de a deveni membru cu drepturi depline al Uniunii pentru Coordonarea Transportului Energiei Electrice (UCTE) – rețeaua sincronă europeană de energie electrică (din iulie 2009, lucrările UCTE au fost complet integrate în ENTSO-E, Rețeaua europeană a operatorilor de sisteme de transport, dar păstrăm terminologia de UCTE pentru a evita orice confuzie) – în martie 2006, Ucraina și Moldova au făcut cererea în comun pentru statutul de membru deplin și de integrare a sistemelor lor de electricitate cu zonă sincronă a UCTE. Ca răspuns, în cursul aceluiași an, UCTE a lansat un proiect de grup cu sarcina imediată de a dezvolta termenii de referință pentru proiect și obiectivele pentru evaluarea tuturor cerințelor tehnice, de reglementare și operaționale pentru integrarea completă a sistemelor electrice ale celor două țări în sistemul UCTE. Termenii de referință au fost finalizați în ianuarie 2008 și cooperarea de atunci s-a desfășurat pentru finalizarea tuturor aranjamentelor contractuale de finanțare a proiectelor, astfel încât toate activitățile necesare să poată începe. Perioada de implementare a proiectului, inclusiv studiile de acoperire, punerea în aplicare a recomandărilor și efectuarea testelor și a operațiunilor de test, este estimată la 7,5 ani.

După Conferința internațională de investiții privind modernizarea sistemului de tranzit de gaz a Ucrainei, organizată în comun de UE și Ucraina, în 2007, un audit preliminar al sistemului de tranzit de gaze a fost realizat cu asistență din partea UE, audit care a conchis că investițiile, de ordinul a 2,5 miliarde €, în infrastructura de conducte de gaze a Ucrainei pentru perioada 2007 – 2013, sunt necesare pentru a menține volumul actual de tranzit al gazelor. După aceasta, UkrTransgaz (filiala Naftogaz responsabilă pentru tranzitul de gaze) a elaborat un master plan pentru modernizarea și reabilitarea sistemului de tranzit a gazelor, inclusiv identificarea de proiecte prioritare care necesită finanțare și care ar îmbunătăți eficiența tehnică a sistemului. Master Planul și proiectele identificate ca finanțabile au fost prezentate la o conferință comună de investiții UE-Ucraina, în martie 2009, cu participarea BEI,

BERD, Băncii Mondiale, a unor organizații din sectorul privat financiar și a agențiilor financiare naționale ale statelor membre UE și ale altor țări. În conformitate cu Declarația comună emisă după încheierea conferinței, Naftogaz s-a angajat să formeze o unitate tehnică de coordonare dedicată, pentru a avansa în continuare și în detaliu planul de modernizare (înțelegem că acest grup a fost deja stabilit), în timp ce instituțiile financiare internaționale vor începe în curând procedurile lor ce au în vedere oferirea de împrumuturi pentru punerea în aplicare a proiectelor selectate¹².

Deși nu este o dezvoltare recentă, o mențiune specială ar trebui făcută cu privire la înființarea Comisiei Naționale de Reglementare a Energiei Electrice (NERC), deoarece acest lucru reprezintă o realizare semnificativă în cadrul reformelor instituționale și de piață ale sectorului energetic ucrainean. NERC a fost fondată în decembrie 1994 pentru a reglementa sectorul energiei electrice, dar de atunci autoritatea și funcțiile sale au fost extinse și la alte sub-sectoare – termoficare, petrol și gaze naturale. În plus, cu sprijinul UE, sunt depuse eforturi de consolidare atât a capacității, cât și a independenței sale. NERC coordonează în prezent pregătirea unui proiect de *Lege a pieței de energie electrică*, care este de așteptat să stabilească noi reguli pe piața de energie electrică, înlocuind actualul model de unic cumpărător en-gros cu un model de piață mai echilibrat. Două proiecte de lege al Ucrainei „Cu privire la Regulamentul de stat în sectorul energetic din Ucraina” și „Cu privire la Comisia Națională de Reglementare a sectorului energetic a Ucrainei” au fost depuse la Parlamentul Ucrainei¹³.

Concluzii

Având în vedere că Ucraina a proclamat un parcurs de integrare economică cu Uniunea Europeană, pentru aceasta este necesară o transformare semnificativă a economiei sale, în special în sectorul energetic.

În acest sens, există dificultăți semnificative, precum:

- Baza industrială învechită, lipsa de fonduri suficiente și tehnologie pentru modernizarea acesteia;
- Penuria de resurse pe care UE le-ar putea oferi în conexiune cu criza economică globală;
- Concurența sporită din partea societăților de

servicii energetice rusești efectuate prin preluarea companiilor din sectoarele energetice ale vecinilor, prin șantaj direct al prețului și infiltrarea în companiile energetice majore din țări terțe (sub masca de investitori sau acționari ai țărilor de frunte din Vest). Scopul acestor măsuri este de monopolizare a sectorului energetic din Europa.

Deoarece reforma sectorului energetic este foarte importantă – aceasta poate dura un timp foarte lung și va necesita investiții semnificative de bani – pentru Ucraina, prioritară devine cooperarea activă cu UE. Având în vedere că Ucraina are un potențial considerabil de export și energie, în viitor, aceasta ar putea „scuti” sectorul energetic al Uniunii Europene; prin urmare, investițiile în această zonă sunt importante pentru ambele părți (atât din punct de vedere al mediului, cât și economic).

BIBLIOGRAFIE:

1. *Energy sector, Ukraine Gateway*, <http://www.ukraine-gateway.org.ua/gateway/gateway.nsf/webcontent/05020100>.

2. *Ukraine Energy: European Context - discursul vice-prim-ministrului ucrainian, A. KLYUYEV, la Forumul European al Energiei, disponibil la* <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/en/news/detail/3595.htm?lightWords=%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80>, *The Main Priorities of Energy Policy of Ukraine, disponibil la* http://eprints.kname.edu.ua/21503/1/==MB-CDC-1_kypc-2011-PDF.pdf.

3. *Ukraine – Oil and Gas potential is large – A market for minor and medium sized oil and gas companies to explore and produce?, disponibil la* <http://neftegaz.ru/analysis/view/7638>.

4. *Ukraine Energy: European Context, disponibil la* <http://www.europeanenergyforum.eu/archives/european-energy-forum/security-of-supply-matters/ukraine-energy-european-context>.

5. *Ukraine reduces production of energy resources in 2010, disponibil la* <http://www.ukrinform.ua/eng/order/?id=210281>.

6. ***, *Ukraine's Energy Strategy to 2030, disponibil la* <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/ukraine-s-energy-strategy-to-2030>.

7. ***, *Memorandum of Understanding on Cooperation in the Field of Energy between the EU and Ukraine (MoU), disponibil la* http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/bilateral/ukraine/doc/mou_en_final_en.pdf, *EU-Ukraine Cooperation in the Energy Field*, <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/eu-ukraine-cooperation-in-the-energy-field>.

8. *EU-Ukraine Cooperation in the Energy Field*, <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/eu-ukraine-cooperation-in-the-energy-field>.

9. *План Дій “Україна - Європейський Союз” Європейська політика сусідства, disponibil la* http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=994_693.

10. *Постанова від 17 жовтня 2011 р. N 1056 про Деякі питання використання коштів у сфері енергоефективності та енергозбереження, disponibil la* <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1056-2011-%EF>.

11. *Україна підключила нове джерело «зеленої енергії» - 10 Октября 2011, disponibil la* <http://zptown.ucoz.ru/news/2011-10-10-284#>.

12. *Key Recent Developments, disponibil la* <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/key-recent-developments>.

NOTE:

1 *Energy sector, Ukraine Gateway*, <http://www.ukraine-gateway.org.ua/gateway/gateway.nsf/webcontent/05020100>.

2 *Ukraine Energy: European Context - discursul vice-prim-ministrului ucrainian, Mr.A.KLYUYEV, la Forumul European al Energiei, disponibil la* <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/en/news/detail/3595.htm?lightWords=%D1%81%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80>, *The Main Priorities of Energy Policy of Ukraine, disponibil la* http://eprints.kname.edu.ua/21503/1/==MB-CDC-1_kypc-2011-PDF.pdf.

3 *Ukraine – Oil and Gas potential is large – A market for minor and medium sized oil and gas companies to explore and produce?, disponibil la* <http://neftegaz.ru/analysis/view/7638>.

4 *Ukraine Energy: European Context, disponibil la* <http://www.europeanenergyforum.eu/archives/european-energy-forum/security-of-supply-matters/ukraine-energy-european-context>.

5 *Ukraine reduces production of energy resources in 2010, disponibil la* <http://www.ukrinform.ua/eng/order/?id=210281>.

6 ***, *Ukraine's Energy Strategy to 2030, disponibil la* <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/ukraine-s-energy-strategy-to-2030>.

7 ***, *Memorandum of Understanding on Cooperation in the Field of Energy between the EU and Ukraine (MoU)*, disponibil la http://ec.europa.eu/dgs/energy_transport/international/bilateral/ukraine/doc/mou_en_final_en.pdf, EU-Ukraine Cooperation in the Energy Field, <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/eu-ukraine-cooperation-in-the-energy-field>.

8 *Ibidem*.

9 *EU-Ukraine Cooperation in the Energy Field*, <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/eu-ukraine-cooperation-in-the-energy-field>.

10 *План Дій "Україна - Європейський Союз" Європейська політика сусідства*, http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=2&nreg=994_693.

11 *Постанова від 17 жовтня 2011 р. N 1056 про Деякі питання використання коштів у сфері енергоефективності та енергозбереження*, <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1056-2011-%EF>.

12 *Key Recent Developments*, <http://esbs.kiev.ua/en/energy-sector-cooperation-and-reforms/key-recent-developments>.

13 *Ibidem*.

FORȚA DE REACȚIE RAPIDĂ – COMPONENTĂ DE BAZĂ A SISTEMULUI DE APĂRARE COMUNĂ EUROPEANĂ

Dr. Ion BĂLĂCEANU*

Uniunea Europeană reprezintă, prin aspectele sale integraționiste, un posibil model al globalizării și, de aceea, ca europeni, se impune cunoașterea acesteia sub aspectele politic, economico-financiar și militar. Fenomenul integrării europene este privit, atât din perspectiva fenomenului globalizării, cât și din cea a creării unei entități ca etapă a organizării lumii la nivel global. La Consiliul European de la Köln (3, 4 iunie 1999), liderii UE au stabilit că Uniunea trebuie să aibă capacitate de acțiune autonomă, forțe militare credibile, mijloacele de decizie și disponibilitatea de a răspunde la crizele internaționale, fără a aduce atingere acțiunilor desfășurate de NATO, implementându-se ideea unei forțe rapide de răspuns în cazul situațiilor de criză (ERRF), care poate deveni elementul de bază al unei posibile armate europene (al sistemului de apărare comună europeană).

Cuvinte-cheie: sistemul de apărare comună europeană; Forța de Reacție Rapidă Europeană; Forțe Armate Europene Sincronizate; Grupuri tactice de luptă – Battlegroups.

În prezent, UE are suficiente capacități militare și civile la dispoziție, inclusiv structuri militare de conducere și comandamente care să faciliteze desfășurarea acțiunilor pentru managementul crizelor (inclusiv în operațiuni navale). Dar Uniunea

Europeană nu are o forță militară separată a ei care să-i permită desfășurarea de operațiuni complexe, deși numărul militarilor tuturor statelor membre ajunge la aproximativ 2 milioane de oameni, mai mult decât are SUA sau Rusia. **Recentul tratat al UE de la Lisabona, intrat în vigoare la 01.12.2009** permite crearea armatei europene dacă se dorește în mod expres acest lucru de către statele membre. Pe aceeași temă, prin **Noul Concept Strategic NATO, denumit „Angajament activ, apărare modernă”, emis la Summitul desfășurat la Lisabona, în perioada 19-20 noiembrie 2010**, Alianța recunoaște necesitatea și importanța unei apărări europene puternice și mai capabilă, salutând în același timp intrarea în vigoare a Tratatului UE de la Lisabona, care oferă un cadru legal pentru consolidarea capacităților Uniunii de a aborda provocările comune de securitate.

Problematica grupurilor de luptă ale Uniunii Europene (Battlegroup), element principal al ERRF, a fost stabilită prin **Obiectivul Global al anului 2010**, în conformitate cu Catalogul Necesităților 05 (RC 05), Catalogul Forței 07 (CF 07) și Catalogul de Progres 2007 (CP 07). Conceptul „EU Battlegroup” (EU BG) este un exemplu al ambiției militare a UE de a interveni rapid în orice punct de pe glob în vederea managementului crizelor și punerii în evidență a forței militare a UE pe plan mondial, alături de puterea sa economică. Acest concept a

** Colonel (r) prof.univ.dr. Ion BĂLĂCEANU (balaceanuion@yahoo.com) este profesor universitar titular al Universității Hiperion, București, profesor universitar afiliat, conducător de doctorat al Universității Naționale de Apărare „Carol I”, director științific al proiectului de cercetare COD 622, finanțat de către CNCSIS.*

fost ulterior completat de altele (Conceptul maritim de răspuns rapid – MarRRC și Conceptul aerian de reacție rapidă - AirRRC).

Tematica *Forței de Reacție Rapidă Europeană* este strâns legată, ca abordare problematică și ca direcții de cercetare, de problema globalizării, de securitatea și apărarea europeană, de interdependența dintre ele, precum și de influențele pe care le au acestea asupra securității și apărării statelor membre, inclusiv asupra României. România este și a fost întotdeauna preocupată de securitatea la nivel național, dar aceasta însă nu a împiedicat-o să fie în avangarda tuturor celor care au luat în discuție securitatea internațională. Este evident că inițiativa UE în ceea ce privește dezvoltarea propriei dimensiuni de securitate și apărare nu este una facilă, de aceea se impune realizarea unui întreg proces de asimilare a lecțiilor învățate, ce va necesita o capacitate sporită de adaptabilitate atât a structurilor, cât și a procedurilor implicate.

a) Globalizarea și efectele ei asupra mediului internațional de securitate și apărare

Globalizarea este principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. Actualmente suntem în perioada în care statele nu mai sunt entități închise, plasate în afara mecanismului relațional mondial. Ele sunt obligate să interacționeze pentru a-și asigura supraviețuirea fizică, existența națională sau supremația internațională. În acest mediu niciun stat nu se poate izola sau rămâne neutru, niciun stat nu este la adăpost și niciunul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale. Globalizarea este prezentată ca o provocare și justificare, precum și ca un stimulent pentru a adânci integrarea, competitivitatea, liberalizarea comerțului. Dinamica globalizării pare să fi avut și o altă dimensiune, și anume aceea de a fi prezentat noi oportunități pentru ca UE să-și asume rolul principal în guvernarea globală.

Redimensionarea mediului de securitate actual, prin reorganizarea organizațiilor internaționale de securitate și redefinirea conceptelor privind lupta colectivă împotriva terorismului internațional impun noi aspecte ale politicilor la nivel planetar. Revoluția în domeniul militar se realizează în ansamblul schimbărilor sociale și *vizează toate elementele sistemului militar: conducerea, structura, organizarea și întreținerea forțelor, teoria și arta militară, înzestrarea etc.* Se conturează structuri integrate în

rețele de conducere cu posibilități de a îndeplini, în mod autonom, misiuni multiple.

Uniunea Europeană și globalizarea constituie o discuție cu atât mai importantă și relevantă pentru noi, cu cât Tratatul de la Lisabona, ratificat de Parlamentele statelor membre, și intrat în vigoare la 01.12.2009, își propune transformarea UE într-un factor activ al acestui proces. De aceea, este necesară o reflecție asupra europenizării și globalizării, incluzând aici aspecte legate de integrare și eficiență. Noțiunile de *graniță, cetățenie și securitate*, abordate din perspectivă europeană, sunt îmbogățite, redefinite prin specificul *sui generis* al UE, care înglobează, în egală măsură, o dimensiune națională și una postnațională.

Lumea se schimbă, supusă modificărilor impuse de fenomenul general al mediului de securitate, capătă un caracter global, apar noi provocări și amenințări, sunt generate noi forme de violență motivate de neînțelegeri etnice și religioase și, nu în ultimul rând, se modifică sistemul actual al mediului de securitate. În acest context, se evidențiază tendința factorilor de putere de a spori importanța structurilor în care dețin rolul principal, în scopul asigurării unei poziții cât mai avantajoase în noua arhitectură de securitate. Lumea globalizată în care trăim determină o serie de efecte pozitive, dar și negative asupra securității umane, care nu mai poate fi analizată separat, ci în cadrul unui sistem mondial de relații și interdependențe. Criza economico - financiară pe care o traversează astăzi mapamondul este încă o dovadă că prin globalizare lumea a devenit tot mai complexă și interdependentă. Aceasta a destabilizat atât economiile dezvoltate, cât și pe cele în curs de dezvoltare și poate constitui o mare vulnerabilitate la adresa securității europene și mondiale.

Actorii relațiilor internaționale simt tot mai mult implicațiile globalizării asupra securității, sub forma unor efecte multiple, exigențe majore și etape/faze ale realizării ei. Statele au tendința de a se uni, formând astfel instituții regionale și mondiale, pentru a se autoproteja împotriva amenințărilor comune cărora trebuie să le facă față.

În ceea ce privește România ca stat european, securitatea națională a acesteia, în *epoca globalizării*, trebuie privită prin prisma intereselor sale naționale. Acest lucru trebuie însă făcut în așa fel încât să se încadreze în politicile regionale și zonale de securitate ale organismelor cărora le este parte și să se constituie în componentă a securității globale. Experiența politică și militară a confirmat poziția strategică a României în

zona balcanică și a Mării Negre. Ca țară situată atât la frontiera UE, cât și a NATO, România are un rol important de liant al celor două structuri, în special în ceea ce privește participarea la securizarea frontierelor de est ale celor două organizații, aspect care necesită experiența comună și un efort unitar pentru a face față provocărilor prezente și viitoare. Deci, România, în materie de securitate, trebuie să facă față aceluiași provocări ca și celelalte state ale lumii. Este vorba de terorismul internațional, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de criminalitatea organizată, corupție etc.

b) Securitatea și apărarea comună, cerințe ale consolidării poziției europene pe plan mondial

Astăzi, UE este ferm angajată în dezvoltarea unui profil global în arhitectura de securitate internațională, beneficiind de o viziune strategică, integrată în cadrul propriei Strategii de Securitate, cât și de instrumentele necesare asumării unui rol operațional în domeniul managementului crizelor. Acest rol a fost deja jucat de Uniune în numeroase misiuni internaționale executate sau în curs de executare (23 de misiuni din anul 2003), în procesul de gestionare a situației de securitate din Balcanii de Vest, Caucaz, Asia, Africa și Orientul Mijlociu. Asistăm, în acest fel, la un proces complex de reconfigurare a rolului pe care UE îl are în gestionarea securității globale, în fapt, de dezvoltare pe coordonate extinse a dimensiunii de securitate și apărare, susținută de operaționalizarea capacităților relevante pe această dimensiune.

PSAC permite UE să dezvolte capacitățile militare și civile de management al crizelor și de prevenire a conflictelor la nivel internațional, ajutând astfel la menținerea păcii și securității, în conformitate cu Carta Națiunilor Unite, pe măsura forței sale economice și demografice. În principiu, PSAC nu a implicat crearea unei armate europene, ci ea a evoluat de o manieră compatibilă și coordonată cu Organizația Atlanticului de Nord. Dar, la data de 20 februarie 2009, Parlamentul European a votat în favoarea creării *Forțelor Armate Europene Sincronizate (SAFE)*, ca un prim pas spre o adevărată forță militară europeană. *Tratatul de la Lisabona*, intrat în vigoare la 01 decembrie 2009, a transformat conceptul PESA în conceptul PSAC (Politica de Securitate și Apărare Comună) și a pus bazele conceptului de *apărare comună europeană*. În acest context, Consiliul European, hotărând în unanimitate, va urmări ca decizia luată să fie preluată de către statele membre, în vederea adoptării acesteia

în conformitate cu cerințele lor constituționale, în scopul afirmării UE ca important actor de securitate, capabil să intervină oriunde pe glob.

Tratatul de reformă al UE adoptat la Lisabona introduce clauza de asistență reciprocă în cazul unei agresiuni armate („mutual defence”), care reprezintă un embrion al articolului 5 din Tratatul NATO, susținând necesitatea ca, în cazul în care unul din statele membre UE ar face obiectul unei agresiuni armate pe teritoriul său, celelalte state membre să îi acorde ajutor și asistență prin toate mijloacele de care dispun. În situația de față, orice proiect de dezvoltare a unei forțe a Europei trebuie să ia în considerare provocările de astăzi. În consecință, viitoarea forță armată a Uniunii Europene ar trebui să fie alcătuită din unități operative subordonate unui singur comandament european, formate din soldați profesioniști, proveniți din statele membre. *Armata poate fi separată de forțele militare naționale, preferabil o forță de reacție rapidă*, limitată ca număr, capabilă să desfășoare operațiuni de expediție de intensitate diferită și să fie întotdeauna la dispoziția UE.

Ideea *Armatei Comune Europene* ar putea fi soluția la multe probleme curente. Ar putea asigura UE cu o forță stabilă, eficientă, puternic integrată, ar putea elimina problemele generate de limitarea contribuției contingentelor din fiecare țară și să stabilească modalități transparente și eficiente pentru finanțarea operațiunilor. În perspectivă, evoluția NATO și a PESA va depinde de dezvoltarea UE ca actor economic și politico-militar, precum și de transformare a NATO.

Uniunea Europeană însăși încearcă să-și redefinească, mai exact, să-și actualizeze prioritățile și obiectivele în domeniul politicii de securitate și apărare în funcție de schimbările majore care s-au produs în ultimii ani. În acest scop, UE va urmări să-și mărească capacitatea de apărare, să ducă o politică în favoarea menținerii securității și stabilității prin gestionarea crizelor care-i afectează interesele. Proiectele pentru politica de apărare a UE sunt, după părerea noastră, eficiente și au fost deja puse în aplicare conform intereselor de securitate ale Uniunii: există o strategie de securitate, există planuri de constituire a unor structuri militare comune, obiectivele acestora fiind deja definite, atingerea acestora obținându-se pe bază de acorduri cu ONU, NATO și OSCE, în scopul coordonării acțiunilor europene și americane (vezi acordurile Berlin-Plus).

Apărarea comună europeană avansează cu pași siguri, fiind determinată de înmulțirea amenințărilor

globale cu mare pondere de risc, de prevederile Tratatului de la Lisabona intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, determinându-i pe liderii politici europeni să promoveze și să consolideze cooperarea, colaborarea și conlucrarea. Conceptul *battlegroup*, subliniază necesitatea luării deciziilor în ritm accelerat. Nu numai organismele UE trebuie să fie pregătite, dar și procesele de luare a deciziilor la nivel național trebuie să fie sincronizate pentru a respecta termenele și graficele implementării conceptului. Înființarea unui pachet „*battlegroup*” este o oportunitate pentru consolidarea cooperării militare între statele membre. Acest lucru îmbunătățește cunoașterea reciprocă a capacităților cu privire la mijloace militare și politice de luare a deciziilor. Conceptul „*battlegroup*”, în cele din urmă, consolidează identitatea militară a UE într-un mod concret.

c) Forța de Reacție Rapidă, element de bază al capacității militare de apărare a UE

În actualul context european și internațional, constituirea structurilor operaționale necesare apărării naționale sau colective devine un fapt imperios necesar, la fel de important și pentru funcționarea alianțelor dar și al coalițiilor, în cadrul cărora grupările de tip modular multinaționale ocupă un rol de bază. În acest sens, *structurile de reacție rapidă* devin element de bază, putându-se constitui, pe de o parte, ca tip de unități sau mari unități model pentru orice armată, iar pe de altă parte ca forțe operaționale permanente, capabile să execute aproape orice tip de misiuni în orice condiții. Adaptarea la noile amenințări din mediul de securitate prin trecerea de la structuri militare extinse, caracteristice *Războiului Rece*, la sisteme de forțe mai reduse și mai performante, cu o mobilitate strategică și viteză de reacție superioare reprezintă esența actualului proces de transformare, în care sunt angrenate dimensiunile militare ale principalelor organizații politico-militare din lume. Complexitatea și proliferarea noilor amenințări și pericole la adresa securității internaționale necesită răspunsuri rapide, complexe, precum și evoluții adecvate în multiple domenii. În domeniul militar, *operaționalizarea Forței de Reacție Rapidă și a capacităților militare reprezintă soluția viabilă a momentului.*

Forța de Reacție Rapidă Europeană, ca și aranjamentul comun european de constituire, își are originea în Consiliul European de la Helsinki (decembrie 1999), când UE a stabilit un obiectiv militar cunoscut sub numele de Helsinki *Headline Goal* (Obiectivul Global 2003), urmărind dobândirea unei capacități de

acțiune autonome, obiectiv exprimat prin așa-numita *forță de reacție rapidă*. Ulterior, statele membre UE, prin *Obiectivul global 2010*, aprobat la Consiliul European din iunie 2004, își propun să adopte o serie de ameliorări la Obiectivul global stabilit la Helsinki pentru a rezolva lacunele ivite în cadrul acestuia, concomitent introducând conceptul de *Grupuri tactice de luptă*, (inspirându-se dintr-o inițiativă a Franței, Germaniei și Regatului Unit adoptată în aprilie 2003), cu scopul de a rezolva *problema intervenției rapide la nivelul UE*.

Conceptul BG se bazează pe principiul multinaționalității, iar pachetul BG ar putea fi format de către o națiune-cadru sau de către o coaliție a statelor membre. Criteriile cheie sunt interoperabilitatea și eficacitatea militară. Decizia de a oferi Pachete BG la UE este o decizie politică. Statele membre UE care participă la programul BG sunt responsabile pentru formarea și pregătirea forțelor și mijloacelor respective, pentru respectarea standardelor și criteriilor BG. În principiu, un BG parcurge următoarele etape în vederea desfășurării unei operații: *de planificare, de pregătire, de așteptare, de desfășurare*. La planificarea și desfășurarea unui proces de evaluare se ține cont de următoarele nouă criterii, standarde și recomandări pentru EUBG: *disponibilitatea; flexibilitatea; angajarea și desfășurarea; susținerea în teatru; conectivitatea; starea de pregătire pentru luptă; capacitatea de supraviețuire; protecția medicală a forței; interoperabilitatea.*

Forțele nu au fost niciodată utilizate, dar așteptările sunt în creștere. Acest fapt ridică întrebarea dacă UE ar trebui să aibă o *viziune a BG mai flexibilă* atunci când ar trebui să fie puse în acțiune. S-a remarcat recent că problemele apărute la forțele de reacție rapidă ale UE au contribuit la reforma forțelor armate din țările europene.

Forțele militare de reacție rapidă se pot confrunța cu riscuri militare diferite față de o forță generată și desfășurată ca un răspuns militar standard. Considerațiile și factorii care contribuie la riscul forțelor de reacție rapidă sunt: pregătirea, sustenabilitatea, imaginea incompletă din punct de vedere al informațiilor, protecția forțelor, vulnerabilitatea infrastructurii, logistica, sprijinul medical și alte tipuri de sprijin. Planificarea pentru o operațiune ar trebui să suprapună capacitățile de luptă cu nivelul așteptat de risc.

Pentru unele tipuri de misiuni, care au în vedere posibilitatea desfășurării unor lupte dure în vederea îndeplinirii acestora, forțele participante vor fi

pregătite din timp cu astfel de sarcini. În consecință, BG sunt consolidate cu forțe de sprijin de luptă și de sprijin logistic adecvat. Prin urmare, împreună cu aceste subunități, numărul total al militarilor unui BG pot ajunge acum la 3000 de oameni.

Operațiile militare de gestionare a crizelor viitoare, la care pot lua parte și forțe militare române, nu trebuie doar să fie desfășurate în comun, ci și integrate, ca parte a unei coaliții conduse de ONU, NATO, UE, sau constituite ad-hoc. În acest context, adaptarea capacității de apărare națională reprezintă condiția sine qua non pentru realizarea celorlalte obiective strategice ale apărării.

d) România în contextul securității și apărării comune europene

Interesele și obiectivele de securitate ale statelor europene nu sunt însă generatoare de stări conflictuale, mediul de securitate fiind influențat pozitiv de procesele de integrare europeană și euroatlantică, de extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață, de adâncirea colaborării regionale. Riscurile apariției unei confruntări militare tradiționale pe continentul european s-au diminuat semnificativ.

În anul 2000, România a făcut o primă ofertă de forțe și capacități militare pentru îndeplinirea misiunilor de tip Petersberg, iar în anul 2004, în cadrul suplimentului la Catalogul de Forțe al UE, contribuția României a constat în unități și subunități de forțe terestre, navale, precum și capacități aeriene de transport strategic și tactic, elicoptere de evacuare medicală. Forțele propuse pentru a fi puse la dispoziția UE fac parte din pachetul de forțe pus la dispoziția NATO, conform angajamentelor asumate, și toate cele trei categorii de forțe sunt reprezentate în acest pachet.

În prezent, politica de securitate și apărare este stipulată detaliat în Strategia națională de apărare (SNAP) „Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare”, ediția 2010 și în Strategia de securitate națională a României (SSNR) „România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă”, ediția 2006. România, continuând să acționeze ca un promotor al stabilității și cooperării regionale, ca stat membru al UE și al NATO, are un interes major ca în vecinătatea ei să se afle state stabile, prospere și democratice, aceasta fiind o condiție pentru menținerea păcii, stabilității și creșterii economice regionale.

În privința *Grupurilor de luptă (BGs)*, în cursul anului, 2007 România a participat la constituirea unei asemenea structuri împreună cu Grecia (națiunea-cadru), Bulgaria și Cipru (BG HELBROC), iar din 2010 contribuie la constituirea celei de a doua structuri, împreună cu Italia (națiune-cadru) și Turcia (BG ITALIA). România participă la constituirea și operaționalizarea BGs ale UE cu forțe de nivel pluton/companie.

Angajamentul României în susținerea procesului de operaționalizare a componentei de securitate și apărare a UE a inclus, dincolo de implicarea în elaborarea cadrului conceptual de dezvoltare al acestui palier, susținută de elemente privind angajamente cu forțe și capacități în cadrul procesului de planificare al UE și participarea efectivă în cadrul operațiilor de gestionare a crizelor derulate de această organizație.

În concluzie, responsabilitățile noi în materie de securitate și apărare pe care și le asumă voluntar UE vor duce la creșterea rolului acesteia în calitate de actor politic mondial. Implicarea activă a Uniunii în prevenirea și soluționarea crizelor și conflictelor, precum și în promovarea democrației și prosperității și dincolo de frontierele sale devin tot mai mult o realitate. Cunoașterea aspectelor legate de organizarea și funcționarea UE reprezintă o necesitate pentru liderii politici și militari, care trebuie să întreprindă acțiuni în cunoștință de cauză, pentru reformarea sistemului național de securitate în concordanță cu evoluția fenomenului politico-militar contemporan.

BIBLIOGRAFIE:

- *Council of the European Union, Berlin plus agreements, Brussels 2004.*
- *Council of the European Union, Headline Goal 2010, Brussels, June 2004.*
- *Council of the European Union, Focus on Battlegroups, IMPETUS - bulletin of the EU Military Staff, Brussels, 2006.*
- *European Parliament, Directorate General External Policies of the Union, The battle groups: catalyst for a European defence policy, Briefing Paper, Brussels, 2007.*
- *European Council, EU Battlegroups, July 2009.*
- *European Union, Common Security and Defence Policy, EU Battlegroups, BG Factsheet, Brussels, 2010.*

CONCEPTUL DE „INTERES NAȚIONAL” ÎN CONTEXT EUROPEAN

*Cristina BOGZEANU**

Studiul de față este menit nu doar să contribuie la aprofundarea cunoașterii mecanismelor care stau în spatele comportamentului actorilor europeni pe plan regional și internațional, ci și să realizeze clarificări la nivel conceptual. Lucrarea abordează conceptul de „interes național” din prisma teoriilor Relațiilor Internaționale și cercetează modul în care acesta este înțeles și utilizat la nivel european. Prima parte a articolului analizează din punct de vedere teoretic conceptul menționat, în funcție de viziunile principalelor școli de Relații Internaționale. În a doua secțiune, este examinat modul în care conceptul de „interes național” funcționează la nivel european. În acest sens, sunt trecute în revistă nu doar documentele oficiale ale UE, ci și acțiunea sa pe arena internațională cu scopul de a identifica logica ce a stat în spatele unei anumite acțiuni a UE sau a statelor sale membre, de a afla dacă acestea acționează în virtutea ideii binelui comun, la nivel european, sau a celei a propriilor interese. Lucrarea se încheie cu o cercetare asupra modului în care interesele naționale ale României au fost formulate înainte și după aderarea la UE, obiectivul acestui demers fiind de a demonstra relația cu dublu sens dintre interesele naționale și cele comune, definite în actele oficiale europene.

Cuvinte-cheie: interes național; Relații Internaționale; realism; instrumente de putere; criză economică și financiară; interes comun.

Faptul că UE se află la un moment de răscruce în existența sa este evident. Previziunile și analizele

ce au marcat abordarea UE pe arena internațională par să se adevărească – UE este doar o sumă de voci ale statelor care o alcătuiesc și poate acționa pe arena internațională ca actor unitar doar atunci când interesele statelor membre coincid. Interesul european devine suma intereselor naționale ale statelor ce o compun și poate exista doar atunci când acestea nu sunt contradictorii și doar atunci când statele membre nu se concentrează exclusiv asupra propriilor interese naționale. Dacă, până acum câțiva ani, UE părea o materializare a conceptului de concert de putere, o victorie a paradigmei liberale în Relațiile Internaționale, astăzi, dimpotrivă, asistăm la o renaștere a paradigmei realiste în ceea ce privește continentul european, dat fiind că avem de a face cu state care își urmăresc în mod preponderent interesele naționale, părănd a pune pe plan secund principiile ce au stat la baza creării UE.

Statele membre ale UE au elaborat strategii de securitate națională în care își definesc interesele naționale în materie de securitate, interese care funcționează drept catalizatori ai acțiunii lor pe arena internațională, inclusiv în cadrul UE.

1. Interesul național – concept central al studiului Relațiilor Internaționale

Conceptul de „interes”/ „interes național” își are sorgintea în paradigma realistă a Relațiilor Internaționale, fiind totuși utilizat și de cea Idealistă și de abordarea constructivistă, a teoriei critice sau postmoderniste, jucând un rol mai mult sau

** Cristina BOGZEANU (cristina_bogzeanu@yahoo.com) este asistent cercetare științifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, și doctorand în științe militare și informații în cadrul aceleiași instituții.*

mai puțin important în identificarea mecanismelor care stau în spatele comportamentului actorilor pe arena internațională. În cadrul paradigmei realiste, conceptul de „interes” este strâns legat de principiul raționalității, care se referă la credința că toate entitățile internaționale, care dețin resurse de putere și o utilizează, sunt actori raționali, ceea ce înseamnă că aceștia își pot identifica interesele și acționează pentru a le promova și apăra. Până în acest punct, realiștii cad de acord, însă, în ceea ce privește conținutul interesului național, păreri-le devin divergente, reprezentanții diferitelor teorii realiste asociindu-le unor categorii ce merg de la interese ale grupurilor interne, la nevoia de a câștiga conflictele cu alte state sau abilitatea de a coopera¹. De asemenea, unii dintre cei mai celebri realiști definesc interesul național ca fiind pur și simplu maximizarea puterii². Cu alte cuvinte, conform realiștilor tradiționaliști, interesul este definit în termeni de putere, văzută ca un cumul al resurselor de putere, precum și în funcție de poziția relativă a statului față de ceilalți actori ai arenei internaționale. Practic, în această viziune, accentul cade asupra puterii și nu asupra intereselor naționale, dat fiind că atingerea acestora depinde de nivelul de putere al statului prin raportare la alți actori. Neorealismul este o altă teorie realistă, în a cărei viziune, securitatea și supraviețuirea statului sunt scopul principal al acțiunii statului și nu maximizarea puterii relative a acestuia. Supraviețuirea și securitatea sunt percepute și astăzi ca interese vitale, primordiale ale oricărui stat.

Dezvoltarea conținutului conceptului de interes a fost realizată și prin teoria instituționalismului liberal, o altă teorie critică la adresa realismului. Gânditorii acestei școli susțin, similar realismului, rolul central al statului în relațiile internaționale, dar extind conținutul intereselor naționale și dincolo de securitate, incluzând un număr mare de actori și factori ce influențează deciziile luate de către un actor internațional. Conform teoriei instituționalismului liberal, ideile și ideologiile pot influența comportamentul statelor pe arena internațională, dar ponderea lor în ecuația factorilor care determină o anumită strategie de inter-relaționare cu alți actori este subordonată unor interese materiale care se traduc tot în termeni de securitate și beneficii economice. Ideea că Uniunea Europeană reprezintă baza instituțională a cooperării economice a statelor membre poate fi un exponent al acestui lanț causal³.

În abordarea liberalistă, interesele statelor nu se reduc la eforturi de maximizare a puterii acestora în relație cu alți actori. Legătura dintre raționalitate și interes național este pusă sub semnul întrebării deoarece, adesea, comportamentul statelor pe arena internațională poate părea chiar a submina interesele naționale, acesta fiind motivul pentru care termenul de preferință este mult mai acceptabil, în această viziune, în detrimentul celui de interes. Idealiștii cad de acord că actorii pot renunța la interesele lor pe termen scurt pentru a obține bunăstarea comunității din care provin pe termen lung, acesta fiind, în opinia lor, adevăratul comportament rațional. Practic, raționalitatea în termeni realiști echivalează cu o căutare unilaterală și îngustă a propriilor interese, iar, în termeni idealști, același principiu echivalează cu eforturile de a participa la beneficiile colective pe termen lung. Neoliberalismul este o altă teorie critică la adresa realismului, dar care se concentrează preponderent pe capacitatea instituțiilor internaționale de a reduce conflictele între actorii statali pe care realiștii le consideră inerente în sistemul internațional. Practic, statele pot învăța să coopereze pentru a-și promova interesele mutuale pe termen lung.

Faptul că statele sunt actori unitari care își urmăresc rațional propriile interese sunt asumptii realiste acceptate de neoliberali, dar aceștia din urmă marșează foarte mult pe ideea cooperării, care este posibil de atins la nivel internațional și chiar o opțiune adesea întâlnită în relațiile dintre state⁴. Acest tip de gândire a relațiilor dintre state a stat la baza creionării conceptului de securitate colectivă, materializat prin crearea unor organizații precum ONU, NATO sau UE. Deși natura lor este diferită – alianță politico-militară, organizație inter-guvernamentală – conceptul de securitate colectivă a stat la baza creării lor, toate presupunând cooperarea statelor membre pentru asigurarea securității colective fie ea militară, economică, politică sau de altă natură. Dimensiunile securității sunt incluse în semnificația conceptului de interes în funcție de specificul organizației, dar și de evoluția mediului internațional de securitate. Conceptul Strategic al NATO este un exemplu în acest sens, constituindu-se într-un document programatic care orientează viziunea asupra securității a întregii alianțe în funcție de caracteristicile mediului internațional de securitate, dar și în funcție de profilul riscurilor și amenințărilor ce se

pot identifica. De pildă, Conceptul Strategic din 2010 includea, printre altele, și nevoia de garantare a securității față de riscurile de natură energetică sau cele aferente spațiului cibernetic.

Dintre abordările ulterioare ale Relațiilor Internaționale – constructivism, teoria tranziției puterii, teoria critică, abordarea feministă și cea postmodernistă – ne vom axa doar pe cea constructivistă, care, în opinia noastră, implică un grad mai mare de aplicabilitate și obiectivitate, luând în calcul suficienți factori pentru a explica modul în care statele interacționează pe arena internațională. Abordările constructiviste se caracterizează printr-o pronunțată legătură cu științele sociale și se conturează ca reacție la faptul că paradigmele clasice nu iau în considerație și dimensiunile sociale ale subiecților abordați. Constructiviștii consideră că atât factorii ideatici, cât și cei materiali constituie deopotrivă fundamentul realității internaționale⁵. În acest context, desigur, și raportarea la ideea de interes național va fi diferită. Acesta nu mai este considerat un dat, un factor imuabil ce acționează ca un catalizator al comportamentului actorilor pe arena internațională. Identitatea și interesele actorilor sunt maleabile și creează realitatea, la fel ca și structurile sociale care modelează actorii și cărora comportamentul lor li se conformează⁶.

Per ansamblu, conceptul de interes este unul central în studiul Relațiilor Internaționale, indiferent că îl considerăm un dat, constant, conform logicii realiste, fie că îl considerăm principalul mecanism care generează un anumit tip de comportament pe arena internațională, mecanism ce se poate armoniza cu alte mecanisme similare, astfel încât rezultatul cooperării să fie benefic pentru toate părțile implicate în acest proces sau un construct social, o reflectare a identității de grup. Totuși, relevant este că, despre orice actor al relațiilor internaționale am vorbi, comportamentul acestuia pe arena internațională este ghidat de un set de interese definite la nivel național sau la nivelul organizațiilor internaționale. Evident, interesele primordiale, vitale ale fiecăruia dintre acești actori este supraviețuirea și securitatea, deși strategiile de securitate pe care le vom supune analizei menționează, dincolo de aceste interese vitale, și alte tipuri de interese care, împreună, servesc finalmente tot realizarea intereselor vitale.

De asemenea, o altă constantă în problematica intereselor naționale, indiferent că ne referim la

abordarea lor conceptuală sau la materializarea acestora înăuntrul unor documente sau în comportamentul actorilor, este legată de instrumentele de putere. Acestea constituie surse de putere prin a căror implementare interesele naționale sunt apărate și promovate și constau în instrumentul diplomatic, instrumentul economic, al informațiilor și cel militar. Practic, instrumentele de putere națională sunt „surse palpabile ce pot fi modelate, modificate, în funcție de situația strategică a mediului intern și internațional, de interesele și obiectivele naționale ale statului la un anumit moment și de linia politică generală pe care conducerea națională o impune statului”⁷. Totodată, nu trebuie să omitem că și acestea sunt determinate de nivelul de putere al respectivului stat. Gradul lor de flexibilitate, posibilitățile de operaționalizare depind de principalii factori care trebuie luați în calcul atunci când ne propunem să analizăm puterea unui stat în context internațional (factorii cantitativi și calitativi).

2. Particularități europene ale abordării conceptului de „interes național”

În ceea ce privește construcția europeană, dimensiunea de securitate și apărare este una dintre cele mai recent formate (procesul de cristalizare a acestei dimensiuni la nivelul UE este considerat un proces neterminat, aflat încă în plină desfășurare), dar și una care implică, în mod substanțial, noțiunea de „interes național”, definirea acestuia de către fiecare stat în parte, raportarea statelor membre față de propriile interese naționale și față de interesele celorlalte state membre ale clubului european, precum și disponibilitatea și posibilitatea de a armoniza aceste interese.

Practic, atât timp cât vorbim despre interese de securitate, la nivelul UE, nu putem identifica un interes european, ca un corespondent al interesului național, ci doar crearea unui „interes comun”, care, în opinia noastră, nu este nimic altceva decât materializarea convergenței intereselor naționale într-o anumită situație dată.

În acest sens, considerăm că este util să reamintim faptul că Politica Externă și de Securitate Comună (PESC), în care este inclusă și Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), a rămas pilonul inter-guvernamental al UE. Acest lucru înseamnă că deciziile sunt adoptate, în speță, de către șefii de stat și de guvern ai

statelor membre. Deciziile PESC/PSAC intră în competențele Consiliului European, care este cel ce trasează liniile directoare și strategiile comune. Forul adoptă decizii cu unanimitate, iar Consiliul UE ia deciziile necesare pentru implementarea PESC/PSAC, în funcție de liniile directoare trasate de Consiliul European. Noțiunea de suveranitate joacă, în continuare, un rol central al abordării acestui subiect. Desigur, se pot defini, la nivelul UE, Strategii de Securitate, cum sunt cele din 2003 și 2008, dar acestea se referă, de regulă, la „interesul Uniunii”, fie atunci când se face vorbire despre principalele riscuri și amenințări de securitate, care sunt comune tuturor statelor membre, fie atunci când se ridică problema necesității creșterii „convergenței intereselor europene”⁸. Similar, Raportul privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate⁹ folosește adesea formularea „interesul nostru”, ceea ce implică existența mai multor entități, „interesul nostru” putând fi înțeles doar ca acea arie de preocupări în materie de securitate și apărare unde interesele statelor membre converg, se suprapun.

Evoluția PESC/PSAC, reacția statelor membre și a UE față de anumite evenimente pe arena internațională, precum și criza economică și financiară mondială au demonstrat că aspirația federală a UE este încă un deziderat departe de a fi atins. UE rămâne o asociație de națiuni ce poate acționa ca un actor unitar pe scena internațională doar atunci când acestea reușesc să atingă un consens al poziției lor față de anumite evenimente date. Astfel, consensul, dezacordul, multiplicitatea sunt, deopotrivă, caracteristice modului în care Uniunea funcționează. Elaborarea unei viziuni comune, omogene asupra intereselor pe care le au de apărut și asupra acțiunilor care trebuie întreprinse, la nivel internațional, pentru promovarea acestora sunt condiționate de doi factori – suveranitatea și existența unui set de valori comune la nivelul societății europene. Fundamentul cultural și civilizațional comun caracterizează realitatea europeană, dar, implicațiile suveranității, ale existenței unei culturi naționale, ale unor interese naționale, pe care UE se obligă, prin tratatele care stau la baza funcționării și organizării sale să le respecte¹⁰, determină ca „interesul comun”, european să existe doar atunci când interesele naționale ale statelor membre coincid sau nu se contrazic.

Astfel, pentru a putea vorbi despre UE ca actor unitar pe arena internațională, studiile din domeniul Relațiilor Internaționale susțin că e necesar ca aceasta să beneficieze de autonomie, adică să aibă autoritatea de a acționa, de a fi independentă din punct de vedere politic, de a nu se afla sub controlul unei alte autorități¹¹. Autonomia, independența față de alți actori statali este considerată, de către sursa citată, drept condiția-cheie pentru a putea vorbi despre independență instituțională. Or, în cazul UE, în materie de securitate și apărare, liniile directoare sunt stabilite, prin unanimitate, la nivel de șefi de stat și de guvern, în cadrul Consiliului European, acesta putând deveni un cadru de promovare și apărare a intereselor naționale.

Mai mult, noutățile de natură conceptuală aduse de Tratatul de la Lisabona creează cadre în interiorul cărora statele își pot urmări interesele proprii, fără a afecta funcționarea sau procesul decizional la nivelul UE. Prin urmare, dacă o anumită variantă de acțiune este conformă intereselor proprii, statul se poate ralia acesteia iar, dacă nu, acesta poate alege să rămână în afara acțiunii UE. Procedura cooperării structurate permanente este un astfel de exemplu, înscriindu-se în manifestările conceptului de „Europă cu mai multe viteze”.

Acest tip de cooperare permite unui anumit grup de state să realizeze un grad crescut de integrare, fiind de presupus că celelalte le vor ajunge din urmă pe măsură ce își vor dezvolta capacitățile necesare. Însă, dincolo de implicațiile pentru întărirea capacităților UE de a-și asuma responsabilități în comunitatea internațională, inclusiv de a răspunde cererilor din ce în ce mai frecvente ale Națiunilor Unite, aceasta presupune și o accentuare a libertății statelor membre de a decide în problemele de securitate. Practic, fiecare stat membru decide în mod suveran, în concordanță cu interesele sale naționale, dacă este oportun sau nu să se implice într-un proiect sau o acțiune la nivel european. Cooperarea structurată permanentă abordează tocmai această problemă, flexibilizând cadrul în care se pot crea capacități suplimentare în materie de securitate și apărare. Astfel, statele care pot și vor au posibilitatea de a se angaja într-un efort de creștere a capacităților militare și/sau civile la nivel european, iar statele care nu pot și/sau nu vor nu pot împiedica acest lucru să se întâmple. În plus, efortul statelor

angajate într-o formă de cooperare structurată permanentă nu afectează interesele statelor care au ales să rămână în afara acesteia.

Criza politică europeană generată de decizia SUA de a ataca Irakul în 2003 poate fi considerată un exemplu elocvent în ceea ce privește această caracteristică a modului european de abordare a deciziilor privind chestiunile de securitate și apărare. Elita politică a statelor membre ale UE s-a divizat atunci în două tabere – una care susținea intervenția în Irak, ce s-a raliat SUA și al cărei reprezentant de marcă era Marea Britanie, și una care se opunea intervenției, reprezentată de Franța. Lipsa coeziunii, a realizării unui consens printre liderii europeni au făcut ca intervenția UE în Irak să fie dificil de realizat și, finalmente, fără un impact considerabil în managementul crizei iscate sau în creșterea nivelului de securitate și stabilitate în regiune. Interesele diferite, divergente chiar, ale statelor ce alcătuiesc UE au avut un aport considerabil. Mai mult, din această cauză, UE nu a reușit să contribuie substanțial nici pe dimensiunea civilă la procesul de management al crizei din Irak.

Relevant, în acest sens, este rolul central pe care NATO continuă să îl joace pe arena europeană a securității. Alianța Nord-Atlantică funcționează ca un sistem de apărare colectivă ce presupune „angajamentul tuturor statelor de a se apăra reciproc de o agresiune exterioară”¹². Dincolo de obligațiile pe care apartenența la o astfel de organizație le implică, acest tip de apărare comportă și o importantă componentă națională, reflectând un anumit grad de responsabilitate a statelor față de promovarea și apărarea intereselor naționale, ca urmare a evaluării obiective a situației naționale și a conștientizării anumitor carențe ale mijloacelor de a le îndeplini. UE, pe de altă parte, își propune să se dezvolte în direcția unui sistem de apărare comună, ceea ce ar însemna dezvoltarea unor structuri înzestrate cu toate mijloacele necesare asigurării securității și apărării, iar conducerea acestei structuri ar trebui încredințată în totalitate organizației supranaționale care a constituit-o. Astfel, țelul UE este să creeze un sistem de apărare care să nu mai țină seama de frontierele stabilite între statele membre, însă, atât timp cât NATO rămâne principalul furnizor de securitate în zonă și cât va exista reticența statelor membre cu privire la implicarea unei organizații supranaționale în aspectele de securitate, progresele în acest sens

se vor face cu dificultate. PESC/PSAC rămân instrumente de afirmare a UE ca actor pe scena internațională și de urmărire a intereselor strategice comune ale statelor membre, fără a constitui însă un sistem de apărare definit între granițele Uniunii și ignorând frontierele statelor membre, deși există progrese făcute în această direcție.

De asemenea, un alt argument în favoarea ideii că, în ceea ce privește acțiunea pe arena internațională, UE este în continuare suma vocilor statelor sale membre, este poziția UE și a statelor membre față de declarația de independență a Kosovo. Acesta și-a declarat independența față de Serbia în februarie 2008, fapt ce nu a fost recunoscut de Serbia, care susține că demersul kosovarilor este, în realitate, un act de secesiune etnică, care subminează chiar fundamentele dreptului internațional. Acesta este și motivul care stă la baza deciziei României de a se ralia la poziția Serbiei. Declarația oficială justifică poziția țării noastre prin „atașamentul profund și constant al României față de dreptul internațional și respectarea strictă și completă a acestuia”¹³. Poziția României este contrară celei a UE și a NATO, precum și a majorității statelor care le alcătuiesc și poate fi interpretată drept o acțiune prin care statul român își apără unul dintre interesele naționale vitale, fundamentale – menținerea integrității, unității, suveranității, independenței și indivizibilității statului român. În acest caz, trebuie să luăm în calcul dacă crearea unui astfel de precedent în interiorul continentului european ar putea duce la apariția unor solicitări similare din partea unor minorități naționale care trăiesc pe teritoriul țării noastre, cum ar fi utilizarea lui de către facțiunea radicală a minorității maghiare din România pentru solicitarea independenței sau a unei autonomii politico-administrative a județelor cu populație majoritar maghiară¹⁴.

Criza economică și financiară mondială, ce a debutat la finele anului 2008, a evidențiat încă o dată că UE poate funcționa coerent doar atunci când interesele naționale ale statelor membre coincid. Practic, criza economică și financiară mondială a reprezentat și continuă să reprezinte un moment de răscruce pe dimensiunea economică a securității naționale și europene, multe dintre state fiind puse fie în situația de a cere ajutor financiar extern, fie în cea de a furniza ajutor financiar altor state membre ale UE, solidaritatea dintre statele membre UE fiind astfel pusă la încercare.

Interdependența dintre economiile naționale a făcut necesar să fie identificate măsuri la nivel european, dar acestea s-au dovedit a fi greu de stabilit din pricina distanței mari dintre nivelurile de dezvoltare ale statelor membre, dar și din cauza tendinței fiecărui stat de a-și salva, în primul rând, propria economie. Această falie creată de criza economico-financiară este, poate, cel mai vizibilă la nivelul UE¹⁵. Au existat chiar voci care au avertizat asupra unei noi „cortine de fier” care divide Europa.

Practic, în acest context, chiar baza construcției europene este supusă unei provocări majore, dat fiind că aceasta trebuie să arate că sistemul economic și financiar care a stat la baza dezvoltării ei ca organizație supranațională de integrare politică este unul viabil și că UE, per ansamblu, nu este un proiect care funcționează doar în condiții economice favorabile și eșuează atunci când contextul economic internațional se schimbă. Sau, cu alte cuvinte, în aceste condiții, UE trebuie să găsească resurse pentru a identifica un minimum de interese comune care să țină unite statele membre în cadrul organizației supranaționale și pentru a evita generarea unui comportament de tip realist al acestora, în care fiecare să își urmărească unilateral propriile interese.

Astfel, considerăm elocventă declarația Angelei Merkel, în contextul summitului UE în cadrul căruia s-a decis recapitalizarea băncilor europene și ștergerea a 50% din datoria Greciei: „ce e bun pentru Europa e bun și pentru Germania. Stau mărturie cincizeci de ani de pace și prosperitate în Germania și Europa. Nimeni nu ar trebui să creadă că încă cincizeci de ani de pace și prosperitate sunt asigurați. Nu sunt asigurați. Și de asta spun că dacă euro cade, cade și Europa, iar acest lucru nu trebuie să se întâmple”¹⁶. Declarația cancelarului Germaniei indică, în mod clar, că fundamentul UE este de natură economică, iar destrămarea acestuia ar putea duce la năruirea întregului construct european. Mai mult, mențiunea că pacea europeană nu este un dat cert în condițiile crizei economice și financiare întărește ideea că UE, ca organizație de integrare politică, se bazează, în primul rând, pe dimensiunea sa economică. În acest context, progresele ce se cer înregistrate pe linia integrării în domeniul securității și apărării, pe cea a creării și consolidării unei viziuni strategice comune a statelor membre UE și a atingerii unui consens între acestea, par a ține de

un viitor îndepărtat, prioritară fiind, în această situație, depășirea crizei economice și financiare și a celei politice. Criza politică europeană, generată de criza în plan economic și financiar, ar putea fi tradusă printr-o pierdere a legitimității elitei europene. Din ce în ce mai multe studii susțin că piața internă europeană nu este viabilă și că există mari șanse de a se destrăma¹⁷, ceea ce implică, într-un grad considerabil, posibilitatea ca întreaga construcție să se destrame, fapt ce ar putea arunca statele membre într-o logică comportamentală de tip realist. Astfel, deși o mare parte din statele europene sunt conduse de lideri atașați de ideea europeană, de beneficiile acesteia, consecințele crizei economice și financiare sunt negative, iar impactul asupra sistemului politic va fi dramatic¹⁸.

Beneficiile în plan economic și de securitate aduse de UE nu pot fi puse sub semnul întrebării, dar, păstrarea de către statele sale membre a unei mari părți din suveranitate, definirea, la nivel național, a strategiilor de securitate și a intereselor naționale, caracterul hibrid al Uniunii (funcționează atât după reguli inter-guvernamentale, cât și după reguli comunitare) nu permit abordarea UE ca actor unitar pe arena internațională și ignorarea rolului statelor membre, a intereselor acestora pe arena internațională. Istoria recentă a Relațiilor Internaționale, din prisma comportamentului actorilor europeni pe arena internațională, demonstrează acest lucru. De exemplu, Franța s-a opus intervenției în Irak din 2003 și a determinat o contribuție slabă a UE în gestionarea acelei crize. Tot Franța și-a asumat, în 2011, conducerea coaliției ce a intervenit militar în Libia, operațiune ce a fost preluată, ulterior, de NATO, UE având și de această dată un rol cel puțin marginal. În spatele tuturor acestor decizii nu stau interese de amploare europeană, ci interese naționale, fie că vorbim despre încercarea de a echilibra puterea SUA, fie despre o zonă de interes strategic¹⁹. Mai mult, participarea statelor membre UE la mai multe organizații internaționale contribuie la argumentarea ideii că statele europene continuă să acționeze, în primul rând, în funcție de interesele lor naționale.

Totodată, nu trebuie să minimizăm importanța pe care o are faptul de a face parte sau nu dintr-o anumită organizație internațională, indiferent că vorbim despre UE, NATO sau OSCE. Toate contribuie la menținerea unui climat de securitate

pe continentul european și în zona din apropierea imediată a acestuia. Alegerea de a face parte dintr-o astfel de organizație este determinată de interesele fiecărui stat, iar statutul de stat membru implică nu doar existența unui set de valori comune, ci și existența sau crearea unui consens între interesele statelor ce alcătuiesc respectiva organizație. Practic, în ceea ce privește raportul dintre interesele naționale și cele comune, definite la nivelul organizațiilor internaționale, vorbim despre o relație cu dublu sens, acestea determinându-se reciproc.

3. Interesele naționale ale României în context european

Un bun exemplu de materializare a acestei relații cu dublu sens în cazul raportului dintre interesele naționale și interesele comune definite la nivelul unei organizații îl putem identifica în evoluția viziunilor strategice ale României. Interesele naționale ale României sunt stabilite în cadrul unor documente oficiale precum Carta Albă (2003), Strategia Națională de Securitate a României (2007), Strategia Națională de Apărare (2010). Toate actele enumerate menționează interesele naționale ale României în context internațional, adaptându-le la noile condiții ale acestuia sau la schimbările care au intervenit în ce privește statutul României pe plan regional sau global (de exemplu, aderarea la NATO și UE). Interesele naționale vitale ale României sunt menționate însă în primul articol al Constituției – „România este stat național, suveran, independent și indivizibil”²⁰. Această formulare a intereselor vitale ale României stă la baza definirii celorlalte categorii de interese naționale, luând în calcul sursele de putere națională, dar și raporturile de putere care se stabilesc între statul nostru și ceilalți actori ai mediului internațional, convergențele și divergențele de interese, capacitatea acestora de a influența comportamentul României pe arena internațională.

Un factor care trebuie luat în considerare în analiza intereselor naționale ale României este apartenența sa la organizații interguvernamentale precum UE, NATO, OSCE. Acestea nu constituie doar cadre în care România își poate valorifica la maximum instrumentele de putere în vederea atingerii intereselor naționale, ci influențează chiar modul de a defini aceste interese, deoarece

au la bază un set comun de valori și de interese care unesc statele membre și care le determină să acționeze concertat pe arena internațională. Astfel, vom putea observa că prevederile documentelor naționale referitoare la interesele naționale sunt conforme sau complementare prevederilor unor documente oficiale ale NATO sau UE, precum Conceptul Strategic al Alianței sau Strategia Europeană de Securitate.

Mai mult, există voci care susțin că mediul internațional devine unul „interpolar”²¹, în care marile puteri globale și cele regionale cooperează pentru a gestiona interdependențele din ce în ce mai profunde (vezi implicațiile actualei crize economice și financiare) și pentru a construi o ordine internațională multilaterală viabilă. Interpolaritatea este definită, în viziunea sursei citate, ca fiind bazată pe interese și influențată de problemele pe care statele le au de rezolvat și pe procedurile ce trebuie aplicate pentru a elabora în cooperare soluții pentru provocările comune, în cadrul unor instituții. Având în vedere caracterul ei de putere medie, apartenența României la organizații internaționale echivalează cu dobândirea unor instrumente suplimentare de promovare și apărare a intereselor naționale, de afirmare pe scena internațională, ca parte a unui pol de putere global, dar și cu un plus de responsabilități și obligații față de organizații în ansamblu și față de ceilalți membri ai lor.

Fiecare dintre interesele naționale menționate în Strategia Națională de Securitate a României (SSNR) și în Strategia Națională de Apărare (SNAp) necesită utilizarea mai multor instrumente de putere simultan sau consecutiv. Acestea se pot susține reciproc în vederea promovării sau apărării unui anumit interes național. Având în vedere nivelul de putere al României și relațiile pe care aceasta le întreține cu ceilalți actori ai mediului internațional, considerăm că analiza modului în care instrumentele de putere ale statului sunt utilizate trebuie să plece tot de la faptul că România este stat membru al NATO și UE, deoarece simpla apartenență constituie o garanție a apărării și promovării intereselor vitale ale sale. Spre exemplu, Noul Concept Strategic al NATO, dat publicității în ultima parte a anului 2010, prevede ca prim scop al Alianței apărarea libertății și securității tuturor statelor membre prin mijloace politice și militare. În plus, prin implicațiile ideii de apărare colectivă este oferit

un alt avantaj indiscutabil în acest sens, dar și o responsabilitate față de securitatea celorlalte state membre. Instrumentele de putere națională vor fi utilizate, în consecință, nu doar pentru promovarea propriilor interese naționale, ci și pentru apărarea intereselor naționale ale celorlalte state membre. În acest sens, interesele vitale ale statelor nu mai sunt doar o problemă a statului în discuție, ci una a întregii Alianțe. Prin urmare, în apărarea propriilor interese vitale, România nu beneficiază doar de aportul propriilor instrumente de putere, ci și de cel al instrumentelor celorlalți aliați. Practic, prin creșterea rolului acestor actori nonstatali pe arena internațională, interesele naționale nu mai sunt gândite doar în legătură cu un singur stat, ci devin interese ale întregii organizații din care acesta face parte.

De asemenea, apartenența la UE are o valoare similară – astfel România face parte dintr-o structură care este apreciată ca fiind un pol de putere global, deși părerile specialiștilor sunt împărțite în acest sens. Pe de o parte, există un grup al optimiștilor care văd în UE o putere semnificativă pe arena internațională, dată fiind dezvoltarea sa economică și implicarea în diverse probleme și în alte regiuni ale globului, în misiuni conduse sub PSAC sau prin ajutorul umanitar furnizat. Pe de altă parte, există și un grup al pesimiștilor care, după cum am demonstrat anterior, capătă o amploare din ce în ce mai mare și care susțin că UE nu este decât o sumă de voci ale statelor europene, care, pe arena internațională continuă să acționeze individual. Un alt argument adus de aceștia constă în importanța deosebit de mare pe care o joacă NATO în materie de securitate și apărare pentru statele membre europene.

Avantajele comportate de statutul de stat membru al NATO și UE sunt totuși de netăgăduit și au modelat politica externă a României pe parcursul procesului de negociere. Astfel, realizarea condițiilor pentru integrarea în cele două organizații era menționat drept interes național în Strategia de Securitate Națională a României²², elaborată în 2001. Totodată, deși în perioada când România era stat candidat la NATO și UE, această aspirație a constituit unul dintre principalele interese ale statului nostru și a concentrat majoritatea resurselor spre îndeplinirea condițiilor de aderare, aceasta nu a reprezentat un scop în sine, ci a fost privit și sub aspect instrumental, prin luarea în calcul a faptului că demersul implică atât

avantaje, cât și dezavantaje. Considerăm, așadar, relevant modul în care este exprimat acest interes național în cadrul SSNR din 2001 – „realizarea condițiilor pentru integrarea României ca membru al NATO și UE. România trebuie să devină componentă, cu obligații și drepturi depline, a celor două organizații, singurele în măsură să îi garanteze un statut de independență și suveranitate și să îi permită o dezvoltare economică, politică și socială similară țărilor democratice”²³ (s.n.). Prin urmare, aderarea a constituit un interes național, pentru atingerea căruia România a operaționalizat instrumentele de putere națională (diplomatic, economic, militar și informațional), dar, apoi, acest statut îi permite țării noastre să își valorifice aceste instrumente în interiorul acestor organizații în vederea promovării și apărării intereselor naționale. Aceasta deoarece România este un stat mediu, cu resurse de putere limitate, dar, în interiorul NATO și al UE, în schimbul îndeplinirii unor obligații, statele mici sau medii pot juca un rol relevant pe scena internațională și pot lua parte la procese decizionale alături de mari puteri ale sistemului internațional.

Această evoluție a definirii și formulării intereselor naționale ale României se subscie logicii abordării constructiviste a Relațiilor Internaționale, conform căreia organizațiile internaționale reprezintă un context social care contribuie la modelarea intereselor naționale²⁴.

Concluzii

Modul în care statele își definesc și formulează interesele naționale influențează, în mod evident, comportamentul lor pe arena internațională. Am considerat elocventă analiza acestui concept, central în studiul Relațiilor Internaționale, din prisma statelor europene, deoarece caracterul sui generis al Uniunii Europene, existența mai multor organizații de integrare economică și politică, precum și ponderea pe care NATO o are în garantarea securității europene, alături de menținerea identităților naționale bine conturate a statelor europene oferă unul dintre cele mai complexe cadre în care poate fi studiată interacțiunea dintre state, dintre interesele lor și dintre interesele naționale și cele definite la nivel comun, în cadrul organizațiilor internaționale. Mai mult, reacția la efectele crizei economice și financiare mondiale și comportamentul statelor

europene evidențiază și mai mult măsura în care acestea sunt conduse de interesele naționale sau de cele comune, definite la nivel european, în baza ideii solidarității, a securității și bunăstării comune.

Evenimentele recente de pe arena politică europeană demonstrează un evident atașament față de interesul național și plasarea celui european în plan secund, iar viziunile din ce în ce mai pesimiste cu privire la viitorul pieței unice europene și a UE confirmă această tendință. Totuși, faptul că UE parcurge ultimele etape ale existenței sale este încă o viziune pesimistă, hazardată și pripită pentru care se pot identifica, într-adevăr, argumente, dar și contra-argumente. Și aceasta din cauză că, deși construcția europeană trece printr-o evidentă criză de natură economică și politică, deși statele acționează din ce în ce mai pregnant după propriile interese, aceleași interese pot constitui fundamentul eforturilor de a depăși perioada critică și de a consolida această organizație de integrare.

BIBLIOGRAFIE:

1. DINU, Mihai-Ștefan, *Evoluții geopolitice actuale – consolidări și aspirații, în Echilibrul de putere și mediul de securitate*, A XI-a Sesiune Anuală de Comunicări Științifice cu Participare Internațională, 17-18 noiembrie 2011, Vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.
2. DUȚU, Petre; BOGZEANU, Cristina, *Reforma instituțională a UE din perspectiva Politicii de Securitate și Apărare Comune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011.
3. DUȚU, Petre; BOGZEANU, Cristina, *Interesele naționale și folosirea instrumentelor de putere națională pentru promovarea și apărarea acestora: cazul României*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.
4. DUȚU, Petre; BOGZEANU, Cristina, *Provocări actuale pentru securitatea europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010.
5. FRIEDMAN, George *Europe's Crisis: Beyond Finance*, Stratfor Global Intelligence, 15 November 2011, <http://www.stratfor.com/weekly/20111114-europes-crisis-beyond-finance>.
6. FRUNZETI, Teodor, *Geostrategie*, Editura

Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.

7. GOLDSTEIN, Joshua S.; PEVEHOUSE, Jon C., *Relații Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2008.
8. GREVI, Giovanni, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.
9. KOŁODZIEJ, Edward A., *Securitatea și Relațiile Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007.
10. LAWSON, Stephanie, *Relații internaționale. O scurtă introducere*, Editura CA Publishing, București, 2010.
11. MORGENTHAU, Hans J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007.
12. MOȘTOFLEI, Constantin; DUȚU, Petre, *Apărarea colectivă și apărarea națională*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
13. *Constituția României și Declarația Universală a Drepturilor Omului*, Editura Bogdana, 2004.
14. Europă sigură într-o lume mai bună. Strategia Europeană de Securitate, http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUplo_ad/031208ESSIHO.pdf.
15. Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare, Bruxelles, 11 decembrie 2008, S407/08, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/RO/reports/104652.pdf.
16. Versiunea Consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona), Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010.
17. Foreign Policy România.
18. International Security.
19. The Journal of Conflict Resolution.
20. <http://www.evz.ro>.
21. <http://www.mae.ro>.

NOTE:

- 1 A se vedea Joshua S. GOLDSTEIN, Jon C. PEVEHOUSE, *Relații Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 111.

- 2 Hans J. MORGENTHAU, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 24-29.
- 3 Edward A. KOLODZIEJ, *Securitatea și Relațiile Internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2007, p. 193.
- 4 Vezi Joshua S. GOLDSTEIN, Jon. C. PEVEHOUSE, *op. cit.*, pp. 149-152 și Charles A. KUPCHAN and Clifford A. KUPCHAN, *The promise of collective security*, în *International Security*, vol. 20, no. 1, Summer 1995, pp. 52-61, disponibil on-line la <http://jstor.org/stable/2539215>.
- 5 Stephanie LAWSON, *Relații internaționale. O scurtă introducere*, Editura CA Publishing, București, 2010, pp. 22-23.
- 6 Edward A. KOLODZIEJ, *op. cit.*, p. 335.
- 7 Teodor FRUNZETI, *Geostrategie*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009, p. 51.
- 8 O Europă sigură într-o lume mai bună. Strategia Europeană de Securitate, <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUplo ad/031208ESSIIRO.pdf>.
- 9 Raport privind punerea în aplicare a Strategiei europene de securitate. Asigurarea securității într-o lume în schimbare, Bruxelles, 11 decembrie 2008, S407/08, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/RO/reports/104652.pdf.
- 10 Versiunea Consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind Funcționarea Uniunii Europene (Tratatul de la Lisabona), Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010, p. 18. Paragraful al doilea al Articolului nr. 4 stipulează „Uniunea respectă egalitatea statelor membre în raport cu tratatele, precum și identitatea lor națională, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională. Aceasta respectă funcțiile esențiale ale statului și, în special, pe cele care au ca obiect asigurarea integrității sale teritoriale, menținerea ordinii publice și apărarea securității naționale. În special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru”.
- 11 Yoram Z. HAFTEL, Alexander THOMPSON, *The Independence of International Organizations: Concept and Applications*, în *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, no. 2, April 2006, pp. 255-256, <http://www.jstor.org/stable/27638486>.
- 12 *Analiza securității internaționale*, în <http://www.studiidesecuritate.ro>, apud. dr. Constantin MOȘTOFLEI, dr. Petre DUȚU, *Apărarea colectivă și apărarea națională*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- 13 Conformitatea declarației de independență a instituțiilor de autoguvernare din Kosovo. Poziția MAE român față de Avizul consultativ privind „Conformitatea cu dreptul internațional a declarației unilaterale de independență a instituțiilor provizorii de autoguvernare din Kosovo” al Curții Internaționale de Justiție, <http://www.mae.ro/node/2167>.
- 14 Vladimir PASTI, *Să recunoaștem statul Kosovo? Nu. De ce?* În *Foreign Policy România*, nr. 14, ianuarie/februarie 2010, pp. 65-66.
- 15 Petre DUȚU, Cristina BOGZEANU, *Provocări actuale pentru securitatea europeană*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010, pp. 13-17.
- 16 *Ce se întâmplă când liderii europeni folosesc cuvântul „război”?*, *Adevărul*, ediția on-line, 31 Octombrie 2011, <http://www.evz.ro/detalii/stiri/criza-ca-razboi-cele-mai-dure-avertismente-951902.html>.
- 17 Mass-media românească a anunțat de curând că banca elvețiană USB a realizat un studiu intitulat „Destrămarea zonei euro – consecințele”, ce trage un semnal de alarmă cu privire la faptul că Europa este, din acest punct de vedere, în pericol.
- 18 George FRIEDMAN, *Europe's Crisis: Beyond Finance*, Stratfor Global Intelligence, 15 November 2011, <http://www.stratfor.com/weekly/20111114-europes-crisis-beyond-finance>.
- 19 Conform Cartei albe a securității și apărării a Franței, elaborată în 2008, Africa de Nord este considerată una dintre cele patru regiuni critice pentru interesele franceze. Pentru detalii, vezi dr. Mihai-Ștefan DINU, *Evoluții geopolitice actuale – consolidări și aspirații*, în *Echilibrul de putere și mediul de securitate*, A XI-a Sesiune Anuală de Comunicări Științifice cu Participare Internațională, 17-18 noiembrie 2011, Vol. I, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2011, pp. 84-87.
- 20 *Constituția României și Declarația Universală a Drepturilor Omului*, articolul 1, paragraful 1, p. 5, Editura Bogdana, 2004.
- 21 Giovanni GREVI, *The Interpolar world: a new scenario*, Occasional Paper, no. 79, June 2009, European Union Institute for Security Studies, Paris.
- 22 Hotărâre nr. 36 din 18 decembrie 2001 privind adoptarea Strategiei de Securitate Națională a României, http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.ht p_ac t_text?id=31060.
- 23 Ibidem.
- 24 Yoram Z. HAFTEL, Alexander THOMPSON, *The Independence of International Organizations: Concept and Applications*, în *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, no. 2, April 2006, pp. 254, <http://www.jstor.org/stable/27638486>.

NIVELUL DE CORELARE AL LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI CU LEGISLAȚIA UNIUNII EUROPENE PRIVIND MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR DE URGENȚĂ ȘI RISC EXTREM

*Dr. Mirela ATANASIU**

Managementul situațiilor de urgență și risc extrem constituie un tip de management specializat, ce poate fi definit ca ansamblul activităților desfășurate și procedurilor utilizate de factorii de decizie, instituțiile și serviciile publice abilitate pentru identificarea și monitorizarea surselor de risc, evaluarea informațiilor și analiza situației, elaborarea de prognoze, stabilirea variantelor de acțiune și implementarea acestora în scopul restabilirii situației de normalitate. Astfel, cadrul normativ intern referitor la acest tip de management se fundamentează pe dispozițiile constituționale și pe cele ale legislației naționale în domeniul apărării și securității, în special ale actelor normative care stabilesc atribuții/competențe/responsabilități pe linia apărării naționale, care trebuie desfășurate de instituțiile statului. În același timp, este evidentă necesitatea corelării legislației naționale în domeniul vizat cu cea a Uniunii Europene. Analiza realizată în această lucrare se referă tocmai la această corelare/necorelare a legislației românești pe subdomenii ale managementului situațiilor de urgență și risc extrem cu sistemul comunitar normativ.

Cuvinte-cheie: management; corelare; analiză legislativă; UE; situații de urgență; risc extrem; sistem comunitar legislativ.

În ultimele decenii s-au constatat modificări semnificative privind geneza, evoluția și frecvența urgențelor civile. S-au modificat perioadele propice de apariție a evenimentelor generatoare de situații de urgență, îndeosebi ca urmare a schimbărilor climatice regionale și globale. Au apărut noi tipuri de risc, legate în principal de dezvoltarea tehnologiilor, comunicațiilor și informației, dar și noi amenințări neconvenționale potențial generatoare de evenimente negative grave. A crescut amploarea, intensitatea și nivelul de gravitate a unor tipuri de risc naturale, tehnologice și biologice. În consecință, efectele, urmările și impactul lor se resimt pe arii tot mai extinse, adesea transfrontaliere.

Situațiile de urgență care fac obiectul managementului activităților desfășurate de structurile existente, începând de pe plan local până la cel național, cuprind o paletă largă de

** Dr. Mirela ATANASIU (atanasiu.mirela@yahoo.com) își desfășoară activitatea în Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Este doctor în „Științe militare și informații” și a participat ca expert al fenomenelor juridice, naționale și internaționale în cinci proiecte de cercetare finanțate de la bugetul de stat.*

manifestări, de la atacurile teroriste cu CBRN, până la cele care pot fi determinate de mult mai mulți factori de risc precum dezastrea naturale sau provocate, mai mult sau mai puțin accidental.

1. Cadrul general și tipologia legislației românești cu privire la managementul situațiilor de urgență și risc extrem

În România, în anul 2004, s-a legiferat un nou sistem de management al situațiilor de urgență, suplu, flexibil și ierarhizat, bazat pe principii moderne de management și care are obiective concrete de îndeplinit. Operaționalizarea sa a început în anul 2005, fiind accelerată de inundațiile catastrofale produse. Performanțele sistemului sunt strâns legate de nivelul de asigurare a resurselor și de calitatea acestora. Supravegherea crizelor se realizează, în principiu, prin ansamblul acțiunilor întreprinse de persoane și instituții care au atribuții și responsabilități în conducerea statului. În România, la nivel central, aceste organe sunt reprezentate de: Parlamentul României, Președinție, Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Guvern, ministere și serviciile cu atribuții în domeniu.

Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență (SNMSU) s-a înființat, s-a organizat și funcționează în scopul prevenirii și gestionării situațiilor de urgență, asigurării și coordonării resurselor umane, materiale, financiare necesare în vederea restabilirii stării de normalitate¹.

În cazul apariției și a altor tipuri de risc sau amenințări ce pot genera situații de urgență pe teritoriul României și/ori cu efecte transfrontaliere, neprevăzute de actele normative în vigoare și repartizate Ministerului Administrației și Internelor de către Comitetul Național pentru Situații de Urgență în vederea asigurării managementului sau asigurării unor funcții de sprijin, comitetul ministerial va lua măsuri pentru repartizarea și coordonarea activităților de gestionare a acestora cu sprijinul ministerelor și al celorlalte organe centrale abilitate de lege.

Conform proiectului legii Sistemului Național Integrat de Gestionare a Crizelor, acesta va integra sistemele actuale de management al diferitelor tipuri de criză, dar va genera reconfigurări și armonizări ale legislației interne, inclusiv modificări ale Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență.

Pentru o mai bună comunicare, la nivel național, există un proiect de Sistem de Management Informațional pentru Situații de Urgență (SMISU) constituindu-se într-un proiect IT de referință pentru sectorul public din România, cu efecte imediate asupra creșterii calității și eficienței serviciilor de gestionare a situațiilor de urgență la toate nivelurile și asupra sporirii capacității Guvernului de a lua decizii rapide și oportune în cadrul acțiunii în situațiile de urgență.

De asemenea, tot în formă de proiect există și o Strategie de protecție a infrastructurilor critice naționale, care sunt esențiale pentru menținerea funcțiilor vitale ale societății, a sănătății, siguranței, securității, bunăstării sociale sau economice a persoanelor, și a căror perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ la nivel național ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții.

Legislația este o parte componentă a sistemului național de soluționare a crizelor interne și externe care generează situații de urgență și de risc extrem, cuprinzând totalitatea actelor normative prin care se reglementează crizele de orice natură în statul român.

Legislația cu privire la managementul situațiilor de urgență și de risc extrem produse de evenimente cu probabilitate redusă, dar cu impact maxim, poate fi împărțită ținând cont de anumiți factori:

- *Natura crizei sau conflictului de gestionat:* nonmilitar (legislație privind managementul hazardelor naturale și accidentelor tehnologice); militar (accidente sociale grave).

- *Aria de aplicabilitate în funcție de tipurile de riscuri existente:*

- legislație cu aplicabilitate generală sau multisectorială;

- legislație specializată pe elementele implicate sau afectate: umane (victime, specialiști și experți în gestionarea situațiilor de urgență; instituții financiare (asigurări, alocări bugetare etc.); materiale (protecția infrastructurilor critice, rechiziții de alimente, utilaje etc.); mediu.

- *Tipurile de evenimente urmărite*, astfel avem legislație națională cu privire la: hazardele naturale cosmice, geofizice, geoclimatice, ecologice etc.; accidente tehnologice (nucleare, tehnice, chimice, rutiere, feroviare aviatice) sau accidente sociale grave (războaie, revolte, revoluții și atacuri teroriste extrem de grave).

• *Tipurile de risc abordate*: riscuri ale sănătății populației; riscuri ecologice; riscuri materiale (pagube ce se pot produce la infrastructură – clădiri, rețele de transport, electrice, IT etc.); riscuri financiare (aici sunt incluse riscurile de pierdere a unor contracte, investiții, etc.).

• *Tipul de acțiune urmărit în managementul situațiilor de urgență și risc maxim* în: legislație preventivă ce privește asigurarea bunurilor materiale, asigurările sociale, asigurările de sănătate, protecția mediului (apă, aer, sol, păduri), protecția sănătății și securității în muncă, protecția și stingerea incendiilor, reducerea intoleranței, discriminării și excluziunii sociale și promovarea respectului pentru diversitate și demnitate umană etc.; legislație acțională ce cuprinde reglementări juridice cu privire la: structuri implicate, resurse umane, materiale și financiare alocate, strategii de acțiune, comunicare la urgență etc.; legislația post-acțională ce se constituie din norme juridice ajustate în urma experiențelor acumulate din intervențiile în situații de urgență sau risc extrem, precum și sancțiuni stabilite atunci când sunt găsiți vinovați.

În plan național, se observă o interacțiune juridică de la nivel macro (general) la nivel micro (specializat), în sensul că legislația se aplică de sus în jos existând legi, hotărâri de guvern, ordonanțe de urgență, ordine ministeriale și norme de aplicare care se oglindesc în strategii, planuri de acțiune și regulamente de funcționare instituționale cu rol în prevenirea și combaterea riscurilor.

Legislație națională cu caracter general ce se referă la managementul situațiilor de urgență și risc extrem construiește cadrul juridic pe care trebuie să-l respecte organizațiile pentru a evita riscurile potențiale, a diminua riscurile asumate și a le combate pe cele deja transformate în amenințări, astfel încât să se evite instalarea unei crize de proporții generate de factori naturali, tehnologici sau sociali.

De asemenea, reglementările juridice, la rândul lor, sunt specializate modalităților de acțiune ale diferitelor tipuri de organizații, actori susceptibili de a fi afectați de riscuri sau implicați în acțiunile desfășurate în cadrul managementului situațiilor de risc extrem.

Astfel, în ceea ce privește *categoria de risc a hazardelor naturale*, sunt necesare măsuri legislative preventive legate de menținerea infrastructurilor critice, asigurarea și consolidarea locuințelor, modul de intervenția medicală în

situația afectării populației civile, modul de aprovizionare în timpul și după un astfel de eveniment, respectiv, tot ce ține de intervenția civilă la dezastru. Astfel, potrivit Raportului Regional al Echipei Operaționale a Inițiativei de Pregătire și Prevenire a Dezastrelor², realizat sub directa coordonare a Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est, România este expusă următoarelor tipuri de hazarde naturale: cutremure, inundații, incendii, alunecări de teren, nucleare, temperaturi extreme, secetă și furtuni. Așadar, acestei panoplii de hazarde naturale i-a fost creat un cadru juridic ce cuprinde reglementări utilizate în activitatea de management a acestor situații.

Nu se poate spune că preocuparea pentru stăpânirea riscurilor este ceva nou. Fiecare organizație, dar și fiecare individ în parte, care intenționează să atingă niște obiective, își stabilește activitățile ce conduc la realizarea scopurilor propuse și, în același timp, caută să identifice cât mai multe din „amenințările” ce l-ar împiedica să facă acest lucru, pentru a lua din timp măsurile necesare. Cu alte cuvinte, chiar dacă nu suntem familiarizați cu conceptele de risc și de management al riscurilor, acționăm de nenumărate ori, conștient sau nu, în acest sens. De aceea, *o altă categorie de acte juridice este cea care se referă la managementul accidentelor tehnologice*, la modalități de prevenire și combatere a acestora. Astfel, aici, sunt incluse o serie de reglementări cu privire la riscurile tehnologice (norme juridice aferente riscurilor tehnologice, noțiuni de fiabilitate, risc tehnic și securitate tehnică, clasificarea riscurilor specifice, prezentarea și exemplificarea riscurilor și efectelor acestora în industrie, factorii de risc tehnologic și analiza acestora, metode de limitare a riscurilor tehnologice, certificări de management etc.).

România a aderat la legislația internațională în domeniul hazardelor tehnologice, elaborându-se un inventar al unităților industriale care se încadrează în Directiva 96/82/CE Seveso II. Această directivă se referă la controlul activităților care pot provoca accidente majore implicând substanțe periculoase, fiind transpusă în România prin Decizia Guvernului 95/2003, intrată în aplicare din 25 august 2003.

Directiva Seveso II stabilește două clase de risc (major și minor) pentru unitățile industriale care folosesc sau depozitează substanțe periculoase. În România, există 333 de obiective industriale care se încadrează în această directivă (245 în

În milioane de dolari americani					
2005	2006	2007	2008	2009	2010
2,403	2,476	2,375	2,617	2,225	2,164

Tabel nr. 1 - Cheltuielile militare în România

Sursa: <http://first.sipri.org/search?country=ROU&dataset=military-expenditure>

categoria celor cu risc major și 88 cu risc minor). Cele mai multe sunt legate de industria chimică și petrochimică (144 unități cu risc major și 55 cu risc minor)³.

Unul dintre cele mai importante standarde ce compun Codul controlului intern, aprobat prin Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 946/2005, este standardul referitor la managementul riscurilor. Conform standardului menționat mai sus, fiecare entitate publică are obligația de a analiza sistematic, cel puțin o dată pe an, riscurile legate de desfășurarea activităților sale, să elaboreze planuri corespunzătoare în direcția limitării posibilelor consecințe ale acestor riscuri și să numească responsabili pentru aplicarea planurilor respective.

Această practică a migrat din sectorul privat în cel public, astfel încât din ce în ce mai multe guverne din țările membre ale Uniunii Europene au integrat managementul riscurilor în reformele gestiunii publice, întreprinse în ultimii ani.

Mediul în care există și funcționează orice stat este caracterizat de unele stări care vizează natura și forma de manifestare, într-un interval de timp dat, ale relațiilor existente între elementele sale componente, precum și ale celor dintre statul de referință și alte state sau organisme internaționale. De regulă, în textele legislative fundamentale ale statelor, starea de pace se subînțelege și se fac trimiteri directe la posibilitatea existenței stării de război, precum și a unor stări excepționale (de asediu, de urgență, de necesitate, de alertă etc.)⁴. Drept pentru care, *un alt tip de legislație este cel referitor la managementul intervenției în situația unor accidente sociale grave precum războaie, revolte, revoluții sau atacuri teroriste extrem de grave.*

Considerăm a se încadra într-o categorie specială de legislație, *normele juridice referitoare la managementul situațiilor de urgență cu privire la cooperarea bilaterală sau multilaterală sectorială cu țări sau organisme în domenii comune de interes.*

Legislația națională referitoare la mecanismele de intervenție pe timpul situațiilor de urgență prin alocări financiare de la bugetul de stat a fost transpusă în planuri anuale de asigurare a resurselor pentru structurile implicate în astfel de intervenții. Astfel, în Planul național de asigurare a resurselor umane, materiale și financiare pentru gestionarea situațiilor de urgență pe anul 2008⁵ s-au alocat 11.157.659.000 lei pentru acest scop, din care 10.608.120 mii lei la ministerele cu atribuții pe această linie și restul la alte organisme implicate în această activitate.

Aceasta se întâmplă în situația în care bugetul apărării reprezenta o valoare de 1,5% din PIB-ul României (2,617 milioane dolari americani - vezi Tabelul nr. 1), reprezentând 7.558.000.000 RON⁶, iar Comisia Europeană a evaluat, prin intermediul experților săi, daunele provocate de inundațiile din 2008 în nord-estul țării noastre la aproape 11 milioane euro⁷ (aproximativ 36.000.000.000 RON la acea dată), sumă care a și fost distribuită din Fondul de Solidaritate al UE pentru combaterea urmărilor acestui dezastru.

Alte acte normative din domeniu se referă la modul în care se realizează *intervenția la dezastru și situații de urgență.*

2. Legislația europeană

Uniunea Europeană a cunoscut o creștere netă în ceea ce privește numărul și gravitatea dezastrurilor naturale și ale celor provocate de om, în special primele dintre acestea înregistrând o creștere semnificativă. Se preconizează că pierderile de vieți omenești, distrugerea infrastructurii economice și sociale și degradarea ecosistemelor deja fragile se vor înrăutăți, având în vedere faptul că schimbările climatice duc la creșterea frecvenței și magnitudinii fenomenelor meteorologice extreme, cum ar fi valurile de căldură, furtunile și precipitațiile torențiale⁸.

Există o serie de motive pentru care prevenirea dezastrurilor trebuie examinată la nivel european.

Este mai mult decât evident că dezastrele nu respectă frontierele naționale și pot avea o dimensiune transnațională (astfel cum s-a întâmplat în cazul inundațiilor din 2002 și a incendiilor forestiere din 2007). În vederea standardizării modurilor de acțiune în situații de urgență sau risc extrem, este necesară o armonizare legislativă a activității structurilor implicate la nivel național, european și global. De asemenea, au fost elaborate planuri de strategii și s-au făcut numeroase comunicări și rapoarte între diferitele instituții ale construcției europene.

Dezastrele pot avea un impact negativ asupra politicilor comunitare în materie de agricultură și infrastructură. Efectele economice ale dezastrelor⁹ pot afecta negativ creșterea economică și competitivitatea regiunilor UE (și, în consecință, întreaga UE). Pentru aceasta, au fost instituite programe de finanțare pentru dezvoltarea resurselor și capacităților necesare gestionării consecințelor unor evenimente neașteptate, în special, atacuri teroriste care utilizează arme chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN).

Uniunea a instituit două instrumente pentru a consolida cooperarea dintre statele membre în managementul crizelor și urgențelor, fie ele naturale, industriale sau determinate de acțiunea umană.

Instrumentele pe care Uniunea le-a creat pentru a face față acestor situații sunt Mecanismul Comunitar de Protecție Civilă (MCPC) și Aranjamentele pentru Coordonarea Crizelor (ACC). Primul a luat naștere în 2001, sub Directoratul General pentru Mediu al Comisiei Europene, iar ACC au fost dezvoltate începând cu anul 2005 și au fost puse sub responsabilitatea Consiliului European.

MCPC a fost înființat fără a se referi, în mod special, la situațiile de criză generate de atacuri teroriste, ci la „Dezastre naturale sau tehnologice”¹⁰, urmărind mai mult consolidarea cooperării între statele membre în aceste cazuri.

Decizia Consiliului de instituire a unui mecanism comunitar de protecție civilă din 8 noiembrie 2007, documentul de reformă al MCPC, menționează și posibilitatea participării „activelor și resurselor militare” care ar putea fi folosite, „în ultimă instanță”, ca parte a asistenței în domeniul protecției civile prin MCPC, cum ar fi transportul, mijloacele logistice sau medicale¹¹.

Actul de reformă înființează, totuși, și un alt instrument care poate implica resurse militare

în anumite cazuri, sub forma modulelor pentru protecție civilă. Prin „modul”, legiuitorul înțelege fie o grupare de capacități aparținând statelor membre care se poate autosuține și care este autonomă, predefinită și orientată pe sarcini și necesități, fie o echipă mobilă operațională a statelor comunitare care reprezintă o grupare de resurse umane și materiale și care poate fi definită sub aspectul capacității sale de intervenție sau prin misiunile pe care le poate îndeplini¹². Modulele pot fi alcătuite din resurse puse la dispoziție voluntar de către un singur stat membru sau de către mai multe state membre ale MCPC. În plus, aceste module beneficiază de echipament, instrucție și un mod de operare în conformitate cu reglementările internaționale.

În acest fel, la nivel european, sunt create echipe de intervenție specializate operaționale, mobile, autonome, interoperabile și ușor sustenabile. Ele pot fi proiectate dincolo de frontierele naționale într-o perioadă foarte scurtă de timp (de la 3 la 48 de ore), fiind capabile să acționeze atât individual, cât și în cooperare cu celelalte module. La sfârșitul anului 2007, printr-o decizie specială¹³, Comisia stabilește câteva module specializate pentru protecția civilă astfel: capacitatea de pompare a apei; purificarea apei; operațiuni obișnuite de salvare și căutare în zonele urbane; operațiuni dificile de salvare și căutare în zonele urbane; modul de luptă aeriană împotriva incendiilor forestiere cu ajutorul elicopterelor; modul de luptă aeriană împotriva incendiilor forestiere cu ajutorul avioanelor; post medical complex; post medical complex cu secție de chirurgie; spital de campanie; evacuarea medicală pe calea aerului a victimelor dezastrelor; adăpost temporar de urgență; detectarea și prelevarea de probe de natură CBRN; operațiuni de căutare și salvare în condiții de risc CBRN. De reținut că, de regulă, modulele de protecție civilă au un caracter mixt în ce privește natura forțelor implicate, activitatea lor presupunând cooperarea între forțele civile și cele militare¹⁴.

În concluzie, modulele prezentate reprezintă partea operațională a MCPC. Ele sunt instrumentele prin care se gestionează efectiv consecințele unui dezastru natural sau urmările unui atac terorist cu CBRN, deși aceasta nu este menționată în mod explicit de documentele comunitare.

Data fiind natura duală a tipurilor de dezastre (bruste sau lente) și Uniunea Europeană și-a adaptat

mecanismele financiare de intervenție cu accent pe activități de management preventiv în situația dezastrelor predictibile, cu evoluție lentă, precum poluarea și degradarea mediului înconjurător și pe combatere în managementul situațiilor de urgență intervenite brusc.

În categoria mijloacelor financiare preventive se încadrează Fondurile Structurale administrate de către Comisia Europeană, al căror scop este să acorde sprijin la nivel structural. Fondurile Structurale și de Coeziune sunt principalele instrumente ale Uniunii Europene destinate promovării coeziunii economice și sociale și a solidarității. Instrumentele Structurale reprezintă un important complement al politicilor naționale și, atât direct, cât și printr-un efect de pârgă, contribuie la dezvoltarea armonioasă a UE ca întreg, precum și la promovarea unui mediu durabil. Ambele au o mare importanță pentru a obține o creștere durabilă a pieței muncii și a concurenței. Sprijinul financiar din Fondurile Structurale este destinat, în principal, regiunilor mai puțin dezvoltate, în scopul de a consolida coeziunea economică și socială în Uniunea Europeană. Astfel, există Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR) al cărui obiectiv este acela de a consolida coeziunea economică și socială în Uniunea Europeană prin diminuarea dezechilibrelor regionale.

FEDR poate interveni în sprijinul a trei obiective de politică regională: convergență; competitivitate regională și ocuparea forței de muncă; cooperare teritorială europeană. Pentru perioada de programare 2007-2013, României i-au fost alocate aproape 20 miliarde de euro în cadrul obiectivului „convergență”¹⁵ și 455 de miliarde de euro în cadrul obiectivului „cooperare teritorială europeană”¹⁶.

Ameliorarea infrastructurii transportului de bază și a accesibilității sunt considerate drept priorități esențiale. Aproape 5,3 miliarde de euro (echivalentul a 28% din cantitatea totală a cotelor alocate) vor fi cheltuite în scopul reducerii deficitului mare în infrastructură pe care îl are țara. Construcția a aproximativ 1.400 km de noi drumuri va fi finanțată din fonduri, astfel cum sunt prevăzute de prioritatea Rețeaua Transeuropeană de Transport (TEN-T), care traversează UE.

Aproximativ 445 miliarde de euro din fonduri vor fi investite în dezvoltarea rețelelor moderne de bandă largă și a serviciilor publice online

pentru întreprinderi și cetățeni. Totalul sumei alocate pentru investiții care să contribuie direct la ameliorarea mediului (inclusiv a tratamentului apei) se ridică la 8,6 miliarde de euro (aproape 45% din totalul sumei alocate, reprezentând cea mai mare proporție în termeni relativi, în comparație cu alte state membre).

În jur de 2,8 miliarde de euro (14,6% din totalul contribuției comunitare) vor fi investite în domenii care să contribuie direct la atenuarea schimbărilor climatice, prin intermediul unui pachet de proiecte referitoare la eficiența energetică, precum și la sursele de energie regenerabile, care vor beneficia de 604 milioane de euro¹⁷.

Fondul de Solidaritate al Uniunii Europene (FSUE) este principalul instrument financiar de care dispune UE pentru a face față dezastrelor naturale și pentru a-și manifesta solidaritatea cu regiunile afectate de un dezastru. Fondul a fost creat ca reacție la inundațiile devastatoare care au lovit Europa Centrală în vara anului 2002. Șase ani mai târziu, a fost utilizat în cazul a 26 de dezastru de diverse tipuri: inundații, incendii forestiere, un cutremur, o erupție vulcanică, furtuni și secetă. Până în prezent, au fost sprijinite 20 de țări europene diferite, suma totală alocată depășind 1,5 miliarde de euro¹⁸.

FSUE poate oferi ajutor financiar statelor membre și țărilor care desfășoară negocieri de aderare la UE în cazul unui dezastru natural major, dacă pagubele directe totale cauzate de dezastrul respectiv depășesc 3 miliarde euro (la prețurile din 2002) sau 0,6% din venitul național brut, luându-se în considerare cifra mai mică. Statele membre și țările în curs de aderare vecine, afectate de același dezastru, pot primi ajutor la rândul lor, chiar dacă valoarea pagubelor nu atinge pragul stabilit.

În mod excepțional, Fondul poate fi utilizat și în cazul unei catastrofe naturale cu caracter excepțional care afectează majoritatea populației unei regiuni, având consecințe grave și de durată asupra stabilității economice și a condițiilor de viață. Aceste cazuri sunt evaluate, individual, de Comisie.

FSUE are un buget anual de 1 miliard de euro. În fiecare an, un sfert din această sumă trebuie să fie încă disponibilă la data de 1 octombrie, pentru a putea face față eventualelor nevoi care pot apărea până la sfârșitul anului. În cazuri excepționale și dacă resursele rămase pentru restul anului nu sunt suficiente, deficitul poate fi acoperit din bugetul pe

anul următor. Suma disponibilă anual pentru dezastre regionale extraordinare este de 7,5% din bugetul anual al FSUE (sau 75 de milioane de euro)¹⁹.

FSUE vine în completarea bugetului alocat de statele membre în vederea luării unor măsuri urgente, printre care se numără: repunerea imediată în funcțiune a infrastructurii și a echipamentelor în domeniul energiei, apei potabile, apelor uzate, transportului, telecomunicațiilor, sănătății și învățământului; punerea la dispoziție a unor spații de cazare temporare și a serviciilor de urgență, pentru a acoperi nevoile imediate ale populației; securizarea imediată a infrastructurilor de prevenire și luarea unor măsuri de protecție a patrimoniului cultural; curățarea zonelor sinistrate, inclusiv a zonelor naturale.

FSUE nu a fost creat cu scopul de a acoperi toate costurile generate de dezastrele naturale. Fondul se limitează, în principiu, la pagubele care nu fac obiectul asigurărilor și nu compensează, de exemplu, pierderile suferite de persoanele fizice. De altfel, acțiunile pe termen lung, precum reconstrucția de durată, reconversia economică sau prevenirea, pot primi susținere financiară prin intermediul altor instrumente, cum ar fi fondurile structurale și Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală.

În 2005, România a suferit pierderi de 489 milioane de euro în urma inundațiilor de primăvară și, mai târziu, 1.050 milioane de euro, ca urmare a inundațiilor de vară. Fondul de Solidaritate a acordat României 18,8 milioane de euro și 52,4 milioane de euro în ajutor pentru a face față acestor două dezastre naturale²⁰.

Intervenția UE în lupta împotriva dezastrelor naturale în statele membre se materializează și sub forma bugetelor alocate, cum au fost cele pentru România pentru perioada 2007-2013, prin desfășurarea a două programe. Primul a constat în construcția și reabilitarea infrastructurii rutiere, în scopul ameliorării fluxurilor comerciale și eliminarea blocajelor în trafic printr-o creștere a capacității rutiere (reducându-se astfel numărul de accidente grave și al pierderilor de vieți omenești) și a infrastructurii feroviare în conformitate cu standardele tehnice internaționale actuale (221,3 milioane euro - contribuția UE). Al doilea program a urmărit eliminarea deșeurilor provenite de la o uzină din Piatra Neamț și depozitate impropriu pe străzi. Astfel, prin introducerea metodelor sigure de colectare, programul contribuie la reducerea

riscurilor pentru sănătate pentru populația din zonă prin creșterea substanțială a reciclării deșeurilor, reducerea deșeurilor eliminate în depozitele de deșeuri, cât și prin reducerea nivelurilor de poluare ale apei și solului.

Rezervele și garanțiile înscrise în bugetul Uniunii Europene asigură flexibilitatea necesară pentru rezolvarea situațiilor neprevăzute care pot apărea în cursul exercițiului financiar. În bugetul pe anul 2001, de exemplu, au fost prevăzute 0,9 miliarde euro, din care: 0,5 miliarde euro, rezerva monetară pentru acoperirea diferențelor de curs la cheltuielile pentru agricultură; 0,2 miliarde euro, rezerva pentru ajutor de urgență; 0,2 miliarde euro, rezerva la împrumuturile acordate cu garanția Uniunii Europene²¹.

Reglementări juridice UE se împart pe domenii. Astfel de domenii sunt cel al *alimentației*, ce poate afecta sănătatea populației pe termen lung, putând activa o situație de urgență și *măsuri juridice de protecție socială a victimelor* acestor evenimente. Un altul se referă la *prevenirea și managementul accidentelor tehnologice*.

De asemenea, considerăm drept o altă categorie de legislație europeană pe cea referitoare la *managementul situațiilor de urgență axat pe combaterea riscului adus de flagelul terorist*. În acest sens, Uniunea Europeană este de părere că Organizația Națiunilor Unite a dezvoltat un cadru legal cuprinzător, pe care UE este hotărâtă să-l implementeze în totalitate²².

Implementarea deplină și universală a Rezoluției Consiliului de Securitate 1373/2001 și a altor Rezoluții ale Consiliului de Securitate cu privire la lupta împotriva terorismului continuă să fie o prioritate pentru Uniunea Europeană și statele membre.

În ultimii ani, pe fondul producerii actelor teroriste pe de o parte, cât și a întreruperii deliberate a furnizării de materii energetice la nivelul unor state, a producerii unor accidente tehnologice datorate greșelilor umane în exploatare sau a efectelor unor dezastre/calamități naturale, pe de altă parte, care au scos în evidență vulnerabilitatea unor infrastructuri critice naționale, statele Uniunii Europene au întreprins acțiuni ferme în direcția stabilirii unui limbaj și a unui mod de acțiune comun în vederea protejării obiectivelor lor de valoare strategică.

În luna iunie a anului 2004, Consiliul European a solicitat pregătirea unei strategii

globale pentru *protecția infrastructurilor critice*. Răspunzând acestei solicitări, Comisia a adoptat, la 20 octombrie 2004, Comunicarea privind protecția infrastructurilor critice în cadrul luptei împotriva terorismului, care prezintă propuneri privind modalitățile de îmbunătățire, la nivel european, a prevenirii atacurilor teroriste asupra infrastructurilor critice, a pregătirii împotriva atacurilor respective și a reacției la acestea.

La 17 noiembrie 2005, Comisia a adoptat *Carta verde privind programul european de protecție a infrastructurilor critice* care a expus o serie de opțiuni privind instituirea programului și a Rețelei de alertă privind infrastructurile critice. Reacțiile la acest document au evidențiat valoarea adăugată a unui cadru comunitar în materie de protecție a infrastructurilor critice. A fost recunoscută necesitatea de a spori capacitatea de protecție a infrastructurilor critice în Europa și de a ajuta la reducerea punctelor vulnerabile ale acestor infrastructuri și evidențiată importanța principiilor fundamentale de subsidiaritate, proporționalitate și complementaritate, precum și a dialogului cu părțile interesate.

În luna decembrie a anului 2005, Consiliul Justiției și Afacerilor Interne a invitat Comisia să prezinte o propunere pentru un *Program European privind Protecția Infrastructurilor Critice (PEPIC)* și a decis că acesta ar trebui să se bazeze pe o abordare care să acopere toate riscurile, acordând prioritate amenințării teroriste. Conform acestei abordări, calamitățile provocate de om, cele naturale, precum și amenințările tehnologice, ar trebui luate în considerare în procesul de protecție a infrastructurilor critice, acordându-se totuși prioritate luptei împotriva terorismului.

În aprilie 2007, Consiliul a adoptat concluziile cu privire la PEPIC, în care a reiterat faptul că statelor membre le revine responsabilitatea finală de a gestiona măsurile de protecție a infrastructurilor critice din interiorul frontierelor naționale, salutând în același timp eforturile Comisiei de a elabora o procedură europeană pentru identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene (ICE) și evaluarea nevoii de îmbunătățire a protecției acestora.

Așa a luat naștere Directiva 2008/114/CE privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora. Comunitatea europeană acceptă, așadar, fără rezerve, faptul că

sfera protecției infrastructurilor critice, în contextul globalizării, nu mai ține cont de granițele naționale și implică eforturi comune în sensul identificării și evaluării oricăror puncte vulnerabile ale acestora, ce pot constitui „ținte” ori noduri importante de reflexie a amenințărilor la adresa securității micro și macro-regionale.

Legislația Uniunii Europene referitoare la cooperarea în cadrul managementului crizelor militare este extinsă deoarece organizația se implică foarte profund în statele aflate în crize umanitare precum cele de încălcare a drepturilor oamenilor.

3. Compatibilități/incompatibilități ale legislației românești cu sistemul legislativ al UE

Tabelele nr. 2, 3, 4 evidențiază legislația națională cu privire la managementul situațiilor de urgență și risc extrem, în comparație cu legislația europeană pe elemente de protecție existente la nivel comunitar: oameni (securitate alimentară, securitate și sănătate în muncă, intervenție medicală la dezastre, sănătate generală a populației), poluare (chimică, biologică etc.), revolte sau terorism.

Astfel, normele juridice preventive deja existente la nivel UE sunt detaliate pe elemente legislative în Tabelul nr. 2.

În tabelul nr. 3 sunt explicitate rezultatele comparației între normele juridice de intervenție naționale comparativ cu cele deja existente în cadrul legislativ al UE.

În ultimul tabel, sunt reliefate normele juridice post-intervenție în plan național față de cele existente la nivel UE.

Concluzii

România dispune deja, într-o măsură mai mare sau mai mică, de politici care vizează prevenirea dezastrelor. Acțiunea la nivel comunitar ar trebui să completeze acțiunile la nivel național și să se concentreze pe domenii în care o abordare comună este mai eficientă decât abordările naționale individuale.

Legislația românească aplicabilă este în general armonizată cu normele și standardele europene. Totuși, sistemul legislativ este în permanentă transformare, pentru a transpune instrumentele legale internaționale (tratate și protocoale internaționale, acquis-ul european) și pentru a se

Elemente	Legislația română
1. Cadru legislativ general	Existent
2. Instrumente de planificare a intervențiilor în situații de urgență	Există structuri, planuri de acțiune, dar lipsesc scenariile pe diferite tipuri de dezastră și modalitățile concrete de intervenție
a) Alocare de resurse pentru situații de urgență	Există, dar sunt mici, comparabile cu daunele ce pot fi provocate
b) Alocare de personal	90% față de necesar, în medie
c) Alocare de bunuri materiale	Incertă, deoarece nu există o centralizare a lor la nivel național
3. Securitate alimentară	În continuă armonizare
4. Consolidarea clădirilor	În curs de realizare
5. Asigurări de bunuri	În curs de realizare, deoarece în România încă nu este percepută importanța asigurării ca în Europa Occidentală.
6. Securitate și sănătate în muncă	Există norme, dar în general nu se pot respecta integral din pricina lipsei mijloacelor specifice pentru asigurarea siguranței angajaților la locul de muncă, în special, în construcții, transporturi (unde rata de mortalitate este ridicată)
7. Norme de protecție a mediului înconjurător	Cadrul legislativ existent în linii mari, dar cu lacune în aplicare
a) poluare (apă, aer, sol)	Acorduri de mediu cu societatea civilă, conform normelor UE
b) deșeuri	Cadru legal mai slab decât cel al UE; la noi, managementul deșeurilor este la început de drum, acum sunt primele tentative de organizare a acestei activități
c) exploatarea resurselor regenerabile și neregenerabile	Există un cadru legislativ conform normelor UE, ca și un întreg instrumentar de ajutor financiar de la UE, însă absorbția fondurilor în plan național este destul de slabă
8. Accidente în transporturi (rutiere, aeriene, navale)	Există norme și coduri de respectat care converg cu legislația UE.
9. Terorism	Există norme și coduri de respectat care converg cu legislația UE.

Tabelul nr. 2 - Situația legislației naționale, preventive

integra într-un sistem legislativ internațional.

În unele cazuri, legislația nouă este în conflict direct cu legislația aplicată ulterior de un regim politic diferit. Legislația conflictuală disipează rolurile și responsabilitățile diferitelor ministere, comisii sau agenții guvernamentale și organizațiilor nonguvernamentale. Scenariile de planificare a acțiunii în caz de dezastră, dacă există, tind să fie foarte conservatoare și nu iau în considerare schimbarea structurii populației (creștere/scădere demografică, densitate în mediu rural sau urban, populație activă/inactivă etc.), dezvoltarea urbană sau întreaga arie de dezastră majore potențiale.

Schimbările frecvente intervenite în organizațiile guvernamentale în ultima perioadă de timp au

avut impact asupra procedurilor de management al dezastrilor. Este necesară o revedere și revizuire a structurilor de management existente la toate nivelurile pentru a le defini clar rolurile, responsabilitățile și capacitățile. Unele elemente cheie pentru un management eficient pe plan local sau la fața locului îl reprezintă un sistem de management bine definit. Sistemul managementului de urgență trebuie să fie delegat către autoritățile locale prin delegații scrise în care să li se asigure autoritatea de intervenție cu structurile și specialiștii lor. Sistemul de management trebuie să cuprindă ariile majore de funcționare necesare pentru un management eficient de urgență: prevenire, pregătire, management al operațiilor, planificare,

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

Elemente	Legislația română
1. Cadru legislativ general	Existent, dar este necesar un Sistem Național Integrat de Gestionare a Crizelor
2. Intervenția instrumentelor:	Existentă, dar greoaie din cauza mecanismului de intervenție complicat
a) Alocare de resurse de intervenție	Existentă, dar slabă și fragmentată, deoarece se face greu transferul de fonduri de rezervă de la nivel național la nivel local
b) Alocare de personal	Existentă, dar pot interveni probleme de mobilizare deoarece o mare parte din personal aparține de ministere nevoite să își continue activitatea fără acesta pe timpul intervenției la urgențe.
c) Alocare de bunuri materiale	Existentă, dar greu de mobilizat datorită lipsei unei centralizări
3. Hazarde naturale, componente esențiale la intervenție:	Există cadru juridic cu privire la mobilizarea în caz de hazarde naturale (Programe, Strategii, Manuale etc. ca părți componente ale unor hotărâri de Guvern, ordine ministeriale etc.)
a) Protecția vieții și sănătății umane	Există norme juridice care stipulează modul de intervenție medicală la dezastre, există chiar și un sistem medical de intervenție la dezastre
b) Protecția mediului	În general, este respectat cadrul normativ al UE
c) Protecția infrastructurilor critice	O strategie este în curs de elaborare, astfel încât protecția infrastructurilor critice se realizează fragmentar
d) Componenta de asigurări a bunurilor materiale	În anul 2011 a fost instituită asigurarea obligatorie a imobilelor
e) Voluntariat la intervenții	ONG-uri străine, în principal. Voluntariatul în acest domeniu nu este dezvoltat și nici populația civilă nu este organizată în acest sens pentru a-și proteja propriile bunuri
4. Accidente tehnologice	Existentă, compatibilă cu cea a UE pe toate tipurile de amenințări (chimic, biologic, radiologic etc.)
a) Protecția sănătății umane	Există cadrul legal în acest sens.
b) Protecția mediului	Există prevederi în acest sens, dar din pricina rapidității cu care se schimbă cerințele de standarde din partea UE, armonizarea este destul de asincronă.
c) Protecția infrastructurilor critice	Există legislație cu privire la protecția civilă, unde intervenția se realizează asupra persoanelor și bunurilor.
4. Revolte	Există cadru juridic de intervenție*
5. Terorism	Există cadru juridic de intervenție conform normelor UE
a) protecția persoanelor	Există cadru juridic pentru protejarea persoanelor, dar în situația unor acte teroriste care includ și răpiri de persoane, avem un deficit de negociatori
b) protecția infrastructurilor critice	Există legislație pentru intervenție în cazul unui atac terorist dar avem un deficit în ce privește hărțile urbane pe baza cărora să fie întocmite planuri și care să constituie baza pentru exerciții antiteroriste.
c) protecția mediului	Există normele preventive care intervin și pe acest tip de situații

* UE nu intervine la nivel național în aceste cazuri, decât în momentul în care este solicitată de țara gazdă prin mecanismul de management al crizelor.

Tabelul nr. 3 - Situația legislației naționale, de intervenție

Elemente	Legislația română
Modificare a unor norme juridice ce s-au dovedit depășite de-a lungul intervenției la urgență	Există, dar se observă o desincronizare din cauza procesului legislativ greoi din țara noastră

Tabelul nr. 4 - Situația legislației naționale, post-intervenție

administrare și logistică. De exemplu, pentru ca un sistem de răspuns să aibă eficiență (mai ales când este de amploare națională) este necesară o abordare comună de răspuns la dezastre care să asigure comuniunea în terminologie, calificările personalului de intervenție, procedurile utilizate și orientarea de management. În situația unui dezastru care depășește granițele naționale, mai sunt necesare și pre-aranjamente cu privire la modul de obținere a vizelor de trecere pentru echipele de intervenție, rezervelor de hrană sau de altă natură necesare procedurilor de intervenție, sau chiar a câinilor utilizați pentru căutare și salvare a persoanelor implicate în dezastre.

Numeroase programe guvernamentale și interguvernamentale au ca preocupare majoră probabilitatea apariției unor evenimente catastrofale în zone vulnerabile. Obiectivele acestor programe au o dublă natură care se referă la contracararea disfuncționalității societății și ameliorarea productivității în zonele afectate, prin dezvoltarea unui management eficient al stării de criză, bazat pe un sistem informațional modern. Programele cuprind proiectarea planurilor de acțiune și prevenire în cazul unor calamități naturale și definirea modalităților optime de reacție și refacere în urma dezastrelor. Majoritatea statelor dezvoltă programe naționale cu privire la reducerea pericolului inundațiilor, alunecărilor de teren, efectelor cutremurelor sau al altor riscuri specifice, asigurarea împotriva pericolelor naturale etc.. Studiile geografice privind riscul apariției unor asemenea evenimente în anumite areale și condiții au condus în numeroase țări la formarea unor organizații de profil care să influențeze politicile guvernamentale adecvate.

Reforma administrației publice se înscrie în acțiunea Guvernului României pentru promovarea unei societăți moderne, compatibilă cu standardele europene. Reforma implică adoptarea, implementarea și asimilarea de către sistemul administrației publice din România a

setului de valori administrative care definesc spațiul european: transparența, predictibilitatea, responsabilitatea, adaptabilitatea și eficiența.

Evoluția societății a impus, ca o necesitate „sine qua non”, adoptarea unor inițiative legislative care să asigure baza legală pentru managementul urgențelor civile, cu o atenție deosebită pentru dezastre. Mai mult, opțiunea României privind integrarea în NATO și UE a asigurat puntea de legătură între organismele cu atribuții în domeniu – Înalțul Comitet NATO pentru Planificarea Activităților Civile în Situații de Urgență, precum și cu structurile Uniunii Europene de profil.

În România nu există un Sistem Național Integrat de Gestionare a Crizelor. Legislația actuală nu reglementează în mod unitar gestionarea resurselor și modul de acțiune pentru toate formele de manifestare a unei crize. Modul de gestionare a diverselor tipuri de criză pe domenii (mobilizare, război, stare de urgență, stare de asediu, dezastre, protecție civilă etc.) este reglementat prin legi specifice, iar managementul acestora este asigurat prin structuri permanente sau temporare organizate pe fiecare domeniu.

În prezent, există planuri de cooperare pentru intervenția și gestionarea în comun a crizelor de către structurile cu sarcini de apărare și cele civile. Cooperarea nu este susținută însă de o lege care să stabilească responsabilitățile specifice fiecărei structuri. Și în această privință este necesară armonizarea cu legislația Uniunii Europene, care să conducă la un sistem național unitar de gestionare a crizelor și să stabilească responsabilitățile pentru instituțiile cu atribuții în domeniu. Pentru elaborarea proiectului de lege și organizarea unui sistem național de gestionare a crizelor, este necesar un grup de lucru interministerial, sub coordonarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării, din care să facă parte toate structurile și să-și desfășoare activitatea în baza unui program de activitate aprobat. Prima urgență o reprezintă protecția civilă, care ar trebui să includă și elemente refe-

ritoare la intervenția în caz de dezastru, pe lângă atribuțiile din actuala lege.

În 2004, Guvernul României a adoptat cadrul legislativ (O.U.G. 21/2004) pentru înființarea Sistemului Național de Management al Situațiilor de Urgență, pentru asigurarea resurselor și coordonarea acțiunilor în situații de urgență, în condițiile în care România prezintă mari vulnerabilități la calamități naturale și antropice precum: cutremure – București este capitala europeană cu cel mai mare risc seismic și unul dintre cele mai expuse 10 mari orașe ale lumii; - inundații - evenimente anuale cu mari pagube materiale și umane; alunecări de teren – circa 20% din teritoriu prezintă condiții favorizante; accidente ecologice la exploatarea miniere și nu numai.

Actul normativ reglementează înființarea, la nivel central și teritorial, a structurilor cu atribuții în domeniul gestionării situațiilor de urgență, respectiv de coordonare, planificare și suport al deciziei, cu activitate temporară sau permanentă, plasate într-un sistem ierarhizat după criteriile administrativ-teritorial și al domeniului de responsabilitate. Aceste structuri asigură gestionarea unitară și permanentă a tuturor activităților de planificare și realizare a măsurilor de prevenire, limitare și înlăturare a efectelor distructive ale situațiilor de urgență.

Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență este organizat de autoritățile administrației publice și se compune dintr-o rețea de organisme, organe și structuri abilitate în managementul situațiilor de urgență, constituite pe niveluri sau domenii de competență și dispune de infrastructura și de resursele necesare pentru îndeplinirea atribuțiilor.

În principiu, compunerea sistemului național vizează: comitete pentru situații de urgență; Inspectoratul General pentru Situații de Urgență; servicii publice comunitare profesionale pentru situații de urgență; centre operative pentru situații de urgență; comandantul.

România trebuie să promoveze și să aplice conceptul cooperării inter-agenții în prevenirea și gestionarea crizelor. Din punct de vedere instituțional, prioritară rămâne înființarea Centrului Național de Gestionare a Crizelor iar, ulterior, pornind de la structura acestuia, să se promoveze proiectul unui Centru Regional de Gestionare a Crizelor.

De asemenea, considerăm necesară crearea, la nivel național, a Cadrului de acțiune pentru implementarea Platformei globale pentru reducerea riscurilor la dezastru, pentru perioada 2005-2015, adoptată la Hyogo – Japonia.

Un alt obiectiv pentru îmbunătățirea managementului situațiilor de urgență și de risc extrem l-ar constitui aplicarea, împreună cu celelalte entități cu atribuții în domeniu, a prevederilor Directivei Comunității Europene privind Infrastructura Critică, precum și stabilirea Cadrului național de acțiune în acest sens.

Considerăm că ar fi de bun augur și implementarea unui sistem integrat de gestiune a stocurilor rezervelor de stat, a resurselor umane, materiale și economice posibile a fi utilizate la urgență pentru că, în prezent, acestea sunt defalcate pe instituțiile cu atribuții în managementul de urgență și nu se cunoaște cu exactitate ce bunuri materiale fac obiectul centralizării în plan național.

Lucrare realizată în cadrul proiectului de cercetare PROSTRACT „Cercetări interdisciplinare pentru proiectarea strategiilor economico-financiare de acțiune în evenimentele de risc extrem. Hazarde naturale și accidente tehnologice”.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Proiect de aviz al Comitetului Regiunilor privind consolidarea răspunsului european în caz de dezastru, NAT-V-012, a 90-a sesiune plenară, 11 - 12 mai 2011.*
2. *Disaster Preparedness and Prevention Initiative (DPPI), Regional Report of the DPPI Operational Team, “The Gorizia Document”, May, 2001.*
3. *Report no. SEC(2011) 709 final from the Commission to the European Parliament and the Council, Annual Report on the European Union’s Humanitarian Aid and Civil Protection Policies and their implementation in 2010.*
4. *Revista de Protecție Civilă, serie nouă, nr. 1/2009, anul XV.*
5. *Natural and Technological Hazards and Risks Affecting the Spatial Development of European Regions, edited by Philipp Schmidt-Thomé Geological Survey of Finland, Special Paper 42, 153–167, 2006.*

6. *European Union Network for the Implementation and Inforcement of the Environmental Law, Effective Enforcement Needs a Good Legal Base: Final Report of the IMPEL Better Legislation Project, 2003.*
7. *Bugetul de stat pe anii 2008-2010, sinteză.*
8. *MAI, IGSU, Analiză statistică privind activitățile de prevenire și intervențiile în situații de urgență în perioada 01.01-30.06.2011.*
9. *Asociația ALMA-Ro, Managementul riscului de dezastru – ghid de lucru pentru ONG-urile de mediu în prevenirea dezastrurilor, martie 2007.*
10. *MAI, Planul național de asigurare cu resurse umane, materiale și financiare pentru gestionarea situațiilor de urgență în anul 2008.*
11. *Comisia Europeană, 2011 Management Plan, DG Climate Action.*
12. *BÎLDEA, Marin, Comunitate și vulnerabilitate: percepție, comunicare, reducerea riscului dezastrurilor, Editura MIRA, 2007.*
13. *U.S. Department of Defense, Report of the Defense Science Board Task Force on Critical Homeland Infrastructure Protection, January 2007.*
14. *Adresa Nr. 34146/12.11.2010 a Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor către Parlamentul României, privind propunerea legislativă pentru modificarea și completarea Legii nr. 260/2008 privind asigurarea obligatorie a locuințelor împotriva cutremurelor, alunecărilor de teren și inundațiilor.*
15. *European Commission, Study on the implementation effectiveness of the environmental liability directive (ELD) and related financial security issues, final report, noiembrie 2009.*
16. *European Spatial Planning Observation Network, INTERACT-ESPON thematic study on Environmental Hazards and Risk Management, Final Report, ianuarie 2006.*
17. *Plan strategic al Ministerului Internelor și Reformei Administrative 2007-2009, sinteză.*
18. *Guvernul României, Stadiul implementării Programului Operațional Regional 2007-2012, 15 decembrie 2010, București.*
19. *Strategia de prevenire și combatere a catastrofelor naturale, 1994, Yokohama.*
20. *Strategia Internațională pentru Reducerea Dezastrurilor (ISDR), 2000.*
21. *Hotărârea Guvernului nr. 95/2003 privind controlul activităților care prezintă pericole de accidente majore în care sunt implicate substanțe periculoase.*
22. *Hotărârea Guvernului nr. 2288/2004 pentru aprobarea repartizării principalelor funcții de sprijin pe care le asigură ministerele, celelalte organe centrale și organizațiile neguvernamentale privind prevenirea și gestionarea situațiilor de urgență.*
23. *Hotărârea Guvernului nr. 1490/2004 pentru aprobarea Regulamentului de Organizare și Funcționarea și a organigramei Inspectoratului General pentru Situații de Urgență.*
24. *Assessing the dirty bomb threat, <http://www.isn.ethz.ch/isn/Current-Affairs/Security-Watch-Archive/Detail/?ots591=4888caa0-b3db-1461-98b9-e20e7b9c13d4&lng=en&v33=106533&id=53998>*
25. *www.air-dc.org – Centrul de Prevenire al Institutului American de Cercetare.*
26. *Programul de consolidare a clădirilor publice – proiectul de diminuare a riscurilor în cazul producerii calamităților naturale și pregătirea pentru situații de urgență – Componenta B: Reducerea riscului seismic, disponibil la: <http://www.mdrl.ro/index.php?p=1111>.*
27. *Hotărârea Guvernului nr. 762/2008 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire a situațiilor de urgență.*
28. *Eurisc comments, <http://www.eurisc.org/publications/euriscomments.html>.*
29. *Consultanță de mediu, <http://www.cpmed.ro/consultanta-de-mediu.html>.*
30. *OCON ECORISC; <http://www.oconecorisc.ro/index.php?page=1031&subpage=2046>.*
31. *Four elements of the CDP, <http://www.eda.europa.eu/Strategies/Capabilities/Fourelements>.*
32. *Employment protection legislation database – EPLex, <http://www.ilo.org/dyn/terminate/termmain.home>.*
33. *CISDOC - bibliographic database, http://www.ilo.org/safework/info/databases/lang--en/WCMS_112523/index.htm.*
34. *CISTHES – Occupational Safety and Health Thesaurus, http://www.ilo.org/safework/info/databases/lang--en/WCMS_112576/index.htm.*
35. *EU Statistics, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=787&langId=en>.*
36. *Safety of Nuclear Power Reactors, <http://>*

www.world-nuclear.org/info/inf06.html.

37. *International Nuclear Safety Group (INSAG)*, <http://www-ns.iaea.org/committees/insag.asp>.

38. *Natural Hazards Web Sites*, <http://www.riskworld.com/websites/webfiles/ws5aa022.htm>.

39. *Commission Implementing Decision of 30.06.2011, on Instrument for Stability – Crisis Preparedness Component (Peace-building Partnership) – 2011 Annual Action Programme*.

40. *Fondul de Solidaritate al UE*, http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/solidarity/index_ro.cfm#6.

41. *The SIPRI Military Expenditure Database*, <http://milexdata.sipri.org/result.php4>.

42. *indexMundi*, <http://www.indexmundi.com/facts/>.

43. *Lege nr. 481 din 8 noiembrie 2004, republicată, privind protecția civilă*.

NOTE:

1 www.igsu.ro/snmsu.htm

2 *Disaster Preparedness and Prevention Initiative (DPPI), Regional Report of the DPPI Operational Team, "The Gorizia Document", May, 2001*.

3 Evaluarea și cartografierea hazardelor naturale și tehnologice la nivel local și național. Studii de caz, disponibil la: <http://www.scribub.com/geografie/evaluarea-si-cartografierea-ha21541.php>, accesat la data de 08.10.2011.

4 Dr. Constantin Moștofleu, Dr. Grigore Alexandrescu, Cristina Bogzeanu, *Managementul consecințelor*, Editura Universității Naționale „Carol I”, București, p. 46.

5 <http://www.mai.gov.ro/Documente/Transparenta%20decizionala/Anexa%20Plan%20gestionare%20situatii%20de%20urgenta.pdf>, accesat la data de 18.10.2011.

6 *Romanian military expenditures*, <http://www.indexmundi.com/facts/romania/military-expenditure>, accesat la data de 19.10.2011.

7 <http://www.gov.ro/saptamana-financiara-published-in-its-october-26th-issue-the-article-entitled-the-executive-interim-but-financially-omnipotent-which-12a107081.html>, accesat la data de 19.10.2011.

8 Comisia Comunităților Europene, Bruxelles, 23.2.2009, COM(2009) 82 final, Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, către Consiliu, către Comitetul Social și Economic European și către Comitetul Regiunilor, O abordare comunitară în privința prevenirii dezastrelor naturale și a celor provocate de om {SEC(2009)202} {SEC(2009)203}.

9 Impactul economic al dezastrelor a fost estimat,

în Europa, la 15 miliarde de Euro anual. [ABI (2005) și Munich Re (2008)].

10 Decizia Consiliului din 23 Octombrie 2001 instituind un mecanism comunitar pentru a facilita cooperarea consolidată în intervențiile de asistență pentru protecție civilă, disponibil on-line la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:297:0007:0011:E N:PDF>, accesat la data de 20.10.2011.

11 Ibidem, Articolul 4, punctul (5), p. 5.

12 Ibidem, Articolul 3, punctul (5), p. 5.

13 Decizia Comisiei din 20 Decembrie 2007, de modificare a Deciziei 2004/779/EC Euratom a Comisiei de stabilire a normelor de aplicare a Deciziei 2007/779/EC Euratom a Consiliului de instituire a unui mecanism comunitar de protecție civilă, notificată cu numărul C(2007) 6464, disponibilă la <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:020:0023:0034:R O:PDF>, accesat la data de 20.10.2011.

14 Dr. Constantin Moștofleu, Dr. Grigore Alexandrescu, Cristina Bogzeanu, *Managementul consecințelor*, Editura Universității Naționale „Carol I”, București, p. 42.

15 Obiectivul „convergență” privește regiunile caracterizate de niveluri scăzute ale PIB-ului și ale ocupării forței de muncă, și ale căror PIB per capita este mai mic cu 75% din media UE, așa cum o arăta versiunea 2000-2002. Acesta se aplică la 99 de regiuni reprezentând 35% din populația UE-27 și vizează promovarea condițiilor propice creșterii economice și ale acelor care conduc la o convergență în timp real în statele membre și regiunile cel mai puțin dezvoltate.

16 Politica europeană de coeziune în România, accesibil la http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/ro_ro.pdf, accesat la data de 21.10.2011.

17 Politica europeană de coeziune în România, accesibil la http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/country2009/ro_ro.pdf, accesat la data de 21.10.2011.

18 A se vedea: <http://www.europeana.ro/bani/fsue%20fondul%20de%20solidaritate%20al%20uniunii%20europene.htm>, accesat la data de 22.10.2011, ora 18.20.

19 Fondurile de solidaritate UE, accesibil la: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/solidarity/index_ro.cfm, accesat la data de 21.10.2011.

20 Idem.

21 Particularități ale sistemului bugetar al Uniunii Europene, disponibil la: <http://www.stiucum.com/finante/finante-publice/Particularitati-ale-sistemului73896.php>, accesat la data de 21.10.2011.

22 Ghidul privind abordarea comună în lupta împotriva terorismului, COTER; Bruxelles, 26 mai 2003.

EDUCAȚIA, FACTOR STRATEGIC ÎN CADRUL SECURITĂȚII NAȚIONALE

Dr. Viorel BUȚA*

În acest articol, demersul autorului este concentrat asupra identificării rolului educației în sistemul complex al securității naționale. Pornind de la dimensiunile securității pe care autorul le asociază activităților umane cotidiene, sunt relaționate securitatea națională și securitatea umană. Astfel, educația apare identificată drept unul din factorii majori aflați la nivelul dimensiunii culturale a securității, nivel de unde poate influența semnificativ și alte dimensiuni ale securității precum cel economic, social sau militar.

Cuvinte-cheie: educație; cultură; securitate națională; securitate umană; dimensiunea culturală a securității.

1. Considerații preliminare

Dezbaterea asupra componentelor securității și a modurilor cum se poate realiza securitatea a devenit din ce în ce mai complexă și mai specializată. În ciuda acestui fapt, din larga paletă a literaturii de specialitate din ultimele șase decenii, nu s-a impus, încă, o definiție care să fie acceptată unanim, astfel că, în special astăzi, conceptul pare mai controversat ca oricând. Prin urmare, conceptul de securitate rămâne destul de ambiguu în conținut, prin referirea sa la diferite aspecte și/sau valori, acest fapt fiind posibil, în mare măsură, și din cauza implicării unei arii vaste de contexte și scopuri multiple ale indivizilor, guvernelor sau mediilor academice. Este un concept supus în egală măsură contradicțiilor, ca și subtilităților.

În general, delimitarea câmpului de cercetare în studiul securității este realizat prin analiza amenințărilor, fiind urmărite, în principal, două caracteristici, și anume: să se folosească mijloace excepționale, cum ar fi de exemplu: uzul forței, uzul forței disproporționate, restricții și/sau interdicții în exercitarea drepturilor și libertăților individuale și să poată fi considerate drept *existențiale*, cu alte cuvinte, să vizeze evoluția obiectului de referință (statul, națiunea, valorile).

Domeniile care intră în vederea studiilor de securitate sunt identificate pornind de la tipurile acțiunilor umane ce le generează. Astfel, discutăm despre domeniul politic (cel care vizează relațiile de autoritate, recunoașterea statelor și a guvernelor), domeniul militar (care presupune, în esență, mijloace coercitive), domeniul social (considerat frecvent prin prisma socio-economică), domeniul cultural (care include aspectele identitare, etnice și/sau religioase), domeniul economic (axat pe aspectele financiare, de producție și cele relaționate resurselor energetice) și domeniul de mediu (care se referă la activitățile umane și impactul acestora asupra biosferei). De asemenea, întâlnim în cadrul studiilor disciplinare, analize axate pe conexiunea dintre aceste domenii, astfel: domeniile politico-militar, socio-cultural etc.

Astfel, putem observa că obiectele de referință ale securității depind de domeniul abordat, acestea putând fi: teritoriul, populația, forțele armate, suveranitatea, proiectul politic, ideologia care îl susține, calitatea și cantitatea forței de

* *Gl. bg. (r.) prof. univ. dr. Viorel BUȚA (vbuta@unap.ro) este locțiitorul comandantului pentru învățământ, pro-rector al Universității Naționale de Apărare „Carol I”.*

muncă, identitatea colectivă a unei națiuni sau a altor grupuri etnice sau religioase (minorități semnificative), educația, accesul la resurse, în principal energetice, aprovizionarea cu materii prime, reglementarea funcționării sistemului financiar etc., sursele de hrană și de apă potabilă, biodiversitatea etc.

O analiză atentă asupra mediului de securitate modern și contemporan ne dezvăluie însă faptul că multitudinea de încercări în scopul asigurării unei stări optime de securitate și stabilitate nu a avut rezultatele dorite întotdeauna. Mare parte a abordărilor privind securitatea s-au orientat asupra asigurării securității teritoriale a statului națiune prin relațiile de putere, în special prin intermediul celor de tip militar. Mutarea accentului în ultimul deceniu asupra aspectelor economice relaționate securității a condus la identificarea unor domenii mai puțin cercetate, cum ar fi securitatea energetică, securitatea resurselor în general și a celor ce țin de hrană în special, s-a vorbit din ce în ce mai des despre securitatea alimentară. Toate aceste tendințe nu dezvăluie celui aplecat asupra subiectului decât un singur lucru: o puternică latură „umanistă” în domeniul studiilor de securitate, o știință a securității care are în centrul ei omul, individul. Securitatea umană este unul dintre conceptele ce aparțin acestei tendințe; acesta combină dezvoltarea economică cu securitatea militară și alte drepturi fundamentale ale omului. Așa cum a fost promovată de către Organizația Națiunilor Unite (ONU), acesta avea sens de lipsa sentimentului de teamă și grijiilor privind nevoile fundamentale umane.

Astfel, *Human Development Report*, emis în 1994 de către Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite, este axat în mod special asupra conceptului de securitate umană, concept care nu mai avea legătură atât de directă cu dimensiunea militară a securității, fiind orientat mai degrabă către viața și demnitatea umană decât spre lupta armată¹. Astfel, securitatea umană avea patru caracteristici esențiale: era universală, componentele sale erau inter-relaționate, cel mai potrivit mijloc de asigurare a ei era prin instrumente preventive și, cel mai important, omul era măsura întregii construcții a acestui concept. Ca orice concept relaționat securității, securitatea umană este caracterizată de două elemente cheie: orientarea către viitoarele riscuri și evitarea oricăror perspective care să conducă în viitor la stări de deprivare. Prin

urmare, securitatea umană este relaționată conceptului de bunăstare, aceasta constituind, totodată, o unitate de măsură a nivelului securității umane. În termeni concreți, bunăstarea poate fi indicată, la nivel național, de către venitul pe cap de locuitor, dar, așa cum se afirmă în raportul menționat anterior, pentru o mai bună evaluare cât mai corectă a securității umane, este necesar să se aibă în vedere și alți doi factori și anume: sănătatea și educația².

Având aceste elemente, putem contura o premisă inițială a demersului nostru, și anume că toate domeniile activității umane sunt relaționate celor trei factori notați anterior, și avansăm ipoteza că aceștia pot constitui factori strategici în cadrul securității naționale. Demersul nostru științific va fi orientat însă, cu precădere, asupra factorului educațional și a importanței sale strategice în cadrul securității naționale, sau mai corect spus locul și rolul său în creionarea oricărei strategii de securitate, fie ea națională, europeană sau euro-atlantică.

Este evident că între securitatea națională și securitatea umană există o relație directă, sunt concepte complementare și instrumente de asigurare și arii de manifestare comune. În aplicabilitatea practică a ambelor concepte, forțele armate sunt un numitor comun, o garanție pentru atenuarea riscurilor și îndepărtarea amenințărilor.

2. Dimensiunea culturală a securității

De câțiva ani buni, în studiul evoluției scenei internaționale, se impune tot mai mult o nouă direcție de cercetare: aceea a tendințelor culturale, a formelor de gândire și modelelor după care se dezvoltă fundamentul ideatic într-un anumit cadru cultural. În acest fel, există posibilitatea de a pătrunde subtil, în profunzimea unei anume gândiri, a sistemului de elaborare a reprezentărilor unde se formează motivațiile și resorturile ei subtile, chiar inconștiente uneori, dar existente în viața indivizilor și a societăților.

Majoritatea literaturii de specialitate din domeniul analizelor de securitate din ultima jumătate a secolului al XX-lea nu pare a acorda o atenție sporită dimensiunii culturale a securității naționale. Deși există autori care identifică domeniul cultural fiind integrat conceptului modern al securității naționale³ alături de cele deja tradiționale, de cele mai multe ori aspectele culturale (etnie, religie, limbă ș.a.) sunt tratate în cadrul dimensiunii sociale. Schimbările petrecute pe scena internaționa-

lă la cumpăna dintre milenii au obligat, însă, atât comunitatea științifică, cât și factorii de decizie politică și militară să acorde o mai mare atenție acestui domeniu. Prin urmare, în analiza noastră vom aborda separat dimensiunea culturală față de cea socială, dar nu vom neglija influențele pe care fiecare dintre acestea o au asupra celeilalte, fapt normal de altfel, din moment ce sistemul securității naționale este considerat unul interdependent (domeniile politic, militar, economic, social, cultural și de mediu nefiind entități de sine stătătoare, procesele petrecute la fiecare nivel producând după caz, mutații la nivelul întregului sistem).

Întrucât statele sunt entități dominante, securitatea națională este o problemă centrală atât în cazul referirii ei la stat, cât și în aplicarea ei mai directă la elementele sale culturale. Permeabilitatea statelor atât la ideile cât și la popoarele asociate cu alte state, șterge granițele dintre securitatea internă și cea internațională. Dispar astfel distincțiile între cetățenii unui stat și cei străini, între politica internă și internațională, astfel, chiar și simplul schimb de idei și de comunicare putând duce la amenințări culturale semnificative politic (cum este cazul reacției fundamentalistilor islamiști la penetrarea ideilor occidentale în lumea arabă). Problemele de limbă, religie și tradiție culturală dețin un loc important în ideea de stat și pot avea nevoie să fie apărute sau protejate în cazul „importurilor” culturale, atât de seducătoare de multe ori. Multe conflicte actuale au la bază credințe, cele mai multe rezultând din ciocnirea aspectelor religio-politice ale comunităților aflate în conflict și asocierea lor cu politicile guvernamentale. Educarea aderenților în spiritul urii sau adversității față de tot ceea ce constituie culturile exterioare, în cazul unora „militante”, ce practică și un „prozelitism agresiv”, este un fapt real de necontestat.

3. Locul și rolul educației în ecuația complexă, multidimensională a securității

Ca urmare a faptului că mediul de securitate internațional este din ce în ce mai fluid, cu aspecte complexe în evoluția sa, s-a ajuns ca și spațiul existenței cotidiene să prezinte caracteristici similare. În acest context individual uman și-a diversificat activitățile, abilitățile și competențele, iar educația joacă un rol important în această diversificare prin cele două componente majore ale sale:

- instruirea- transmiterea de informații și cunoștințe;
- formarea – dezvoltarea unor abilități, atitudini și comportamente, multiplicând astfel dimensiunile procesului educațional. Aceasta se realizează prin transpunerea adecvată de strategii la nivelul realității sociale din mediul socio-cultural în care individul uman își desfășoară activitățile cotidiene. Astfel, putem afirma că educația este un sistem de procese organizat al socializării și formării profesionale a indivizilor umani, prin care se realizează conexiunea dintre sursele de putere ale statului și anume dintre populație, cultură și economie/producție economică.

În continuarea demersului nostru, vom alege ca reper o definiție a culturii potrivită: „cultura constă din derivate ale experienței, mai mult sau mai puțin organizate, învățate sau create de indivizii unei populații, inclusiv acele imagini sau coduri ale interpretărilor (înțelesurilor) lor transmise din generație în generație”²⁴. Prin urmare, cultura se referă la obiceiuri, practici, limbă, valori și perspective asupra lumii, derivate ale experienței, mai mult sau mai puțin organizate, învățate sau create de indivizii unei populații, inclusiv acele imagini sau coduri ale interpretărilor (înțelesurilor) lor transmise din generație în generație. Așadar, indivizii sunt educați în cadrul unui anumit tip de cultură care modelează și direcționează capacitatea de socializare a indivizilor. Datorită dezvoltării acestei capacități de socializare, educația are impact asupra mobilității structurilor sociale ale comunității (societății și asupra procesului de integrare socială a individului în comunitate. Așadar, translatându-ne atenția către securitate, educația se află într-o relație funcțională, am spune noi chiar autoreglabilă, cu celelalte dimensiuni ale securității naționale (figura nr. 1). Așa cum menționam anterior, multiplicarea dimensională a educației se realizează prin implementarea de strategii la nivelul comunității/națiunii/statului. Strategiile sunt implementate la nivel național de către autoritățile competente ale statului. Acest proces de implementare are loc în funcție de interesele naționale, așa cum reies din cadrul strategiilor naționale de securitate.

Concluzii

În contextul celor prezentate anterior, sistemul militar trebuie să dezvolte metode care să permită evoluția ansamblului său, a sistemelor care

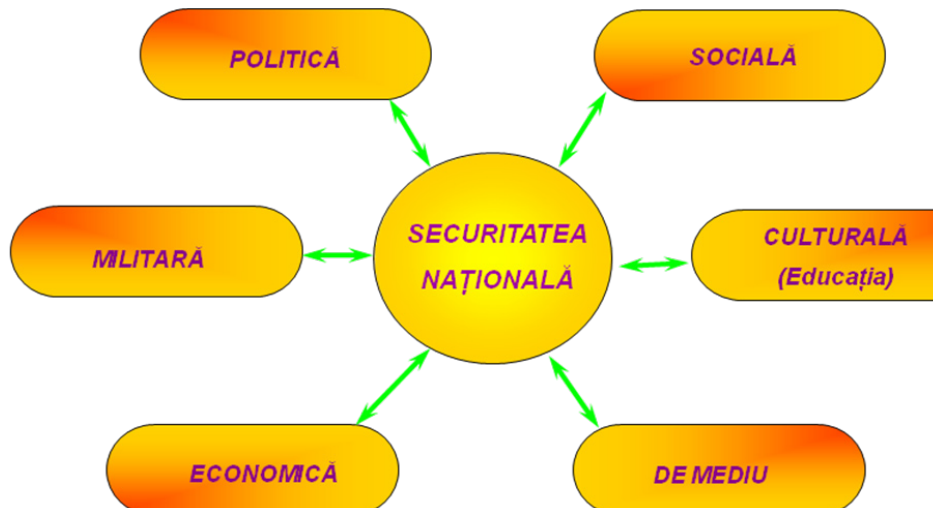

Figura nr. 1. Dimensiunile securității
Sursa: Realizarea autorului

definesc capabilitățile militare necesare acționării în mediul de securitate actual.

Experiența practică la comanda unor structuri militare se bazează în mod fundamental pe experiența acumulată în procesul educativ, din învățământ, când se pun bazele conceptuale și de antrenament militar. Tocmai de aceea curriculumul educațional pentru toate formele și nivelurile de pregătire din instituțiile de învățământ militar superior vine în sprijinul unei abordări pragmatice și apropierii proceselor educaționale de cerințele beneficiarilor finali: categoriile de forțe și Statul Major General.

Concret, avem de-a face cu un nivel superior al caracterului practic-aplicativ al procesului de învățământ prin focalizarea pe bagajul de cunoștințe, precum și pe abilitățile și deprinderile pe care trebuie să le aibă, în primul rând, ofițerii de comandă și cei de stat major, de la eșalonul batalion în sus, acesta fiind principalul produs pe care îl formăm.

Acest fapt nu înseamnă altceva decât un proces educațional integrat în care cele două componente majore ale sale, instruirea și formarea, se îmbină eficient. Calitatea acestor două componente este urmărită în mod special, având în vedere diversificarea misiunilor și ariilor de desfășurare a forțelor Armatei României, îndeplinirea capabilităților necesare executării cu succes a misiunilor neînsemnând doar interoperabilitate la nivel de tehnică și echipamente, ci pregnant, la nivelul resursei umane.

BIBLIOGRAFIE:

1. ANTONESEI, Liviu, *Paideia. Fundamentele culturale ale educației*, Editura Polirom, Iasi, 1996.
2. BUTA, Viorel, ION, Emil, DINU, Mihai-Ștefan, *Religie și securitate în Europa secolului XXI – glosar de termeni*, Editura UNAp., Carol I”, 2007.
3. BIRZEA, Cezar., *Arta și știința educației*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., Bucuresti, 1998.
4. CUCOS, Constantin., *Pedagogie*, Editura Polirom, Iasi, 1996.
5. DEWEY, John, *Democrație și educație*, Editura Didactică și Pedagogică, Bucuresti, 1972.
6. LERNER, Richard, *Concepts and Theories of Human Development*, Random House, New York, 1986.

NOTE:

- 1 *Human Development Report, United Nations Development Programme (UNDP)*, Oxford University Press, New York, 1994, p.22.
- 2 *Human Development Index, United Nations Development Programme (UNDP)*, Oxford University Press, New York, 1990.
- 3 Liviu Habian, Ion Giurcă, *Politica de securitate a României în spațiul central și est-european*, Editura A.I.S.M., București, 1995, p. 2.
- 4 Theodore S. Schwartz, Geoffrey M. White, Catherine A. Lutz, *New Directions in Psychological Anthropology*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, p. 324.

AGRESIUNILE LA ADRESA INFRASTRUCTURILOR CRITICE, CU IMPLICAȚII MILITARE ȘI NONMILITARE

*Dr. Gheorghe MINCULETE**
*Daniela RĂPAN***

Creșterea, fără precedent, în ultimele decenii, a riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa obiectivelor vitale ale statelor și organismelor internaționale, concomitent cu mărirea numărului și vulnerabilității acestora au condus la sedimentarea și statuarea noului concept denumit generic infrastructură critică.

Existența pericolelor și amenințărilor la adresa infrastructurilor critice diferă de la o țară la alta, de la o organizație la alta, însă se pot identifica elemente structurale comune, măsuri întreprinse până în prezent, funcții și responsabilități compatibile.

Cuvinte-cheie: infrastructură critică; agresiune; amenințări; pericole; vulnerabilități; riscuri.

1. Aspecte generale

Tendențele și perspectivele geopolitice și geostrategice actuale extind, tot mai mult, noțiunea de „securitate națională” asupra componentelor economice, tehnologiei informației și comunicației, diplomatice, ecologice sau de

altă natură. Infrastructurile critice sunt, de regulă, vulnerabile la acțiunile unor factori interni și externi și sunt supuse riscurilor de a fi distruse sau aduse în stare de nefuncționare.

Așadar, infrastructurile sunt sau devin critice din cauza vulnerabilității lor la acele amenințări care le vizează în mod direct sau sunt îndreptate împotriva sistemelor, acțiunilor și proceselor din care fac parte; ilustrativă în acest sens este Figura nr.1.

În special sistemele interdependente și cele bazate pe tehnologie digitală, care fac legătura între regiuni și continente, pot fi ușor atinse de dereglări cu impact pe scară largă - regională, continentală și intercontinentală. De aceea, ele trebuie proiectate sau remodelate pornind de la această realitate. Date fiind atât vulnerabilitatea în creștere a infrastructurilor, cât și faptul că disfuncționalitățile pot fi produse de cauze multiple - umane, naturale, sau de ordin tehnologic, guvernele și instituțiile acordă o atenție sporită problematicii asigurării securității lor. Aceasta explică de ce atât rețelele și sistemele publice (guvernamentale, militare etc.), cât și cele private sunt protejate prin măsuri

** Colonel prof. univ. dr. Gheorghe MINCULETE (minculettegh@yahoo.com) este cadru didactic la Departamentul logistică, finanțe și contabilitate din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”.*

*** Daniela RĂPAN (daniela.rapan@gmail.com), doctorand în științe militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, lucrează ca expert în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate.*

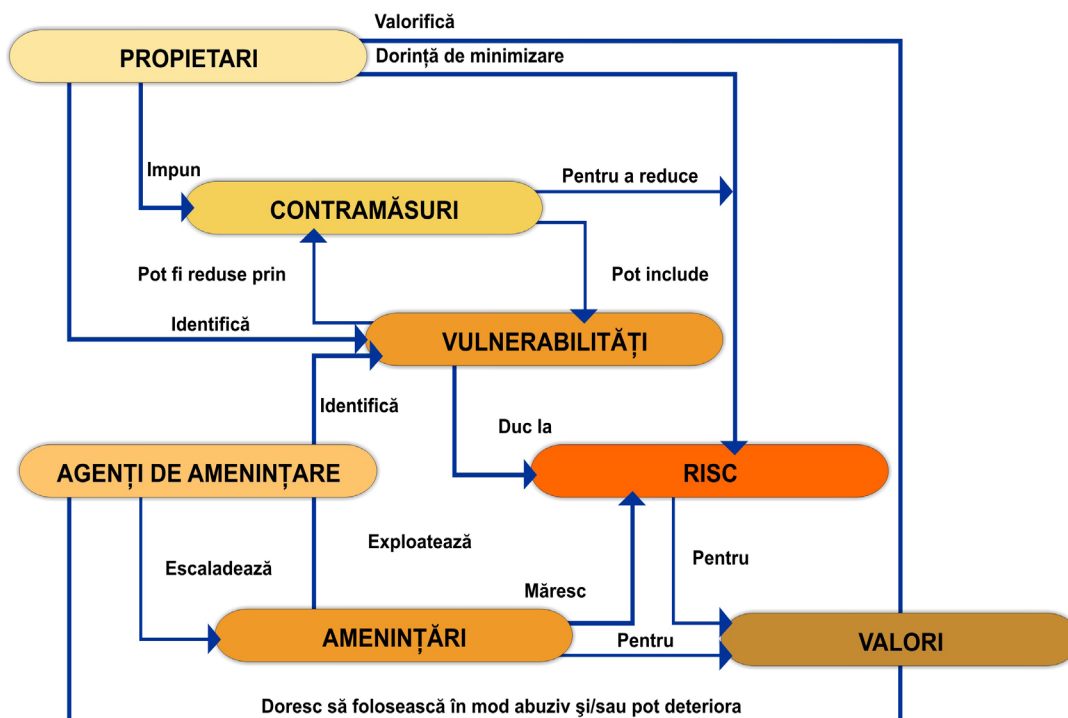

Figura nr.1 Mecanismul agresiunii la adresa IC

Sursa: http://www.cert-ro.eu/securitate_date/riscuri.html, accesat la 14.07.2011

fizice, juridice și informaționale împotriva acțiunilor sau inacțiunilor de natură să afecteze funcționarea și securitatea acestora.

Nevoia de securitate a infrastructurilor critice este generată de: a) creșterea semnificativă a frecvenței și intensității unor fenomene naturale, în multe situații cu manifestări extreme și efecte deosebite pe întregul glob, induse mai ales de schimbări climatice produse în contextul evoluției procesului de încălzire globală; b) tendințele de atingere a limitelor maxime de exploatare și funcționare a unor infrastructuri, la niveluri ce pot afecta stabilitatea acestora, datorită operării necorespunzătoare, schimbărilor de mediu, sau a implementării noilor tehnologii, mai ales celor informatizate; c) evenimente locale/zonale, care provoacă accidente în lanț, ce perturbă sau aduc în stare de nefuncționare rețele de infrastructuri critice de interes regional, iar în unele cazuri chiar global¹.

Amenințările la adresa infrastructurilor critice sunt reprezentate de capacități, strategii, intenții, planuri ce potențază un pericol la adresa acestora, materializate prin atitudini, gesturi, acte, fapte ce creează stări de dezechilibru ori instabilitate și generează stări de pericol, cu

impact asupra securității naționale. Ca indicator de apreciere al unui pericol sau prejudiciu iminent, amenințările pot fi identificate în funcție de următoarele caracteristici cumulate: tipul acțiunilor preconizate (fățișe, mascate, mixte, violente, nonviolente), forma (atitudini, gesturi, acte, fapte, evenimente, fenomene, acțiuni umane), stadiul (latente, posibile, probabile, iminente) și natura lor (politică, economică, militară, socială, de mediu).

2. Elemente ale mecanismului agresiunii la adresa infrastructurilor critice

Amenințările la adresa infrastructurilor critice sunt condiționate, favorizate și facilitate de cel puțin trei factori foarte importanți:

- lipsa de flexibilitate, dată de caracterul fix și de locația relativ exactă a infrastructurilor;
- fluiditatea, perversitatea pericolelor și amenințărilor la adresa infrastructurilor critice și spectrul foarte larg de manifestare a acestora;
- caracterul greu previzibil și surprinzător al pericolelor și amenințărilor la adresa infrastructurilor critice.

Potrivit opiniei specialiștilor, societatea cunoașterii redefițe problematica și doctrina de apărare națională; aspectele economice nu vor fi cele doar strict legate de business. În acest cadru, securitatea infrastructurilor critice ale societății românești vor trebui asigurate la un înalt nivel de complexitate, înțelegere și acțiune.

„Cunoașterea”, ca atare, va deveni o „armă” de apărare împotriva riscurilor, ale noilor vulnerabilități ce vor apărea cu siguranță în societatea deceniilor viitoare. Necunoașterea sau gestionarea defectuoasă a disfuncțiilor de sisteme economice sau tehnice publice sau private poate degenera în factori de risc, amenințări, stări de pericol sau agresiuni la adresa obiectivelor și valorilor critice, intereselor și necesităților naționale.

Agresiunea la adresa infrastructurilor critice se materializează îndeobște în acțiuni violente sau nonviolente, desfășurate prin mijloace artificiale (acțiuni armate, electronice, psihologice sau informaționale, pe baza unor strategii sau planuri de către o entitate: state, grupuri de presiune, actori nonstatali, centre de putere) sau ca urmare a unor dezastre naturale (cutremure, inundații, alunecări de teren, căderi de meteoriți etc).

Proprietarii/operatorii de infrastructură sunt tot mai atent supravegheați în procesul de identificare și ulterior, de reducere a vulnerabilităților elementelor de infrastructură și de pregătire a unor planuri (unde este cazul, reevaluarea acestora) de gestionare și recuperare în urma dezastrelor, pentru a proteja bunurile comune și personale, precum și pentru a se pregăti sau pentru a face față urgențelor impuse de emergența unei catastrofe ce poate avea efecte distrugătoare asupra economiei.

Vulnerabilitățile evidențiază identificarea ansamblurilor de evenimente externe sistemelor economice și tehnice care pun în pericol existența infrastructurilor critice, ale sistemelor informatice, cu precădere, și reprezintă elemente de inițiere în cadrul analizelor de risc specializate, cu luarea în considerare a probabilităților apariției elementelor de hazard și consecințele negative ale propagării dezastrelor².

Vulnerabilitățile infrastructurilor critice pot fi consecința unor elemente subiective, ce desemnează incapacitatea adoptării unei conduite rezistente la riscuri, presiuni sau tentații sau a incapacității de protejare împotriva penetrării umane sau tehnice. Se apreciază că există, în general, trei grade de vulnerabilitate a unei

infrastructuri critice, în funcție de proprietățile sale și de posibilitatea penetrării: vulnerabilitate acceptabilă, critică și inacceptabilă³.

În România, cele mai pregnante vulnerabilități se manifestă în: *sistemele energetice (producere, transmitere și distribuția energiei electrice); rețeaua de transport (în special sistemul de transport aerian și portuar, lucrările de artă aferente căilor de comunicații rutiere și feroviare, dar și transportul urban - cu accent deosebit pe componenta de servicii deservite de metrou); telecomunicații (serviciile vocale de telefonie, prin rețeaua telefonică și pe cale informatică); structurile informatice (obținere, prelucrare, procesare, stocare și transmitere a informațiilor și produselor informaționale)*⁴.

Riscurile la adresa infrastructurilor critice devin din ce în ce mai interdependente, pe măsură ce evoluează procesele de globalizare la nivel economic, tehnologic și social. Competitivitatea în domeniul furnizării unor servicii fiabile a crescut, deoarece serviciile din interiorul și dintre societățile comerciale sunt din ce în ce mai strâns legate. Elementele infrastructurii critice, în special, au devenit atât de interdependente, încât disfuncționalitatea unuia poate avea consecințe grave asupra altora.

Numim risc nesiguranța asociată oricărui rezultat. Nesiguranța se poate referi la probabilitatea de apariție a unui eveniment sau la influența, la efectul unui eveniment în cazul în care acesta se produce. Riscul apare atunci când:

- un eveniment se produce sigur, dar rezultatul acestuia e nesigur;
- efectul unui eveniment este cunoscut, dar apariția evenimentului este nesigură;
- atât evenimentul cât și efectul acestuia sunt incerte.

Factorii de risc la adresa infrastructurilor critice se referă la situații, împrejurări, elemente, condiții sau conjuncturi interne și externe, uneori dublate și de acțiune, ce determină sau favorizează materializarea unei amenințări la adresa acestora, în funcție de o vulnerabilitate determinată, generând efecte de insecuritate. Factorii de risc specifici acestora sunt menționați în strategiile de securitate națională și în estimările informative de interes național.

Potrivit prevederilor reglementărilor naționale, precum și aprecierii specialiștilor români, riscurile și vulnerabilitățile la adresa funcționalității

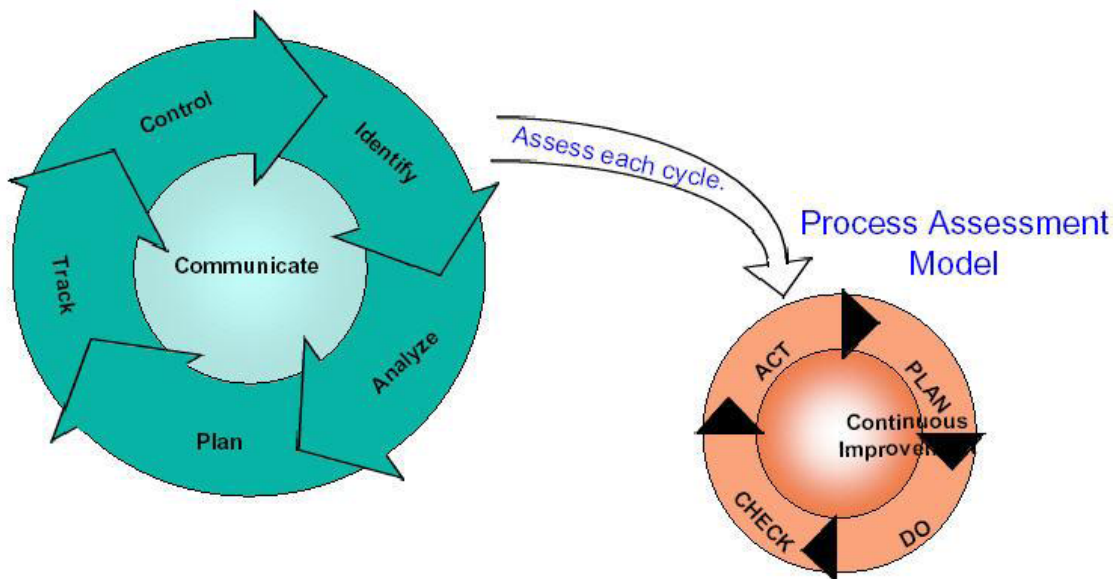

Figura nr.2 Un model al procesului de management al riscului

Sursa: Mihaela ULIERU; Paul WORTHINGTON, *Adaptive risk management system (arms) for critical infrastructure protection*, Emergent Information Systems Laboratory The University of Calgary; <http://www.cs.unb.ca/~ulieru/Publications/PubWeb/Ulieru-Worthington-Autonomic-corrected.doc.>, accesat la 15.07.2011.

infrastructurilor critice din domeniile social-economice pot fi clasificate, funcție de factorii determinanți/favorizanți și mediul de unde provin⁵.

Așadar, riscurile în domeniul infrastructurilor critice se pot clasifica în funcție de: *structura, extinderea, omniprezența și finalitatea (urmări ireversibile, urmări imediate, urmări de lungă durată etc.) unor defecțiuni/avarii, gradele asociate de probabilitate a producerii acestora, precum și potențialul de acțiune umană (aversiune/mobilizare); factorul declanșator (eveniment greu previzibil cu impact major, eveniment minor cu urmări având grade diferite de pericolozitate) și vulnerabilitățile unui sistem/unor sisteme; natura, gradul de ambiguitate și incertitudine implicat*⁶.

Realizarea obiectivelor de către o organizație (firmă, instituție publică) clasificată în sfera infrastructurilor critice presupune cunoașterea și asumarea unor riscuri multiple. Procesul de management al riscului pentru protecția infrastructurilor critice cuprinde mai multe faze, dintre care menționăm: *planificarea/programarea riscului, identificarea riscului, analiza riscului și reacția la risc*.

Pentru a putea fi urmărite, riscurile fac obiectul unei planificări concretizate într-un plan adecvat. Elementul de risc are o probabilitate măsurabilă

de a devia de la acest plan. Strategiile, planurile și programele organizațiilor constituie documente care permit prefigurarea realității și apoi confruntarea realizărilor efective cu rezultatele așteptate în procesul de management al protecției infrastructurilor critice.

Identificarea *riscului* se realizează prin întocmirea unor liste de control, organizarea unor ședințe de identificare a riscurilor și analiza documentelor arhivate. *Analiza riscului* utilizează metode cum sunt: determinarea valorii așteptate, simularea Monte Carlo și arborii decizionali. *Reacția la risc* cuprinde măsuri și acțiuni pentru diminuarea, eliminarea sau repartizarea riscului⁷. Un model al procesului de management al riscului este prezentat în Figura nr.2.

În toate situațiile, realizarea obiectivelor și proiectelor unei organizații presupune identificarea și asumarea unor riscuri multiple, cum ar fi: schimbările de mediu sau interne, conceperea unor strategii nerealiste, erori și omisiuni în proiectare și execuție etc.

De regulă, **infrastructurile nu se construiesc pe bază de amenințări sau de vulnerabilități, deși se ține totdeauna seama de un anumit standard de securitate intrinsecă a sistemului, ci în funcție de cerințele vitale - de stabilitate, stare, funcționalitate și de proces - ale sistemului, ale metasistemului (sistemului de sisteme) sau ale procesului din**

care fac parte⁸. De pildă, la realizarea rețelelor de distribuție a apei se ține seama, în primul rând, de nevoile localității respective de aprovizionare cu apă, de condițiile concrete de realizare a distribuției (surse de apă potabilă, distanțe, trasee pentru conducte etc.), dar și de securitatea acestor rețele, în sensul siguranței transportului apei, prevenirii avariilor, prevenire, limitare sau înlăturare a acțiunii factorilor nocivi etc. Așadar, în viitor, va trebui să se țină seama și de alți factori, cum ar fi, spre exemplu, protecția împotriva atacurilor de tip terorist, frecvența și intensitatea unor calamități naturale, alunecări de teren și de alți numeroși agenți perturbatori.

Stările de pericol la adresa infrastructurilor critice evidențiază, de regulă, rezultatul materializării amenințării ori iminența producerii unei agresiuni.

De asemenea, pericolele și amenințările la adresa infrastructurilor critice pot fi grupate în funcție de locația acestor infrastructuri, de forma de manifestare, de sfera de cuprindere, de modul în care ele apar și se dezvoltă etc..

3. Pericole și amenințări rezultate din activitatea oamenilor

Din păcate, cele mai multe dintre pericolele și amenințările care afectează în mod grav infrastructurile critice se datorează oamenilor. În acest scop, evidențiem în continuare principalele pericole și amenințări la adresa infrastructurilor critice, precum și pe cele specifice proceselor fizice și sociale.

a) Principalele pericole și amenințări la adresa infrastructurilor critice sunt generate chiar de sistemele de infrastructuri sau de sistemele din care acestea fac parte.

Aceste tipuri de amenințări sunt foarte numeroase și greu de evitat, întrucât unele sunt firești, iar altele imprevizibile. Practic, există atâtea pericole și amenințări câte sisteme. Printre cele mai importante s-ar putea situa și următoarele:

-îmbătrânirea și degradarea infrastructurilor, mai exact, tendința unora dintre infrastructuri de a se uza prematur fizic și moral, din cauza vulnerabilităților sporite, expunerii îndelungate și lipsei de protecție sau protecției insuficiente;

- evoluția sistemului spre o nouă stare și, ca atare, amenințarea cu distrugerea unora dintre

propriile sale infrastructuri (introducerea fibrei optice duce, automat, la degradarea prea grăbită a liniilor telefonice tradiționale și a altor purtători de semnal);

- apariția bruscă a unor disfuncționalități în sistem (distrugerea intempestivă sau accidentală a unor componente sau a unor structuri etc.);

- rezultate din evoluția altor sisteme, din presiunea exercitată de acestea sau ca urmare a disfuncționalităților din cadrul acestora, intenționat sau neintenționat etc.

b) *Pericolele și amenințările specifice proceselor fizice și sociale* sunt cele mai complexe și cu efectele cele mai mari. Ele se manifestă, de regulă, surprinzător și intempestiv și pot avea efecte distrugătoare foarte greu de contracarat. Printre cele mai importante pericole și amenințări de proces s-ar putea situa și următoarele:

- schimbările în desfășurarea unor activități ca urmare a acțiunii a numeroși factori perturbatori;

- acțiuni economice; financiare și de altă natură pentru distrugerea concurenței;

- bătălii pentru resurse și pentru piețe;

- rezistența la ofensiva tehnologică și informațională și riposta asimetrică;

- înarmarea;

- dezvoltarea unor sisteme de arme neconvenționale care pot fi folosite împotriva infrastructurilor critice;

- acțiuni ale lumii interlope, traficantilor și rețelelor crimei organizate;

- terorism⁹.

4. Pericole și amenințări asupra infrastructurilor critice din spațiul virtual

*Pericolele și amenințările din spațiul virtual*¹⁰ vizează, în general, rețelele, nodurile de rețea și centrele vitale, mai exact, echipamentele și sistemele fizice ale acestora (calculatoare, providere, conexiuni și noduri de rețea etc), precum și celelalte infrastructuri care adăpostesc astfel de mijloace (clădiri, rețele de energie electrică, cabluri, fibră optică și alte componente). În aceeași măsură, ele vizează și depozitele de date și de programe, sistemele de înmagazinare, de păstrare și de distribuție a informației, suportul material al bazelor de date și multe altele¹¹.

Însă, înainte de toate, asemenea pericole și amenințări vizează sistemele IT (întreprinderi, linii de producție, sisteme de aprovizionare cu

materiale strategice, infrastructuri de resurse și de piețe, institute de cercetări, sisteme de comunicații) dar și desfășurarea acțiunilor de conducere, comandă și coordonare a unităților care desfășoară acțiuni militare, a structurilor ce acționează pe frontul luptei antiteroriste, precum și a celor implicați în managementul situațiilor de urgență, care în ultimii ani depind și în România din ce în ce mai mult de tehnica de calcul și cea de comunicații.

Din categoria, mereu în extensie, a pericolelor și amenințărilor împotriva infrastructurilor critice ale ciber spațiului fac parte și următoarele: pericolele și amenințările rezultate din bătălia dintre marile firme pentru supremația IT, pentru resurse și pentru piețe; pericolele și amenințările asimetrice; dezvoltarea rețelelor subversive și neconvenționale IT; activitatea tot mai intensă a hackerilor; ciberterorismul¹².

Concluzii

Angajamentul total în războiul global împotriva terorismului, în noua eră a globalizării, precum și experiența câștigată în timpul operațiilor militare recente sau în desfășurare au determinat tendința de reorientare a forțelor armate spre războiul supertehnologizat și dependent de facilitățile industriale, precum și de cele oferite de infrastructurile critice moderne.

Infrastructurile critice au reprezentat permanent domeniul cel mai sensibil, cel mai vulnerabil al oricărui sistem și al oricărui proces. Infrastructurile critice vor avea întotdeauna un grad de vulnerabilitate ridicat, întrucât, de regulă, sunt primele vizate atunci când se urmărește destabilizarea și chiar distrugerea unui sistem sau unui proces.

Identificarea, optimizarea și securizarea infrastructurilor critice reprezintă o prioritate indiscutabilă pentru structurile care le gestionează sau, după caz, le coordonează, cât și pentru cei care urmăresc să atace, să destabilizeze și să le distrugă¹³.

În situația unor dereglări semnificative ale unor servicii și facilități indispensabile în activitatea zilnică a individului sau societății din care face parte, este ușor să înțelegem, fără detalii suplimentare, că infrastructurile critice se regăsesc sau chiar ele însele sunt în ansamblu, acele capacități de producție, servicii de urgență sau comu-

nitare și alte facilități administrative, destinate să asigure serviciile solicitate de societatea modernă, care prin întreruperea funcționării lor normale pot afecta modul de viață cotidiană a societății umane și mai ales pot genera vătămarea sau chiar distrugerea de vieți omenești.

Infrastructurile care operează la nivel național, continental sau global sunt din ce în ce mai dependente de alte infrastructuri și servicii, de surse și resurse energetice, de sisteme de înalt nivel tehnologic și de distribuție a informației, atât pe verticală cât și pe orizontală, către alte infrastructuri și servicii critice, vitale pentru comunitățile umane dispuse global.

În opinia specialiștilor, protecția infrastructurilor critice reprezintă, în peisajul cunoașterii umane, un domeniu al cărui conținut științific și operațional este relativ bine delimitat, dispunând de metode de cercetare specifice aflate la intersecția mai multor specialități, cum ar fi: securitate și apărare națională, managementul urgențelor civile, managementul riscului, apărarea împotriva efectelor dezastrelor, prevenirea criminalității și terorismului sau asigurarea siguranței și ordinii publice.

BIBLIOGRAFIE:

1. *The National Strategy to Secure Cyberspace*, February 2003, p. VII.
2. Directiva 2008/114/CE A Consiliului Uniunii Europene din 8 decembrie 2008.
3. Ordinul nr. 660 din 22 noiembrie 2005 al ministrului Economiei și Comerțului (privind aprobarea *Ghidului de identificarea elementelor de infrastructură critică din economie*).
4. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 98 din 03.11.2010 *privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice*-art.3, în Monitorul Oficial nr. 757/12.XI.2010.
5. Adrian VÂLCIU, Ion N.CHIUȚĂ, Elena ANGHEL, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Editura Electra, București, 2009.
6. Adrian V. Gheorghe, *Analiza de risc și de vulnerabilitate pentru infrastructurilor critice ale societății informatice-societate a cunoașterii*, Universitatea Politehnică București, România, Swiss Federal Institute of Technology (ETH) Zürich, Switzerland, e-mail: adrian.gheorghe@switzerland.org.

7. Dr.ing. Andriciuc RADU, *Pericole si amenințări la adresa infrastructurii critice naționale*; <http://andreivocila.wordpress.com/2010/08/28/pericole-si-amenintari-la-adresa-infrastructurii-critice-nationale/>.
8. Francisc TOBĂ, *Protecția infrastructurilor critice din perspectiva securității naționale, București, 03 noiembrie 2006*.
9. Dr. Grigore Alexandrescu, dr. Gheorghe Văduva - *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006*.
10. Mihaela ULIERU, Paul WORTHINGTON, *Adaptive risk management system (arms) for critical infrastructure protection*, Emergent Information Systems Laboratory, The University of Calgary; <http://www.cs.unb.ca/~ulieru/Publications/PubWeb/Ulieru-Worthington-Autonomic-corrected.doc>.
11. Executive Order Critical Infrastructure Protection, <http://www.fas.org/irp/offdocs/eol301htm>.
12. http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_Infrastructure_Protection.
13. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/10/20011016-12.html>.
14. http://www.cert-ro.eu/securitate_date/riscuri.html.
- 15.04.2011.
- 2 Adrian V. GHEORGHE, *Analiza de risc si de vulnerabilitate pentru infrastructurilor critice ale societatii informatice-societate a cunoasterii, Universitatea Politehnică București, România, Swiss Federal Institute of Technology (ETH) Zürich, Switzerland*.
- 3 <http://www.scribd.com/doc/49696541/3-Amenintari-La-Adresa-Infrastructurii-Critice>, accesat la 05.05.2011.
- 4 *Ibidem*.
- 5 Ordinul nr. 660 din 22 noiembrie 2005 al ministrului Economiei și Comerțului (privind aprobarea Ghidului de identificarea elementelor de infrastructură critică din economie).
- 6 *Ibidem*.
- 7 Adrian VĂLCIU, Ion N.CHIUȚĂ, Elena AN-GHEL, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice, Editura Electra, București, 2009, p.23*; http://www.topcursuri.ro/files/cursuri/33_Managementul%20riscului.pdf, accesat la 28.05.2011.
- 8 Dr. Grigore ALEXANDRESCU, Dr. Gheorghe VĂDUVA - *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.20*.
- 9 *Ibidem*, p. 32.
- 10 *Ibidem*, p. 30.
- 11 *Ibidem*, p. 35.
- 12 Dr.ing. Andriciuc RADU, *Pericole si amenintari la adresa infrastructurii critice nationale*; <http://andreivocila.wordpress.com/2010/08/28/pericole-si-amenintari-la-adresa-infrastructurii-critice-nationale/>
- 13 *Ibidem*.

NOTE:

1 <http://www.scribd.com/doc/49696541/3-Amenintari-La-Adresa-Infrastructurii-Critice>, accesat în

MULTIDIMENSIONALITATEA CÂMPULUI DE LUPTĂ MODERN ȘI O NOUĂ DIMENSIUNE STRATEGICĂ A CONFRUNTĂRII

Iulian ALISTAR*

În contextul general al globalizării, al liberalizării fluxurilor informaționale și accesului cvasi-instantaneu la mijloacele de comunicare, într-o societate în care producerea și consumul de informație reprezintă cel mai important tip de activitate există riscul ca din subiect al informării o populație să devină obiect al manipulării.

În societatea contemporană, informațională bazată pe cunoaștere, lupta modernă transcende din dimensiunile clasice, respectiv cea terestră, aeriană, navală și, într-o mai mică măsură cea spațială, în dimensiunea informațională, unde aceasta urmărește contracararea fluxurilor informaționale ostile și proiectarea în mod corect, proactiv și oportun a operațiilor și acțiunilor militare în fața unor audiențe locale, regionale sau internaționale. Lupta modernă este în mod accentuat o „luptă a ideilor” și ea se produce în contemporaneitate sub o nouă dimensiune a confruntării în care spațiul virtual, spațiul informațional este câmpul de luptă.

Cuvinte-cheie: spațiu informațional; comunicare strategică; influență socială; medii de socializare; opinie publică; manipulare; informare ostilă; război cibernetic.

Din perspectiva fenomenului militar contemporan noile evoluții spectaculoase din

domeniul tehnico-științific și presiunea crescută exercitată din direcția spațiului social (cu referire la rolul crescut al opiniei publice) au accentuat tendința de expansiune a mediului de desfășurare a acțiunilor militare într-o nouă dimensiune. Gradul crescut de disponibilitate a tehnicii moderne de prelucrare și transmitere a informațiilor, universalizarea mijloacelor de comunicare, apariția pieței Internet și a noilor medii de socializare fac ca riscurile și amenințările de natură asimetrică la adresa păcii, securității și stabilității să se înmulțească, acestea căpătând astăzi un caracter hibrid, asociat și generat inclusiv prin acțiuni în mediul informațional.¹ Internetul a fost folosit pentru a propaga ideile lui Bin Laden și a jihadului², a făcut posibile „revelațiile” Wiki Leaks și, alături de rețelele de telefonie mobilă, a facilitat organizarea mișcărilor de masă care au caracterizat revoluțiile recente din Nordul Africii și Orientul Mijlociu (2011).

O nouă și volatilă realitate creată de revoluția tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor stă acum și în atenția specialiștilor militari, context în care acțiunea în spațiul informațional se impune și atrage atenția ca o nouă dimensiune a câmpului de luptă modern declanșând nevoia de reacție și angajare a diferitelor structuri militare.

** Locotenent colonel Vasile Iulian ALISTAR (iulianalistar@yahoo.com) este doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I” din București și lucrează în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Influențare socială prin noile medii de socializare

În contextul general al globalizării, al liberalizării fluxurilor informaționale și accesului cvasi-instantaneu la mijloacele de comunicare, într-o societate în care producerea și consumul de informație este cel mai important tip de activitate există riscul ca, din subiect al informării, o populație, să devină obiect al manipularii.

Prin intermediul al SMS-urilor, emailurilor și al rețelelor de socializare moderne, apeluri multiple pentru a ieși în stradă și a protesta împotriva guvernelor locale au avut loc în Tunisia, Egipt, Libia, Siria, Yemen sau Bahrain, au fost programate mitinguri și proteste de amploare în piața Tahrir din Egipt, în Tripoli, Damasc sau Holms, au fost pregătite și coordonate evenimente precum „Ziua Martirilor” (06 mai 2011) sau manifestări de genul „Vinerea Furiei” (29 aprilie 2011), în Siria.³ Internetul și noile spații de socializare au substituit media tradițională, aservită și cenzurată de către regimurile totalitare și au devenit un mijloc influent de a schimba regimuri, de a înlătura dictaturi și dictatori.

Dacă, dintr-un anumit punct de vedere, acesta poate fi considerat un lucru pozitiv, libertatea de exprimare fiind astfel asigurată prin aportul mijloacelor moderne de comunicare care „scapă” unei cenzuri totale și totalitare, într-o altă perspectivă, exploatând apetența crescută pentru informare și propensiunea spre socializare a naturii umane, diverse structuri sau organizații criminale, prin acțiunea în spațiul informațional, pot afecta gradul de înțelegere și raportare la o anumită realitate a individului, grupului sau comunității, pot afecta și obnubila câmpul conștiinței și liberul arbitru al cetățeanului. În anonimatul virtual al rețelei, operând prin tehnici diverse în aplicații web de tipul Facebook, Twitter, bloguri personale, room chat-uri, producții multimedia de tipul You Tube ...etc., elemente criminale se pot acum coordona, se pot grupa sau regrupa și, tot aici, acțiunile sunt conduse și organizate pentru a atrage noi prozești, denaturând fapte și realități, favorizând transmiterea ostilă a informațiilor, a propagandei, teoriilor conspirației, incitărilor, zvonurilor și dezinformării. Comunitățile electronice (@communities) și site-urile web pot oferi anonimatul necesar în acțiunile de coordonare a acțiunilor anti-sociale și pot deveni de asemenea instrumente al propagandei servind

în lupta ideologică a terorismului, insurgenței sau separatismului.

Augusta Valeriani, profesor de Media, Conflicte și Politici Internaționale la Universitatea din Bologna, cercetător în domeniul New Media și specializat în regiunea Orientul Mijlociu, în lucrarea „Al Qaida și strategiile de comunicare”⁴ atrage atenția asupra „terorismului colaborativ”, facilitat de interacțiunea extinsă și anonimă prin intermediul mediului Internet. Ca un exemplu în acest sens, informația conform căreia, în Maroc, membrii forumului jihadist *Shumouk Al-Islam* au pregătit o listă cu oficialități care să devină ținte ale teroriștilor⁵ arată o manieră practică de coordonare a unor acțiuni folosind noile medii de socializare subliniind în același timp nevoia imperativă de monitorizare a acestora și demascare a intențiilor criminale, a retoricilor periculoase, revanșarde, revizioniste și care sădesc germenii unor conflicte viitoare.

În epoca globalizării și a societății informaționale bazate pe cunoaștere o populație generală poate fi abundent informată, dar în același timp influențată și manipulată. Așa cum remarcă unii specialiști militari, „fără a exclude războiul, perceput în accepțiunea clasică, conflictele viitoare, specifice erei post-industriale, vor fi treptat înlocuite cu cele caracteristice perioadei informatice. Acestea vor fi preponderent de natură asimetrică, incluzând acțiunea împotriva unor forțe atipice. Confruntările militare vor fi în general disproporționate din punct de vedere al potențialului tehnologic, caracterizate de acțiuni de tip clasic combinate cu cele informaționale.”⁶

În operațiile de reconstrucție, stabilizare și sprijin post-conflict, în spațiul social nou creat s-a văzut cum elemente reziduale ostile continuă să ducă o luptă de gherilă, o luptă ascunsă, un război al ideilor și de imagine opunând unei forțe militare superioare, forța opiniei publice. Lupta pentru a „informa” opinia publică și a obține suportul unei populații este acerbă, se duce cu toate resursele și prin toate mijloacele angajând structuri și tehnici multiple. De la acțiuni și mesaje de tip „*nightflyers*”, în Afganistan și până la deschiderea unei redacții de ziar în Irak⁷, de la mesajele Al Qaida postate pe Internet și înregistrări ale propagandei anti-occidentale care circulă liber în lumea musulmană, de la retorica imamilor și declarațiile în presă ale talibanilor spațiul informațional acomodează și devine un mediu prin care se conduc acțiuni

de influențare. Aici se pot perverti astăzi valori, adevăruri de credință și realități, se diseminează idei destabilizatoare, se fabrică informații și se modelează curente de opinii.

Într-un registru apropiat, legat de folosirea aplicațiilor Internet, lupta insurgenților din Afganistan și Irak (2004), terorismul și atacurile rețelei Al Qaida și altor grupări similare, inclusiv pirateria, capitalizează asupra accesului cvasigeneral și instantaneu la mijloacele și tehnologia informației, a posibilităților de informare în timp real și exploatează posibilitatea de a culege informații din spațiul virtual (site-uri mass media și de socializare) evaluând o serie de date din mediul local, regional sau internațional (politice, economice, legate de anumite evenimente ... etc.) pentru punerea în practică a unui interes criminal. Într-o altă idee, un studiu recent publicat de SUA, arată faptul că informațiile de pe Internet și programele acestuia, un exemplu este *Google maps*, au fost folosite de insurgenți în Irak pentru a-și planifica cât mai bine acțiunile din teren și pentru a plasa încărcături explozive⁸, acest lucru fiind posibil să se întâmple și în Afganistan, folosind la fel de bine talibanilor pentru a organiza ambuscade împotriva forțelor coaliției internaționale și poate servi, de asemenea, scopurilor piratilor somalezi.

Confruntarea modernă în spațiul informațional

În actualitatea contemporană presantă, uneori confuză și foarte mult exploatată mediatic, înainte, pe timpul și după desfășurarea unor misiuni/ operații militare la nivelul comenzilor politico-militare se face din ce în ce mai cunoscută nevoia de a comunica și informa societatea civilă în legătură cu scopul și acțiunea militară, cu manevrele militare și impactul acestora asupra mediului și vieții sociale. „Astăzi, confruntarea armată implică și o foarte consistentă și influentă dimensiune civilă, îndeosebi mediatică și de protecție a populației, infrastructurilor și valorilor.”⁹

Dacă populația nu este corect și oportun informată, dacă aceasta nu este protejată de zvonurile, dezinformările sau denaturările ce apar în mediul informațional, dacă forța militară nu acționează proactiv și energetic în aceeași măsură în spațiul social și în mass-media, populația neutră poate deveni, în mod nefericit, tolerantă sau chiar parte la acțiuni ostile.

În bătălia din mediul informațional, dusă pentru a obține sprijinul opiniei publice, în așa zisul război imagologic, victoria nu se mai înregistrează prin eliminarea fizică și supunerea adversarului ci prin „ocuparea minții lui”, a spațiului mental și ideologic cu acele reprezentări și convingeri care să-l facă din adversar, aliat. Experți militari afirmă că, „de regulă, în noul tip de confruntare, spațiul nu se cucerește, ci se controlează, realizând-se astfel supremația strategică.”¹⁰ În acest sens lupta modernă este în mod accentuat o „luptă a ideilor” și ea se produce în contemporaneitate sub o nouă dimensiune a confruntării în care, de asemenea, spațiul virtual, „spațiul informațional este câmpul de luptă.”¹¹ Aici, prin accentuarea stării de incertitudine privind identitatea agresorului și chiar a formei de agresiune, atunci când efectele vizează modificări nu atât în planul fizic, cât în cel psihologic (!), provocările sunt majore și impun pregătirea unui corp de specialiști care să decodifice valoarea socială a informației vehiculate și a mesajelor astfel articulate și diseminate.

În lupta împotriva terorismului, Marea Britanie a înființat, în anul 2007, structura guvernamentală *Reaserch Information and Communication Unit (RICU)*, unitate specializată a cărei misiune este aceea de “a asigura că Guvernul Regatului Unit comunică eficient pentru a reduce riscurile asociate terorismului...”. RICU asigură „diseminarea mesajelor către audiențele țintă, exploatează informațiile care pot expune și condamna terorismul în fața opiniei publice, dezvoltă campanii de influențare pe termen lung prin proiecția unor mesaje și idei către acele grupuri care pot simpatiza sau genera terorismul, evaluează continuu implicațiile progresului tehnologic și în special al mijloacelor de comunicare pentru a identifica modul în care acestea pot fi folosite pentru atingerea propriilor obiective în lupta contra-terorismului, dezvoltă analize, creează baze de date și monitorizează conținutul fluxurilor informaționale.”¹²

Întrucât spațiul informațional reprezintă principalul vector pentru a informa, influența și “câștiga” audiențe, monitorizarea și dominarea fluxurilor informaționale capătă valențe strategice și preocupă astăzi în egală măsură liderii politici, dar și pe cei militari.

În mediul complex al operațiilor și misiunilor militare la începutul secolului XXI rolul activităților de dialog, informare și comunicare este subliniat de către NATO în cadrul unei

modalități de acțiune puse sub semnul conceptului de comunicare strategică (StratCom).

Dezvoltată în lumina cadrului general al *operațiilor bazate pe efecte*¹³ (effects based operations), comunicarea strategică în mediul militar reprezintă un domeniu de cercetare și acțiune *relativ recent*¹⁴ care coordonează multiple funcții și specialități militare destinate pentru a desfășura acțiuni în *mediul informațional*.

Într-o abordare multidisciplinară și multidepartamentală, StratCom reafirmă importanța factorului cultural și valoarea strategică a comunicării în spațiul social urmărind în mod comprehensiv adaptarea consonantă a deciziilor factorului politico-militar din perspectiva mentalității, a credințelor și normelor culturale, a condițiilor socio-economice relevante pentru o populație aflată într-o anumită zonă de conflict. Actualitatea, valoarea și noutatea acestui construct rezidă în evaluarea și afirmarea semnificației strategice a spațiului social și punerea sub semnul necesității imperativul revalorizării și valorificării funcțiilor comunicării la toate cele trei niveluri ale acțiunii militare: strategic, operativ și tactic.¹⁵

În dimensiunea sa practică și acțională, StratCom reprezintă un proces de contracarare a fluxurilor informaționale ostile, un mod de proiectare corect, proactiv și oportun al operațiilor și acțiunilor militare în fața unor audiențe locale, regionale sau internaționale, un instrument de analiză și planificare în cadrul *abordării comprehensive*¹⁶ a securității.

Prin acțiunea în mediul informațional comunicarea strategică militară încearcă să contracareze aceste noi riscuri și amenințări și oferă un management al percepției publice realizat prin acțiunea sinergică a diferitelor instrumente de comunicare militare. În teatre de operații, precum Afganistan, Kosovo sau, așa cum a fost cazul în Libia, StratCom se operaționalizează astăzi în planuri și strategii de acțiune urmărind expunerea în circuitul informațional local, regional și internațional a scopurilor și obiectivelor politico-militare subordonat principiului transparenței și nevoii de a obține sprijinul unei populații. Urmare a acțiunii strategice în spațiul informațional (*a promovării canalelor de comunicare deschise de NATO, a site-urilor oficiale de pe Internet precum www.natochanneltv.com, www.nato.int, <http://www.facebook.com/NATO>, <http://twitter.com/nato>, <http://www.youtube.com/NATO>*), în situația de criză din Libia, NATO a primit de la

populație informații valoroase cu referire la locația forțelor pro-Ghaddafi (latitudine, longitudine) și alte informații strategice legate de punctele de comandă, sistemele și echipamentele militare ale forțelor regimului de la Tripoli.¹⁷

Văzută în același timp ca o strategie politică, dar și ca un instrument operațional, comunicarea strategică militară, așa cum a fost gândit și introdus conceptul de către NATO, reprezintă răspunsul specific al Alianței la caracteristicile prefigurate ale războiului în era informațională, în care lupta modernă transcede din dimensiunile clasice, respectiv cea terestră, aeriană, navală și, într-o mai mică măsură, cea spațială, într-o nouă dimensiune, dimensiunea informațională.

Spațiul informațional și războiul cibernetic

Într-o perspectivă sensibil diferită, dar operând în continuare în domeniul spațiului informațional, aducem în discuție și conceptul de *cyberwar*, prezentat în literatura de specialitate sub denotația de CNA – *computer network attack*.¹⁸

În sesiunile Conferinței privind Securitatea Împotriva Atacurilor Ciberneticice (*Cyber Security Conference*), desfășurată în SUA în perioada 18-19 martie 2010, într-o statistică se arăta că peste 120 de țări au capacitatea de a iniția atacuri ciberneticice și se subliniau în context restricțiile de natură juridică, respectiv faptul că „mijloacele de infrastructură critică ale unei țări nu trebuie să fie afectate de așa manieră, inconsistent cu legile conflictului armat și prevederile altor tratate și convenții care se exprimă în această direcție.”¹⁹ Atacurile ciberneticice pot fi orientate asupra punctelor de infrastructură critică și pot provoca în mod indirect distrugerii fizice semnificative, posibil în mod disproporționat și provocând un rău superfluu în raport cu obiectivele unei misiuni militare.

Față de această nouă formă de violență se manifestă o tendință evidentă a statelor în contemporaneitate de a o folosi atât în contextul unei operații militare, dar și în afara acesteia, pentru a intimidă, descuraja, afecta buna guvernare a altui stat sau pentru a spiona în interiorul acestuia. Acest lucru ridică multe semne de întrebare într-un cadru juridic puțin explicit, unde, în general, deoarece atacul pe web nu produce în mod direct pierderi în vieți omenești sau distrugerii fizice, implicit acesta nu este văzut ca formă de „utilizare a forței” sau „atac

armat”, sub incidența definiției dată *agresiunii*²⁰ de către Adunarea Generală a ONU și sancționat astfel în conformitate cu prevederile art.2(4) din Carta ONU²¹. În același timp, în situația în care comunitatea internațională se va pronunța cu privire la definirea unei agresiuni din perspectiva efectelor și mai puțin din perspectiva mijloacelor folosite, *atacul cibernetic*, atunci când produce pierderi și/sau distrugereri materiale cu implicații economice majore, poate fi interpretat ca o „formă de interferență sau încercări de amenințare împotriva personalității unui stat sau împotriva elementelor sale politice, economice sau culturale...”²² și atrage după sine acțiunea art.51 al documentului menționat anterior.²³

În rezonanță cu agresiunile de acest gen lansate asupra Estoniei (2007), Georgiei (2008), Coreei de Sud (2009) sau a unor mari corporații internaționale (2009 și 2010)²⁴, suntem de acord că acestea nu pot fi acceptate și tolerate iar, din acest punct de vedere contrazicem intenția potrivit căreia atacurile cibernetice pot deveni forme legale de coerciție încă din timp de pace. Deși această tendință există și se manifestă în raport cu evenimentele relatate, în lipsa oricărei inițiative de probatoriu internațional, riscul de a încuraja tacit acțiunile se accentuează din ce în ce mai mult.

Chiar și în „lipsa autorului”, mascată în practica diferiților actori, posibil agenți guvernamentali, non-statali, forțe neregulate, hackeri etc., atacurile cibernetice sunt condamnate din direcția *practicilor de prietenie și bună cooperare dintre state*²⁵, a Cartei ONU și a drepturilor omului.

F. Rusă încorporează în mod public și oficial, la nivelul doctrinei militare, necesitatea utilizării echipamentelor și sistemelor informatice pentru a evalua și a face prognoze cu privire la configurarea unor situații politico-militare, la nivel global și regional și, cu privire la natura relațiilor inter-statale în domeniul politico-militar.²⁶ Acest lucru poate presupune analiza, folosind mijloacele informatice, a fluxurilor de știri provenite din „surse deschise” (mass media), dar, în același timp, coroborat cu acuzațiile aduse Rusiei de către Georgia, privind atacul sistemelor informatice ale acesteia pe timpul războiului din 2008, cu suspiciunile comunității internaționale, legate de autorul atacurilor cibernetice asupra Estoniei (2007) și intenția Rusiei „de a neutraliza posibile amenințări militare utilizând mijloace politice, diplomatice și de altă natură”²⁷, poate să însemne inclusiv utilizarea sistemelor teh-

nice și a tehnologiei informației pentru a conduce atacuri cibernetice, cu atât mai periculoase, cu cât ele se pot desfășura asupra infrastructurii civile.

Dimensiunea informațională a câmpului de luptă modern se referă și la această formă de violență/ agresiune, față de care, recent (în cursul anului 2011), Statele Unite și NATO au promovat strategii, respectiv politici proprii privind apărarea cibernetică. NATO și statele membre au adoptat, în iunie 2011, o politică comună privind protecția propriilor rețele informatice, atât la nivelul structurii de comandă și control a Alianței, cât și la nivelul statelor membre, în fața unor asemenea amenințări, fără a dezvolta în acest sens și capacități active, de atac cibernetic.²⁸ SUA a elaborat o *strategie internațională pentru spațiul cibernetic*²⁹, care are la bază ideea de a realiza în cadrul dreptului internațional un corp de legi care să „urmărească pe cei care vor exploata sistemele online” în scopuri criminale. Statele Unite au în vedere încurajarea cooperării internaționale în acest domeniu, „cultivarea simțului responsabilității între state” și dezvoltarea unor acorduri bilaterale și multilaterale pentru a „promova în mod eficient politicile privind pedepsirea actelor criminale în spațiul cibernetic”³⁰, afirmând că „lumea digitală nu mai este de acum o frontieră fără legi ... este un loc unde regulile responsabilității, legii și comportamentului pașnic dintre state și între oameni au început să fie în vigoare.”³¹

Ideea generală referitor la reglementarea internațională privind utilizarea spațiului cibernetic are la bază Convenția de la Budapesta, o inițiativă a Uniunii Europene, care definește actele criminale în raport cu accesul și interceptările ilegale, interferența în bazele de date și în diferite sisteme, fraudele cu ajutorul calculatorului, publicațiile rasiste și propaganda xenofobă prin intermediul rețelilor și altele³², care coroborată cu politicile de prevenție dezvoltate de diferitele state națiuni și organizații poate să conducă la răspunderea penală și la descușurajarea acestui tip de agresiune la nivel global.

Concluzii

Acțiunile în mediul informațional sunt complexe și se realizează pe coordonatele amintite, care sugerează necesitatea adaptării și dezvoltarea unor capacități adecvate de contracarare a noilor tipuri de riscuri, amenințări și vulnerabilități pe linie de

securitate.

Pliat pe această perspectivă, acțiunile trebuie gândite proactiv și trebuie să se desfășoare într-un spectru complex și continuu care să vizeze, pe de o parte, protecția și securitatea sistemelor informatice, iar pe de altă parte, și poate mult mai important, să identifice și să combată eficient retoricile ostile, false și/sau agresive, dar și pe cele adevărate, prin însușirea obiectivă a criticilor și ajustarea în consecință a comportamentelor și acțiunilor.

În lupta contemporană a statelor națiuni pentru dezvoltare și influență, geopoliticile generale se cunosc, însă geostrategiile devin din ce în ce mai sofisticate, context în care, acțiunile în mediul informațional reprezintă o procedură modernă, cu implicații profunde, la nivel psihologic și al mentalului colectiv, susceptibil și construit pe baza unor influențe externe eterogene.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 „Mediul informațional este definit ca spațiul virtual și fizic în care informațiile sunt recepționate, procesate și transmise. Se constituie din informațiile în sine și sistemele informaționale.” (MC 422/3 – NATO *Military Policy on Information Operations*).

2 A se vedea Fatwa emise de Bin Laden, în 1996 și 1988, postate pe Internet. A se vedea Fatwa din 1988, disponibil la <http://www.fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>. Cu referire la propaganda ideologică, a se vedea <http://www.hotnews.ro/stiri-international-10111666-qaeda-difuzat-video-osama-bin-laden-ayman-zawahiri.htm>.

3 A se vedea în acest sens pe Facebook, pe Twitter, mesajele de incitare a populației și apelurile la greve și demonstrații făcute pe timpul revoluțiilor care au marcat ceea ce generic analiștii au numit „Primăvara Arabă”. A se vedea <http://www.facebook.com/Syrian.Revolution>, de asemenea, <http://www.facebook.com/Libyan.Revolution>, http://www.youtube.com/watch?v=4EUxhCWD_8s.

4 A se vedea <http://medmonitor.blogspot.com/> (25 iunie 2011) și <http://www.equilibri.net/>, (27.06.2011).

5 A se vedea *Global Jihad New* (pagina din 27.06.2011), disponibil la www.memrijtm.org.

6 ***, *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007, p.1.

7 Cu referire la editura ziarului *Al-Hawza* (Irak, 2004) patronată de liderului radical shiit Muqtada Al Sadr și închisă de administrația provizorie a Irakului pentru incitarea la violență împotriva trupelor coaliției militare internaționale din Irak.

8 A se vedea *Irregular Adversaries and Hybrid Threats. An Assessment – 2011*, U.S. Joint Forces Command Joint Irregular Warfare Center, p.10. Pe <http://publicintelligence.net/u-s-joint-irregular-warfare-center-irregular-adversaries-and-hybrid-threats-2011-assessment/>.

9 Eugen, BĂDĂLAN; Valentin, ARSENI; Gheorghe, VĂDUVA, *Strategie Militară Contemporană*, Editura CTEA, București, 2006, p. 35.

10 *Ibidem*, p.32.

11 STANLEY, A, McCHRISTAL (General, US Army), *COMISAF'S INITIAL ASSESSMENT*, International Security Assistance Force Headquarters, Kabul, Afganistan, 2009, 30 august, p.1-2, 2-3, Annex D, p.D-1.

12 A se vedea <http://security.homeoffice.gov.uk/about-us/about-the-directorat/RICU/index.html>.

13 „Operațiile bazate pe efecte, la nivel strategic, presupun folosirea capacităților militare în concordanță cu toate instrumentele de putere. La nivel operativ și tactic, implică combinarea selectivă a mijloacelor letale și non-letale, a celor chinetice și non-chinetice, pentru a crea acele efecte planificate care contribuie la îndeplinirea obiectivelor campaniei”, în *Strategia de Transformare a Armatei României*, București, 2007, cap. 4, pct. 4.3.

14 Politica NATO privind Comunicarea Strategică, document care stabilește cadrul doctrinar, strategic și operațional al conceptului în cadrul Alianței a fost emisă în septembrie 2009. A se vedea *NATO Strategic Communication Policy*, 29 septembrie 2009, PO (2009) 0141.

15 La nivel strategic, StratCom se operaționalizează, în NATO, prin acțiunea structurilor de diplomatie publică, de la nivelul NATO HQ și prin relațiile stabilite de înalți oficiali ai Alianței, cu statele membre și parteneri. La nivel operațional și tactic, StratCom se implementează prin acțiunea sinergică și coordonată a structurilor de operații informaționale, operații psihologice și relații publice. A se vedea Iulian ALISTAR, *Sensul și semnificația comunicării strategice în mediul militar, în Gândirea Militară Românească*, Statul Major General al Armatei României, București, Nr.2, 2011, p.119.

16 „O modalitate de a asigura un răspuns coordonat și coerent la o situație de criză a tuturor actorilor relevanți”, definiție dată în *NATO Comprehensive Operations Planning Directive - COPD*, martie, 2010, p.7-1. Această abordare marchează cooperarea extinsă internațională, state și organizații, militare și civili, pe linia asigurării unui climat internațional de stabilitate și securitate.

17 A se vedea <http://storify.com/antireb/list-of-tweets-sent-to-and-used-by-nato-to-bomb-tod>.

18 A se vedea *Allied Joint Doctrine for Information Operations*, AJP – 3.10, 2009, capitolul 1, pp. 1 – 11.

19 Jody, R, Westby, *Cyber warfare v. Cyber stability*, Cyber Security Conference, St. Mary's University School of Law, San Antonio, Texas, SUA, 18 - 19 march 2010. (A se vedea <https://www.stmarytx.edu/ctl/pdf/Westby.pdf>)

20 A se vedea Rezoluția 2131 a Adunării Generale a ONU, din 1965.

21 „Toți Membrii Organizației se vor abține, în relațiile lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.”

22 În Rezoluția 2131 a Adunării Generale a ONU, din 1965.

23 Cu referire la exercitarea „dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă...”.

24 Pe 27 aprilie 2007, website-urile administrației de la Talin/Estonia au fost ținta unui atac cibernetic care a paralizat administrația centrală, și indirect economia acestui stat pentru mai bine de două săptămâni; în iulie-august 2008, site-urile președinției și al televiziunii publice georgiene au fost supuse atacurilor electronice;

în iulie 2009, rețeaua web a ministerului apărării din Korea de Sud a fost supusă aceleiași forme de atac electronic; în 2009, și site-ul Google a fost victima unui astfel de atac.

25 Cu referire la G.A. 2625 (1970) - Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation Among States in Accordance with the Charter of the United Nations.

26 A se vedea *Russian Military Doctrine*, aprobată de președintele F.Ruse, Dmitri Medvedev, pe 05 februarie 2010, art.19, pct.a. (http://www.carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf.)

27 *Ibidem* 7, (pct.b).

28 A se vedea *NATO Policy on Cyberdefence* (08 iunie 2011) disponibil la http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_75195.htm.

29 A se vedea *International Strategy for Cyberspace*, SUA, mai, 2011.

30 *Ibidem*, p.19.

31 Barack Obama, *International Strategy for Cyberspace*, SUA, mai, 2011, *Cuvânt- înainte*.

32 A se vedea *Convention on Cybercrime*, Budapesta, 2001 și *Protocolul Adițional*, Strasburg, 2003.

POSSIBILE METODOLOGII DE EVALUARE A INTERVENȚIEI (PREVENȚIEI) ÎN CONDIȚII DE RISC EXTREM

*Dr. Gheorghe VĂDUVA**

Intervenția, în condiții de risc extrem, este foarte dificilă. De aceea, este nevoie de o evaluare foarte exactă a setului de provocări, pericole și amenințări și de vulnerabilități ale sistemelor și proceselor, care impun asumarea unui risc extrem. Cele mai eficiente metode de evaluare a riscului și a intervenției în condiții de risc extrem sunt: metoda evaluării după efecte și metoda evaluării după interacțiuni.

Cuvinte-cheie: intervenție; risc extrem; metodă; evaluare; efecte.

Metoda evaluării după efecte

Una dintre cele mai eficiente metode de evaluare a intervenției în situații de urgență este metoda evaluării după efecte. O astfel de metodă pornește de la impactul efectelor asupra cauzelor și acțiunilor. Calitatea și, evident, eficiența intervenției în situații de urgență este evaluată, în general, în următoarele coordonate:

- a) caracteristicile situației de urgență;
- b) gradul de pericol impus de fenomenul sau fenomenele care au generat situația de urgență;
- c) gradul de acuitate al amenințărilor identificate și evaluate, sensul și direcția acestor amenințări;
- d) gradul de vulnerabilitate a sistemelor, proceselor și infrastructurilor critice;
- e) gradul de risc al intervenției și repartitia lui pe componentele structurii sau structurilor de intervenție;
- f) sistemele de prioritați definite prin legi, acte

normative și cerute de caracteristicile situației de urgență;

- g) rezultatele planificate și așteptate;
- h) efectele generate.

Toate aceste elemente sunt importante și contează foarte mult în calitatea și eficiența intervenției. Dar o astfel de metodă de evaluare a intervenției trebuie să aibă în vedere, în primul rând efectele, în complexitatea lor. În această situație, efectele preced cauzele (cauzele intervenției) și generează reconfigurări ale intervenției în funcție de lanțurile de consecințe.

Iată, în Figura nr. 1 deosebirea dintre mai multe tipuri de intervenții (lineare, complexe sau bazate pe efecte).

Chiar dacă intervenția lineară (directă) pare mai simplă și, în consecință, mai eficientă, lucrurile nu sunt defel așa. Intervențiile în cazul urgențelor (calamități, dezastre, accidente tehnologice, sinistre etc.) sunt totdeauna dificile, au un grad de risc foarte ridicat și, dacă nu se au în vedere efectele în toată complexitatea lor (principale, secundare, colaterale, dorite, nedorite, planificate, spontane etc.), atunci eficiența intervenției va fi discutabilă. Pentru că, în toate fazele ei – de la reglementările și regulile de angajare, la planificarea și desfășurarea ei efectivă –, intervenția trebuie să aibă în vedere, deopotrivă, rezultatul dorit și efectul (lanțul de efecte) declanșat.

Un posibil algoritm de evaluare a unei intervenții în situații de urgență (SU) și, implicit, al elaborării unor grile de evaluare (pe componente,

** Gl. bg. (r.) dr. Gheorghe VĂDUVA (vaduvageorge@yahoo.fr) este cercetător științific gradul I la Institutul de Studii de Securitate din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir”.*

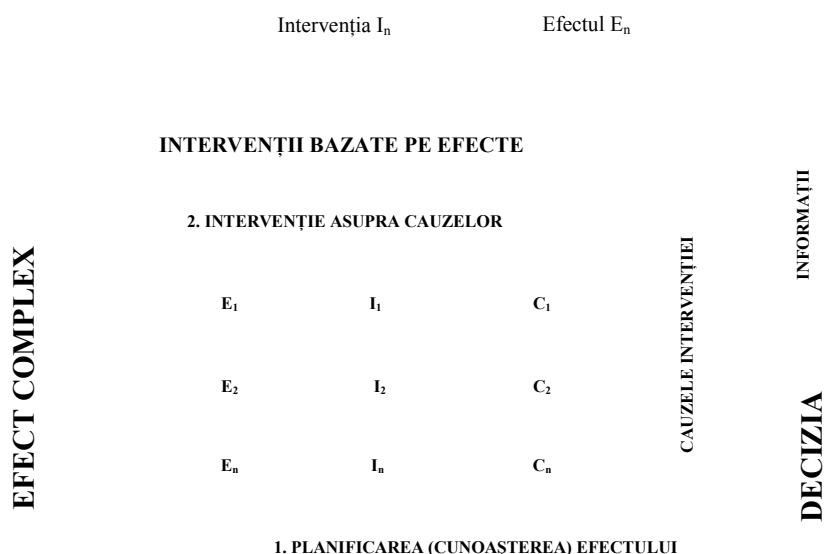

Figura nr. 1 – Deosebiri între diferite tipuri de intervenții

acțiuni, rezultate și efecte) se prezintă în Figura nr. 2.

În planificarea și efectuarea intervențiilor în situații de urgență, se cer avute în vedere efectele. Dar efectele nu sunt și nu pot fi evidente, nici în etapa planificării, nici chiar în cea a intervenției. Ele se cer prognozate, pe baza datelor existente, a precedentelor și, evident, a experienței planificatorului și managerului.

Metoda evaluării după interacțiuni

Avem, spre exemplu evenimentele de risc A, B și C. Potrivit unor precedente, unui set de indicatori, precum și efectelor preconizate sau produse, se pot identifica și evalua lanțurile de interacțiuni.

Aceste lanțuri de conexiuni și interacțiuni sunt foarte importante pentru evaluarea riscului asociat și a riscului impus în evenimentele de pericol extrem, dar și în toate celelalte evenimente care presupun un grad de risc al intervenției. De regulă, evenimentele care cer intervenția în condiții de risc își cumulează deopotrivă cauzele și efectele, astfel încât riscul tinde totdeauna către limita sa maximă.

Această cumulare este însă, de cele mai multe ori, aleatoare și, deci, imprevizibilă. Din acest motiv, calcularea riscului în condițiile în care evenimentele (cutremure, inundații, furtuni, avalanșe, dislocări de teren, ruperi de diguri etc., accidente industriale provocate sau amplificate de acestea) este foarte dificilă, dar absolut necesară, întrucât asigură o pre-evaluare a riscului.

Figura nr. 2 – Algoritm de evaluare a unei intervenții în situații de urgență

În caz contrar, riscul crește semnificativ, întrucât intervenția se face în necunoscut, în condiții de nesiguranță, care pot genera efecte dintre cele mai grave. Toate structurile de intervenție de urgență au în vedere astfel de situații în care cumularea cauzelor și efectelor generează riscuri extrem de mari. Cunoașterea și evaluarea din timp a acestora poate duce la reducerea nivelului de risc sau măcar la controlul riscului, ceea ce este foarte important atât pentru calitatea și eficiența intervenției, cât și pentru securitatea personalului din cadrul echipelor de intervenție.

Metode de elaborare a planurilor de urgență

Pentru elaborarea planurilor de intervenție în situații de urgență sunt necesare metodologii adecvate.

1. **Primul set de metode și metodologii** are drept scop **identificarea și analizarea pericolelor, amenințărilor, vulnerabilităților și riscurilor din situații de urgență**. Se disting aici cinci etape:

- **inventariere**: alcătuirea unor liste cu posibilele pericole, amenințări, vulnerabilități și riscuri (PAVR), a obiectivelor și obiectelor de risc, inclusiv

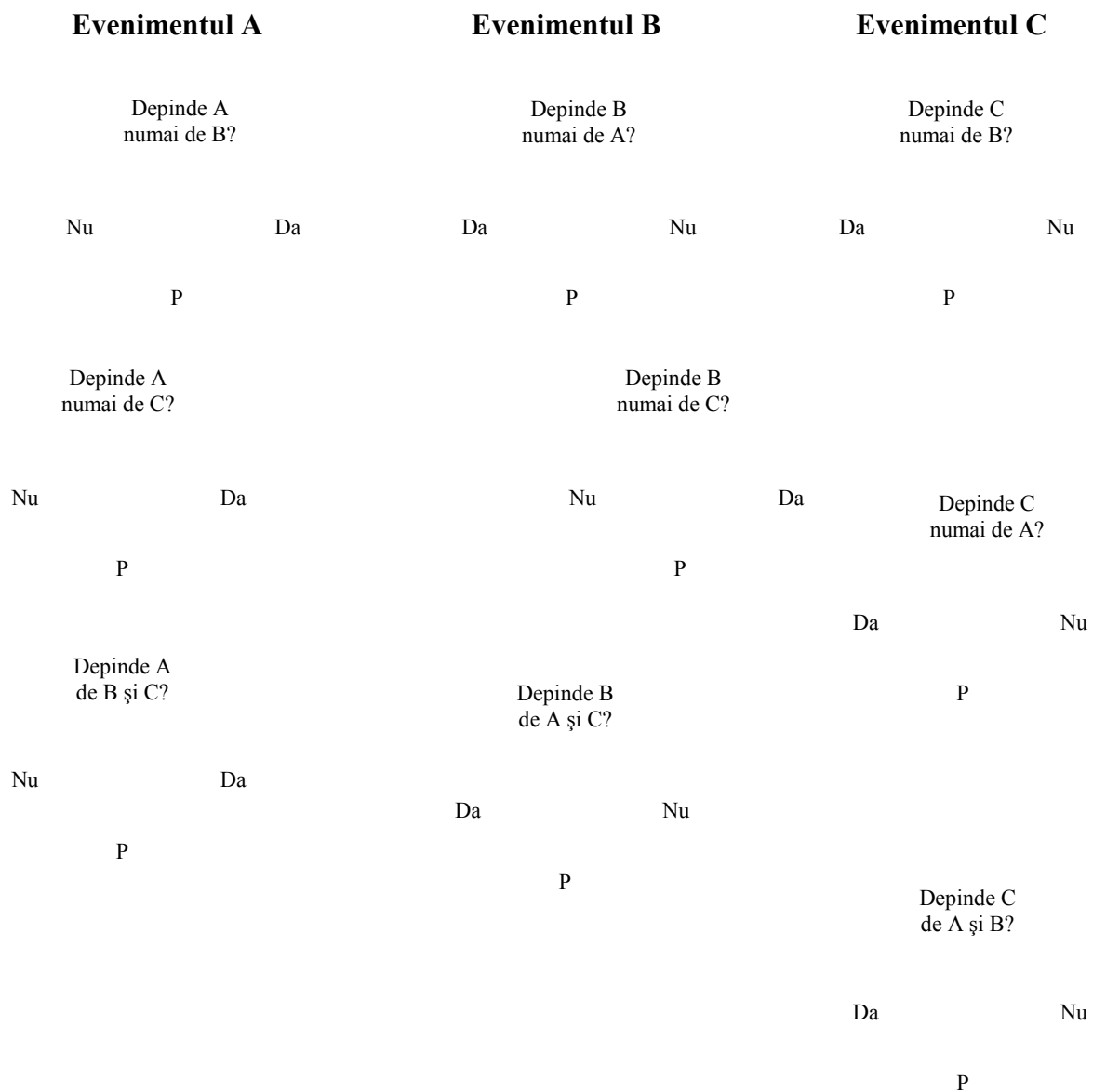

Figura nr. 3 – Lanțul de interacțiuni în situații de risc extrem

de risc extrem, pe cel puțin trei paliere: cauze ale situațiilor de urgență (exemplu: întreprinderile din industria chimică generatoare de pericole și amenințări tehnologice); factori stimulativi sau amplificatori (spre exemplu: infrastructurile nesigure, barajele, acumulările, lipsa unor sisteme de securitate eficiente din domeniul hidrologic); victime (din cauza inundațiilor, cutremurelor, accidentelor industriale, pene de curent etc.);

- **analiză**: analizarea pericolelor, amenințărilor, vulnerabilităților și riscurilor asociate acestora (exemplu: frecvența și intensitatea unor pericole naturale – cutremure, inundații, avalanșe, ploii torențiale, furtuni, ger, secetă etc.; decelarea din

cadrul pericolelor reale sau potențiale a celor care reprezintă amenințări directe; vulnerabilități: spre exemplu, analiza caracteristicilor unor infrastructuri cum ar fi viaductele de pe un tronson – lungime, capacitate, greutate suportată, vibrații, număr de vehicule pe oră, zi, an, număr de accidente etc.;

- **evaluare**: examinarea fiecărui pericol potențial, pe baza unor precedente, a fiecărei amenințări, a fiecărei vulnerabilități și a componentelor riscului impus, asumat sau doar prognozat (analiza se face separat, dar și în context, cu identificarea și evaluarea impactului asupra omului și comunității, a factorilor agravanți sau atenuanți etc.);

- **diagnosticare:** pe baza analizei și evaluării, pe o scală adecvată (dar unică), se stabilește nivelul de risc (spre exemplu: lipsa riscului; risc ușor, risc mediu, risc major, risc extrem), pentru fiecare categorie de pericole și amenințări, în funcție de gradul acestora și de nivelul de vulnerabilitate și de factorii agravați sau atenuanți;

- **prognozare:** pe baza analizei, evaluării, diagnosticării și a corelării rezultatelor, se elaborează prognoze cu privire la posibilitatea producerii unor evenimente de risc extrem în diferite zone, dar și referitor la efectele pe care acestea le pot genera (spre exemplu, ploile torențiale prognozate pentru următoarele trei zile în partea de est a țării ar putea produce inundații în județele Suceava, Iași, Bacău, Vrancea și Galați, îndeosebi pe râurile Prut, Jijia, Siret și afluenții acestuia).

2. Cel de-al doilea set de metode se referă la **planificarea acțiunii și reacției în evenimentele de risc extrem previzibile**, în funcție de nivelul de pericol și de amenințare și, evident, de nivelul riscului calculat (estimat). Aici, se disting trei componente importante:

- **planificarea acțiunii preventive:** în funcție de nivelul de pericol și de amenințare pe care-l prezintă prognozele cu privire la evenimente meteorologice și de altă natură previzibile, sau așteptate, de condițiile concrete, forțele și mijloacele la dispoziție și de resursele alocate, se elaborează un set de măsuri, care se actualizează în permanență (spre exemplu, pentru limitarea efectelor unui cutremur, a fost conceput, în țara noastră, un sistem de alertă prin care toate componentele de risc maxim, în astfel de situații – laboratoare, reactoare nucleare, trenuri, sisteme energetice, rețele de gaze naturale etc. – sunt avertizate imediat ce unda seismică a fost sesizată în epicentru și chiar oprite sau decuplate de la rețele, astfel încât să se prevină dezastrul);

- **planificarea intervenției:** se face din timp, pe variante și niveluri de pericol, de amenințare și, în consecință de risc, în funcție de politici, strategii, forțe, mijloace și resurse;

- **planificarea reacției:** reacția este strict condiționată de structura, amploarea și modul de desfășurare a evenimentului de risc și, din acest motiv, se cere organizată și planificată nu numai intervenția, ci și reacția; intervenția este o acțiune pentru rezolvarea unei situații creată de o provocare, un pericol, o amenințare sau pentru

acoperirea (compensarea) unei vulnerabilități, în timp ce reacția este o intervenție determinată de evenimentul în curs sau care s-a produs deja.

3. Cel de al treilea set de metode se referă la **planificarea modului de soluționare a efectelor**. Aici se au în vedere, de regulă, următoarele:

- **planificarea asistenței umanitare:** echipe de intervenții, locații pentru sinistrați, asigurarea cu apă, alimente, medicamente, transport, comunicații, probleme sociale etc.;

- **planificarea asistenței sanitare:** puncte de prim ajutor, asistența ambulatorie, intervenția spitalelor de campanie, modul de acțiune în sistemul medicinei de urgență (rețeaua spitalelor de urgență), decontaminarea apei și a surselor de hrană, prevenirea epidemiilor etc.

- **planificarea refacerii infrastructurilor critice strategice:** identificarea, inventarierea și evaluarea infrastructurilor afectate, stabilirea din timp a echipelor de intervenții, în funcție de specificul infrastructurilor, alocarea resurselor necesare;

- **planificarea acțiunilor ecologice:** identificarea și evaluarea efectelor produse asupra mediului, stabilirea din timp a echipelor de intervenție, fixarea mijloacelor și resurselor, stabilirea din timp de modalităților de acțiune.

Toate aceste metode de pregătire și întocmire a planurilor în urgențe, în condițiile riscului extrem, se bazează pe cunoașterea situației, pe existența unor structuri specializate și a unor elemente de infrastructuri adecvate, pe capacitatea sistemului de management al situațiilor de urgență și a sistemului de management al situațiilor de risc extrem, atunci când în dinamica situațiilor de urgență intervin și alte elemente de risc extrem care impun o analiză extinsă și o evaluare mai complexă a provocărilor, pericolelor și amenințărilor, precum și a vulnerabilităților care generează riscul extrem. Riscul extrem, ca orice risc de altfel, se definește pe intersecția dintre pericole (amenințări) și vulnerabilități. De regulă, cu cât vulnerabilitățile sunt mai mari, cu atât mai mare este și riscul.

Fiecare entitate își are și trebuie să-și aibă planul său de acțiune în cazul unor situații de risc extrem. În întreprinderi, firme și instituții există planuri de acțiune în caz de incendiu, la cutremure, la inundații, în cazul accidentelor tehnologice și ecologice. Dar metodele și algoritmi de întocmire și aplicare a acestor planuri nu diferă esențial de la o unitate la alta, de la un nivel la altul.

Figura nr 4 - Algoritm al elaborării planurilor de urgență

Un plan de intervenție nu este un scenariu, ci un algoritm, un mod de organizare a intervenției pe tipuri de situații, de urgențe, de risc, inclusiv de risc extrem. Planurile se cer coordonate. Ele trebuie să fie interoperabile, întrucât forțele, mijloacele, acțiunile și resursele sunt și trebuie să fie interoperabile.

Există, în toată lumea, o foarte bogată experiență în ceea ce privește metodologia elaborării planurilor de intervenție în situații de risc extrem. Pentru că, din totdeauna, omul a fost nevoit să intervină pentru a se proteja împotriva efectelor unor fenomene naturale amenințătoare și chiar împotriva efectelor propriei sale activități. Activitatea de protejare a omului, comunității și infrastructurilor împotriva efectelor dezastrelor și sinistrelor este însă foarte complexă și necesită o planificare, deopotrivă, inteligentă, riguroasă și suficient de flexibilă, pentru a permite adaptarea forțelor, mijloacelor, resurselor și acțiunilor la condițiile concrete ale evenimentelor. Aceste planuri nu sunt doar generale, adică la nivelul întregii țări (deși există și astfel de planuri), ci pentru fiecare categorie de risc, domeniu, pentru fiecare instituție, și chiar pentru fiecare entitate unde există oameni și valori, mai ales valori de patrimoniu. În Elveția, spre exemplu, există un **Consortiu de salvare a patrimoniului documentar în caz de catastrofă (CosaDoca)**. Acesta elaborează un **Plan de urgență** (pentru salvarea patrimoniului documentar în caz de catastrofă – incendii, inundații etc.), care are drept scop să-i ajute pe profesioniști să acționeze și reacționeze în mod eficient în cazul unor catastrofe care ar putea afecta patrimoniul documentar, adică Arhiva, Colecțiile și Biblioteca Centrală a Școlii Politehnice din Lausanne.²

Un plan de urgență, în concepție elvețiană, trebuie să cuprindă:

- propuneri de soluții în cazul unor catastrofe care se pot produce, îndeosebi incendii și inundații;
- definirea (stabilirea) responsabilităților asumate de factorii de intervenție implicați;
- configurarea intervențiilor la alertă și coordonarea operațiilor de salvare;
- prezentarea intervențiilor care vor fi efectuate asupra documentelor pentru a le stabili sau întreprinderea unor măsuri corective;
- indicarea criteriilor care se cer respectate pentru stabilirea priorităților de reperare, transport,

congelare și salvare a documentelor atinse de sinistru (foc, inundații);

- descrierea intervențiilor ulterioare sinistrului (congelare, liofilizare, restaurare etc.);
- indicarea procesului de restabilire a situației.

Planul de urgență cuprinde următoarele puncte principale:

- primele acțiuni la locul sinistrului (dezastrului, catastrofei, incendiului, inundației etc.);
- salvarea colecțiilor;
- acțiunilor post-catastrofă;
- evaluarea experienței.

Acest plan, ca multe altele, are o componentă generală, adică un algoritm de acțiune în cazul unui sinistru (incendii, inundații), și una specifică, în care sunt prevăzute forțele, mijloacele, resursele și acțiunile necesare pentru fiecare etapă a pregătirii și efectuării intervenției. Este foarte important ca forțele, mijloacele și resursele să fie cunoscute și pregătite din timp pentru toate tipurile de intervenții posibile, întrucât procesul intervenției cere nu doar rapiditate și curaj, ci și disciplină, rigoare și capacitate foarte ridicată de acțiune și de reacție. Iată, spre exemplu, cum arată schema generală a Planului de Salvare a Colecțiilor în caz de Catastrofă (incendiu sau inundații) al Bibliotecii cantonale și universitare din Lausanne.

Ordinea de prioritate: personalul; colecțiile; materialul și echipamentul.

Schema planului în caz de catastrofă este cea explicitată în Figura nr. 5.

Canadienii au creat o Echipă de Intervenții de Urgență (IERU) pentru Regiunea Atlanticului, dar și pentru alte regiuni. S-a pornit de la pericolele pe care le prezintă, spre exemplu, deversarea încărcăturilor unor petroliere în mare. În 1970, petrolierul *Areow* și-a deversat întreaga încărcătură în mare. Din analiza tuturor cazurilor de acest gen, s-a desprins concluzia că sunt necesare informații în timp util și consilierea unor specialiști în materie de mediu care să vină de la o singură sursă.

În 1973, structura de protecție Mediului din Canada a creat comitete naționale și regionale de consiliere asupra modului de prevenire în cazul urgențelor de mediu (accidentelor ecologice) și de pregătire a modului de intervenție. Aceste comitete sau „echipe” sunt formate din reprezentanți ai agențiilor federale și provinciale de la Protecția Mediului, ca și din reprezentanți ai Industriei.

Fiecare Comitet regional se cheamă Echipă regională de Intervenție în caz de urgență (URIU).

Figura nr. 5 – Schema planului în caz de catastrofă

IERU canadian intervine în următoarele tipuri de urgențe:

- deversare majoră de produse petroliere;
- deversare de substanțe periculoase pentru om și mediu;
- incendii sau explozii chimice;
- deversări grave de produse chimice sau de alți poluanți;
- orice deversare pe care autoritățile locale nu o pot soluționa din lipsă de echipamente;
- orice pericole pentru resursele naturale sau pentru proprietate;
- orice tip de deversare care amenință să treacă frontiera canadiană.

IERU are două mandate fundamentale: *planificarea și intervenția*.

Planificarea. Echipa de intervenție se reunește odată pe an pentru schimbul de informații științifice și tehnice privind unele probleme importante, cum ar fi planificarea și măsurile de urgență și tehnice de intervenție în cazul unor deversări. Tot aici și acum se stabilesc măsuri foarte concrete privind rolul fiecăruia pe tipuri ale intervenției de urgență.

Intervenția. În cadrul acestui mandat de intervenție, IERU acționează ca o echipă de specialiști care consiliază comandamentul local (OSC) pentru situații de urgență. Dacă poluarea este identificată, OSC vine de regulă din sectorul privat, dacă poluarea este necunoscută sau OSC-ul local nu poate soluționa problema, comanda este preluată de un OSC al unei agenții guvernamentale.

IERU și-a dovedit din plin utilitatea intervenind în numeroase situații de urgență, cum sunt, spre exemplu, naufragiul petrolierului Kurdistan din 1979 și erupția platformei de foraj Vinland din 1984. IERU a ajutat, de asemenea, agențiile provinciale cu ocazia incendiului de origine chimică de la Canning din 1984, incendiului de la BPC din Sydney din 1994 și incendiului de la antrepozitul de pesticide din Sussex, din același an.

Cu alte cuvinte, această echipă – ale cărei atribuții țin de consilierea de specialitate a celor care intervin – s-a dovedit deosebit de eficientă în intervenții de urgență.

BIBLIOGRAFIE:

1. *Schimbări climatice în România evidențiate în secolul XX*, <http://www.meteoromania.ro/index.php?id=405>, accesat la 19.02.2009.

2. Agenția Națională pentru Protecția Mediului, *Raport anual privind starea mediului în România pe anul 2007*, 2008, http://www.anpm.ro/Files/coperta%202007_200811253710181.pdf

3. *ESPON HyperAtlas*, http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/tools/912/index_EN.html.

4. ***, *Istoria secetei în România*, 20.06.2007, http://www.realitatea.net/istoria-secetei-in-romania_239557.html.

5. Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale, *Strategia națională privind reducerea efectelor secetei, prevenirea și combaterea degradării terenurilor și deșertificării, pe termen scurt, mediu și lung*, 2008.

6. BARBU, Ion și POPA, Ionel, *Monitorizarea riscului de apariție a secetei în pădurile din România*, în „Bucovina Forestieră”, anul IX, nr. 1-2/2003.

7. Conferința de presă cu tema „Evoluția fenomenului de secetă în anul 2009 și efectele în agricultură”, Administrația Națională de Meteorologie, 2009.

8. BĂLTEANU, Dan, *GIS Landslide Hazard Map of Romania. Tool for Disaster Management and Spatial Planning*, în „GIM International”, Vol. 23, Issue 4, Aprilie 2009, <http://www.gim-international.com>.

9. RADOANE, Maria, *Analiza hazardului alunecărilor de teren*, Note de curs, http://atlas.usv.ro/www/pagini_profesori/radoane/articole_rad/GA_PPT/Curs%203%20%20Analiza%20hazardului%20alunecarilor.ppt.

10. SCHMIDT-THOME, Philipp (edt.), *The Spatial Effects and Management of Natural and Technological Hazards in Europe ESPON 1.3.1*, ESPON, 2006.

11. MARA, Septimiu, *The Forest Fires in Romania*, în Alessandro G. Colombo și Ana Lisa Vetere Arellano (eds.), *Lessons Learnt from Forest Fire Disasters*, NEDIES Project, European Commission Joint Research Center, 2003.

12. United Nations, 2009 UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction, Published by the United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR), Geneva, Switzerland, May 2009.

13. J-M. Scheuren, O. le Polain de Waroux, R. Below, D. Guha-Sapir, S. Ponserre, *Annual Disaster Statistical Review: The Numbers and Trends 2007*, Center for Research on the

Epidemiology of Disasters (CRED), May 2008.

14. Joint UNEP/OCHA Environment Unit, *UN assessment mission - Cyanide Spill at Baia Mare*, March 2000, www.reliefweb.int/ocha_ol/programs/response/unesp/rombaiamare.html.

15. *Report of the International Task Force for Assessing the Baia Mare Accident*, 15 December 2000, p. 30, www.reliefweb.int/library/documents/eubaiamare.pdf.

16. www.cosadoca.ch, *Constortium de sauvetage du patrimoine documentaire en cas de catastrophe (CosaDoca)*.

17. FAO Corporate Document Repository, *The Role of Local Institutions in Reducing Vulnerability to Recurrent Natural Disasters and in Sustainable Livelihoods Development in High Risk Areas*, 2003, <http://www.fao.org/wairdocs/ad695e/ad695e04.htm>.

18. Disaster Management Trening Program, *Model for a National Disaster Management Structure, Preparedness Plan, and Supporting Legislation*, InnerWorks, 1998.

19. *FEMA Strategic Plan. Fiscal Years 2008-2013. The Nation's Preeminent Emergency Management and Preparedness Agency*, 2008.

20. United Nations, *Global Survey of Early Warning Systems*, 2006.

21. United Nations, *International Strategy for Disaster Reduction*, <http://www.unisdr.org/index.php>.

22. US Department of Homeland Security, *National Response Framework*, January 2008.

23. European Commission, European Civil Protection, *The Community mechanism for civil protection*, <http://ec.europa.eu/environment/civil/prote/mechanism.htm>.

24. HM Government, *Emergency Response and Recovery*, Second edition (Last updated 31.07.2009), November 2005.

25. UK Government, *Central government arrangements for responding to an emergency*, 31 March 2005, www.cabinetoffice.gov.uk/media/132685/conops.pdf.

26. Michael Niemeier, *Strengthening Disaster Preparedness: a German approach*, Conference of the Konrad-Adenauer-Stiftung and the Cabinet Information and Decision Support Center (CIDS), Cairo, 22 April 2009.

27. Ministère de l'Intérieur, de l'Outre-mer et des Collectivités Territoriales, *La Direction de la Sécurité civile, au cœur des situations d'urgence*, 14 Octobre 2009, www.interieur.gouv.fr/sections/a_1_interieur/defense_et_securite_civiles/presentation.

28. Daniela VALEA, *Contractul de parteneriat public-privat*, http://www.revcurentjur.ro/arhiva/attachments_200412/recjuridi041_23.pdf.

29. *Le contrat de partenariat public-privé*, http://entreprises.pwc.fr/Le-contrat-de-partenariat-public-privé_249.html.

30. *Parteneriatul public-privat soluție pentru un mai bun management al comunităților locale din România, ghid practic pentru consiliile județene*, <http://www.ipp.ro/daltmateriale/Partenariatul%20public%20privat%20ghid%20practic%20pt%20CJ.pdf>.

Lucrare realizată în cadrul proiectului de cercetare PROSTRACT „Cercetări interdisciplinare pentru proiectarea strategiilor economico-financiare de acțiune în evenimentele de risc extrem. Hazarde naturale și accidente tehnologice”.

NOTE:

1 www.cosadoca.ch, *Consortium de sauvetage du patrimoine documentaire en cas de catastrophe (CosaDoca)*.

EVALUAREA RISCULUI DE ACCIDENT INDUSTRIAL

*Dr. Cristian BĂHNĂREANU**

Accidentele industriale reprezintă un motiv de îngrijorare și preocupare pentru guvernele lumii, deoarece generează, an de an, importante pagube materiale și numeroase victime omenești. Ele apar, de regulă, atunci când se pierde controlul asupra tehnologiei și afectează direct și indirect procesele de dezvoltare economico-socială și de protecție a mediului și, implicit, securitatea națională.

Problematika acestui tip de accident devine tot mai complicată pe măsură ce, pe de o parte, infrastructurile și instalațiile existente se învechesc, ceea ce accentuează vulnerabilitățile, iar, pe de altă parte, tehnologia progresează, în timp ce măsurile de securitate nu țin totdeauna pasul cu noua gamă de riscuri, pericole și amenințări. Deși nu putem evita pe deplin accidentele industriale, analiza și evaluarea nivelurilor de risc poate constitui o metodă eficientă prin care să prevenim și minimizăm impactul lor.

Cuvinte-cheie: accident industrial; securitate; risc industrial; pericol și amenințare industrială; evaluare risc industrial.

Riscul de natură industrială

Riscul de natură industrială nu poate fi conceptualizat ca un fenomen obiectiv, cuantificabil și independent. El înseamnă mai mult decât un număr, o probabilitate și este consecința acțiunii umane în domenii diverse, precum: producția de energie nucleară, activitatea în complexe chimice, călătoria cu avionul, sau chiar fumatul în locuri

nepermise. Trecerea de la hazard la accident se face doar în condițiile în care riscul ca un pericol sau o amenințare de natură industrială să afecteze un areal vulnerabil se concretizează.

Problematika riscului poate varia fundamental în funcție de: amploarea riscului în timp și spațiu; incertitudinea cu privire la amploarea, caracterul și magnitudinea sa, și relevanța societală a acțiunii de inducere a riscului. De exemplu, riscurile de natură industrială care se iau în considerare la nivel național pentru clasificarea unităților administrativ-teritoriale, instituțiilor publice și operatorilor economici din punct de vedere al protecției civile sunt grupate astfel:

- accidente chimice;
- accidente nucleare;
- incendii de masă;
- accidente grave pe căi de transport;
- eșecul utilităților publice¹.

Evaluarea riscului de natură industrială reprezintă o întreprindere laborioasă prin care se estimează probabilitatea și gravitatea unui accident industrial și se stabilesc măsurile necesare de prevenire și reducere a unor astfel de evenimente. Etapa evaluării riscului industrial este ultima dintr-un șir de acțiuni: identificarea pericolelor/amenințărilor de natură industrială, evaluarea pericolelor/amenințărilor de natură industrială, analiza riscului industrial, evaluarea riscului industrial.

** Dr. Cristian BĂHNĂREANU (cristibahnareanu@gmail.com) este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.*

Pericole și amenințări de natură industrială și vulnerabilitățile la acestea

Sistemele tehnologice sunt vulnerabile și de aceea în societățile moderne ce funcționează cu sisteme tot mai extinse, complexe și interdependente, astfel de accidente au devenit ceva „normal”². Prin urmare, multitudinea de elemente implicate în desfășurarea și gestionarea unui accident industrial, precum segmente sociale, forțe și grupări locale, structuri militare și civil-militare, organizații naționale și internaționale, agenți economici, mass-media, societatea civilă, persoane etc., duce, inerent, la apariția sau amplificarea unor pericole, amenințări, riscuri și vulnerabilități de natură diversă și face aproape imposibilă adoptarea unor poziții comune în cursul acțiunii.

Identificarea și gestionarea acestor pericole și amenințări de natură industrială și vulnerabilitățile la acestea permit, pe de o parte, clarificarea disfuncționalităților apărute la un moment dat în sistem, iar, pe de altă parte, adoptarea unor măsuri de eliminare a acestora și de generalizare a aspectelor pozitive. Apariția în cursul acțiunilor de gestionare a unor pericole, amenințări și riscuri cu totul noi obligă factorii de decizie și structurile implicate la adaptarea permanentă atât a tipologiei și metodologiilor de evaluare a acestora, cât și a strategiilor, misiunilor și procedurilor de acțiune.

În general, pericolul sau amenințarea de natură industrială este asociată cu o circumstanță, un eveniment sau o persoană care dispune de potențialul de a afecta un sistem prin distrugere, modificare, blocare, divulgare, greșeli, erori și omisiuni etc. Pericolele și amenințările de natură industrială ce pot apărea la un moment dat decurg, în principal, din modificarea unor parametri, stări și comportamente considerate normale, precum:

- creșterea nivelului de poluare a aerului;
- creșterea nivelului de contaminare a apei și solului;
- creșterea nivelului de radiație;
- creșterea nivelului de intoxicații/otrăviri;
- scăpări/scurgeri de gaze și alte substanțe periculoase;
- gestionarea defectuoasă a deșeurilor;
- slăbirea integrității structurale a unor categorii de infrastructuri critice;
- alte pericole și amenințări mai puțin „vizibile” prin metodele uzuale de detectare.

Pericolele/amenințările industriale au potențialul de a produce dezastru de aceeași

natură doar atunci când interferează cu populația vulnerabilă, afectând viața și activitățile umane, proprietatea și mediul. În opinia noastră, cea mai bună abordare de a preveni și reduce efectele unui accident industrial constă în:

- identificarea tuturor pericolelor și amenințărilor imaginabile la adresa sistemului respectiv;
- stabilirea posibilelor consecințe ale fiecărui pericol/fiecărei amenințări identificate;
- stabilirea posibilelor reacții/acțiuni de prevenire sau reducerea efectelor fiecărei consecințe.

Vulnerabilitatea nu poate fi analizată fără a ține cont de tipul de tehnologie implicat. De exemplu, combinatele chimice sunt vulnerabile la defecțiuni, centralele nucleare sunt subiect al topirii miezului reactorului, al atacurilor teroriste și militare, sistemele informatice – la diferite feluri de erori etc. De asemenea, trebuie ținut cont de amploarea dezastrului care se poate produce: defectarea unui aparat medical poate afecta doar un pacient sau un număr mic de pacienți; accidentul aviatic poate duce la moartea echipajului și a unui număr mai mic sau mai mare de pasageri; procesul de reducere a stratului de ozon afectează populația la nivel global prin creșterea gradului de apariție a cancerului de piele. Cu toate acestea, analiza vulnerabilității după acest criteriu nu e foarte precisă, deoarece un accident rutier poate ucide câțiva oameni, însă, la nivel global, astfel de accidente duc la moartea a zeci de mii de oameni în fiecare an.

Prin urmare, metoda cea mai eficientă pentru a reduce riscul producerii unor astfel de accidente o reprezintă clasificarea vulnerabilităților după tipul de problemă ce le cauzează, precum: greșeli, omisiuni și erori umane; avarii mecanice; erori și defecte de proiectare; complexitate excesivă. Totuși, măsurile de protecție și securitate nu pot îngloba anumite reacții neanticipate, posibilele defecte/deficiențe ascunse, erorile umane sau greșelile colective.

Impactul riscului și accidentului industrial

În opinia experților Centrului belgian de Cercetare asupra Epidemiologiei Dezastrelor (CRED)³, accidentul industrial reprezintă eveniment tehnologic – poluare chimică, prăbușire, explozie, incendiu, deversare de petrol, scurgere de gaze, intoxicație/otrăvire, radiație, altele – care implică construcțiile industriale (de exemplu, uzine). Un eveniment de acest tip este considerat dezastru dacă se îndeplinește unul din următoarele

Perioada Tip eveniment asimetric		Ultimii 111 ani (1900-2010)	Ultimii 100 de ani (1911-2010)	Ultimii 50 de ani (1961- 2010)	Ultimii 10 ani (2001- 2010)	Ultimii 2 ani (2009- 2010)	Ultimul an (2010)
Accident industrial	Poluare chimică	2	2	2	0	0	0
	Prăbușire	1	1	1	0	0	0
	Explozie	2	2	2	1	0	0
	Incendiu	0	0	0	0	0	0
	Deversare de petrol	0	0	0	0	0	0
	Scurgere de gaze	0	0	0	0	0	0
	Intoxicație/ otrăvire	1	1	1	1	0	0
	Radiație	0	0	0	0	0	0
	Altele	0	0	0	0	0	0

Tabel nr. 1: Numărul de accidente industriale ce au avut loc în România (1900-2010)

Sursa: Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), EM-DAT: The International Disaster Database, 2011, Université catholique de Louvain, Brussels, Belgium, www.emdat.be/disaster-list

criterii: cel puțin 10 victime, cel puțin 100 de persoane afectate, se declară starea de urgență, se solicită asistență internațională.

Accidentele industriale, procedurile periculoase, avariile/defectele de infrastructură sau anumite activități umane și riscurile asociate acestora produc adeseori efecte dramatice, precum pierderi sau vătămări de vieți omenești, distrugerii ale proprietății publice și/sau private, grave probleme economice și sociale sau degradarea mediului. Pe plan mondial, riscul de accident industrial a crescut de la an la an. România nu face excepție, rata accidentelor sporind mai ales după anii '90, când au fost re tehnologizate și modernizate o serie de întreprinderi și societăți industriale.

România s-a confruntat, în perioada 1900-2010, cu aproximativ 23 de dezastre de natură tehnologică, care au inclus 6 accidente industriale, 15 accidente de transport și 2 accidente de altă natură. Tabloul detaliat al evenimentelor de natură industrială care au avut loc pe teritoriul țării noastre se prezintă ca în Tabelul nr. 1.

Din analiza acestor date, pe baza metodei tabelor de frecvență⁴, putem spune că țara noastră este expusă în următorii ani la evenimente asimetrice de natură tehnologică, astfel:

- explozie și intoxicație/otrăvire – probabilă în următorii 10 ani;
- prăbușire și intoxicație/otrăvire – posibilă în următorii 50 de ani;
- poluare chimică și explozie – posibilă în următorii 50-100 de ani.

Accidentul industrial afectează într-o măsură mai mare sau mai mică: populația, flora și fauna; solul, apa, aerul și cadrul natural; interacțiunile dintre primele două categorii; bunurile materiale și patrimoniul cultural, inclusiv monumentele istorice⁵. Prin urmare, impactul unor astfel de accidente se concentrează cu precădere în sfera economico-financiară, socială, ecologică, dar și asupra infrastructurilor critice.

Impactul economico-financiar constă în pagubele care se produc efectiv în urma unui accident și care pot fi directe – distrugerii și deteriorări de edificii, construcții, rețele de comunicații, utilaje tehnologice și alte infrastructuri ale obiectivelor industriale; pierderi înregistrate de economia națională din cauza întreruperii activității agenților economici afectați direct de accident; costuri ale lucrărilor de intervenție, evacuare și ajutorare etc. – și indirecte – pierderi înregistrate de economia națională din cauza perturbării activității agenților

economici neafecțați de accidentul respectiv, dar care sunt dependenți de agenții economici afectați direct de accident; pagube potențiale date de diferențele dintre rezultatele activităților care s-ar desfășura pe un anumit teren neafectat de un accident industrial și rezultatele activităților care se desfășoară efectiv pe terenul afectat de accident etc.

Impactul social al unui accident industrial este mai greu de identificat/cuantificat și prezintă o gravitate mult mai mare, cu implicații directe asupra nivelului general de trai al angajaților și familiilor acestora, dar și a populației afectate. De asemenea, un astfel de accident ar putea afecta mediul pentru o perioadă îndelungată de timp, a cărui refacere va necesita eforturi și costuri materiale și financiare semnificative.

În opinia noastră, cele mai importante efecte ale unui accident industrial și riscuri asociate la nivel economico-financiar, social, ecologic și infrastructural, cu impact puternic asupra securității naționale, ar putea fi:

- **economico-financiar:** întreruperea sau restrângerea activității și producției la obiectivul industrial în cauză; scăderea productivității și competitivității; perturbarea activității altor agenți economici ce sunt dependenți de funcționarea obiectivului industrial afectat; aplicarea unor penalități din cauza incapacității de a derula contractele și onora comenzile angajate; reducerea veniturilor unor agenți economici implicați direct sau indirect, precum și a angajaților lor; creșterea șomajului și a sărăciei în zona afectată; scăderea investițiilor; creșterea costurilor acțiunilor de intervenție, a măsurilor de salvare/evacuare a angajaților, persoanelor și animalelor din perimetrul afectat și a asistenței medicale; creșterea pierderilor legate de scoaterea unor terenuri agricole, pășuni și păduri din uz și închiderea unor facilități agricole și industriale, precum și sporirea costurilor cu fertilizatori, aditivi sau procese speciale de însămânțare;

- **social:** degradarea sănătății personalului obiectivului industrial și a populației vulnerabile din apropierea amplasamentului, ce se poate cuantifica prin numărul de victime, răniți etc.; sporirea nivelului de stres, demoralizării și afecțiunilor psihice cauzate de șocul psihologic; creșterea riscului de producere și propagare a bolilor endemice; înmulțirea numărului de renunțări la locul de muncă respectiv, precum

și a pensionărilor pe caz de boală profesională sau incapacitate de muncă; majorarea costurilor legate de asigurări de sănătate și protecția muncii; creșterea costurilor de calificare a unor angajați noi; mărirea costurilor legate de strămutarea unor populații, construcția de noi locuințe și a infrastructurii adiacente; sporirea costurilor legate de măsuri de prevenire și de pregătire a populației vulnerabile;

- **ecologic:** modificarea sau distrugerea florei și faunei zonale, atât terestră, cât și acvatică; modificarea calității aerului și apelor de suprafață și subterane; schimbarea calităților fizico-chimice ale solului; creșterea numărului de păsări și animale ucise sau afectate; înmulțirea numărului de specii de plante distruse sau afectate; sporirea mărimii suprafeței de plantații/culturi, pășuni și păduri afectată;

- **infrastructural:** distrugerea unui număr de utilaje, echipamente, edificii, construcții, rețele de comunicații și de transport și alte infrastructuri industriale; perturbarea funcționării altor infrastructuri interconectate; creșterea costurilor cu repararea/înlocuirea infrastructurilor afectate; mărirea costurilor cu relocarea unor infrastructuri industriale; sporirea costurilor cu proiectarea/construcția altor infrastructuri industriale mai sigure.

După ce aceste efecte s-au produs și s-au activat planurile de urgență și acțiunile de intervenție, urmează o perioadă de tranziție în care sunt implementate o serie de măsuri tehnice și administrative menite să controleze eventualele riscuri reziduale la adresa populației, să diminueze în caz de nevoie pagubele fizice și de sănătate sau să refacă mediul și să reorganizeze activitățile sociale. În această perioadă, sectorul/zona afectată își revine progresiv și se reîntoarce la normalitate.

Implementarea unor măsuri relativ simple ce vizează mediul de lucru, activitățile și sarcinile zilnice, sistemele de siguranță și comportamentul angajaților ar putea reduce semnificativ, într-o perioadă relativ scurtă de timp, rata accidentelor în ramurile industriale cu grad mare de risc. Totuși, credem că problema reducerii numărului de accidente industriale trebuie abordată sistematic și, de aceea, este nevoie de crearea și dezvoltarea în cadrul societății și la locul de muncă a unei autentice culturi de prevenire.

Analiza și evaluarea riscului de natură industrială

În practica internațională, există trei metode generale de evaluări de risc: calitative, semi-cantitative și cantitative. Metodele de evaluare calitativă folosesc calificative pentru a descrie amploarea posibilelor consecințe și probabilitatea apariției lor. În metodele de evaluare semi-cantitative se utilizează scale calitative. Metodele de evaluare cantitative folosesc valori numerice atât pentru consecințe, cât și pentru probabilitatea lor de apariție⁶.

Un algoritm simplu de analiză și evaluare a riscului industrial este prezentat în „Convenția asupra efectelor transfrontaliere ale accidentelor industriale”⁷, astfel:

A. Pentru planificarea de urgență:

01. Cantitățile și proprietățile substanțelor periculoase ce există în obiectivul industrial;

02. Scenarii sumare ale unor posibile accidente industriale ce derivă din activitățile periculoase, inclusiv posibilitatea de producere;

03. Pentru fiecare scenariu:

a. Cantitatea de substanțe necesară pentru producerea accidentului;

b. Extinderea și severitatea consecințelor atât pentru oameni, cât și pentru mediu, în condiții favorabile și nefavorabile, inclusiv întinderea zonelor afectate;

c. Perioada de timp în care un eveniment declanșator se poate dezvolta într-un accident industrial;

01. Mărimea și distribuția populației din vecinătate, inclusiv orice concentrări de oameni ce se pot afla în zona periculoasă;

02. Vârsta, mobilitatea și susceptibilitatea populației respective;

B. Procesul de luare a deciziilor:

03. Severitatea vătămarilor și pagubelor aduse oamenilor și mediului, în funcție de natura și circumstanțele producerii accidentului;

04. Distanța față de amplasamentul unde se desfășoară activitatea periculoasă la care efectele negative asupra oamenilor și mediului ale unui eventual accident industrial sunt în limite normale;

05. Aceleași informații sunt necesare nu numai pentru o eventuală situație din prezent, ci și pentru evoluțiile viitoare planificate sau previzibile;

C. Informarea populației:

06. Populația care ar putea fi afectată de un accident industrial;

D. Măsuri preventive:

07. Condițiile și cantitățile în care materialele periculoase sunt manipulate;

08. Lista scenariilor pentru tipurile de accidente industriale cu efecte serioase, pentru a include exemple care să acopere întregul spectru de incidente și posibilitatea unor efecte din activități adiacente;

09. Pentru fiecare scenariu, o descriere a evenimentelor ce ar putea declanșa un accident industrial și pașii care duc la escaladare;

10. Evaluarea, cel puțin în termeni generali, a posibilității producerii fiecărui pas, luând în considerare cele stipulate la punctul 14;

11. Descrierea măsurilor preventive în termeni de echipamente și proceduri destinate minimizării posibilității producerii fiecărui pas;

12. Evaluarea efectelor pe care abaterile de la condițiile normale de operare le-ar putea avea și procedurile rezultante de stopare în siguranță a activității periculoase sau a oricărei părți a acesteia în caz de urgență, precum și necesitatea pregătirii personalului pentru a se asigura că potențialele devieri majore sunt recunoscute în fazele inițiale și sunt luate măsurile necesare;

13. Evaluarea măsurii la care modificările, lucrările de reparații și mentenanță a activității periculoase ar putea pune în pericol măsurile de control și procedurile rezultante pentru a se asigura că este menținut controlul.

La o primă vedere, este dificil de stabilit ce metodologie și proceduri de evaluare a riscului industrial sunt cele mai eficiente. În opinia noastră, cea mai bună abordare trebuie să aibă la bază ideea că trebuie să existe/să fie luate măsuri de protejare a populației, florei, faunei, solului, apei, aerului, cadrului natural, bunurilor materiale și patrimoniului cultural, care să fie suficiente în cazul unui accident industrial considerat a fi cel mai grav.

Aceasta se realizează prin evaluarea consecințelor celui mai grav scenariu posibil de accident industrial, astfel:

• ***Înainte de producerea accidentului industrial:***

– dezvoltarea unor metodologii de cuantificare a impactului pericolului/amenințării în raport cu scenariile posibile de accident, cu ajutorul unor analize de risc a facilităților industriale, bazate pe probabilitate;

– evaluarea și reducerea vulnerabilității

activităților industriale la amenințările externe (naturale sau produse de om);

– standardizarea metodologiilor de identificare, ierarhizare și cartografiere a activelor umane și structurale expuse consecințelor unui accident industrial, cu ajutorul metodelor de evaluare a vulnerabilității;

– dezvoltarea unor reguli de planificare teritorială pentru a reduce expunerea populației la pericolele/amenințările industriale;

– stabilirea unui dialog industrie-stat-societate și a unor protocoale guvernamentale pentru a spori gradul de acceptare publică a riscurilor industriale, cu ajutorul modelării și sprijinirii procesului de luare a deciziilor;

• **În timpul accidentului industrial:**

– activarea planurilor și procedurilor de gestionare a accidentelor industriale și altor situații de urgență;

• **După producerea accidentului industrial:**

– stabilirea și organizarea planificării pentru situații de urgență pentru continuarea activităților industriale;

– însușirea lecțiilor din gestionarea accidentelor, crizelor sau dezastrelor majore;

– actualizarea regulilor de planificare teritorială conform lecțiilor învățate.

Scopul final al analizei și evaluării riscului este de a opera fără impunerea unui risc posibil personalului din obiectivul industrial respectiv sau populației din vecinătatea amplasamentului. Pentru atingerea acestui obiectiv, se implementează tehnologie ultramodernă și măsuri de siguranță suplimentare la obiectivul industrial, pentru a restrânge consecințele unui accident posibil în interiorul amplasamentului.

Rezultatele evaluării nivelurilor de risc, alături de un cadru legislativ adecvat, ar trebui să stimuleze cointeresarea autorităților locale și agenților economici să facă toate eforturile pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de mediu, respectiv să ia toate măsurile necesare pentru trecerea de la niveluri mari de risc la niveluri inferioare, acceptabile.

Concluzii

Importanța accidentelor industriale a sporit odată cu dezvoltarea activităților economico-sociale, pe măsură ce noile progrese ale științei și tehnologiei sunt asimilate, ceea ce duce la

transformări ale materialelor și proceselor industriale și accentuează vulnerabilitățile. Ele perturbă grav funcționarea societății prin generarea unui număr tot mai mare de victime omenești, pagube materiale și distrugerii ale mediului. Aceste efecte depășesc adeseori capacitatea comunității de a reacționa eficient prin folosirea resurselor locale, fiind necesare intervenții și ajutoare pe plan național, regional și internațional.

Deși nu putem evita în totalitate accidentele industriale, dispunem de suficiente mijloace prin care să prevenim și să minimizăm impactul lor. La urma urmei, riscurile industriale se concretizează în accidente numai în cazul în care comunitățile care pot fi afectate nu sunt pregătite să le facă față. Astfel, evaluarea nivelurilor de risc, ale pericolelor și amenințărilor de natură industrială și a vulnerabilităților la acestea contribuie la luarea unor decizii mai bine fundamentate referitoare la acțiunile de pregătire a populației, reducerea pagubelor și reabilitarea regiunilor afectate de astfel de evenimente.

Având în vedere impactul pe care îl are acest tip de accidente asupra populației, proprietății publice și/sau private, valorilor materiale și culturale și mediului, credem că se impune abordarea integrată a acestui domeniu deosebit de sensibil și complex și demararea unui proces de elaborare, adoptare și implementare a unor reglementări specifice privind prevenirea, protecția și intervenția în situații de urgență cauzate de accidente industriale. La nivel național, sunt necesare eforturi mult mai consistente de colaborare și cooperare din partea autorităților naționale în ceea ce privește sporirea eficienței acțiunilor de intervenție și de protecție civilă. La nivel internațional, este necesară implicarea mult mai activă a statelor lumii și organizațiilor specializate în efortul comun de coordonare a unei strategii de prevenire și reducere a efectelor negative ale accidentelor industriale.

BIBLIOGRAFIE:

1. José DURÁN, *Introduction to Industrial Risk Management*, 2008.
2. Charles PERROW, *Normal Accidents: Living with High Risk Technologies*, Princeton University Press, 1999.
3. Ionica PERSU, Ioana PREDESCU, ***Managementul riscurilor majore în industrie***, Forumul regional al energiei – FOREN 2008,

Neptun, 15-19 iunie 2008.

4. Anandita SENGUPTA, *Industrial Hazard, Vulnerability and Risk Assessment for Landuse Planning: A Case Study of Haldia Town, West Bengal, India*, Doctoral Thesis, January 2007.

5. Jean-Michel SCHEUREN, Olivier le POLAIN, Regina BELOW, Debarati GUHA-SAPIR, Sylvain PONSERRE, *Annual Disaster Statistical Review: The Numbers and Trends 2007*, Center for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), May 2008.

6. Bernard SINCLAIR-DESGAGNE, Caryl VACHON, *Dealing with Major Technological Risks*, „Série Scientifique”, Centre interuniversitaire de recherche en analyse des organisations (CIRANO), Montréal, Septembre 1999.

7. Torok ZOLTAN, *Analize calitative și cantitative în managementul riscului în sectorul industrial chimic*, Rezumatul tezei de doctorat, Facultatea de Știința și Ingineria Mediului, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2010.

8. BHP Billiton, *Chapter 26: Hazard and Risk*, în *Olympic Dam Expansion: Draft Environmental Impact Statement 2009*, Main Report Volume 2.

9. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), *EM-DAT: The International Disaster Database*, 2011, Université catholique de Louvain, Brussels, Belgium, www.emdat.be/disaster-list.

10. Comisia Comunităților Europene, *Strategia UE de sprijinire a reducerii riscului de dezastre în țările în curs de dezvoltare*, Comunicare a Comisiei către consiliu și către Parlamentul European, Bruxelles, 23 februarie 2009.

11. Guvernul României, *Hotărâre nr. 642 din 29 iunie 2005 pentru aprobarea Criteriilor de clasificare a unităților administrativ-teritoriale, instituțiilor publice și operatorilor economici din punct de vedere al protecției civile, în funcție de tipurile de riscuri specifice*, în Monitorul Oficial

nr. 603 din 13 iulie 2005.

12. Praxiom Research Group Limited, *A Brief Explanation of Our Human Safety and Security Management Plan*, 2010.

13. United Nations, *International Strategy for Disaster Reduction*, www.unisdr.org/index.php.

14. United Nations Economic Commission for Europe, *Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents*, Helsinki, 17 March 1992.

15. United Nations Environment Programme, *Industry and Environment, Management of Industrial Accident Prevention and Preparedness*, First Edition, June 1996.

NOTE:

1 Guvernul României, *Hotărâre nr. 642 din 29 iunie 2005 pentru aprobarea Criteriilor de clasificare a unităților administrativ-teritoriale, instituțiilor publice și operatorilor economici din punct de vedere al protecției civile, în funcție de tipurile de riscuri specifice*, în Monitorul Oficial nr. 603 din 13 iulie 2005.

2 Charles Perrow, *Normal Accidents: Living with High Risk Technologies*, Princeton University Press, 1999.

3 Jean-Michel Scheuren, Olivier le Polain, Regina Below, Debarati Guha-Sapir, Sylvain Ponserre, *Annual Disaster Statistical Review: The Numbers and Trends 2007*, Center for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED), May 2008, p. 41.

4 BHP Billiton, *Chapter 26: Hazard and Risk*, în „Olympic Dam Expansion: Draft Environmental Impact Statement 2009”, Main Report Volume 2, p. 739.

5 United Nations Economic Commission for Europe, *Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents*, Helsinki, 17 March 1992.

6 Ionica Persu, Ioana Predescu, *Managementul riscurilor majore in industrie*, Forumul regional al energiei – FOREN 2008, Neptun, 15-19 iunie 2008.

7 United Nations Economic Commission for Europe, *op. cit.*, 17 March 1992.

„PRIMĂVARA NUCLEARĂ” DE LA PRAGA – UN MIRAJ?

Iulia MOISE*

În curând se împlinesc trei ani de la apelul, devenit istoric, al președintelui Obama către crearea unei lumi „libere de arme nucleare”. Articolul de față propune o analiză obiectivă a progreselor realizate de administrația Obama în privința obiectivelor ambițioase propuse în faimosul discurs de la Praga.

Cuvinte-cheie: arme nucleare; doctrină nucleară; neproliferare; Administrația Obama; Tratatul START.

Urmând sugestiile foștilor Secretari de Stat George Shultz și Henry Kissinger¹, Administrația Obama a făcut din controlul și reducerea armamentelor nucleare una dintre prioritățile agendei sale de politică externă, parte a strategiei de „revigorare” a statutului de lider la nivel internațional al SUA.

Începutul mandatului lui Barack Obama a reușit, astfel, să readucă în atenția lumii chestiunea privind rolul și mai ales amenințarea creată prin existența armelor nucleare, stârnind mari așteptări și mult entuziasm în rândul comunității internaționale, reluând dezbaterile privind oportunitatea implementării principiilor de neproliferare și dezarmare nucleară globală.

În contextul primului său discurs oficial în Europa, în calitate de președinte al SUA (Praga, 5 aprilie 2009), Barack Obama făcea un apel că-

tre comunitatea internațională spre intensificarea eforturilor în vederea instaurării unei „lumi libere de arme nucleare”. În viziunea președintelui american, „Statele Unite sunt pregătite să facă primii pași spre o lume fără arme nucleare” prin reducerea stocurilor disponibile și încetarea testelor, subliniind că Washingtonul are „responsabilitatea morală” de a deschide drumul către acest ideal, dat fiind că SUA reprezintă singura națiune care le-a folosit până în prezent.

„În consecință, astăzi, subliniez clar, cu convingere, angajamentul Statelor Unite și dorința acestora de a depune eforturi în favoarea păcii și a securității unei lumi fără arme nucleare”, mai declara Obama.

Pentru atingerea acestor obiective, în perspectiva Conferinței de revizuire a părților la Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (TNP), din 2010, Obama propunea o serie de proiecte concrete în direcția amplificării procesului de dezarmare și control al armamentelor², pledând pentru:

- intensificarea negocierilor dintre SUA și Rusia în vederea reînnoirii acordului START (semnat în 1991 și care expira la 5 decembrie 2009) și a reducerii în mod semnificativ a stocurilor de armament și material nuclear american;
- demararea negocierilor pentru un tratat privind interzicerea producerii de materiale fisionabile³;
- finalizarea procesului de ratificare a Tratatului

* Iulia MOISE (iulia_badaluta@yahoo.com) lucrează în sistemul național de apărare; este absolventă a facultății de Științe Politice din cadrul SNSPA, București. Deține, de asemenea, o diplomă de Master în Relații Internaționale – Analiza și Soluționarea Conflictelor (SNSPA).

de interzicere totală a experiențelor nucleare (CTBT)⁴ de către Statele Unite;

- realizarea unei analize complete a forțelor nucleare ale SUA, ale cărei concluzii să fie prezentate Congresului american, cel mai târziu în luna februarie 2010: Raport privind Situația Nucleară (NPR);

- convocarea, „în cursul anului viitor”, a unui summit mondial privind securitatea nucleară, în vederea stopării proliferării armelor sau materialelor de acest tip.

1. „Primăvara nucleară” 2010: oportunități și eșecuri

1.1. Noua doctrină nucleară a SUA – 6 aprilie 2010

Ca o confirmare a noii politici americane, la 6 aprilie 2010, administrația Obama a prezentat noua doctrină nucleară a SUA. Noul document strategic, intitulat Raport privind Situația Nucleară (NPR), trasează noile direcții în ceea ce privește doctrina nucleară a SUA pentru o perioadă de 5 până la 10 ani, în vederea reevaluării rolului armelor nucleare în noua realitate geopolitică și a schițării unui nou concept menit să înlocuiască strategia „descurajării nucleare” existente încă din perioada Războiului Rece.

Noua doctrină nucleară cuprinde principalele dispoziții ce vor contura strategia nucleară americană, reevaluarea rolului pe care trebuie să îl joace forțele nucleare în strategia de securitate a SUA și cerințele necesare pentru menținerea unei poziții credibile de descurajare nucleară.

Revizuirea doctrinei nucleare a SUA a oferit Administrației Obama oportunitatea de a onora angajamentele de la Praga – dacă nu prin eliminarea armelor nucleare, cel puțin prin reconfigurarea rolului acestora în cadrul noii strategii naționale - și de a realiza progrese semnificative în ceea ce privește dezarmarea nucleară. În cadrul documentului dat publicității se stipulează:

- SUA nu vor dezvolta noi focoaase nucleare, nu vor susține noi misiuni militare și nici nu vor furniza mijloace pentru noi stabilimente militare;

- rolul armelor nucleare este redus la acela de descurajare;

- recurgerea la uzul armelor nucleare se va face doar în circumstanțe extreme, pentru a-și apăra interesele vitale sau pe cele ale aliaților și partenerilor lor;

- în același timp, SUA se angajează să nu

utilizeze niciodată arma nucleară împotriva unui adversar care nu deține acest tip de armă și care respectă regulile Tratatului de Neproliferare Nucleară (TNP).

Într-un interviu pentru New York Times⁵, publicat în aceeași zi, președintele Obama preciza, însă, că „state (...) precum Iranul și Coreea de Nord” vor fi excepțiile de la această nouă regulă.

Documentul trasează cinci obiective esențiale ale doctrinei nucleare a SUA:

1. prevenirea proliferării nucleare și a terorismului nuclear;

2. reducerea rolului armelor nucleare în strategia de securitate națională a SUA (potrivit NPR, rolul esențial al arsenalului nuclear american va rămâne acela de a descuraja un atac nuclear asupra teritoriului SUA sau al aliaților și partenerilor acestora);

3. menținerea unui nivel scăzut al forțelor nucleare care să asigure stabilitatea și descurajarea strategică;

4. întărirea descurajării la nivel regional și reasigurarea sprijinului pentru aliați și parteneri;

5. menținerea unui arsenal nuclear sigur, securizat și eficient.

Noua orientare nucleară a actualului lider de la Casa Albă constituie o schimbare bruscă în raport cu doctrina predecesorilor. Nuclear Posture Review (1994) reprezintă prima încercare de reevaluare a rolului pe care trebuie să îl joace armele nucleare în epoca post-Război Rece. Documentul din primul mandat al președintelui Clinton reafirma legitimitatea și importanța strategică a descurajării nucleare, confirmând, în același timp, importanța menținerii triadei nucleare existente .

Evenimentele din 2001 au avut importante consecințe asupra strategiilor de securitate a SUA, care și-au dezvoltat o nouă doctrină de securitate, adaptată noilor condiții, modificându-și în consecință și percepția asupra rolului și utilității armelor nucleare. Doctrina anunțată în 2001 de președintele Bush, la scurt timp după atentatele de la 11 septembrie 2001, preconiza utilizarea armei nucleare pentru a împiedica „un număr mare de amenințări”, inclusiv atacurile chimice, biologice sau convenționale de mare anvergură.

În cadrul acestuia, se afirma că, pentru americani, armele nucleare nu mai reprezentau doar „mijloace de descurajare”, ci arme concrete de luptă. „Armele nucleare pot fi folosite împotriva obiectivelor care rezistă unui atac convențional (de

exemplu, buncărele situate la mare adâncime sau facilitățile biochimice)". Documentul mai arăta că „noile capacități vor fi utilizate pentru a distruge obiective ca buncărele subterane, pentru a găsi și lovi ținte mobile, agenții chimici și biologici și pentru a limita daunele colaterale". Prin Nuclear Posture Review (2002), Statele Unite ale Americii adoptau o strategie nucleară „de rezervă”, care le permitea să facă din armele nucleare nu doar obiect de „descurajare” – ci o armă efectivă, de folosit în război.

Concluzia principală după analizarea documentului din 2002 este aceea că armele nucleare sunt clar privite ca un instrument activ în caz de război, rolul lor trecând peste acela doar de a descuraja, căpătând o utilitate concretă militară.

1.1. Semnarea „Noului tratat strategic de reducere a armamentului nuclear” (Noul START)⁶ (8 aprilie 2010)

Doar 48 de ore mai târziu după prezentarea NPR, la 8 aprilie 2010, se semna la Praga, noul tratat strategic de reducere a armamentului nuclear (Noul START), prin care se urmărește reducerea reciprocă a arsenalului nuclear și a sistemelor de livrare.

Intrat în vigoare în februarie 2011, START prevede un număr maxim de 1.550 de ogive nucleare desfășurate de fiecare dintre părți, deci o reducere cu 30% comparativ cu nivelul stabilit de Tratatul de dezarmare nucleară, încheiat în mai 2002 la Moscova⁷.

Importanța tratatului rezidă, în special, în semnificațiile sale politice. Spre deosebire de Tratatul privind reducerea armelor strategice ofensive (SORT), noul START introduce și mecanismele de control – elemente esențiale pentru credibilitatea politicii de control al armamentelor.

Din perspectivă strategică, noul START prezintă, însă, limite considerabile nu doar formale, ci și de substanță: în timp ce noul plafon de 1.550 de focoase nucleare strategice este cu 74% mai mic decât cel specificat în START 1 și cu 30 % mai mic față de cel prevăzut de Tratatul de la Moscova din 2002, în realitate, SUA și Federația Rusă abia vor fi nevoite să reducă arsenalele existente pentru a fi în concordanță cu noile niveluri și aceasta datorită introducerii unei noi metodologii de lucru. Deși bombardierele pot transporta până la 20 de focoase, noua ecuație prevăzută în Tratat stipulează că *1 bombardier echivalează cu 1 focos*.

În al doilea rând, și acesta este punctul care a suscitât cele mai multe critici, tratatul nu dispune în mod expres distrugerea focoaselor, ci doar îndepărtarea lor de pe vectori (sistemele de transportare), această dispoziție lăsând o largă marjă de decizie asupra destinației acestora. Costurile ridicate pentru menținerea unui arsenal din ce în ce mai învechit vor obliga, probabil, cele două state să distrugă unitățile excedentare, însă nu este exclusă, mai ales, din partea Washingtonului, opțiunea stocării, și anume „conservarea” în depozite speciale, de maximă securitate, astfel încât, în caz de necesitate, să poată deveni din nou operaționale, într-un timp relativ scurt.

După ratificarea noului Tratat START, au rămas sub semnul suspiciunilor două teme – armele nucleare tactice⁸ și apărarea antirachetă. De asemenea, nivelurile prevăzute nu comportă modificări fundamentale ale conceptului descurajării nucleare dintre cei doi actori. De aceea, putem afirma că o ordine nenucleară nu este încă pe ordinea de zi a niciunui dintre cele două state.

1.2. Summitul de la Washington pentru securitate nucleară (12-13 aprilie 2010)

Administrația Obama a organizat la Washington, între 12 și 13 aprilie 2010, un prim summit internațional privind securitatea nucleară în lume, având ca scop principal „să blocheze accesul grupurilor criminale și teroriste la materialele și expertiza nucleară care să le îngăduie să-și atingă țelurile malefice”.

Un prim succes al acestui summit, rezultat al discuțiilor bilaterale purtate de Barack Obama cu omologul său ucrainean, Viktor Ianukovici, este anunțul Ucrainei – făcut în marja evenimentului – de a rezolva, până la următorul summit din 2012, problema uraniului îmbogățit pe care îl posedă. Potrivit anunțului, „Ucraina va aduce modificări centrelor sale de cercetare nucleară astfel încât acestea să poată funcționa cu uraniu puțin îmbogățit”. Canada și Chile și-au anunțat, de asemenea, intențiile de a renunța total la rezervele lor de uraniu îmbogățit în următorii patru ani. În ceea ce privește România, la 30 iunie 2009, a fost evacuat din țara noastră ultimul transport de uraniu puternic îmbogățit (HEU), de origine rusească⁹.

Participanții la summit au mai reiterat necesitatea asigurării securității materialelor nucleare și s-au angajat să coopereze cu Agenția

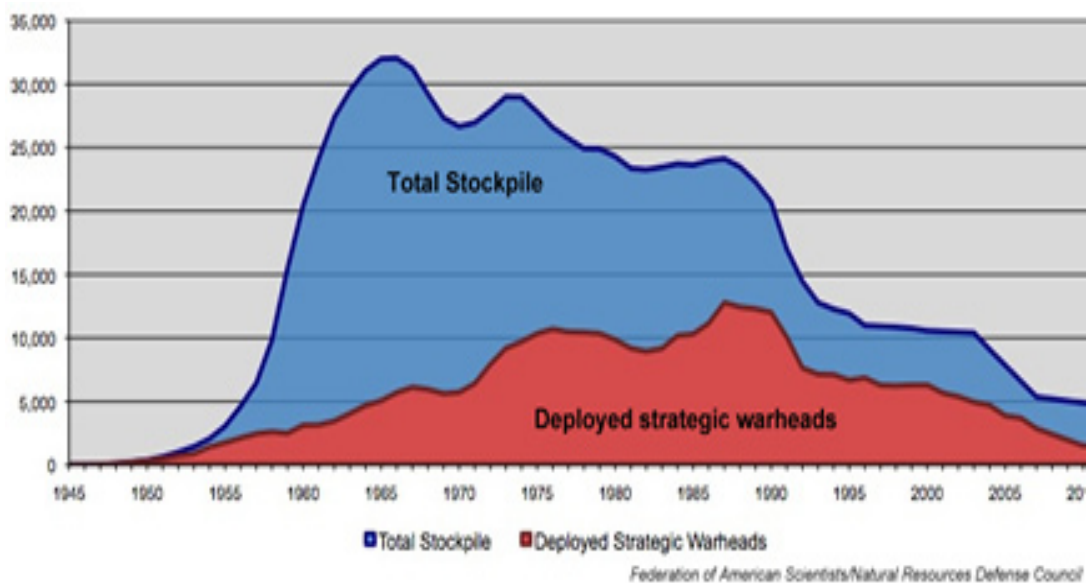

Figura nr. 1 – Arsenalul nuclear al SUA

ONU pentru Energie Atomică în vederea unui schimb mai eficient de informații vizând detectarea și oprirea traficului cu material nuclear. Însă, aspirația către o lume fără arme nucleare nu a fost, deocamdată, realizată.

1.3. Conferința de Examinare a Tratatului privind Neproliferarea Nucleară (NPT)¹⁰, mai 2010, New York

Pentru a preîntâmpina eventuale critici privind lipsa progreselor realizate de SUA pe calea dezarmării nucleare (faptul că Senatul american nu ratificase CTBT și noul Tratat START – la acea vreme) și pentru a sublinia deschiderea Administrației Obama spre transparență, cu puțin timp înainte de această Conferință, SUA au dat publicității o serie de date privind mărimea arsenalului nuclear american existent¹¹. Astfel, la 30 septembrie 2009, arsenalul nuclear al SUA consta în 5.113 focoase – ceea ce reprezintă o reducere de 84 la sută față de nivelul maxim atins în 1967 (31.255)¹².

1.4. Amânarea finalizării procesului de ratificare a Tratatului privind interzicerea totală a experiențelor nucleare

Regimul juridic referitor la interzicerea totală a experiențelor nucleare este reglementat prin Tratatul din 1996 privind interzicerea totală a experiențelor nucleare (CTBT), tratat care nu a intrat încă în vigoare¹³. Obligațiile fundamentale ale părților sunt consfințite în art. I din tratat, potrivit căruia fiecare stat-parte se angajează să

nu efectueze „explozii experimentale cu arme nucleare sau orice alt fel de explozii nucleare” și, de asemenea, să interzică și să împiedice orice asemenea explozie nucleară în orice zonă aflată sub jurisdicția sau controlul său.

Ratificarea CTBT reprezintă, pentru președintele Obama, elementul cheie pe agenda sa privind neproliferarea. Așa cum însuși președintele declara la Praga: „administrația prezidențială va lua măsuri imediate și agresive în direcția ratificării CTBT”. Ratificarea CTBT de către Senatul SUA ar reprezenta cel mai important pas care să impulsioneze celelalte state spre intrarea în vigoare a acestui tratat istoric. Mai mult, ratificarea ar constitui, poate, cea mai relevantă măsură prin care SUA ar putea să-și demonstreze credibilitatea, mai ales, în ceea ce privește criticile aduse de alte state față de nerespectarea Articolului VI al Tratatului de Neproliferare, conform căruia: „fiecare dintre părțile la Tratat se angajează să continue cu bună credință negocieri asupra unor măsuri eficiente referitoare la încetarea cursei înarmărilor nucleare la o dată apropiată și la dezarmarea nucleară, precum și cu privire la un tratat de dezarmare generală și totală, sub un control internațional strict și eficient”¹⁴.

1.5. Demararea negocierilor pentru un tratat privind interzicerea producerii de materiale fisionabile

O contribuție substanțială în prevenirea creșterii arsenalelor nenucleare strategice ale statelor care

nu sunt recunoscute ca puteri nucleare, precum și în prevenirea dobândirii statutului de putere nucleară de către țările care nu posedă arma nucleară ar putea fi adusă de Tratatul internațional privind interzicerea producerii de material fisionabil pentru arme. Existența unei astfel de convenții ar avea un efect substanțial pentru statele care, în prezent, își sporesc activ arsenalele nucleare cu caracter nestrategic din cauza limitelor cantitative ale armamentului stocat. Interdicția producerii de noi materiale, valabilă pentru toate țările, ar permite menținerea arsenalelor acestora la un nivel relativ scăzut. În acest caz, cu cât mai devreme s-ar reuși angajarea statelor în asemenea regimuri, cu atât numărul focoarelor de care acestea dispun ar putea fi mai mic.

La Praga, președintele Obama sublinia că SUA vor lua măsuri concrete în vederea demarării negocierilor pentru semnarea tratatului privind stoparea, într-un mod nediscriminatoriu, a producției de material de fisiune în scopuri militare. Un astfel de tratat ar obliga statele care nu dețin arme nucleare sau statele care nu sunt semnatare ale TNP, însă și pe cele cinci state membre ale Consiliului de Securitate, toate posesoare de arme nucleare, să renunțe la producerea de material de fisiune în scopuri militare și să demonteze toate centrele existente ale acestora, în care se produce material de fisiune în scopuri militare.

2. Realitate versus așteptări

Obama a creat mari așteptări, când s-a angajat, la 5 aprilie 2009, să renunțe la gândirea specifică Războiului Rece, înfățișând o versiune idealistă în care toată planeta își putea proiecta speranțele și așteptările privind posibilitatea înlăturării pericolului generat de existența armelor nucleare.

La doi ani și jumătate de la acest discurs, exuberanța „primăverii nucleare” inițiate de Obama la Praga dispăre, lăsând loc unei viziuni sceptice, bine ancorate în realitate: devine din ce în ce mai clar că SUA, singure, nu vor fi suficiente pentru a asigura controlul procesului de reducere a arsenalelor nucleare și pentru a oferi răspunsuri la celelalte probleme globale. Fără o cooperare strânsă cu ceilalți jucători nucleari de prim plan, viziunea lui Obama rămâne doar un vis frumos. Confruntarea dintre aspirația prezentată la Praga și realitate a creat o stare de dezamăgire în rândul unor analiști critici ai administrației Obama, care reproșează comunității internaționale cecul în alb

primit în decembrie 2009 de liderul american din partea Comitetului Nobel din Norvegia.

Deși, în continuare, administrația Obama reiterează necesitatea neproliferării armelor nucleare și a reducerii arsenalului nuclear din lume, viziunea idealistă a președintelui american prezentată la Praga a fost treptat înlocuită de unele decizii de „politică realistă”, multe dintre ele părănd chiar în contradicție cu promisiunile de la Praga.

De altfel, discursul către națiune al lui Obama, din 2011¹⁵, oferă o imagine mai aproape de realitate: în cadrul acestei ieșiri publice, liderul american nu mai face nicio referire la „lumea fără arme nucleare”.

Mai mult, conform Planului de Management și Administrare a Arsenalului Nuclear (mai 2010), realizat de Agenția Națională pentru Securitate Nucleară (NNSA), din cadrul Departamentului pentru Energie, SUA vizează *reducerea arsenalului nuclear*¹⁶, *concomitent cu majorarea investițiilor pentru îmbunătățirea arsenalului nuclear existent*.

În timp ce, în discursul de la Praga, președintele vorbea de menținerea unei poziții credibile de descurajare nucleară, NNSA vorbește acum despre „consolidarea și întreținerea acesteia”. De altfel, chiar în textul noii doctrine nucleare (NPR din 2010) se afirmă, pe de o parte, că Statele Unite „nu vor produce noi focoare nucleare” și „nu vor efectua teste nucleare”, dar, pe de altă parte, se insistă asupra *necesității modernizării arsenalului*, în paralel.

Astfel, pentru următorii zece ani, Departamentul de Apărare (DOD) „va investi mai bine de 100 miliarde de dolari în sisteme de lansare care să prezerve capacitățile existente și să modernizeze unele sisteme strategice”. De asemenea, Administrația Obama a cerut majorarea bugetului alocat „activităților nucleare”, cu 10 procente pentru anul fiscal 2011 și cu încă 8,4 procente pentru anul fiscal 2012.

Toate focoarele nucleare existente vor fi modernizate și se vor construi trei facilități noi care să producă arme nucleare, cu o capacitate de 80 de focoare nucleare pe an: Oak Ridge (Tennessee), Los Alamos (New Mexico) și Kansas City (Missouri) – proiecte demarate de Administrația Bush și continuate de Obama. Costul de implementare estimat pentru aceste proiecte, până în 2030, se ridică la 180 miliarde dolari¹⁷.

Țara	Focoase desfășurate (pe rachete sau localizate în baze militare operaționale)	Alte focoase nucleare	Total 2011	Total 2010
SUA	2150	6350	8500	9600
Rusia	2427	8570	11000	12000
Marea Britanie	160	65	225	225
Franța	290	10	300	300
China		200	240	240
India		80-100	80-110	60-80
Pakistan		90-110	90-110	70-90
Israel		80	80	80
Total	5027	15500	20530	22600

Figura nr. 2 – Forțe nucleare în lume (2011)

Sursa: www.sipri.org

3. Considerații finale

Armele nucleare continuă să reprezinte o amenințare considerabilă pentru lume, întrucât reducerea armamentului de acest fel este compensată prin modernizare și prin multiplicarea vectorilor. Potrivit Raportului anual (pentru 2011)¹⁸ al Institutului Internațional de Cercetare pentru Pace de la Stockholm (SIPRI):

- la nivel mondial, există peste 20.500 de focoase nucleare deținute de opt state: Statele Unite ale Americii, Rusia, Marea Britanie, Franța, China, India, Pakistan și Israel;

- din cele 20.500 de focoase, peste 5.000 sunt desfășurate și pot fi utilizate, iar 2.000 sunt menținute în stare de alertă funcțională;

- cele cinci state care dețin arme nucleare și sunt semnatare ale Tratatului de Neoproliferare – SUA, Rusia, Marea Britanie, Franța și China – au construit noi sisteme de arme nucleare;

- în ianuarie 2011, Rusia deținea 11.000 de focoase nucleare, iar Statele Unite 8.500.

În concluzie, pare puțin probabil să existe o veritabilă dezarmare nucleară în viitorul apropiat în pofida semnării Tratatului START. Așa că, după toate probabilitățile, începerea deplasării către o lume liberă de armele nucleare, promisă de laureatul Premiului Nobel, Barack Obama, se amână. De altfel, chiar în textul noii doctrine nucleare americane¹⁹, se subliniază clar că astăzi nu sunt întrunite condițiile necesare implementării viziunii unei lumi libere de arme nucleare, așa cum vorbise Obama în discursul de la Praga.

De la momentul discursului deja istoric din Piața Hradcany, din Praga, administrația Obama a încercat să impulsioneze regimul de neproliferare printr-o serie de inițiative bine calculate la nivel diplomatic. Prin apelul la o „lume liberă de arme nucleare”, președintele Obama a schimbat în mod esențial cursul politicii SUA de control al armamentelor. Semnarea și ratificarea noului START reprezintă un succes, dar atingerea celorlalte obiective ambițioase propuse la Praga, precum ratificarea CTBT și demararea negocierilor pentru un tratat privind interzicerea producerii de materiale fisionabile rămâne un proces dificil de implementat.

Dacă, până la finalizarea mandatului actual, administrația Obama nu va lua măsuri concrete în acest sens, apelul SUA către întărirea cooperării în consolidarea regimului de neproliferare va pierde din credibilitate, fapt ce va îngreuna, totodată, îndeplinirea obiectivelor de pe agenda privind controlul armamentelor.

Cu excepția unor reușite în materie de diplomatie nucleară – Rezoluția 1887 a ONU²⁰ și noul Tratat START –, precum și a unei politici de lobby de succes în direcția majorării bugetului alocat Agenției Internaționale pentru Energie Atomică (în vederea întăririi rolului acesteia în politica de neproliferare), administrația Obama și-a demonstrat până acum incapacitatea de a transforma retorica idealistă în măsuri legislative concrete.

NOTE:

1 În ianuarie 2007, în cuprinsul unui articol din Wall Street Journal, Henry Kissinger, George P. Shultz, William J. Perry și Sam Nunn pledau pentru realizarea unui consens la nivel internațional în vederea dezarmării și neproliferării nucleare, proces în cadrul căruia SUA să își asume rolul de catalizator/lider: George P. SHULTZ, William J. PERRY, Henry A. KISSINGER, and Sam NUNN, *A World Free of Nuclear Weapons*, The Wall Street Journal, January 4, 2007.

2 Este foarte important să facem deosebire între aceste două categorii conceptuale: **controlul armamentelor** și **dezarmarea**, folosite deseori, în mod eronat, ca sinonime. Dezarmarea se referă la o dimensiune de tip etic și se bazează pe propensiunea generală a omului „just” de a refuza violența și instrumentele care o produc: armamentele. Controlul armamentelor, fondat pe considerațiile realismului politic, implică, în schimb, necesitatea supunerii armamentelor existente unei oarecare forme de monitorizare. În domeniul strategico-nuclear, controlul armamentelor s-a realizat, istoric, prin două modalități diferite. Limitarea, realizată în cursul anilor ‘60 și urmată în deceniul următor de negocierile SALT, consta în dezvoltarea controlată și echilibrată a arsenalelor strategice, prin fixarea anumitor limite de creștere a acestora. Începând cu jumătatea anilor ‘80, controlul a luat forma reducerii, a eliminării armamentelor strategice, după cum vom vedea în cele ce urmează.

3 Un acord asupra tratatului privind oprirea, într-un mod nediscriminatoriu, a producției de material de fisiune în scopuri militare, ceea ce înseamnă că tratatul astfel negociat ar obliga statele care nu dețin arme nucleare sau statele care nu sunt semnatare ale TNP, însă și pe cele cinci state membre ale Consiliului de Securitate, toate posesoare de arme nucleare, să renunțe la producerea de material de fisiune în scopuri militare și să demonteze toate centrele existente ale acestora, în care se produce material de fisiune în scopuri militare.

4 Documentul, adoptat în septembrie 1996, la New York, a fost semnat de 189 de țări și ratificat de 104, dar poate intra în vigoare doar dacă este ratificat de cele 44 de țări considerate capabile să producă arme nucleare, care au luat parte la conferința din 1996. Dintre aceste 44 state-cheie, 32 au ratificat tratatul, iar celelalte 12 rămase sunt SUA, China, Columbia, RPD China, Congo, Egipt, India, Indonezia, Iran, Israel, Pakistan și Vietnam

5 <http://www.nytimes.com/2010/04/06/world/06arms.html>.

6 <http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>.

7 SORT – Tratatul asupra Reducerii Armelor Strategice Ofensive.

8 Armele nucleare tactice (în general, cele cu rază

scurtă de acțiune și potențial distructiv redus) – cele care prezintă, astăzi, cea mai mare probabilitate de a fi folosite – rămân în afara oricărei prevederi de reducere.

9 Materialul a fost repatriat în Federația Rusă cu un transport aerian, în vederea stocării în două depozite de combustibil nuclear securizate. Astfel, România a devenit prima țară din care este evacuat cu avionul uraniul puternic îmbogățit. Transporturile au fost efectuate în cadrul Inițiativei de reducere a amenințării globale (GTRI) a Administrației Naționale pentru Securitate Nucleară (NNSA) a SUA. Repatrierea materialului nuclear s-a realizat cu succes, ca urmare a strânsei colaborări dintre România, SUA, Federația Rusă și Agenția Internațională pentru Energie Atomică (AIEA). România devine a paisprezecea țară din care a fost evacuat uraniul puternic îmbogățit, după Brazilia, Bulgaria, Columbia, Danemarca, Grecia, Letonia, Filipine, Portugalia, Slovenia, Coreea de Sud, Spania, Suedia și Thailanda. La nivel mondial, au fost identificate mai mult de 20 de reactoare de cercetare care au combustibil de origine rusească, la 17 instalații nucleare din 15 state, printre care și România.

10 Tratatul de Neproliferare Nucleară (NPT), care a intrat în vigoare în martie 1970, urmărește prevenirea răspândirii armelor nucleare. Cele 189 de state părți la Tratat sunt clasificate în două categorii: statele nucleare, cele cinci țări care dețin arme nucleare și sunt membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU (Statele Unite, Rusia, China, Franța și Marea Britanie) și statele care nu dețin arme nucleare. Conform dispozițiilor Tratatului, cele cinci state nucleare se angajează să continue negocierile privind dezarmarea generală și completă, în timp ce statele care nu sunt posesoare sunt de acord să renunțe la dezvoltarea sau achiziționarea de arme nucleare.

NPT este tratatul cu cele mai multe state părți (189) dintre toate tratatele din domeniul controlului armamentelor. Coreea de Nord s-a retras din Tratat în 2003. India, Israel și Pakistan rămân sigurele state în afara NPT. Pentru a adera la Tratat, aceste state trebuie să o facă din postura de state care nu dețin arsenal nuclear, deoarece Tratatul limitează statutul de stat posesor doar la națiunile care „au fabricat și explodat o armă nucleară sau orice alt dispozitiv exploziv nuclear înainte de 1 ianuarie 1967”. Pentru India, Israel și Pakistan, toate state despre care se știe că dețin sau sunt suspectate de a avea arme nucleare, aderarea la Tratat ar necesita renunțarea la armele nucleare și plasarea tuturor materialelor nucleare sub sistemul de verificare al AIEA, în conformitate cu regimul internațional al garanțiilor nucleare. Africa de Sud a urmat această cale la aderare la NPT, în 1991.

11 <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=59004>.

12 http://www.defense.gov/npr/docs/10-05-03_

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

Fact_Sheet_US_Nuclear_Transparency__FINAL_w_Date.pdf.

13 Până în prezent, 181 de state au semnat Tratatul, iar 150 l-au ratificat, acesta urmând a intra în vigoare după ratificarea sa de către toate cele 44 de state din Anexa II. Nouă state dintre acestea nu au semnat sau ratificat documentul: China, Egipt, RPD Coreeană, India, Indonezia, Israel, Iran, Pakistan și SUA.

14 http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/instrumente_internationale/tratat_neproliferarea_armelor_nucleare/.

15 <http://www.whitehouse.gov/state-of-the-union-2011>.

16 Vestea îmbucurătoare este aceea că SUA intenționează să reducă arsenalul nuclear cu până la 30-

40 de procente din totalul existent de aproximativ 5000, la 3000-3500 arme până în 2022.

17 <http://www.fas.org/blog/ssp/2010/07/stockpileplan.php>.

18 <http://www.sipri.org/yearbook/2011/files/SIPRIYB11summary.pdf>.

19 <http://www.defense.gov/npr/docs/010%20nuclear%20posture%20review%20report.pdf>.

20 Cu prilejul Summitului excepțional al Consiliului de Securitate al ONU (desfășurat la New York, la 24 septembrie 2009), pe tema neproliferării și dezarmării nucleare, prezidat de Barack Obama, a fost adoptată, în unanimitate, Rezoluția 1887, prin care se face apel la instaurarea unei lumi fără arme nucleare.

SECURITATEA APROVIZIONĂRII STRATEGICE NAȚIONALE

*Dr. Petre DUȚU**

Riscurile și amenințările de diverse naturi cu care se confruntă omenirea în materie de securitate, de la catastrofe naturale la conflicte armate, impun măsuri adecvate, oportune și flexibile de prevenire și/sau limitare a efectelor lor. Aprovizionarea strategică constituie una dintre măsurile de contracarare a provocărilor de securitate cu care se confruntă astăzi toate țările lumii. De aici, nevoia de a asigura securitatea aprovizionării strategice la nivel local și național.

Cuvinte-cheie: amenințări; riscuri; catastrofe naturale; aprovizionare strategică; resurse energetice; materii prime; apă potabilă; alimente; securitate națională.

1. Aprovizionarea strategică – proces și activitate

Aprovizionarea strategică este un concept cu sensuri și utilizări multiple. Astfel, el se folosește atât la nivel de întreprindere și de comunitate umană, cât și la nivel național. În prezentul articol ne vom referi la aprovizionarea strategică la nivel național, pe care o vom analiza atât în dimensiunea internă, cât și în cea externă. De asemenea, se poate vorbi de o definiție *în sens larg* și una *în sens restrâns* a termenului aprovizionare strategică. Astfel, *în sens larg*, acesta desemnează procesul prin care se asigură produsele – materii prime naturale, resurse energetice, apă, alimente – necesare funcționării normale a întregii societăți,

inclusiv a apărării și securității naționale. Altfel spus, prin aprovizionarea strategică se asigură condițiile materiale necesare și suficiente organizării și desfășurării vieții sociale, economice, politice, militare și nu numai. *În sens restrâns*, aprovizionarea strategică se referă la procesul prin care se asigură materiile prime naturale, inclusiv metalele rare, resursele energetice, alimentare și de apă necesare și suficiente apărării și securității naționale.

Având în vedere locul surselor principale prin care se asigură aprovizionarea strategică, se disting două dimensiuni ale acestui proces, și anume: *dimensiunea internă* și *dimensiunea externă*. *Prima dimensiune* semnifică faptul că ponderea cea mai mare în aprovizionarea strategică națională o au sursele interne. De regulă, *dimensiunea externă* este cea care are ponderea cea mai mare în aprovizionarea strategică națională, întrucât puține sunt statele care dispun de resursele complete pentru funcționarea optimă a societății și organizarea eficace și eficientă a apărării și securității naționale. Pentru a elimina și a limita efectele nedorite generate de instabilitatea și incertitudinea unor surse externe de aprovizionare strategică, unele state își elaborează, în acest scop, strategii de asigurare a materialelor necesare și suficiente funcționării optime a societății și organizării eficace a apărării și securității naționale¹.

În opinia noastră, aprovizionarea strategică poate fi analizată din cel puțin două perspective,

** Dr. Petre DUȚU (dutupetre63@gmail.com) este cercetător științific gradul II în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, autor al numeroase articole, studii și alte lucrări de specialitate în materie de securitate.*

și anume ca proces și ca activitate. În prima accepție, aprovizionarea strategică „...este un proces de identificare și selecție a surselor de aprovizionare ce constituie o rețea care asigură o aprovizionare stabilă la cel mai scăzut cost total”². La nivel național, este vorba de achiziționarea de bunuri diverse – materii prime strategice, produse petroliere, alimente, apă potabilă etc. – care contribuie la funcționarea normală a unei țări pe componentele socială, economică, politică, militară, de mediu. Este vorba atât de desfășurarea vieții țării și cetățenilor acesteia în situații obișnuite, cât și în situații de criză, urgență, asediu, mobilizare sau război.

În literatura de specialitate, se decelează câteva variante de abordare a aprovizionării strategice, dar în general, ele converg toate spre patru mari etape: **analiza situației actuale**; **lista produselor de cumpărat**; **alegerea strategiei de aprovizionare**; **implementarea și continuarea procesului**.

Analiza situației actuale, ca primă etapă, permite punerea în lumină a necesarului de bunuri cu valoare strategică ce se pot aproviziona. Este vorba de materii prime rare, produse petroliere, alimente, surse stabile și sigure de apă potabilă. Această fază este esențială și crucială. Ea constituie baza diagnosticului ce se va pune în privința necesarului de bunuri de procurat de pe piața națională și mondială. Procedând astfel, la sfârșitul acestei etape se vor cunoaște: numărul de furnizori; numărul și caracteristicile familiilor produselor; costurile și volumul de cumpărat pentru fiecare produs.

Lista produselor de cumpărat este cea de a doua etapă a procesului de aprovizionare strategică. Aceasta, o dată situația actuală bine cunoscută, trebuie să stabilească nevoile reale pentru fiecare produs de cumpărat. Va trebui să se cunoască limitele inferioare și superioare de calitate impuse pentru fiecare produs ce urmează a fi achiziționat. Limitele de calitate pot semnifica, de exemplu: timpul impus pentru aprovizionare, toleranțele fizice acceptate ale produselor, volumul de produse ce se poate asigura ritmic, costul bunurilor ce sunt incluse în aprovizionare. Aceste informații vor fi impuse pe timpul selecției furnizorilor și a strategiilor de aprovizionare. Ele vor permite să se obțină produse cu calitatea cerută în domeniul în care se face aprovizionarea strategică.

În această etapă, se vor implica diverse servicii cu scopul de a valoriza standardizarea produselor

cumpărate. Exercițiul urmărește să maximizeze volumul achizițiilor cu scopul de a fi în cea mai bună poziție atunci când va veni timpul negocierilor cu furnizorii aleși.

Alegerea strategiei de aprovizionare este etapa în care se vor selecționa și potențial se vor acredita cei mai buni furnizori pentru fiecare produs, potrivit obiectivelor de aprovizionare în prealabil definite. Totodată, se vor stabili atât așteptările față de calitatea și cantitatea produselor, cât și produsele vizate a fi cumpărate. Așteptările ce vor fi stabilite se vor grupa pe două paliere: negociere a prețurilor cu furnizorii; strategii de aprovizionare.

Punerea în practică de noi strategii de aprovizionare este foarte importantă, căci ea poate impune mari schimbări în modul de aprovizionare și o flexibilitate sporită în alegerea furnizorilor.

Implementarea și continuarea procesului de aprovizionare reprezintă cea de-a patra etapă a procesului de aprovizionare strategică. Complexitatea implementării va diferi de la un caz la altul, dar punctul esențial este măsura rezultatelor obținute. Acestea vor permite să se efectueze ajustările necesare reușitei proiectului de aprovizionare strategică. Pe de altă parte, implementarea impune și continuarea aprovizionării în condițiile stabilite de preț, volum, calitate, ritm.

În calitate de activitate, aprovizionarea strategică desemnează ansamblul acțiunilor și măsurilor adoptate și efectuate, la nivel național, de instituțiile statale competente și societățile comerciale private specializate în producerea sau importul bunurilor ce fac obiectul achiziționării de pe piața internă sau externă.

2. Necesitatea și conținutul aprovizionării strategice

Aprovizionarea strategică este necesară atât la nivel de întreprindere și comunitate locală, cât și la nivel național. Aceasta din mai multe motive de naturi diverse și cu roluri diferite într-o perioadă sau alta de timp. În continuare, vom analiza succint principalele motive ale necesității organizării și desfășurării aprovizionării strategice naționale.

Fenomenele globalizării și al integrării regionale produc, adesea, efecte nedorite. În acest sens, se pot menționa: competiția acerbă de pe piețele de produse energetice, ale materiilor prime strategice și bunurilor alimentare; „cucerirea”

și dominația surselor de bunuri ce fac obiectul aprovizionării strategice naționale de către unele state și societăți transnaționale; interesele naționale ale statelor posesoare de resurse energetice, de materii prime naturale sau de produse agricole; apartenența țărilor posesoare de resurse energetice, de materii prime naturale sau de produse agricole la unele organizații economice regionale.

Posibilitatea apariției și manifestării unor catastrofe naturale sau generate intenționat/neintenționat de oameni în diferite țări posesoare de bunuri ce fac obiectul aprovizionării strategice, precum și în oricare din țările de pe mapamond. De exemplu, cutremurul din Japonia (iunie 2011) a distrus centrala nucleară de la Fukushima, producând pierderi de vieți omenești și pagube materiale însemnate. Depășirea consecințelor acestui dezastru a presupus că Japonia avea efectuată o aprovizionare strategică de bunuri care să permită limitarea pierderilor umane și economice, pe de o parte, și continuarea vieții și activității țării și cetățenilor acesteia fără perturbații și disfuncționalități majore. Un alt fenomen natural cu consecințe în plan economic îl constituie uraganele (de exemplu, uraganul Irene).

Efectele **crizei economico-financiară mondială**, ce din 2008 a cuprins lumea și din care majoritatea statelor lumii nu au ieșit încă³, se văd și în domeniul aprovizionărilor strategice naționale care au fost afectate atât de lipsa resurselor financiare, cât și de fluctuația frecventă a prețurilor produselor ce fac obiectul aprovizionării strategice. Astfel, prețul petrolului a crescut în primul trimestru din 2011 cu 16,79%, în timp ce, pentru întreg anul 2010, creșterea a fost de 15,15%, dar încă nu a fost atins recordul din 2008, de 145 de dolari barilul⁴.

Criza alimentară mondială. Cauzele creșterii prețurilor la alimente sunt multiple. Printre ele se află și următoarele⁵: puterea de cumpărare a populațiilor din țările emergente (Brazilia, China, India) a crescut în ultimele decenii; schimbarea obiceiurilor alimentare în multe țări, dar îndeosebi în cele emergente; fenomenul urbanizării; micșorarea producției agricole din cauza secetei sau a altor rațiuni; efecte conjuncturale. De exemplu, seceta într-o serie de țări și producții mari de cereale în statele exportatoare de astfel de produse; extinderea culturilor de agroculturant; creșterea prețului petrolului.

Crize și conflicte sociale, politice și/sau militare. Revoltele din lumea arabă, cunoscute și sub numele de „primăvara arabă”, au avut un impact negativ asupra creșterii prețului petrolului⁶. Consecințele oricărui război civil sunt imprevizibile, iar îngrijorările privind securitatea vor persista o perioadă. De asemenea, diferitele „războaie” dintre țările exportatoare de produse petroliere și cele importatoare, de exemplu, fac necesară aprovizionarea strategică națională. În acest sens, se poate aminti „războiul gazelor naturale” dintre Rusia și Ucraina din iarna 2005-2006. Un nou război al gazelor este gata să izbucnească, scrie cotidianul rus Kommersant, comentând că „luna de miere” dintre cele două țări a luat sfârșit, în urma unei întâlniri între președinții Medvedev și Ianukovici. „Începem deja să ne pregătim moral pentru o repetare a războiului gazelor”, a declarat pentru Kommersant o sursă guvernamentală ucraineană⁷.

Apariția și manifestarea unor evenimente sociale, politice, economice și militare neprevăzute și neanticipate de către analiștii și experții din domeniile aferente de activitate. În acest sens, se pot aminti: revoluțiile din anii '90 în țările comuniste europene; disoluția URSS; căderea zidului Berlinului; dispariția Tratatului de la Varșovia; războiul civil și interetnic din Iugoslavia; revoltele din lumea arabă. Toate aceste evenimente majore din viața unor țări au avut impact atât asupra comunității internaționale, cât și a statului respectiv. Toate aceste evenimente au pus la încercare instituțiile statului din țările în care s-au produs, întrucât au generat schimbări profunde pe toate palierele vieții sociale, economice, politice etc. Este evident că și în astfel de condiții societatea trebuie să funcționeze, în limite acceptabile și suportabile de către populație, pentru a nu se produce disfuncționalități care să pună în pericol unitatea, integritatea teritorială și suveranitatea statului respectiv.

Buna funcționare a societății dintr-o țară sau alta. Absența produselor necesare și suficiente funcționării normale a unei țări, ca ansamblu socio-economic și politic, generează revolte populare de o mai mare sau mai mică amploare, creează premisele dezvoltării criminalității organizate și augmentării violenței urbane. În acest sens, se pot aminti cauzele revoltelor din lumea arabă: stagnarea economică; pauperizarea populației; corupția; șomajul⁸. Totodată, apreciem

că buna funcționare a societății include și apărarea și securitatea națională a țării respective. De aceea, asigurarea resurselor materiale necesare și suficiente apărării și securității naționale intră tot în aprovizionarea strategică a fiecărei țări. Totuși, reglementări în materie vorbesc de existența a două stocuri - de criză și stocuri strategice.

În ceea ce privește conținutul aprovizionării strategice, la nivel național, acesta privește bunurile/produsele ce contribuie la buna funcționare a societății respective. În această categorie, se includ: *produsele agroalimentare; petrolul și gazele naturale; apa potabilă; materii prime strategice; mijloace de luptă (armament, tehnică de luptă, muniții diverse), aparatură de procesare (stocare, prelucrare, transmitere) a informațiilor și de comunicații.*

Anumite materii prime pot fi considerate ca fiind esențiale pentru economie atunci când riscurile de penurie privind aprovizionarea și impactul acestora asupra economiei sunt mai mari, în comparație cu alte materii prime. Materiile prime reprezintă o componentă esențială atât a produselor high tech, cât și a produselor de consum obișnuite, dar disponibilitatea acestora începe să fie pusă în pericol. Cererea crescândă de materii prime se datorează dezvoltării înregistrate de economiile emergente și de noile tehnologii. Mai mult, numeroase țări în curs de dezvoltare adoptă strategii de dezvoltare industrială, axate pe comerț, fiscalitate și instrumente privind investițiile menite să rezerve resursele de bază pentru folosul lor exclusiv. Această tendință a devenit evidentă într-un număr tot mai mare de măsuri guvernamentale precum taxele la export, cote, subvenții. În unele cazuri, situația este agravată de concentrarea ridicată a producției în doar câteva țări.

3. Securitatea aprovizionării strategice

Pornind de la rolul major jucat de aprovizionarea strategică națională, țările se preocupă constant de asigurarea securității acesteia. În principal, sunt vizate două domenii distincte: asigurarea bunurilor necesare și suficiente funcționării normale a societății; asigurarea unei apărări și securități naționale eficiente și eficiente.

În ceea ce privește asigurarea funcționării fără disfuncționalități a societății în ansamblul său, securitatea aprovizionării strategice se referă la:

- *stabilirea necesarului de bunuri* de care are nevoie societatea ca să funcționeze în condiții de normalitate, de criză sau de asediu. În acest scop, instituțiile abilitate ale statului constituie: stocuri pentru derularea vieții cotidiene în condiții de normalitate; stocuri de criză; stocuri strategice;

- *identificarea surselor de aprovizionare strategică cu bunurilor necesare și suficiente funcționării societății în cele trei situații.* Aici, există două variante: din surse proprii sau din surse externe. În prima variantă, se are în vedere ca întreprinderile strategice ale țării să nu fie cedate unor grupuri străine prin privatizare. În mod firesc, ar fi necesar ca fiecare stat să vegheze ca întreprinderile ce produc bunuri cu valoare strategică – metale rare utile în fabricarea aparaturii electronice, produse petroliere etc. – să rămână în proprietatea sa sau a unor cetățeni ai săi **pentru a putea dispune oricând și fără limite de producția acestora.** În cazul în care aprovizionarea se face din surse externe, se cer avute în vedere riscurile pe care și le asumă orice importator, îndeosebi când este vorba de materii prime strategice.

Printre provocările cărora trebuie să le facă față orice țară care importă produse cum ar fi materii prime rare, petrol și gaze naturale, produse agroalimentare etc., se numără:

- **riscurile de natură geopolitică.** Unele țări pot fi tentate să folosească, de exemplu, materiile prime minerale ca un element-cheie al cărui control condiționează dezvoltarea industriei lor, îndeosebi în domeniile inovatoare ale înaltei tehnologii;

- **riscul tehnologic.** Astfel, dezvoltarea noilor tehnologii, mai ales în domeniul protecției mediului (autoturisme electrice, energie fotovoltaică), pot antrena creșteri rapide ale cererilor pentru resurse anterior puțin folosite. Or, industria minieră este o industrie grea, cu timp de răspuns lent (10-20 de ani);

- **marea volatilitate a cursului materiilor prime.** Globalizarea economiei mondiale face ca finanțarea sa să se traducă prin semnificative fluctuații ale prețurilor;

- **vânzarea unor mine, rafinării, puțuri de petrol sau gaze naturale unor firme private străine.** Acestea își urmează politica lor de dezvoltare și comercializare a propriilor produse. Interesele lor economice sunt primordiale. În toate cazurile, se impune ca orice contract privind aprovizionarea strategică să fie făcut pe termen lung și cu clauze riguroase în caz de întrerupere

a lui din orice motive în afara celor de forță majoră;

• **defnirea condițiilor** în care se achiziționează bunurile ce fac obiectul aprovizionării strategice. Este vorba de calitatea și cantitatea bunurilor, prețul la care se cumpără, ritmul asigurării cantității solicitate, transportul la destinație;

• **asigurarea securității transportului bunurilor achiziționate de la producător** – intern sau extern – **la locul de depozitare, stocare și păstrare.**

În concluzie, se poate afirma că securitatea aprovizionării strategice vizează, în principal, două aspecte esențiale: asigurarea certă a produselor ce fac obiectul aprovizionării strategice; protecția surselor interne de bunuri – materii prime, petrol, gaze naturale etc. – a locațiilor în care sunt stocate aceste bunuri, a infrastructurii critice aferente domeniului analizat.

Concluzii

Aprovizionarea strategică este un proces esențial în asigurarea certă a tot ceea ce este necesar și suficient funcționării normale a societății, a organizării și intrării în rol de o manieră eficientă și eficientă a apărării și securității naționale.

Există două dimensiuni principale (anterior menționate) ale aprovizionării strategice în ceea ce privește originea surselor de bunuri ce fac obiectul acestui proces complex și pluridimensional.

Aprovizionarea strategică națională este o necesitate impusă de o serie de factori determinanți: globalizarea și integrarea regională; criza economico-financiară actuală; criza alimentară mondială; apariția și manifestarea unor evenimente sociale, economice, politice, militare, de mediu neprevăzute sau neanticipate; asigurarea bunei funcționări a societății în ansamblul său. De aici, necesitatea elaborării de către fiecare stat a unor strategii de aprovizionare strategică națională.

Pentru a-și atinge obiectivele aprovizionarea strategică națională, ca activitate, ea trebuie să dispună de o securitate pe măsură.

BIBLIOGRAFIE:

1. L'approvisionnement stratégique, <http://www.cliffsnaturalresources.com/FRE/Sustainability/WordsinAction/Pages/>

StrategicSourcing.aspx.

2. Crise économique et financière: les perspectives d'après G 20, http://www.banque-france.fr/fr/instit/telechar/discours/2009/CN_HKG.pdf.

3. La crise alimentaire mondiale, <http://www.science.gouv.fr/fr/dossiers/bdd/res/2864/la-crise-alimentaire-mondiale>.

4. Efectul Libia" asupra prețului petrolului, http://www.bloombiz.ro/international/efectul-libia-asupra-pretului-petrolului_1495018.

5. NOËL Pierre, MEIDAN Michel, L'approvisionnement énergétique de la Chine, http://www.ifri.org/files/CFE/PN_Chine_Energie_MarchesPolitiques.pdf.

6. Prețul petrolului ar putea crește, în urma uraganului Irene, http://www.bloombiz.ro/international/pretul-petrolului-ar-putea-creste-in-urma-uraganului-irene_1494976.

7. Prețul petrolului a explodat în T1 2011, http://www.bloombiz.ro/international/pretul-petrolului-a-explodat-in-t1-2011_1489061.

8. La révolte arabe, http://www.lexpress.fr/actualite/monde/la-revolte-arabe_963043.html.

9. *Repositionnement stratégique*, http://www.ccc.ca/fre/images/content/abo/CCCAnnRep05-06_F.pdf.

10. RIOUX David, L'approvisionnement stratégique – Une façon pour votre entreprise d'atteindre ses objectifs en matière de réduction de coûts et d'augmentation de revenus, <http://www.thecreatechgroup.com/articles/the-supply-chain/351-lapprovisionnement-strategique-une-facon-pour-votre-entreprise-datteindre-ses-objectifs-en-matiere-de-reduction-de-couts-et-daugmentation-de-revenus.html>.

11. Rusia și Ucraina, în pragul unui nou război al gazelor, <http://www.zf.ro/business-international/rusia-si-ucraina-in-pragul-unui-nou-razboi-al-gazelor-8609861>.

12. Sécurité de l'approvisionnement, dimension extérieure et élargissement, http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/index_fr.htm.

NOTE:

1. *Vezi La sécurité des approvisionnements stratégiques de la France*, http://www.senat.fr/rap/r10-349/r10-349_mono.html, Pierre NOËL, Michal MEIDAN, *L'approvisionnement énergétique de la*

Chine,

http://www.ifri.org/files/CFE/PN_Chine_Energie_MarchesPolitiques.pdf.

2 David RIOUX, L'approvisionnement stratégique – Une façon pour votre entreprise d'atteindre ses objectifs en matière de réduction de coûts et d'augmentation de revenus, <http://www.thecreatechgroup.com/articles/the-supply-chain/351-lapprovisionnement-strategique-une-facon-pour-votre-entreprise-datteindre-ses-objectifs-en-matiere-de-reduction-de-couts-et-daugmentation-de-revenus.html>.

3 *Crise économique et financière: les perspectives d'après G 20*, http://www.banque-france.fr/fr/instit/telechar/discours/2009/CN_HKG.pdf.

4 Prețul petrolului a explodat în T1 2011, <http://>

www.bloombiz.ro/international/pretul-petrolului-a-explodat-in-t1-2011_1489061.

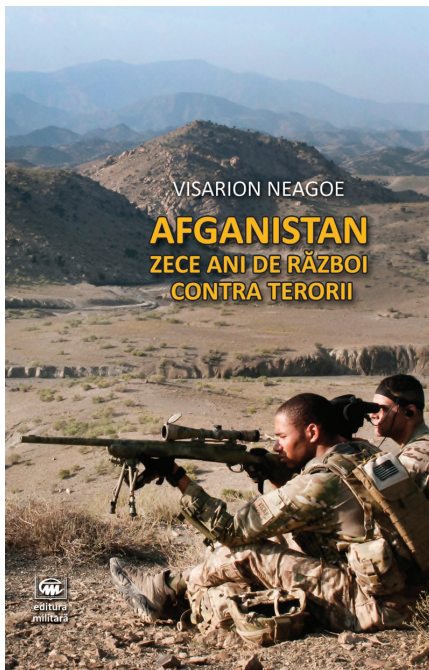
5 *La crise alimentaire mondiale*, <http://www.science.gouv.fr/fr/dossiers/bdd/res/2864/la-crise-alimentaire-mondiale>.

6 Efectul Libia asupra prețului petrolului, http://www.bloombiz.ro/international/efectul-libia-asupra-pretului-petrolului_1495018.

7 Rusia și Ucraina, în pragul unui nou război al gazelor, <http://www.zf.ro/business-international/rusia-si-ucraina-in-pragul-unui-nou-razboi-al-gazelor-8609861>.

8 La révolte arabe, http://www.lexpress.fr/actualite/monde/la-revolte-arabe_963043.html.

AFGANISTAN – ZECE ANI DE RĂZBOI CONTRA TERORII

Despre războiul actual din Afganistan s-au scris o serie de cărți interesante. Printre acestea, se numără și lucrarea al cărei autor este domnul general-maior (r) prof. univ. dr. Visarion NEAGOE, publicată de Editura Militară la categoria „Securitate și apărare” și lansată la ediția de anul acesta a Salonului de carte Polemos, desfășurat între 26 și 29 octombrie.

Această carte, care numără 256 pagini, vine ca o continuare firească și necesară, întrucât autorul a mai abordat în lucrări anterioare misiunile internaționale ale Armatei României și un alt război contemporan, cel din Irak: *185 de zile în Irak. Jurnal de front*, publicată la aceeași editură în 2009 și în limba engleză în 2010 (*185 days in Iraq. Battlefield Journal*); *IRAK Calvarul păcii*, publicată în română și în engleză în 2008 (*IRAQ The Hard Way to Peace*), și *Armata României în misiuni internaționale. 1991-2009*, publicată la Centrul Tehnic Editorial al Armatei în 2010.

Afganistan – zece ani de război contra terorii reprezintă o lucrare ce evidențiază și analizează contribuția românească – foarte bine apreciată de către comandanții și militarii Coaliției internaționale – la acest război, „care pare că nu se mai termină”. Autorul arată necesitatea demersului făcut, afirmând că „din păcate, Afganistanul – ca țară, cultură și civilizație – este prea puțin cunoscut în România, deși statul român este implicat acolo politic și militar. Într-o lume aflată în plin proces de globalizare, a nu avea cunoștințe minime necesare despre zone în care, vrând-nevrând, ești implicat, echivalează cu ignorarea propriilor interese. Armata noastră este angajată de aproape zece ani în acest război împotriva terorismului, iar conaționalii noștri nu cunosc, din nefericire, în ce zonă periculoasă operează militarii lor.”

Autorul, fin cunoscător al fenomenului, în dubla sa calitate de decident mandatat al Ministerului Apărării Naționale, cât și în urma experienței în teatru – a coordonat activitatea trupelor românești în cele mai fierbinți zone de conflict – vorbește în calitate de fost comandant al Comandamentului Operațional Întrunit „Mareșal Alexandru Averescu” din Buzău.

Cartea este structurată armonios și coerent pe șase capitole, după cum urmează: 1. *Repere cultural-istorice*; 2. *Factori și condiții în evoluția războiului din Afganistan*; 3. *Principalele evenimente și operații ale războiului din Afganistan în ordine cronologică*; 4. *Forța internațională de asistență și securitate*; 5. *Forțele de securitate afgane*; 6. *Misiunile armatei României în Afganistan* și un capitol dedicat concluziilor, intitulat „În loc de încheiere”.

În capitolul I, **Repere cultural-istorice**, domnul Visarion Neagoe face, mai întâi, o scurtă incursiune în conceptele de bază ale culturii afgane, oferind și un mic ghid practic – foarte util celor interesați de civilizația și cultura afgană, dar mai ales militarilor

români ce vor participa la executarea de misiuni în acest teatru de operații – a ceea ce este bine să facă și a ceea ce nu trebuie să facă o persoană în lumea islamică. Apoi, domnia sa ne îndrumă pașii spre „cunoașterea fenomenului afgan, navigând cronologic în etapele semnificative ale istoriei și civilizației Afganistanului, din trecut către zilele noastre.”

Capitolul al II-lea, **Factori și condiții în evoluția războiului din Afganistan**, prezintă contextul geopolitic și geostrategic – un demers imperios necesar pentru o mai bună înțelegere a evoluției evenimentelor în această zonă. În continuare, se face o trecere în revistă a unor prevederi finale rezultate în urma celor opt conferințe asupra problematicii și viitorului Afganistanului, organizate și desfășurate în lume începând cu anul 2001.

Capitolul al III-lea – **Principalele evenimente și operații ale războiului din Afganistan în ordine cronologică** – este o veritabilă lecție de istorie, în care se arată cum a început acest război, odată cu lansarea de către forțele militare americane și britanice, la 7 octombrie 2001, a operației „Enduring Freedom”, ca răspuns la atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, și cum a evoluat continuu caracterul său, „de la lupte violente împotriva grupării Al-Qaeda și a talibanilor, la un efort complex, multinațional de contrainsurgență”. Subcapitolele sunt repere elocvente: *Premisele războiului din Afganistan; Campaniile din octombrie–decembrie 2001; Operațiunea „Anaconda” (2002); Regruparea insurgenței talibane (2003–2005); NATO în sudul Afganistanului (2006); Ofensiva coaliției (2007); Reevaluarea și reînnoirea angajamentelor în Afganistan (2008); SUA în sudul Afganistanului (2009); Rețeaua de Distribuție Nordică (NDN); Ofensiva americană (2010). Inițiative de pace.*

Al patrulea capitol prezintă **Forța internațională de asistență și securitate**, mai precis, *Structura de comandă ISAF și Extinderea prezenței ISAF în Afganistan*. Se arată originile acestei entități, organizarea, rolul și evoluția ei, precum și contribuțiile armatelor, pe state, fie ele membre, partenere NATO sau nu.

Capitolul al V-lea abordează, cu competență, **Forțele de securitate afgane**, aducând în prim-plan *Armata Națională Afgână și Poliția Națională Afgână*, explicând evoluția acestora în contextul istoric dat.

Cel de al șaselea capitol, **Misiunile Armatei României în Afganistan**, relevă *in extenso* Prezența românească în cadrul misiunii ISAF, Operația „Enduring Freedom”, subliniindu-se că „decizia politică de angajare militară românească, alături de forțele Statelor Unite, pe frontul antiterorist din Afganistan, în primăvara anului 2002, a constituit o motivație majoră pentru susținerea candidaturii României în vederea integrării în structurile NATO”. De asemenea, autorul prezintă, de o manieră profesionistă, mecanismul decizional și consemnează detaliat participarea Armatei României în teatrul de operații. Sunt enumerate contribuțiile unităților care au trimis militari în Afganistan, între care amintim aici: batalioanele de infanterie „Scorpionii Roșii”, „Șoimii Carpaților”, „Lupii Negri”, „Vulturii Îndrăzneți”, „Sfântul Andrei”, „Rechinii Albi”, „Călugăreni”, Participarea contingentului românesc ca sprijin la alegerile parlamentare din Afganistan (rezerva strategică ISAF), Participarea Batalionului de Manevră în cadrul misiunii ISAF, participarea Batalioanelor Vânători de Munte „Dragoslavele”, „General Leonard Mociulschi” sunt pertinent analizate. Această parte centrală a lucrării evidențiază contribuția Armatei României la derularea acțiunii comunității internaționale în Afganistan.

În acest sens, considerăm că denumirile subcapitolelor sunt elocvente – *Continuarea prezenței militare românești în provincia Zabul; Participarea în cadrul conceptului „Echipe de reconstrucție provincială” din Afganistan la misiunea „ANA Training”; Participarea Forțelor Speciale la misiuni în Afganistan; Oferta militară românească în cadrul Echipei mobile de observare, Elementul interimar de comandă și control; Participarea Echipei Operaționale de Consiliere și Legătură în cadrul ISAF și Misiunea KAIA.*

Autorul conchide că „cel puțin deocamdată, pacea pe teritoriul afgan este departe de a se instala, iar până la instaurarea democrației și libertății occidentale pe acest tărâm atât de încercat de războaie, foamete și sărăcie este cale lungă”.

Este de remarcă că lucrarea înglobează inclusiv evenimente petrecute în acest an – capturarea și uciderea lui Osama bin Laden din luna mai, precum și actuala prezență românească în Afganistan.

Pe lângă consemnarea faptelor, autorul oferă și o analiză pertinentă a evenimentelor, fenomenelor

NOTE DE LECTURĂ

și proceselor petrecute într-un deceniu de război, „care nu mai e demult numai al afganilor”.

În ansamblu, „în ciuda noianului de date, nume, termeni de specialitate și informații condensate”, lucrarea are un stil elevat, elegant și accesibil. Cartea este apreciată de editor ca fiind „interesantă și valoroasă din multiple puncte de vedere – militar, sociocultural, geopolitic”.

În concluzie, lucrarea „**Afganistan – zece ani de război contra terorii**” a domnului general-maior (r) prof. univ. dr. Visarion Neagoe, este

un instrument foarte util tuturor celor interesați de fenomenul războiului din Afganistan, dar în special militarilor români ce urmează să plece în teatrul de operații. Per ansamblu, această carte se constituie într-o adevărată lecție de istorie venită de la o persoană care a avut și are un dublu statut - acela de militar și de profesor universitar. Autorul însuși afirmă că „lectura va prilejui atât aduceri aminte, cât și concluzii și învățăminte pentru viitor”.

Daniela RĂPAN

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

OCTOMBRIE-DECEMBRIE 2011

Anul acesta, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (CSSAS), structură instituționalizată de cercetare științifică din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” a împlinit 11 ani de activitate în domeniul investigării științifice a fenomenelor și proceselor militare, politice, sociale și economice cu impact asupra securității naționale, regionale și internaționale, a apărării naționale și colective, a raporturilor dintre armată și societate, a participării active, responsabile și legitime a Armatei României la misiuni internaționale de menținere, instaurare și restabilire a păcii împreună cu NATO și/sau UE sub mandat ONU.

Ca în fiecare an, colectivul Centrului a organizat, la sediul nostru, **Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională cu tema „Echilibrul de putere și mediul de securitate”, în zilele de 17 - 18 noiembrie 2011.**

La lucrările Sesiunii anuale de comunicări științifice au prezentat materiale reprezentanți din Ministerul Apărării Naționale, Parlamentul României, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Ministerul Educației, Cercetării Tineretului și Sportului, Ministerul Administrației și Internelor, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Telecomunicații Speciale, cadre didactice și cercetători din instituții de învățământ și cercetare militare și civile, precum și reprezentanți ai organismelor neguvernamentale.

Principalele aspecte care au fost abordate prin comunicările prezentate în secțiunile Sesiunii de comunicări științifice au fost: tendințele în protecția mediului de securitate; evoluția relațiilor internaționale și echilibrul de putere; provocările actuale pentru mediul de securitate; centrele de putere regionale/internaționale și influența lor asupra mediului de securitate; statutul și rolul organizațiilor internaționale în menținerea securității.

Un interes deosebit a suscitat comunicarea prezentată de către comandantul și rectorul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, domnul general locotenent prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI, intitulată „Echilibrul amenințării și echilibrul de putere”. În esență, autorul a subliniat faptul că <<„la această „victorie” a echilibrului amenințării față de cel al puterii a contribuit și emergența actorilor non-statali pe arena internațională, actori ce se pot constitui în amenințări veritabile la adresa securității naționale a altora sau chiar la adresa securității alianțelor lor, ce se orientează, în mod evident, către contracararea lor.”>>

De o atenție specială s-au bucurat și comunicările: „Unipolarism și multipolarism în secolul XXI. Tendințe în sistemul internațional”, a domnului general locotenent conf. univ. dr. ing Gheorghe SAVU și „Securitatea alimentară națională și echilibrul de putere” susținută de domnul academician prof. univ. dr. Alexandru BOGDAN.

Dezbaterile ce au urmat fiecărei prezentări au fost vii, fructuoase și pline de sugestii pentru optimizarea mediului de securitate prin acțiunea concertată a tuturor actorilor statali și nonstatali de pe scena mondială.

Cele mai recente studii publicate în cadrul Centrului sunt „Priorități în arhitectura de apărare și securitate a României în noul climat al globalizării și apartenențelor la tratate zonale sau regionale” și „Federația Rusă – elemente

AGENDA CSSAS

cheie ale participării în OCS (Organizația de Cooperare de la Shanghai), Consiliul NATO-Rusia, BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) și posibile influențe în Asia Centrală și Caucaz cu repercusiuni asupra României”.

Cercetătorii noștri au încheiat activitatea în două proiecte de cercetare la care au fost parteneri: „Sisteme de management integrat pentru protecția economico-financiară a infrastructurii critice și a personalului împotriva terorismului de orice natură” și „Cercetări interdisciplinare pentru proiectarea strategiilor economico-financiare de acțiune în evenimentele de risc extrem. Hazarde naturale și accidente tehnologice”.

Cele mai importante activități științifice ale Centrului pentru anul 2012 sunt seminarul ce va fi organizat în data de 18 mai și a XII-a Sesiune anuală de comunicări științifice cu participare internațională, în perioada 22 – 23 noiembrie. Informații privind condițiile de participare la aceste manifestări științifice vor fi publicate în timp util pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina TĂTARU

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

La **selecția articolelor** sunt luate în considerație următoarele: circumscrierea în aria tematică a revistei (probleme de actualitate din domeniul securității, apărării, geopoliticii și geostrategiei sau aspecte politico-militare), originalitatea, conținutul științific, adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă, noutatea (să nu mai fi fost publicat anterior), o bibliografie relevantă, care să cuprindă și surse recente.

Se recomandă trimiterea articolului întâi în limba română, în vederea **evaluării din punct de vedere științific**, care se realizează conform procesului **double blind peer review**. Evaluarea articolelor este realizată de către cadre didactice universitare și cercetători științifici.

În urma evaluării, există trei posibilități: acceptarea articolului spre publicare ca atare, caz în care trebuie să trimiteți articolul, în cel mai scurt timp, și în limba engleză, întrucât revista este publicată integral în ambele limbi; acceptarea articolului spre publicare, cu modificări / completări; respingerea articolului.

Dimensiunile articolului pot varia între minim 5 – maxim 15 pagini (inclusiv note și bibliografie, eventuale tabele și/sau grafice), scriere cu font Times New Roman (TNR), dimensiune corp 11, spațiere la un rând.

Articolul trebuie să aibă o **structură logică**; se recomandă organizarea pe capitole și evidențierea unei introduceri și a unor concluzii. **Titlul** articolului va fi scris cu majuscule, bold și centrat.

Textul articolului va fi precedat de: **o scurtă prezentare a autorului** (prenume, nume - cu majuscule, adresa de e-mail, principala afiliere instituțională, grad didactic/științific, statut de masterand/doctorand etc.); **un rezumat** relevant (abstract) de circa 150 de cuvinte, scris în italic; 5 - 8 **cuvinte-cheie**, scrise în italic, cu punct și virgulă între ele.

Citarea se va face conform sistemului european, sub forma unor note de final (endnotes), după cum urmează: nume (cu majuscule), prenume autor(i), titlul lucrării, orașul și numele editurii unde a fost publicată, anul, pagină/pagini, iar trimiterea la Internet se citează cu link-ul întreg. În cazul graficelor/tabelelor/imaginilor, se va menționa sursa dedesubtul imaginii. Sursele indicate la bibliografie vor fi ordonate alfabetic.

Salvarea se va face ca document Word (*.doc).

Articolele în limba engleză vor respecta aceleași criterii menționate anterior. Traducerea articolelor trebuie să fie completă și corectă, corespunzătoare unui înalt standard de calitate, întrucât ediția în limba engleză este difuzată comunității științifice internaționale. Menționăm că trebuie traduse și referințele bibliografice. Citatele din lucrări în limba engleză trebuie preluate ca atare din original (și nu retraduse în engleză după articolul/carta publicată în limba română). Se acceptă scrierea British English sau American English, aplicându-se principiul consecvenței.

Puteți consulta, drept model, accesând linkul <http://cssas.unap.ro/ro/is.htm>, ultimul număr al revistei.

Predarea articolelor se face în format electronic la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare sau pe adresa cssas@unap.ro, astfel: pentru numărul 1, între 1 decembrie și 15 ianuarie; pentru numărul 2 între 1 martie și 15 aprilie; pentru numărul 3, între 1 iunie și 15 iulie; pentru numărul 4, între 1 septembrie și 15 octombrie.

Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid. Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.

Articolele publicate sunt supuse legii copyright-ului. Toate drepturile sunt rezervate Universității Naționale de Apărare "Carol I", indiferent dacă se are în vedere întregul material sau o parte a acestuia, în special drepturile privind traducerea, retipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, citatele, difuzarea prin mass-media, reproducerea pe microfilme sau orice alt mod și stocarea în bănci de date. Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

La zece ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security“ etc.). De asemenea, revista este inclusă în baze de date internaționale: CEEOL - Central and Eastern European Online Library (Germania), IndexCopernicus International (Polonia).

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Daniela RĂPAN
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Daniela RĂPAN; Cristina BOGZEANU
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”
